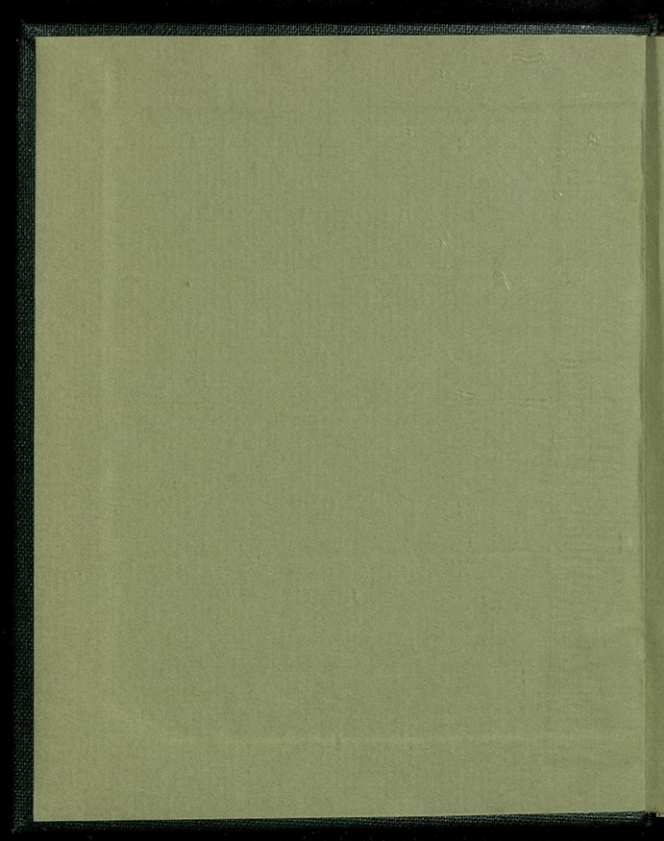

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

111568

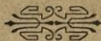

Otci in sinovi.

Roman.

Ruski spisal **J. S. Turgenev**, preložil **Ivan Gornik**.

V Ljubljani, 1887.

Natisnila in založila „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani.

111568

111568

N 106 / 1957

I.

— Kaj, Peter? ali še ničesar ni videti? povpraševal je 20. maja 1859. leta, prišedši gologlav na nizki prag krčme na ***ski cesti, gospod méroma štiridesetih let v zaprašenem plašči in kockastih hlačah, svojega slugo, mladega in debeloličnega malčka z belkastim mahom na bradi in majhnima očesoma. Sluga na kojem je vse, i turkisni uhan v ušesici, namazani raznobojni lasje, i naučeno kretanje, izkratka, vse kazalo človeka novejšega, dovršenejega pokolenja, pogledal je ponižno po cesti ter odgovoril: „nikakor ne, ničesar ni videti.“

— Ni videti? ponovil je gospod.

— Ni videti, odgovoril je drugič sluga.

Gospod je vzdihnil ter sedel na klopico. Seznanili bomo ž njim čitatelja, dokler sedi tu prekrižavši nogi in zamišljeno se ozirajoč.

Zovó ga Nikolaj Petrovič Kirsanov. Petnajst vrst od krčme ima lepo posestvo z dvema stotinama duš, ali kakor se izraža on, odkar se je poravnal s kmeti ter uvel „fermo“, — dve tisoč desetín zemlje. Otec njegov, vojni general iz leta 1812., poluolikan surov a ne zél Rus, osivel je pri vojaštvu, zapovedoval je izprva brigadi, potem diviziji ter živel vedno v provinciji, kjer je igral radi svojega čina dovolj znamenito ulogo. Nikolaj Petrovič rodil se je kakor njegov starejši brat Pavel, o katerem bomo čuli, na jugu Rusije. Do štirinajstega leta odgajali so ga doma céni vzgojitelji in okroževali lagodni in jednako strastni pobočniki ter drugi polkovni in štabski činovniki. Mati njegova, iz rodovine Koljazinih, kot devica Agathe a kot generalica Agatokleja Kuzimišna Kirsanova, pripadala je číslu „mater poveljnic“, nosila je krasne čepice in šumečo, svileno obleko, v cerkvi stopala je prva h križu, govorila glasno in mnogo, dajala si je v jutro od otrok roko poljubljati, na noč jih je blagoslavljala — izkratka živelá je v svoje zadovoljstvo. Kot generalsk sin, moral bi bil Nikolaj Petrovič — dasi se ni samo ne odlikoval v hrabrosti, temveč si celo pridobil ime

strahopetca — ustopiti slično bratu Pavlu v vojno službo; a zlomil si je nogo oni isti dan, ko je že prišla vest o njegovej določenosti, in ostal je proležavši dva meseca v postelji, vse svoje življenje „šepec“. Otec napravil je križ, ter pustil živeti državljansko. Ko je proživel še-le osemnajsto leto, peljal ga je v Peterburg in ondi upisal na univerzo. Ob enem je tedaj postal njegov brat častnik v nekem gvardejskem polku. Mlada človeka živela sta skupaj na jednom stanovanji pod oddaljenim nadzorstvom nekega ujca, Ilje Koljazina, višega uradnika. Njun otec vrnil se je k svojej diviziji in k svojej soprogi in le redkoma pošiljal je svojima sinovoma večje četvorke sivega papirja, popisanega z zavitimi pisarskimi potezami, Na konci teh četvork sijale so skrbno z zavojkami okrožene besede: „Peter Kirsanof, generalmajor.“ V letu 1835. ostavil je Nikolaj Petrovič vseučilišče kot kandidat, in v istem letu prišel je Kirsanov, umirovljen radi nekega nepričakovanega oglada, s svojo ženo v Peterburg, da bi ondi živel. Najel si je bil blizu tavičeskega vrta dom in upisal se v angleški klub, a najedenkrat ubila ga je kap. Agatokleja Kuzminišna sle-

dila ga je skoro: ni se mogla privaditi tihemu velikomestnemu življenju; občutek, da je nekako odstavljena, umoril jo je.

Mej tem zaljubil se je bil Nikolaj Petrovič še za življenja roditeljev in na nemalo jima žalost v hčerko uradnika Prepolovenskega, bivšega mu gospodarja, prijetno in kakor se govori olikano devico: čitala je v časnikih resne članke v oddelku „Pouk“. Da je le minil čas žalovanja, oženil se je ž njo in ostavivši vodstvo pokrajin, kamor ga je s svojim uplivom otec pripravil, živel je blaženo s svojo Mašo izprva na malem posestvu okolu Lesnega instituta, potem pa v mestu, v majhnem in prijetnem stanovanju s čisto stolbo in hladno vsprejemno sobo; končno — v vasi, kjer se je nazadnje naselil in kjer se mu je skoro rodil sin — Arkadij. Soproga živela sta jako dobro in tiho: skoro nikdar se nista razšla, čitala sta skupno, igrala četveroročno na klavir, pela duete; ona gojila je cvetice in nadzorovala kokoši, on šel je poredkoma na lov ter se zanimal z gospodarstvom, a Arkadij je rasel in rasel — tudi dobro in tiho. Deset let prošlo je kakor sen. V 47. letu preminila je žena Kirsanova. Jedva je pre-

nesel ta udar, osivel je v nekaj tednih; odpotoval je na tuje, da bi se vsaj malo razvedril . . . , a sedaj nastalo je leto 48. Prisiljen se je vrnil v vas in, ko dolgo časa ni prav ničesar delal, pričel je z gospodarstvenimi preobrazovanji. V 55. letu odvel je sina na vseučilišče; proživel je ž njim tri zime v Peterburgu, šel ni skoro nikamor ter le skrbel, da se je seznanjal z mladimi tovariši Arkadijevimi. Poslednjo zimo ni mogel priti, — in sedaj ga vidimo v maji meseci 1859. leta že sèvsem sivega, rejenega in malo uklonenega; pričakujé sina, ki je dostal, kakor nekdam on sam, naziv kandidata. Sluga ustopil se je, iz dostojnosti, a morebiti tudi ne želeč ostati pod nadzorstvom gospodovim mej dveri ter si zakuril pipo. Nikolaj Petrovič povetil je glavo ter jel motriti stare stopnice stolbine; tolst, pisan piščanec pohajal je dostojanstveno po njih, krepko udarjajoč s svojimi velikimi rumenimi nogami; zamazana mačka gledala ga je neprijazno hlinivo stisnivši se k ograji. Solnce je žgalo; iz polutemne veže krčmine dišalo je po toplem sorščinem kruhu. Zamislil se je naš Nikolaj Petrovič. „Sin . . . kandidat . . . Arkaša!“ . . . šumelo mu je neprestano

po glavi; silil se je misliti o čem drugem, in zopet vračale so se taiste misli. Spomnil se je pokojne žene . . . „Ni dočakala!“ zašepetal je obupno . . . Debel siv golob priletel je na cesto ter hitel pit iz luže poleg kladeza. Nikolaj Petrovič motril ga je, a uho njegovo začulo je že ropot bližajočih se koles . . .

— Gotovo gredo oni, opomnil je sluga stopivši izmeje dverij.

Nikolaj Petrovič ustal je brzo ter upiral oči po cesti. Pokazal se je tarantas, zaprežen s trojico poštnih konj; v tarantasu pokazal se je rob dijaške čepice, znane poteze dragega lica . . .

— Arkaša! Arkaša! zakričal je Kirsanov ter vzletel in zamahal z rokama . . . Čez nekaj trenotkov pritiskal je svoja usta na neobraščeno, zaprašeno in ogorelo lice mladega kandidata.

II.

— Dovolj, očka, da se malo očedim, govoril je z nekoliko vsled pota hripavim a zvonkim mladeniškim glasom Arkadij veselo vračajoč otčevo ljubezen, — vsega te bom pomazal.

— Nič, nič, trdil je ljubeznivo se smejoč Nikolaj Petrovič ter mahnil dvakrat z roko po oratniku sinove suknje in po svojem plašči. — Pokaži se, pokaži, pribavil je odstopivši in skoro odšel z brzimi koraki h krčmi kričeč: „Tu sèm, sèm hitro konje!“

Nikolaj Petrovič videti je bil mnogo vznurjenější nego njegov sin; bil je nekako nemiren in bal se je nekako. Arkadij ga je ustavil.

— Očka, dejal je, dovoli, da te seznanim s svojim dobrim prijateljem Bazárovim, o katerem sem ti tako čestokrat pisal. On je tako ljubezniv, da je pri volji biti naš gost.

Nikolaj Petrovič obrnil se je hitro ter stopivši k človeku visoke rasti v dolgej suknji s trakovi, stoprav izstopivšemu iz tarantasa, krepko stisnil njegovo veliko rudečo roko, koje mu ta ni koj pomóčil.

Jako me veseli, začel je in hvaležen sem vam za dobi namen, da nas obiščete; nadejem se . . . a dovolite, kako se zove vaše krstno in očetno ime.

— Evgenij Vasiljev, odgovoril je Bazárov z lenim a možkim glasom ter odvivši suknjin ovratnik

pokazal Nikolaju Petroviču vse svoje lice. Dolgo in suho, s širokim čelom, k vrhu ploskvim a spodaj zaostrenim nosom, z velikima zelenkastima očesoma in visečo brado peščene barve ozivljalo se je s pokojnim smehljanjem ter izražalo samosvestje in um.

— Nadejem se ljubeznjivi Evgenij Vasiljič, da se ne bodate dolgočasili pri nas, nadaljeval je Nikolaj Petrovič.

Tenki ustnici Bazárovliji jedva da sta se premaknili, a on ni odgovoril ničesar ter le privzdignil čépico. Njegovi temnoplavi, dolgi in gosti lasje neso skrivali velikih poviškov prostorne lobanje.

— Kaj bo torej Arkadij, progovoril je zopet Nikolaj Petrovič obrnivši se k sinu — ali naj ga zapreže? Ai si hočeča morda oddahnuti?

— Doma si bova oddahnila, očka; ukaži zapreči.

— Koj, koj, dejal je otec — Hej, Peter, slišiš? Pripravi se, bratec, brzo.

Peter, ki kot popoln sluga ni prišel gospodiču roke poljubit, temveč se mu je le iz dalja priklonil, izginil je iznova mej dvermi.

— Jaz imam tu koleselj, a tudi za tvoj tarantas je trojka (3 konji) pripravljena, govoril je Nikolaj Petrovič boječe, mej tem ko je Arkadij pil vodo iz železnega vrčka, kojega mu je prinesla krčmarica, Bazara pa si je zapalil pipo ter pristopil h kočijažu odpregajočemu konje: — v mojem koleslju je le za dve osobi prostora, in jaz ne vem, kako bo tvoj prijatelj . . .

— Vozil se bo v tarantasu segel mu je polglasno Arkadij v besedo. — Sploh ne skrbij zanj. Diven dečko je, tako priprost, uvidel boš. Kočijaž Nikolaja Petroviča pripeljal je konje.

— No, požuri se, tolstobralec! obrnil se je Bazárov h kočijažu.

— Slišiš, Mitjuha, dejal je drug ondi stoječ kočijaž, z rokama v zadnjih žepih tulupa (ovčji kožuh) — kako te je imenoval gospod? Tolstobralec si res!

Mitjuha zamajal je le z glavo vzevši vajeti s potnega konja.

— Živeje, živeje, fantje, požurite se, vskliknil je Nikolaj Petrovič, — dobili boste za žganje.

V nekolikih minutah upreženi so bili konji; otec sél je s sinom v koleselj; Peter spravil se je na kozla; Bazárov skočil je v tarantas, stisnil glavo v usnjeno blazino, — in oba voza sta zdrdrala.

III.

— No glej, konečno si kandidat in domov si prišel, govoril je Nikolaj Petrovič, dotikaje se sedaj pleč sedaj kolen Arkadijevih — konečno!

— A kaj je s stricem? Je-li zdrav? vprašal je Arkadij, ki bi, ne gledé na iskreno skoro otročjo radost, ki mu je polnila dušo, razgovor hitro rad preobrn timer iz vznemirjenosti na vsakdanjosti.

— Zdrav. Hotel se je peljati z manoj tebi nasproti, a ne vem čemu se je premislil.

— In ti si me dolgo čakal? vprašal je Arkadij.

— Méroma pet ur.

— Dobri očka!

Arkadij se je bistro obrnil k otcu ter ga glasno poljubil v lice. Nikolaj Petrovič nasmehnil se je tiho.

— Kako krasnega konja sem ti pripravil! jel je: — boš videl. In tvoja soba je prevlečena s preprogami.

— Ali je tudi za Bazárova kaka soba?

— Upajva, da bo tudi zanj kaj.

— Prosim te, očka, ljubi ga. Jaz ti ne morem dopovedati; kako visoko cenim njegovo družbo.

— Ti si se pred kratkim ž njim seznanil?

— Pred kratkim.

— Zato ga nesem videl prošlo zimo. S čim pa se bavi?

— Glavni predmet mu je — estetika. A on vé vse. Bodoče leto bode doktor.

— A! na medicinski fakulteti je, opomnil je Nikolaj Petrovič ter umolknil. — Peter, pribavil je ter stegnil roko — to pač ni, ali ne gredo naši mužíki?

Peter ozrl se je na ono stran, kamor je kazal gospod. Nekaj teleg zapreženih z nazbrzdanimi konji, podilo se je po ozki stranski cesti. V vsakej sedel je po jeden, večkrat po dva kmeta z odpetimi tulupi. — Res, tako je, dejal je Peter?

— Kam neki gredó, v mesto, ka-li?

— Najbrže v mesto. V krčmo, opomnil je preziraje ter se iz lahka pripognil k kočijažu, kakor da bi se nanj skliceval. A ta se ni niti premaknil: bil je človek starega kroja, ne misleč z novejšim svetom.

— Velike sitnosti imam letos s kmeti, nadaljeval je Nikolaj Petrovič obračaje se k sinu. Obroka mi ne plačajo. Kaj bi storil?

— A s svojimi najetimi delavci si zadovoljen?

— Da, zamrmral je skozi zobe Nikolaj Petrovič. — Zapeljujejo jih in to je škoda; no, in potrebne skrbnosti ni. Orodje kvarijo. Sejali so sicer ničesar. Ko se bo premlelo — postala bo moka. Ali te morda gospodarstvo sedaj zanima?

— Sence nimate, to je beda, opomnil je Arkadij ne odgovorivši na poslednje vprašanje.

Napravil sem na severni strani nad balkonom veliko markizo, rekel je Nikolaj Petrovič; — sedaj možno nam bo na zraku obedovati.

— Tó bo vse bolj letovišču podobno, a sicer so to vse malenkosti. Kak vzduh je tu! kako krasno diši! Res, sumni se mi, da nikjer na svetu ne diši tako, kakor v tukajšnjih krajih! In to nebo...

Arkadij ustavil se je najedenkrat, plaho se ozrl ter umolknil.

— Konečno, dejal je Nikolaj Petrovič, ti si se tukaj porodil, tebi se mora tu vse kazati v neki posebni . . .

— No, očka, to je vse jedno, kje se je človek porodil.

— Vender . . .

— Ne to je popolnoma vsejedno.

Nikolaj Petrovič pogledal je po strani svojega sinú, in koleselj protekel je polu vrste, predno se je obnovil razgovor mej njima.

— Ne vém ali sem ti pisal, začel je Nikola Petrovič, — tvoja bivša pestunja Egorovna je umrla.

— Kaj? Bore starka! A Prokofič še živi?

— Živi in prav nič se nij izpremenil. Še vedno je stari godrnjavs. V obče ne boš našel v Marinu velikih ispremen.

— Nadzornika imaš še vedno istega?

— Lej, to je jedino, da sem nadzornika izpremenil. Odločil sem se, da ne bom imel več odpu-

ščenih bivših dvorovih, ali da jim vsaj ne bom nalagal nobenih dolžnostij, za koje bi bili odgovorni. (Arkadij pomignil je z očmi na Petra.) Il est libre, en effet, opomnil je poluglasno Nikolaj Petrovič, — a védi (on je — hišnik. Moj sedanji nadzornik je meščan; zdi se mi, da je izvrsten človek. Oллоčil sem mu dvesto petdeset rubljev na leto. Sicer, dejal je Nikolaj Petrovič, gladeč si z roko čelo in obrvi, kar je vedno kazalo na njem notranjo zbeganost, — jaz sem ti rekel, da ne boš našel izpremén v Marinu . . . To ni popolnoma resnično. Vidi se mi dolžnost, dasi . . . Umolknil je za trenotek in nadaljeval po francoski.

— Strogemu moralistu zdela bi se moja odkritosrčnost neumestna, a prvič tega ni možno skriti in drugič ti je znano, da sem imel vedno posebne nazore glede razmerja mej otcem in sinom. Konečno imaš sicer pravico obsojati me. V mojih letih . . . Izkratka to . . . to dekle, o koji si ti uže gotovo čul . . .

— Fenička? vprašal je Arkadij prostodušno Nikolaj Petrovič je zarudel. — Ne imenuj je na glas, prosim te . . .

No da . . . ona sedaj živi pri meni. Dal sem jej v hiši stanovanje . . . tam sta bili dve mali sobici. Sicer se pa da vse predrugačiti.

— Prosim te, očka, čemu?

— Tvoj prijatelj bo naš gost . . . neprijetno . . .

Kar se tiče Bazarova, prosim to, ne vzemirjaj se. On se ne meni za take malenkostij.

— Konečno si še ti, rekel je Nikolaj Petrovič,

— Vogel je slab — to je beda.

— Prosim te očka, prekinil ga je Arkadij — ti se nekako oproščas; kaj bi neki imel na vesti?

— Konečno bi moral imeti to na vesti, odgovoril je Nikolaj Petrovič vedno bolj in bolj rudeč.

— Dosti, očka, dosti, stori mi to ljubav! — Arkadij nasmehnil se je laskavo. „Čemu se oprošča!“ mislil je zase, in čuvstvo ponižne nežnosti k dobremu in mehkeemu otcu, mešano z občutkom neke tajne vzvišenosti, napolnilo mu je dušo. — Prestani, prosim te, ponovil je še jeden pot, nehoté veseleč se svoje razvitosti in svobode.

Nikolaj Petrovič gledal ga je izpod prstov roke, s katero si je še vedno gladil čelo in nekaj presunilo mu je srce . . . A čutil se je krivega.

— Lej to so že bila naša polja, izpregovoril je po dolgem molku.

— A tam spredaj je menda naš gozd? vprašal je Arkadij.

— Da, naš. Samo prodal sem ga. V letošnjem letu ga bom posekal.

— Čemu si ga prodal?

— Novcev je bilo treba; poleg tega bo ta zemlja pripala kmetom.

— Ki ti obroka ne plačajo?

— To je njihova stvar, plačati ga bodo sicer morali jedenkrat.

— Škoda gozda, opomnil je Arkadij in prišel gledati na okrog.

Kraji, po kojih so se vozili, niso se mogli imenovati slikoviti. Polja, sama polja širila so si do samega obzorja, zdaj se iz lahka vzdiguje zdaj zopet znižuje se; tu pa tam videli so se majhni gozdi, in soteske vile so se obrobline z redkim in nizkim grmovjem, napominaje na njih izražanje po starih črtežih za Katarine cesarice. Srečali so tudi potoke z golimi bregovi in majhne mlake s slabimi nasipi in vasice z nizkimi kočicami pod temnim.

često do polovice razritimi strehami in nagnivše se pôde s stenami pletenim iz dračja in zevajočimi dvermi poleg praznih gumen in cerkve, nekoje kamenite s sem ter tija odpalo mavto nekoje lesene z naklonivšimi se križi in razdrtimi pokopališči. Srce Arkadijevo krčilo se je malo. Kakor navlašč srečavali so jih bedni kmetje na suhih kljusetih; kakor berači v cunjah stale so obcestne rakite z odrto kožo in polomljenimi vejami; suhe, zmršene tako rekoč obglodane krave mulile so poželjivo travo po jarkih. Videlo se je, kakor da bi se bile ravno iztrgale iz nekakih groznih smrtonosnih krempljev — in, vzbujena po žalem vidu onemoglih živalij sredi pomladnega, krasnega dne, ustajala je bela podoba brezupne, brezkončne zime s svojim metežem, mrazom in snegom... „Ne, mislil si je Arkadij, to ni bogat kraj, ne odlikuje se niti z blagostanjem, niti s spridnostjo; tako ne more, ne more ostati, preobrazovanja so neobhodna... a kako jih izpolniti, kako pričeti?“...

Tako razmišljal je Arkadij... dokler pa je razmišljal, šla je pomlad svojo pot. Vse na okolu zelenelo je zlatovnato, vse se je široko in mehko

zibalo in bliščalo pod tihim dihanjem toplega vetreca, vse — drevesa, grmovje, trave; povsodi topili so se v neskončnem, zvonkem skrlikanji škorjanci pribe so zdaj kričale vijoč se nad nizkimi logovi, zdaj molčeč hitevale po tleh; krasno črneč v nežnem zelenji nizkega jarega žita sprehajale so se poljske vrane; izginjale so v rži že na lahko pobelevšej: le izredka prikazovale so se njijine glave v gibajočih se njenih valovih. Arkadij je gledal, gledal in počasi oslabuje se izginjala se njegova razmišljevanja . . . Zagnal je s sebe suknjo ter pogledal otca tako veselo, tako otročje mlado, da ga je ta zopet objél.

— Zdaj že nimamo daleč, opomnil je Nikolaj Petrovič, — treba se je le še na ta-le hribček povzdigniti in videli bomo dom. Izvrstno bova živela, Arkaša; pomagal mi boš pri gospodarstvu, če te to ne dolgočasi. Treba nama je, da tesno hodiva drug z drugim, da spoznava drug drugega dobro, kaj ne, da?

— Seveda, rekel je Arkadij: — a kako čuden dan je danes!

Zaradi tvojega prihoda, duša moja. Dà, pomlad je v polnem blesku. Sicer sem soglasen s Puškinom — pomniš v Evgeniji Ognjeginu:

Kako težko pojav tvoj dé mi,
 Pomlad, pomlad, ljubavi čas!
 Kako . . .

— Arkadij! začul se je iz tarantasa glas Bazarova: — pošli mi užigalko, nimam da bi zakuril pipo.

Nikolaj Petrovič je umolknil, Arkadij pa, ki je jel poslušati ga ne brez zanimanja in tudi ne brez sočuvstva, izvlekel je hitro iz žepa sreberno škatljico z žveplenkami ter poslal ž njo Petra v Bazarovu.

— Hočeš smodko? zakričal je zopet Bazarov.

— Daj, odgovoril je Arkadij.

Peter vrnil se je h koleslju ter mu izročil s škatljico vred debelo črno smodko, katero je Arkadij takoj zapalil, razprostirajoč okrog sebe tako močen in kisel duh starega duhana, da je Nikolaj Petrovič, ki od mladih nog ni kadil. nehoté, dasi skrivaj, da bi ne razžalil sina, odvrčal nos.

Čez četrť ure obstala sta oba voza pred pragom nove lesene hiše, pobarvane s sivo barvo in pokrite z železno rudečo streho. To bilo je Marino, Novaja-Slobodka ali kakor so rekali kmetje Bobilij-Hutor.

IV. Tolpa dvorovih ni se izsipala na prag, da bi vsprejela gospode; pokazalo se je samo jedno dvajnajst let staro deklè, za njo v sled pa je prišel iz hiše mlad deček, jako podoben Petru, oblečen v sivo livrejo z belimi gumbi okrašenimi z grbom, sluga Pavla Petroviča Kirsanova. Molče odprl je vrata pri koleslji in odstranil zastor s tarantasa. Nikolaj Petrovič odpravil se je s sinom in Bazarovom skozi prazno sobano, kjer se je izza dvéri za trenotek pokazalo mlado žensko lice, v sobo opravljeno že po novejšem ukusu.

— Sedaj smo doma, dejal je Nikolaj Petrovič snemaje plašč in potresujé z lasmi. — Glavna potreba je sedaj, da jemo in si malo oddahnemo.

— Jesti res ne bi bilo preslabo, opomnil je, raztezaje se Bazarov ter se vrgel na divan.

— Da, da, dajte nam kosila, kosila hitro. — Nikolaj Petrovič poteptal je brez vidnega uzroka z nogama. — No, tu je Prokofič.

Ustopil je človek šestdesetih let, belolas, sub in temnorujav, v cimetastem fraku z mednimi gumbi in z ruto za vratom. Nasmehljaj se je, poljubil Arkadiju roko in poklonivši se gostu odstopil k vratom ter položil roki na hrbet.

— Tu je torej, Prokofič, začel je Nikolaj Petrovič, — konečno je prišel k nam . . . , kaj? Kakošen se ti zdi?

— Jako dobro barvo ima, rekel je starec in se zopet nasmehljaj, a takoj nagubančil je svoje goste obrvi. — Ukažete mizo pripraviti? vprašal je resno.

— Da, da, prosim te. A vi ne greste najprej v svojo sobo, Evgenij Vasiljič?

— Ne hvala, čemu? Ukažete samo, da odneso tale kovčeg in to-le oblačilce, dejal je, snemaje s sebe svoj plašč.

— Prav dobro. Prokofič vzemi suknjo. (Prokofič vzel je čudeč se z obema rokama Bazarovljo „oblačilce“ in privzdignivši je visoko nad glavo udaril se je po prstih). In ti, Arkadij, pojdeš li v svojo sobo za trenotek?

— Da, treba se je osnažiti, odgovoril je Arkadij ter se obrnil proti dverim, a v tem trenutku ustopil je v sobo človek srednje rasti, oblečen v temno angleško obleko, moden nizek zavratnik in lakovane polučreveljčke, Pavel Petrovič Kirsanov. Na videz bilo mu je pet in štirideset let; njegovi kratko ostriženi sivi lasje odsevali so s temnim bleiskom kakor novo srebro, njegovo lice, žolčasto a brez gub, navadno pravilno in čisto, kakor da bi bilo izobraženo s tankim in lahkim dletom, javilo je sledove bogate krasote: posebno lepe bile so svetle, črne podolgaste oči. Vsa postava Arkadijevega strijca, izvrstna in sijajna, ohranila si je mladosten sklad in ono stremljenje v viš, proč od zemlje, ki večinoma izgine po dvajsetem letu.

Pavel Petrovič potegnil je iz hlačnega žepa rulečo svojo roko z dolgimi rozovimi nohti, roko, ki je bila videti še lepša radi snežne beline zapestničine spéte z velikim opalom, ter jo je podal svojemu nečaku. Izvršivši najprej evropski „shake-hands“, poljubil ga je trikrat po ruski, to je pri-taknil se je trikrat s svojimi dišečimi brkami njegovih lic ter rekel: „Dobro došel!“

Nikolaj Petrovič predstavil ga je Bazarovu : Pavel Petrovič naklonil je na lahno svoj gibki stas in na lahno se je nasmehljaj, a roke mu ni dal, temveč jo je zopet utaknil v žep,

— Menil sem že, da vas danes ne bo, rekel je s prijetnim grlenim glasom, ljubezno majaje se, potresaje s plečami in pokazujé lepe bele zobe. — Ali se je na poti morebiti kaj pripetilo?

— Ničesar se ni pripetilo, odgovoril je Arkadij, — tako, malo počasni smo bili. Zato pa smo sedaj lačni, kakor volkovi. Naženi Prokofiča, očka, takoj se vrnem.

— Stoj jaz grem s teboj, vskliknil je Bazarov, hitro poskočivši z divana. Mladeniča sta odšla.

— Kdo je to? vprašal je Pavel Petrovič.

— Arkašin prijatelj, kakor on pravi, jako pameten človek.

— Ali bo naš gost?

— Da.

— Ta dolgolasec?

— No, da.

Pavel Petrovič potrkal je z nohti po mizi. — Zdi se mi, da Arkadij s' est dégourdi, opomnil je. Veselim se, da se je vrnil.

Pri jedi govorili so malo. Posebno Bazarov ni skoro ničesar govoril, a jedel je mnogo. Nikolaj Petrovič pripovedoval je razne dogodke iz svojega „farmerskega“ življenja, govoril je o bodočih vladnih nakanah, o odborih, o poslancih, o potrebnosti, da se uvedo stroji itd. Pavel Petrovič hodil je počasi po sobi sem ter tja (on ni nikdar večerjal), po redko pokušal iz kozarčka napolnjenega z rudečim vinom, in še redkeje proiznašal je, kratko besedico ali bolje vslik kakor: „a! ehe! hm!“ Arkadij povedal je nekoliko Peterburških novostij, a čutil je neko zadrego, ono zadrego, koja se ravno lasti mladega človeka, ko je že prenehal biti otrok in se je povrnil v mesto, kjer so bili vajeni zmatrati ga za otroka. Po nepotrebi raztezal je svoj govor, ogibal se je besede „očka“ in jo jedenkrat celo zamenil s slovom „otec“, koje pa je izgovoril, to je res, mej zobmi; z malomarno hlinivostjo, nalil si je v kozarec mnogo več vina, kakor se mu je hotelo, in izpil je vse. Prekofič ni obrnil od njega

očes in prežvekoval z ustnicama. Po večerji so se koj vsi razšli.

 Tvojega strica treba je občudovati, govoril je Arkadiju Bazarov sedeč v spalni suknji poleg njegove postelje in sesajoč kratko pipico. — Táko krasotičenje v vasi, pomisli si! Nohti, nohti, te bi bilo treba poslati v razstavo!

— Čuj, ti ne veš, odgovoril je Arkadij, — vedi, da je bil on o svojem času „lev“. Jedenkrat ti bom povedal njegovo zgodovino. Znaj, da je bil on krasen človek, glave je mešal ženskam.

— A, to je torej! On živi še po prejšnjem kroji! Vender ujeti tu ni nobene. Jaz sem ga samo gledal: kako oiven zavrtnik ima, kakor da bi bil iz kamena in podbradek je tako natanko izbrit. Arkadij Nikolajč, ne meniš li, da je to smešno?

— Oprosti vender je on res dober človek.

— Starinska prikazen! Tvoj otec pa je izvrsten dečko. Stihe zaman čita, in na gospodarstvo se ne razume, a on je dobričina.

— Otec moj zlat človek.

— Si li zapazil, da je večkrat v zadregi?

Arkadij zmajal je z glavo, kakor bi on sam ne bil nikdar v zadregi.

— Čudne stvari, nadaljeval je Bazarov, ti stari romantiki. Razvijo svojo sistemo živcev do razdraženosti, no, ravnovesje je porušeno. Sicer pa zdrav! V moji sobi je anglešk umivalnik, a dveri se ne zapirajo. Vender kaj takega je treba občudovati — angleški umivalniki to je napredek!

Bazarov je odšel, v Arkadiji pa je zavladalo radostno čuvstvo: sladko je zaspavati v rojstni hiši, na znani postelji, pod odejo, s kojo so se trudile ljubljene roke, morda roke pestunje, te ljubeznive, dobre in neutrudne roke. Arkadij spomnil se je Egorovne in vzdihnil in požel je nebeškega kraljestva . . . Zase ni molil.

I on i Bazarov zaspala sta kmalu, druge osebe v hiši pa še dolgo niso spale. Povrat sinov vznemirjal je Nikolaja Petroviča. Legel je v posteljo, a ni ugasnil sveče in podprši glavo z roko mislil je dolge misli. Brat njegov sedel je dolgo čez polnoč v svojej sobici na širokem stolu prevlečenem s srnjakovo kožo pred kaminom, v kojem je slabo tlel premog. Pavel Petrovič se ni slekel, le kitajske

rudeče šlebedre brez petá zamenile so na njegovih nogah lakovane polučreveljčke. Držal je v roci zadnje čislo lista „Galignani“, a čital ni; gledal je v j-dnomer v kamin, kjer se je sedaj zamiraje sedaj vsplamene tresel modrikast plamen . . . Bog vedi, kod so brodile njegove misli, a samo v prošlosti gotovo niso brodile: izraz njegovega lica bil je zamišljen in teman, česar ni, ako se človek bavi le s s'mimi spomini. V majhni zadnji sobici pa je sedela na veliki skrinji v modrej dušegrejki in z belo ruto zavezano na temnih laseh mlada žena Feniška, ter sedaj prislušivala, sedaj dremala sedaj zrla skozi odprte dveri, izza kojih se je videla otročja posteljica in čulo enakomerno dihanje spečega otroka.

Drugo jutro izbudil se je Bazarov prej nego vsi ter odšel iz hiše. „Ehe!“ mislil si je ožrši se na okrog: „velikansk baš ta kraj ni!“ Ko se je Nikolaj Petrovič s svojimi kmeti razmeril, moral je vzeti za novi dvor štiri desetine popolnem revnega in golega polja. Postavil si je hišo, stanovanja za služnike in „fermo“, napravil vrt, izkopal ribnjak in dva kladeza, a mlado drevje se je slabo prije-

malo, v ribnjaku nabralo se je le malo vode in kladeza imela sta slan okus. Le jedna lopa iz jorgovana in akacij razrasla se je redno; v njej so včasih pili čaj in obedovali. Bazarov prohitel je v nekaj minutah vse stezice po vrtu, zašel na kurji dvor, v konjušno, našel dva dvorovska dečka, s kojima se je takoj seznanil in odpravil se ž njima k majhni mlaki jedno vrsto od dvora nad žabe.

— Čemu ti bodo žabe, gospod? vprašal ga jeden iz dečkov.

— Čuj, čemu, odgovoril mu je Bazarov, ki je imel neki poseben dar, da je vzbujal zaupanje v sé pri nižjih ljudeh, dasi se on ni poniževal in jih celo zanemarjal, — jaz žabo razrežem, da vidim, kaj se tam notri v njej dela; tudi midva sva žabi, samo da po dveh nogah hodiva, in jaz bom tudi vedel, kaj se notri v vama dela.

— In čemu to?

— Da se ne bi zmotil, ako ti zboliš in te bi moral jaz zdraviti.

— Ali si ti „dohtar“?

— Dà.

— Vaska, slišiš, gospod pravi, da sva midva žabi. Čudno!

— Jas se bojim žab, rekel je Vaska, sedemleten deček z glavo belo kakor lan v sivem kozakinu s stoječim zavratnikom, in bos.

— Čemu se jih bojiš? Ali morda grizejo?

— No, v vodo, filozofa, dejal je Bazarov.

Mej tem izbudil se je tudi Nikolaj Petrovič ter se odpravil k Arkadiju, kojega je našel oblečenega. Otec in sin šla sta na teraso pod navéso markizino; poleg ograje na mizi mej večjimi kitami jorgovana vrél je že samovar. Pojavila se je deklica, óna, ki je sinoči prva srečata prišlece na pragu in dejala s tenkim glasom:

— Tedosja Nikolavna niso popolnem zdravi, ne mogó priti; ukazali so, da naj vas prašam, ako bodele sami si nalili čaj ali naj pride Dunjaša?

— Jaz bom vse sam storil, sam, dejal je hitro Nikolaj Petrovič. — Ti, Arkadij, s čim piješ čaj, s smetano ali z limonami?

— S smetano, odgovoril je Arkadij, ter polčavši malo vprašuje dejal: — očka?

Nikolaj Petrovič pogledal je v zadregi sina.

— Kaj? rekel je.

Arkadij povetil je oči.

— Oprosti, očka, ako se ti bo zdélo moje vprašanje neumestno, začel je — a ti sam vsodbujaš me z včerajšno svojo odkritosrčnostjo, da sem odkritosrčen . . . ti se ne boš razjezil? . . .

— Govori.

— Daješ mi pogum, da te vprašam . . . kaj ne da neče priti radi tega Fen . . . Kaj ne da neče radi tega ona sem priti pripravljat čaj, ker sem jaz tukaj?

Nikolaj Petrovič obrnil se je izlahka na stran.

— Morebiti, izgovoril je konečno, — ona si misli . . . ona se sramuje . . .

Arkadij ozrl se je bistro na očeta.

— Zaman se ona sramuje. Prvič ti je znano moje mišljenje (Arkadij je jako rad izgovarjal te besede) in drugič — ali bočem jaz le za las izpremeniti tvoje življenje, tvoje navade. Poleg tega sem uverjen, ti nisi mogel slabo izbrati; ako si jej ti dovolil, da živi s taboj pod jedno streho, potem — je tega gotovo vredna, nikdar ni sin otcu sodnik,

posebno pa ne takemu očetu, ki ni, kakor ti, nikdar jemal mi moje svobode.

Arkadijev glas se je v začetku tresel: čutil je, da je velikodušen, vendar je v istem času vedel, da nekako zbada svojega očeta; a glas lastnih besed silno deluje na človeka, in Arkadij izgovarjal je zadnje besede trdo, da celo s poudarkom.

Hvala ti, dejal je temno Nikolaj Petrovič in njegovi prstje so zopet zašli na obrvi in na čelo. — Tvoje domnéve so v istini spravedljive. Konečno, ko bi to dekle ne bilo vredno... to ni nikakalebkomiselna trma. Nerač govorim s taboj o tem; a ti razumeš pač, da jej je težko bilo semkaj priti, pred-te, posebno v prvi dan tvojega prihoda.

— Ako je tako, pojdem sam k njej, vskliknil je Arkadij z novim navalom velikodušnih čuvstev, ter skočil s stola. — Povedal jej bom, da se jej ni treba mene sramovati.

Nikolaj Petrovič je tudi ustal.

— Arkadij, začel je, bodi toli dober... kako bi bilo možno... Tam... Jaz te nisem pripravil...

Arkadij pa že ni poslušal in odhitel s terase. Nikoja Petrovič zrl je za njim ter vznemirjen

spustil se na stol. Srce mu je jelo býti . . . Je li gledal v tem trenutku neizbežno razliko bodočih odnošajev mej saboj in sinom, je-li pripoznaval, da bi mu Arkadij izkazoval večje spoštovanje, ako bi se ne bil dotaknil te stvari, je-li samega sebe karal radi slabosti — težko je povedati: vsa ta čuvstva bila so v njem, kakor občutki, in to nejasni; a z lica ni izginila rudečica, in srce je býlo.

Začuli so se brzi koraki, in Arkadij prišel je na teraso. — Seznanila sva se, otec! vskliknil je z izrazom neke laskave in dobre slovesnosti na lici. — Fedosja Nikolavna res ni danes popolnem zdrava in pride pozneje. A čemu mi nisi povedal, da imam brata? Poljubljal bi ga bil že včeraj zvečer, kakor sem ga sedaj le poljubljal.

Nikolaj Petrovič hotel je nekaj reči, hotel se vzdigniti ter razprostreti rôki. Arkadij vrgel se mu je na vrat.

— Kaj je to? ali se zopet objemata? začul se je za njima glas Pavla Petroviča.

Otec in sin vzradovala sta se oba jednako, da je prišel v to minuto; bivajo ginljivi položaji, iz kojih skušamo kar najbrže oprostiti se.

— Čemu se čudiš? rekel je veselo Nikolaj Petrovič. — Koliko časa pričakoval sem Arkaše... Od včerajšnjega dne se ga niti nagledati nisem mogel.

— Nikakor se ne čudim, opomnil je Pavel Petrovič: — saj bi ga tudi jaz sam objel.

Arkadij šel je k stricu in iznova čutil na lici svojem dotikljaj njegovih dišečih brk. Pavel Petrovič sedel je k mizi. Oblečen bil je v krasno jutranjo po angleškem ukusu ustvarjeno obleko; na glavi rudél mu je majhen fés. Ta fés in malomarno zavezane zavrtniki spominjali so na svobodo vaškega življenja; a poskrobljeni ovrtniki srajce, res da ne bele, temveč pisane, kakor pač pristojna jutranji toaleti, upirali so se z obično neuklonivostjo v izbriž podbradek.

— Kje pa je tvoj novi prijatelj? vprašal je Arkadija.

— Ni ga doma; on ustaja navadno rano ter gré kam. Sicer pa ni potreba mnogo meniti se zanj: on ne ljubi ceremonij.

— Da, to se vidi. — Pavel Petrovič začel je počasi mazati surovo maslo na kruh. — Ali bo dolgo pri nas gostil?

— Kakor še bo. Prišel je sem na potu k otcu.

— In kje živi njegov otec?

— Tudi v naši guberniji, osemdeset verst od tukaj. Tam ima malo posestvo. Prej je bil štabski zdravnik.

— Te, te, te . . . Zatorej sem se jaz vedno povpraševal: kje sem slišal o tej družini: Bazarov? Nikolaj ali pomniš, v otčevi diviziji bil je zdravnik Bazarov?

— Mendà, da je bil.

— Res je, res. Torej ta zdravnik je njegov otec. Hm! — Pavel Petrovič zavihal si je brke.

— No, a kaj pa je pravo za pravo sam gospod Bazarov? vprašal je z polagoma.

— Kaj je Bazarov? — Arkadij se je nasmehnil. — Ako hočete, striček, povem vam, kaj je on pravo za pravo?

— Stori mi to uslugo, dragi nečak moj!

— On je nihilist.

— Kaj? vprašal je Nikolaj Petrovič, Pavel Petrovič pa je privzdignil nož s koscem surovega masla na konci rezila in ostal nepremičen.

— On je nihilist, ponovil je Arkadij.

— Nihilist, dejal je Nikolaj Petrovič. — To je iz latinskega, nihil nič kakor jaz morem soditi; morebiti ta beseda pomeni človeka, kateri ničesar ne pripoznava?

— Reci: kateri ničesar ne uvažuje, opomnil je Pavel Petrovič ter se iznova lotil surovega masla.

— Kateri gleda vse s kritičnega stališča, opomnil je Arkadij.

— In ni to ravno isto? vprašal je Pavel Petrovič.

— Ne, nikakor ne. Nihilist je človek, ki se ne klanja nobeni avtoriteti, ki ne verjame meni nič tebi nič nobenemu principu, naj še tako uvažujó ta princip.

— In kaj je-li to dobro? prekinil ga je Pavel Petrovič.

— Kakor se komu zdi, striček. Nekomu zdi se to dobro, a nekomu jako slabo.

— Lejte si. No vidim pa, da to ni po naše. Mi ljudje starega veka, mi mislim, da brez principov (Pavel Petrovič izgovarjal je to besedo mehko, na francoski način, Arkadij rekel je nasprotno prüncip poudarjaje prvi zlog), brez principov, kojim bi ne

verjeli, kakor ti praviš, meni nič tebi nič, ni moči niti koraka stopiti, dihniti. Vous avez changé tout cela. Bog vam daj zdravje in generalski čin,*) mi pa se bomo veselili vas gospodov . . . Kako si rekel?

— Nihilistov, dejal je Arkadij polagoma.

— Da. Prej so bili negelisti, a zdaj nihilisti. Videli bomo, kako bode te vi bivali v praznoti, v brezvzdušnem prostranstvu: zdaj pa bodi toli ljubezniv ter pozvoni, brat Nikolaj Petrovič, čas je, da pijem svoj kakao.

Nikolaj Petrovič je pozvonil in zakričal: „Dunjaša!“ A mestu Dunjaše prišla je na teraso Fenička. Bila je to mlada ženska triindvajsetih let, vsa bela in mehka, s temnimi lasmi in očmi, z rudečima, otroško-mehkima ustnicama in nežnima ročicama. Oblečena bila je v čisto sitcevo obleko; nova vijolčasta ruta je lahko ležala na njenih okroglih plečah. Nesla je večo čašico kakaa in, postavivši jo pred Pavlom Petrovičem, bila je vsa zbegana, živa kri razlila se je kakor rudeč val pod tanko kožico ljubeznivega jej obraza. Povesila je oči ter obstala

*) Rusk pregovor.

pri mizi iz laluka opiraje se ob konce prstov. Videti je bilo, kakor da bi se kesala, da je prišla, ob enem pa, kakor, da bi čutila, da je imela pravo priti.

Pavel Petrovič nahmuril je strogo obrvi, Nikolaj Petrovič pa je bil v zadregi.

— Zdravstvuj, Fenička, pomrmljal je mej zobmi.

— Zdravstvujte, odgovorila je z glasnim a zvonkim glaskom ter odšla ozrši se po strani na Arkadija ljubeznivo se jej smešečega. H. deč se je nekoliko zibala, a tudi to jej je pristojalo.

Na terasi so nekaj trenutkov vsi molčali. Pavel Petrovič srebal je svoj kakao. Na jedenkrat privzdignil je glavo. — Lejte tudi gospod nihilist blagovoljno prihaja k nam, dejal je poluglasno.

V istini šel je po vrtu Bazarov stopaje preko ruš. Njegova platnena suknja in hlače bile so blatne; neka močvirna rastlina ovijala je kakor lanec njegov stari, okrogli klobuk; v desnici držal je majhno vrečico; v vrečici premetavalo se je nekaj živega. Hitro približal se je terasi ter zmahnivši z glavo dejal: — Zdravstvujte, gospoda, oprostite,

da sem se zapoznil k čaju; takoj se vrnem; treba je te-le ujetnike oprostiti.

— Ne, žabe.

— Ali jih jeste, ali razkrajate?

— Imam jih za poskuse, opomnil je Bazarov ravnodušno ter šel v hišo.

„Najbrže jih bo rezal“, dejal je Pavel Petrovič.

V principe ne veruje, a v žabo veruje.

Arkadij pogledal je sožalujé strijca, in Nikolaj Petrovič pomajal je na skrivnem z ramama, Pavel Petrovič čutil je sam, da ni prave zadel, ter jel govoriti o gospodarstvu in o novem oskrbniku, ki je prišel sinoči k njemu pritoževat se, da je delavec Toma razposajenec, ter da ga ni ukrotiti. „On je tak ezop“, dejal je mej drugim; povsod pokazalse je neumneža; napravi kako budalost ter izgine.“

VI.

Bazarov se je vrnil, sedel za mizo in marljivo začel piti čaj. Oba brata sta ga molčeč gledala, Arkadij pa je skrivaj opazoval zdaj otca, zdaj strijca.

— Ste li daleč od tod hodili? vprašal je slednjič Nikolaj Petrovič.

— Do močvirja poleg osikovja. Prepodil sem pet kljunačev, lahko jih postreliš, Arkadij.

— Ali vi niste lovec?

— Ne.

— Vi se bavite večinoma s fiziko? vprašal ga je Pavel Petrovič.

— Da, s fiziko; v obče z naravoslovjem.

— Pravijo, da so Germani zadnja leta silno uspeli v tej stroki.

— Da, Nemci so na tem polji naši učitelji, odgovoril je malomarno Bazarov.

Besedo Germani mesto Nemci rabil je Pavel Petrovič radi ironije, katere pa nihče opazil ni.

— Ali imate tako veliko mnenje o Nemcih? rekel je z iziskano dvorljivostjo Pavel Petrovič. Jel je čutiti neko notranjo razdraženost. Njegovo aristokratsko naravo vznemirjalo je popolno ravnodušje Bazarova. Ta zdravnikov sin, ne da bi se dal pripraviti v zadrego, odgovarjal je na kratko in neljubezno, in v zvoku njegovega glasu bilo je nekaj grobega, skoro nesramnega.

— Tamošnji učenjaki so vrli možje.

— Tako je. A v ruskih učenjakihi gotovo ne mislite tako ljubeznivo?

— Tako je pač.

— To je res hvalevredna nepristranost, rekel je Pavel Petrovič poravnávši se ter opustivši glavo nazaj. — Arkadij Nikolajič nam je baš pripovedoval, da vi ne priznavate nikakih avtoritet? Ali res vánje ne verujete?

— In čemu naj bi jih priznaval? Čemu naj bi veroval? Povedo mi resnico, soglasen sem ž njimi, to je vse.

— Torej vsi Nemci resnico govoré? dejal je Pavel Petrovič in njegovo lice izražalo je ravnodušje in neobčutljivost izkratka povzdignil se je v neko zaoblačno višino.

— Ne vsi, odgovoril je malo zevaje Bazarov, ki se je vidno naveličal pričkatí.

Pavel Petrovič ozrl se je k Arkadiju, kakor da bi mu bil hotel reči: priznavam, da tvoj prijatelj ni baš ljubezniv. — Kar se mene tiče, začel je zopet z neko prisiljenostjo, — jaz grešni človek Nemcev ne morem trpeti. O ruskih Nemcihi niti ne govorim; znano je, kaki tiči so to. A tudi nemški Nemci

mi niso pri srci. Prej so bili še znosni; tedaj so imeli — no, Schillerja ali Goetheja . . . Moj brat ja posebno spoštuje . . . Zdaj pa vidim mej njimi samo kemike in materijaliste . . .

— Dober kemik je dvajsetkrat koristnejši, nego najboljši pesnik, prekine ga Bazarov.

— Res? odvrne Pavel Petrovič in povzdigne trepalnice, kakor bi se bil ravno izbudil. — Vam se zdi umetnost stvar brez nobene vrednosti?

— Umetnost je denar dobivati in kurja ošesa do dobra pregnati! vzklikne Bazarov z zaničljivim smehljanjem.

— To je lepo! Kako se izvolite šaliti! Saj je to popolno zanikanje. Naj bo! Vi torej verujete samo v znanost?

— Dejal sem vam že, da v nič ne verujem; kaj pa je to znanost — znanost v občem zmislu? Znanosti imamo ravno tako kakor rokodelstva, poklice; znanosti v obče pa nikjer ni.

Prav dobro! Nu, ali ste tudi gledé drugih, v človeškeji družbi pripoznanih uredb takega zanikajočega mnenja?

— Kaj je to, izpraševanje? vprašal je Bazárov.

Pavel Petrovič je izlahka prebledel

Nikolaju Petroviču se je zazdelo, da se mora utakniti v razgovor.

— Pogovorila se bodeva, kedaj na drobneje o tem predmetu z vami, ljubeznivi Evgenij Vasiljič; spoznala bodeva vaše mnenje in povedala vam svoje. S svoje strani mi je jako ljubo, da se zanimате za estetične nauke. Čul sem, da je Liebig napravil čudovita odkritja kar se tiče izboljšanja polj. Pomagali mi bodete lahko v mojih agronomskih delih; dali bodete lahko kakeršenkoli koristen svèt.

Jaz sem vam na uslugo, Nikolaj Petrovič; a kaj hočemo z Liebigom. Najpreje se je treba naučiti abecede in potem lotiti se knjige, mi pa še črke „a“ ne poznamo.

„Nu, vidim, ti si res nihilist“, mislil si je Nikolaj Petrovič. — Vender mi dovolite, da prihitim k vam v potrebi, dodal je glasno. Zdaj pa, brat, mislim, da bi bil čas razgovoriti se z oskrbnikom.

Pavel Petrovič je ustal.

— Dà, dejal je ne ozrši se na nikogar, — žalostno je živeti kakih pet let v vasi daleč od veleumov! Kako hitro postaneš tepec. Ti skrbiš, da ne bi pozabil tega, čemur so te priučili, in — glej! — tu se ti pove, da je vse to neumnost, in pravi se ti, da se izvedeni ljudje ne pečajo več s takimi bedastočami in da si ti zaspanec. Kaj je storiti! Vidno je, da je mladina odločno pametnejša od nas.

Pavel Petrovič zavrtil se je počasi na peti in počasi odšel; Nikolaj Petrovič šel mu je v sled.

— Ali je pri vas vedno tak? vprašal je Bazarov hladnokrvno Arkadija, ko so se jedva zaprle dveri za obema bratoma.

— Poslušaj, Evgenij, ti si se malo prerezko vedel ž njim, opomnil je Arkadij. — Razžalil si ga.

— Dà, ali se naj jim klanjam tem kmetskim aristokratom! Znaj, to je vse samoljubje, navade bivšega „leva“, gizdalinstvo! Nadaljeval bi naj bil na svojem poprišči v Peterburgu, ako je za to že ustvarjen . . . Sicer pa — Bog ž njim! Našel sem precej redek eksemplar vodnega žužka, *Dytiscus marginatus*, poznaš? Pokazal ti ga bom.

— Obetal sem ti, da ti povem njegovo zgodovino, začel je Arkadij.

— Zgodovino žužka?

— Dosti, Evgenij. Zgodovino mojega strica. Spoznal boš, da ni tak človek, kakeršnega si ti misliš. Prej je vreden obžalovanja kakor zasmehovanja.

— Tega ne zanikam; pa zakaj se radi njega tako razjarjaš?

— Iz česa sledi to?

— No, poslušaj . . .

In Arkadij povedal mu je zgodovino svojega strica. Čitatelj jo najde v naslednjem poglavju.

Pavel Petrovič Kirsanov vzgajal se je izprva doma, kakor mlajši njegov brat Nikolaj, potem v kadetski šoli. Odlikoval se je že z mladih nog z znamenito krasoto; poleg tega bil je domišljjav, nekoliko zasmehljiv in nekako zabavno razdražljiv — ni moglo biti drugače, da je v obče ugajal. Začel se je povsod pojavljati, jedva ko je postal častnik, Nosili so ga na rokah, on se je samemu sebi prilizoval ter norce bril in se pačil; a tudi to mu je pristajalo. Ženske norele so za njim, možki ime-

novali so ga gizdalina in na skrivnem mu zavidali. Živel je, kakor rečeno, v enem stanovanji z bratom, katerega je iskreno ljubil, dasi mu ni bil pravi nič podoben. Nikolaj Petrovič je šepal, poteze je imel majhne, prijetne a nekoliko resne, majhne črne oči in mehke, redke lase; rad je lenaril, a tudi čital je rad ter se bal družbe. Pavel Petrovič ni nijednega večera doma preživel, ponašal se je s smelostjo in ukretnostjo, (uvel je gimnastiko v modo mej svetsko mladino) in v vsem prebral pet ali šest francoskih knjig. Z osemindvajsetim letom je že bil kapitan; blesteča karijera ga je čakala. Najedenkrat se je vse izpremenilo.

Tisti čas prikazala se je v peterburškem svetu redkoma ženska, katere do danes še niso pozabili, kneginja R. imela je olikanega in prijetnega, a omejenega moža in nič otrok. Nepričakovano odhajala je ona za mejo, nepričakovano vračala se v Rusijo, v obče živela je čudno življenje. Slula je za lahkomiselno koketo, strastno udajala se je vsakovrstnim zabavam, plesala je, da se je zgrudila, smejala in norčevala se z mladimi ljudmi, katere je vsprejemala o polumraku pred obedom v jedilnici, po noči pa

je jokala in molila, našla ni nikjer miru in često metala se je do ranega jutra po sobi, skrbljivo lomeč roki, ali je sedela vsa bleda in mrzla na t psaltrom. Dan je nastajal in iz nova izpremenila se je v svet-sko damo, iznova je napravljala izlete, smejala se, blebetala in gotovo hitela vsemu nasproti kar bi jej utegnilo napraviti najmanjšo zabavo. Bila je čudovito rastena; njena kita, zlate barve in težka kakor zlato, padala je do pod kolen, a krasotico bi je nikdo ne imenoval; na vsem obrazu ni bilo drugega lepega nego očesi, in še sami očesi ne — bili sta neveliki in sivi — a njijin pogled, bister in globok, brezkrben do drzovitosti in zamišljen do obupa, — tajinstven pogled. Nekaj nenavadnega bliščalo se je v njem, tudi tedaj, ko je njen jezik govoril same prazne besede. Oblačila se je izborno. Pavel Petrovič sešel se je ž njo na nekem plesu, preplesal je ž njo mazurko, mej katero ni ona rekla nijedne pametne besede, ter se zaljubil v njo strastno. Navajen zmag, dosegel je tudi tu skoro svoj cilj; a lahkost pobeđe ni ga ohladila. Nasprotno: privezal se je še odločneje, še krepkeje k tej ženski, pri kateri je tedaj, ko se je oddajala brezpogojno, vender

še ostajalo nekaj skrivnostnega in nedostopnega, kamer nihče ni mogel prodreti. Kaj je gnezdilo v tej duši — Bog ve! Videlo se je, kakor da bi imela v oblasti neke tajne njej sami nepoznane sile; one igrale so ž njo, kakor so hotele; njen slabi um ni mogel zoperstavljati se jim. Vse njeno življenje predstavljalo je vrsto nerešljivih dejanj: jedina pisma, ki bi mogla vzbuditi pozornost njenega moža, pisala je človeku skoro tujemu, a njena ljubezen odsevala je z žalostjo: ona se ni smejala in ne norčevala ž njim, katerega si je izbrala. Poslušala in gledala ga je z začudenjem. Časih prehajalo je večinoma na jedenkrat to začudenje v hladen strah; njeno lice imelo je mrtvičast in divji izraz. Zapirala se je v spalnico, in strežnica čula je lahko, pritiskivši uho h ključavnici, njeno zamolklo ihtenje. Večkrat čutil je Kirsanov povračujoč se od nežnega sestanka domov v srci ono razdirajočo in grenko dosado, katera vskliva v srci po popolni nesreči. „Česa pač še hočem?“ vpraševal se je, a srce ga je še vedno mučilo. Nekdaj podaril jej je prstan z v kamen urezano sfingo.

— Kaj je to? vprašala je: — sfinga?

— Da, odgovoril je on, — in ta sfinga — ste vi.

— Jaz? vprašala je in počasi uprla vanj svoj tajinstveni pogled. — Ali veste, da je to jako priljubivo? pristavila je s posiljenim smehljanjem, očesi pa sta vedno gledali tako čudno.

Težko bilo je Pavlu Petroviču tedaj, ko se jo kneginja R. zaljubila vanj, ko pa se je ohladila proti njemu, to pa se je zgodilo precej hitro, znorel je skoro. Obupaval je in ljubosumil, ni jej dal pokoja, zasledoval jo je povsod. Njegovo usiljeno zasledovanje presedalo jej je in odpotovala je za mejo. On je stopil v pokoj, ne ozirajoč se na prošnje prijateljev in na spomine predstojnikov, ter se odpravil v sled za kneginjo. Štiri leta izprovel je v tujih krajih, sedaj sledeč jo, sedaj hoteč jo iz vida izgubiti; sramoval se je samega sebe, jezil se je nad svojim malodušjem . . . a vse ni nič pomagalo. Njen obraz, ta nerazumni, skoro brezmisljeni, a očarujoč obraz, se je preveč globoko unedrilo v njegovo dušo. V Badnu sešel se je ž njo zopet po stari navadi; videti je bilo, da ga ona še ni nikdar tako strastno ljubila, a čez mesec dni bilo je že vse končano;

ogenj vsplamtel je zadnjikrat ter ugasnil za vedno. Čuteč neizogibno ločitev, hotel je ostati vsaj njen prijatelj, kakor da bi bilo prijateljstvo s tako žensko možno. Tiboma odšla je iz Badna in odslej se od ločno izogibala Kirsanova. Vrnil se je v Rusijo poskušal začeti staro življenje, a ni mogel več priti v prejšnji tir. Kakor preganjanec blodil je iz mesta, v mesto, še je napravljaj izlete, ohranil si je vse navade svetskega človeka, mogel se je pobahati z dvema ali tremi zmagami; a pričakoval ni več nič posebnega niti od sebe niti od drugih in ničesar ni več pričenjal, postaral se je, osivel. Sedeti na večer v klubu bridko dolgočasujoč se in ravnodušno prepirati se z gizdalinsko družbo postala, mu je potreba — slabo znamenje, kakor znano. O ženitvi, razume se, da niti mislil ni. Deset let prošlo je na ta način, brezcvetno, brezplodno in brzo. Nikjer čas tako ne hiti kakor v Rusiji; v ječi pravijo hiti še bržeje. Nekdaj pri obedu v klubu izvedel je Pavel Petrovič za smrt kneginje P. Končala je v Parizu malone nora. Ustal je izza mize ter dolgo hodil po klubovi sobi, ustavljal se kakor okamenel blizu kvar-taških miz; vrnil se ni domov prej nego po navadi.

Čez nekaj časa dobil je zavoj z naslovom nauj: v njem bil je prstan, katerega je bil dal kneginji. Potegnila je bila čez sfingo črto v obliki križa ter naročila mu reči, da je ta križ — rešitev ugánke.

To se je zgodilo pričetkom leta 1848., v onem času, ko je Nikolaj Petrovič, izgubivši svojo ženo, prišel v Peterburg. Pavel Petrovič skoro nikdar ni videl brata od tedaj, ko se je bil ta naselil v vasi: svatba Nikolaja Petroviča vršila se je v prvih dneh znanstva Pavla Petroviča s kneginjo. Vrnivši se izza meje odpravil se je bil k njemu z namenom, da preživi pri njem dva meseca, da se veseli njegove sreče, a prebil je pri njem samo jeden teden. Razlika v položajih obeh bratov bila je precej velika. V 48. letu zmanjšala se je razlika; po smrti kneginje, skušal jo je pozabiti. A Nikolaj imel je čuvstvo, da je pravilno preživel življenje, sin rasel je pod njegovim nadzorstvom; Pavel nasprotno ustopal je kot osamel ošabnež v oni tužni, temotni čas, v čas sožalenij, podobnih nadejam, in nadej, podobnih sožalenjem, ko je mladost prošla, a starost še ni nastala.

Ta čas bil je Pavlu Petroviču težavnejši nego vsakemu drugemu: izgubivši svojo prošlost izgubil je vse.

— Ne vabim te več v Marino, rekel mu je jedenkrat Nikolaj Petrovič (tako je nazval svojo vas v čast žene) — dolgočasil si se ondi, ko je še pokojnica živela, zdaj pa mislim poginil boš od dolgega časa.

— Tedaj bil sem še neumen in imel sem preveč opraviti, odgovoril je Pavel Petrovič: — od tedaj sem se umiril, če ne celo izpametoval. Zdaj sem, ako ti dovoljuješ, pripravljen za vedno pri tebi se naseliti.

Mesto odgovora objel ga je Nikolaj Petrovič. Prošlo pa je poldrugo leto po tem razgovoru, predno se je Pavel Petrovič odločil obistiniti svoj namen. Zato pa, naselivši se v vasi, ni je ostavil več, tudi one tri zime ne, katere je Nikolaj Petrovič preživel s sinom v Peterburgu. Začel je čitati, večinoma angleško; v obče je uravnal vse svoje življenje po angleškem ukusu, redko shajal se je s sosedi in odpotoval samo k volitvam, kjer

je večinoma molčal, le redkoma dražeč in vznemirjajoč pomeščike starega kroja z liberalnimi nazori, vender ne bližajoč se zastopnikom novega pokolenja. Ti in drugi zmatrali so ga ošabneža, ti in drugi spoštovali so ga radi njegovih aristokratskih običajev, radi vestij o njegovih zmagah; zato ker se je lepo oblačil in vedno ustavljal se v boljših stanovanjih boljših gostiln; zato, ker je v obče dobro obedoval in jedenkrat celo obedoval z Wellingtonom pri Ljudevitu-Filipu; zato, ker je vedno nosil s saboj srebern necessaire in popotno banjo; zato, ker je vedno dišal po nekem nenavadnem, čudovito „blagorodnem“ vonji; zato, ker je mojsterski igral vhist in vender vedno izgubljal; konečno spoštovali so ga tudi radi njegove neomadeževane časti. Dame zmatrale so ga očarujočega melanholika, a on se ni menil za dame.

— Vidiš-li, Evgenij, rekel je Arkadij okončujoč svoje pripovedovanje, kako krivično sodiš o strici! O tem niti govoriti nečem, da je večkrat rešil otca iz zadrege, dajajoč mu ves svoj denar, — imetje, morebiti tega ne veš; ni mej njima razdeljeno, a on vsakemu rad pomore in poleg drugega

vselej stopa na stran kmetov; res da, govoreč ž njimi, nabira čelo v gube in duha eau de Cologne . . .

— Znana stvar — živci, prekini! ga je Bazarov.

— Morebiti vender ima predobro srce. Tudi ni neumen. Kako koristne svête mi je dajal . . . posebno . . . posebno, kar se tiče odnošajev napram ženskam.

— Aha! Pri svojem mleku se je osmodil, pa na tujo vodo piha. To poznamo mi!

— No jedno besedo, nadaljeval je Arkadij; — on je jako nesrečen, prezirati ga je — greh.

— In kdo ga prezira? dejal Bazarov. — A jaz vender le rečem, da človek, ki je vse svoje življenje zastavil na karto ženske ljubezni, in ko je to karto izgubil, se skisal in oslabil tako, da ni na nič več sposoben, tak človek ni mož, ni bitje. Ti praviš, da je nesrečen: ti boš bolje vedel; a neumnost ga še ni popolnoma ostavila. Prepričan sem, da se ima, brez šale, za uzornega človeka, ker čita „Galinjaško“ in jedenkrat na mesec reši mužika eksekucije.

— Pomisli vender na uzgojo, na čas, v katerem je on živel, opomnil je Arkadij.

— Uzgoja? vprašal je Bazarov. — Vsak človek mora samega sebe uzgajati — no, kakor na primer jaz . . . Kar pa se tiče časa, čemu bi bil jaz od njega zavisen? Bolje je, da je čas zavisen od mene. Ne, brat, to je vse zanikernost, neumnost! In kaki tajni odnošaji so pač mej možkim in žensko? Mi, fizijologi vemo kaki odnošaji so to. Preuči anatomijo očesa: odkod bi bil tu, kakor ti praviš, tajinstven pogled? To je vse romantizem, neumnost, gniloba, olepšavanje. Pojdiva raje gledat žužka.

Oba prijatelja odšla sta v sobo Bazarovljo, kjer se je že jel udomačevati nekak medicinsko-kururgični duh, zmešan z duhom cenega tobaka.

Pavel Petrovič ni bil dolgo pričujoč pri razgovoru bratovem z oskrbnikom, visokim in suhim človekom s sladkim, priliznenim glasom in zvitimi očmi, ki je na vse opomnje Nikolaja Petroviča odgovarjal: „seveda, res je“, ter skušal označiti mužike za pijance in tatove. Na novi način urejeno gospodarstvo je škripalo kakor nenamazano kolo, breščalo kakor doma narejena hišna oprava iz svežega lesa. Nikolaj Petrovič ni obupaval, a čestokrat

je vzdihoval in zamišljaj se: čutil je, da brez denarja stvar ne pojde od rok, denar pa je že ves izdal. Arkadij govoril je resnico: Pavel Petrovič je večkrat pomogel bratu svojemu; večkrat je Pavel Petrovič, videč, kako se je ubijal ter si lomil glavo, premišljujoč, na kak način bi se opomogel, počasi stopil k oknu in utaknivši roki v žep, in govoril skozi zobe: „mais je puis vous donner de l'argent“, ter mu dajal denarja. Tisti dan pa sam ničesar ni imel, zato se je raje oddaljil. Gospodarski razgovori dolgočasili so ga. Poleg tega zdelo se mu je vedno, da se Nikolaj Petrovič, ne gledé na ves napor in trudoljubje ne poprijema tako dela, kakor bi se moral; dasi bi mu ne mogel pokazati, v čem Nikolaj Petrovič posebno greši.

„Brat ni dovolj praktičen,“ sodil je sam s saboj, — „goljufajo ga.“ Nikolaj Petrovič imel je nasprotno veliko mnenje o praktičnosti Pavla Petroviča in vselej ga je povprašal za svet. „Jaz sem mehak slab človek, življenje svoje preživel sem v zatišji,“ govoril je: — „a ti nisi zaman živel tako mnogo mej ljudmi, ti jih dobro poznaš; ti imaš orlovski vid.“ Pavel Petrovič se je v odgovor na te

besede le v stran obračal, a nasprotno prepričati ni hotel brata.

Ostavivši Nikolaja Petroviča v kabinetu, odpravil se je po koridoru, delečemu sprednji del domú od zadnjega in prišedši k nizkim dverim, obstal je zamišljen, zavil si brke ter potrkal na nje.

— Kdo je? Notri! čul se je glas Feničke.

— Jaz sem, dejal je Pavel Petrovič in odprl dveri.

Fenička skočila je s stola, na kojega se je bila usedla s svojim otrokom in izročivši ga v naročje deklici, ki ga je takoj odnesla iz sobe, hitro si popravila jopico.

— Oprostite, če sem vas motil, začel je Pavel Petrovič ne ozrši se na njo: — hotel sem vas samo poprositi . . . mislim, da danes pošiljajo v mesto . . . naročite, da kupijo za mene zelenega čaja.

— Slišim, odgovorila je Fenička; — koliko ga želite?

Pol funta bo dovolj, mislim. A pri vas je tu, kakor vidim, nekaj izpremembe, dodal je, ozirajoč se z bistrim pogledom, ki je švignil tudi preko

lica Feničkinega. — Te-le zavese, dejal je videč, da ga ne razume.

— Da zavese. Nikolaj Petrovič nam jih je daroval; sicer so pa že davno obešene.

— Saj tudi jaz že davno nesem bil pri vas. Zdaj je tu pri vas jako lepo.

— Po milosti Nikolaja Petroviča šepnila je Fenička.

— Ali vam tu bolje ugaja, nego v prejšnjem krilu? vprašal je Pavel Petrovič uljudno, a brez najmanjšega nasmeha.

— Gotovo, bolje!

— Koga so sedaj na vaše mesto nastanili?

— Sedaj so tam perice.

— A!

Pavel Petrovič je umolknil. „Zdaj pojde“. mislila si je Fenička. A on ni šel, in ona stala je pred njim, kakor okamenela slabo igraje se prsti.

— Čemu ste zapovedali, da je odnesla vašega otroka? vprašal je konečno Pavel Petrovič. — Jaz ljubim deco: pokažite mi ga.

Fenička je vsa zarudela od zadrege in radosti. Bala se je Pavla Petroviča, ker skoro nikdar ni govoril ž njo.

— Dunjaša, zaklicala je: — prinesite Mitjo (Fenička je vse v hiši vikala). A ne počakajte, treba ga je obleči. — Feničko stopila je proti dverim.

— Saj je vse jedno, opomnil je Pavel Petrovič.

— Takoj, odgovorila je Fenička — in bitro odšla.

VIII.

Pavel Petrovič ostal je sam in se je sedaj s posebnim zanimanjem ozrl na okrog. Majhna, nizka sobica, v koji je bil, bila je jako čista in ugodna. Dišalo je v njej po nedavno pobarvanih tleh, po kamilicah in melisi. Ob stenah stali so stoli z naslonjali podobnimi liram. Kupil jih je še pokojni general v Poljši za časa vojne. V jednom oglu stala je posteljica pod koprivničjimi zavesami poleg okovanega kovčega z vzbočenim pokrovom. V nasprotnem oglu gorela je svetilnica pred veliko, temno podobo Nikolaja Čudotvorca. Majhno porce-

lanasto jajce pritrjeno ob glorijo viselo je na ru-
dečem traku na prsih svetnikovih. Na oknih so
steklenice s kuhanjem prošlega leta, skrbno zave-
zane, bliščale v zeleni barvi; na papirnatih pokrov-
cih zapisala je Fenička sama z velikimi črkami:
„kosmulje“; Nikolaj Petrovič je posebno ljubil to
varenje. Izpod stropa visela je na dolgem traku
kletka s kratkorépim čižkom. Neprestano je cvi-
rikal ter skakal, in kletka se je neprestano zibala
in tresla: konopljina zrna padala so z lahkim šu-
mom na tla. Mej oknoma nad malo komodo visele
so precej slabe fotografske slike Nikolaja Petroviča
v raznih položajih, katere je napravil popotni slikar.
Ondi visela je tudi slika Fenickina, popolnoma jej
nepodobna: neko brezoko obličje smejalo se je po-
siljeno v temnem okvirji, — družega se ni moglo
razločiti. Nad Feničko je — Jermolov v burki z
grozno nagubančenim obrazom izpod svilnate ši-
valne blazinice padajoče mu na čelo zrl na odda-
ljene Kavkaške gore.

Prošlo je pet minut; v sosedni sobi čul se je
šum in šopot. Pavel Petrovič vzel je s komode za-
maščeno knjigo, raztrgan zvezek „Strelcev“ Maralj-

skega in preobrnil nekoliko listov . . . Dveri so se odprle in ustopila je Fenička z Mitjo v naročji. Oblekla mu je rudečo srajčico z robom na vratu, počesala mu lasce in umila mu obraz. Dihal je težko, gibal se je z vsem telesom in mahal z ročicama, kakor delajo vsi zdravi otroci. Sijajna srajčica pa je vidno uplivala nanj; izraz zadovoljstva izražal se je na vsej njegovi okrogli postavitvi. Fenička je tudi svoje lase uredila ter si bolje pripela zavratnik; a ona bi bila lahko ostala, kakeršna je bila. In v istini, je-li na svetu kaj dražestnejega nego mlada, lepa mati z zdravim otrokom v naročji?

— Kak hrust, dejal je dobrovoljno Pavel Petrovič ter pošegetal Mitji s koncem dolgega nohta kazalčevega dvojni podbradek. Deček zagledal se je v čizka in se zasmeljal.

— To je stric, rekla je Fenička, klonèč svoje lice k njemu in izlahka ga tresoč, mej tem ko je Dunjaša tihoma postavljala na okno zažgana kadilno svečo položivši pod njo groš. (= 2 kopejki).

— Koliko mesecev ima? vprašal je Pavel Petrovič.

— Šest mesecev; skoro stopi v sedmega, najstega namreč.

— Ali ni osmi, Fedosja Nikolavna? umešala se je ne brez strahu Dunjaša.

— Ne sedmi; kako bi bilo možno! — Otrok se je zopet zasmel, zagledal se v kovčeg in na-jedenkrat zagrabil svojo mater s celo pestjo za nos in usta. — Ti škratec, dejala je Fenička ne od-maknivši lica od njegovih prstov.

— Bratu je podoben, opomnil je Pavel Petrovič.

„Komu pa bi naj podoben bil? mislila si je Fenička.

— Dà, nadaljeval je Pavel Petrovič, kakor bi s samim saboj govoril, — popolna podobnost. — Pazljivo, nekoliko žalostno pogledal je Feničko.

— To je stric, ponovila je ona, a sedaj šepetaje.

— A! Pavel! lej ti si tu! začul se je na-jedenkrat glas Nikolaja Petroviča.

Pavel Petrovič obrnil se je hitro ter nagančil obraz; brat pa ga je gledal tako radostno,

tako hvaležno, da ni mogel, da mu ni odgovoril z nasmehom.

— Imeniten je tvoj dečak, dejal je in pogledal na uro: — a jaz prišel sem sèm radi čaja . . .

In prilastivši se ravnodušen izraz odšel je Pavel Petrovič takoj iz sobe.

Ali je sam o sebi prišel? vprašal je Feničko Nikolaj Pdtrovič.

— Sami; potrkali so in ustopili.

No; in Arkaša pač ni bil zopet pri tebi?

Ni bil. Ali se nemam jaz preseliti v krilo, Nikolaj Petrovič?

— Čemu?

— Jaz mislim, da bi bilo bolje za prvi čas.

— N . . . ne, izgovoril je Nikolaj Petrovič obutavlja se ter si obrisal čelo. — Treba je bilo prej . . . Zdravstvuj, debeluh, dejal je z nepričakovano živostjo ter, približavši se otroku, poljubil ga na lice. Potem nagnil se je malo in pritisnil ustni na Feničkino roko, belečo se kakor mleko na ru-dečej srajčici Mitjini.

— Nikolaj Petrovič, kaj delate? zašepetala je ter povabila oči, potem jih je zopet tiho vzdignila . . .

Čaroben bil je izraz njenih očij, kadar je gledala kakor izpod čela ter se smehljala laskavo in nekoliko najivno.

Nikolaj Petrovič seznanil se je s Feničko na sledeči način. Nekdaj, pred tremi leti, moral je prenočiti v krčmi v oddaljenem ujezdnem mesteci. Prijetno ga je iznenadila čistota odločene mu sobe, svežost posteljinega perila: „ali ni Nemka tu gospodinja?“ prišlo mu je na misel. A pokazalo se je, da je gospodinja Rusinja, petdesetih let, skrbno oblečena, s prijetnim, umnim obrazom in pametnim govorjenjem. Razgovarjal se je ž njo pri čaji; jako mu je ugajala. Nikolaj Petrovič se je tedaj baš preselil v svoj novi dom in, ker ni hotel imeti pri sebi tlačanov, najemal je ljudij. Gospodinja tožila je s svoje strani o malem številu potovalcev v mestu, o slabih časih. On jej je predložil, da ustopi pri njem v službo kot oskrbnica; bila je zadovoljna. Mož jej je že davno umrl, ostavivši jej samo jedno hčer, Feničko. Čez dva tedna dospela je Arina Savišnja (tako so zvali novo oskrbnico) ob enem s hčerjo v Marino ter se naselila v krilu. Nikolaj Petrovič je dobro volil. Arina uvela je red v hiši.

O Fenički, katerej je tedaj že minilo sedemnajsto leto, govoril ni nihče in redkokdo jo je videl: živela je tiho in sama za-se in le o nedeljah opazil je Nikolaj Petrovič v vaški cerkvi kje na strani nežni profil njenega belega obraza. Tako prošlo je nad leto dnij.

Nekega jutra pojavila se je pri njem v sobici Arina ter ga po navadi nizko priklonivši se vprašala, ne bi li on mogel pomagati njeni hčerki, kateri je pala iskra iz peči v oko. Nikolaj Petrovič zdravil je kakor vsi posestniki na kmetih ter imel celo homeopatično lekarno. Takoj velel je Arini, da pripelje bolnico. Začuvši, da jo gospodar kliče prestrašila se je Fenička zlo, vendar je šla z materjo. Nikolaj Petrovič peljal jo je k oknu ter jo prijel z obema rokama za glavo. Skrbno pregledavši jej zarudelo in vneto oko, zapisal jej je vodo za rane, kojo je sam sestavil ter jej pokazal razgrnivši ruto, kako jej je treba ž njo močiti. Fenička poslušala ga je do konca ter hotela oditi. „Poljubi vend r gospodu roko, neumnica“, dejala jej je Arina. Nikolaj Petrovič jej ni dal roke in zmočen poljubil jo je sam v prečo na nakloneni glavi. Feničkino oko

je hitro ozdravelo; a utis, katerega je ona napravila na Nikolaja Petroviča ni prešel tako hitro. Vedno bilo mu je pred očmi to čisto, nežno, bojazljivo, privzdigneno obličje; čutil je pod dlanima svojih rok te mehke lase, videl je ti nedolžni, iz lehka odprti ustni, izza kojih so na solnci bliščali vlažni, biserni zobki. Z večjim zanimanjem začel jo je gledati v cerkvi, skušal jo je nagovarjati. Začetkoma se ga je bala in jedenkrat pod večer izognila se je. srečavši ga na ozki stezici, katero so ugladili pešči čez rženo polje, v visoko gosto rž, prerasteno s pelinom in plavicami, samo da bi mu ne prišla pred oči. Zagledal je njeno glavico skozi zlato mrežo klasja, od kjer je gledala kakor srnica, ter jej laskevsko zaklical:

— Zdravstvuj Fenička! Saj ne grizem.

— Zdravstvujte, zašepetala jo ona, ne izsedši iz svojega skrivališča. Po malem jela se ga privajati, a vendar se ga je še bala v njegovi prisotnosti, ko jej je nenadoma umrla mati Arina za koleru. Kam naj se dene Fenička? Podedovala je po svoji materi ljubezen do reda, razsodnost in postavnost; a bila je tako mlada, tako osamela, Nikolaj

Petrovič pa je bil tako dober in skromen . . . Ostalega ni treba pripovedovati.

— Moj brat je torej kar tako k tebi prišel? vprašal jo je Nikolaj Petrovič. — Potrkal in ustopil?

— Da.

— No, to je lepo. Daj mi da malo pogugam Mitjo.

In Nikolaj Petrovič jel ga je metati do pod sam strop na veliko zadovoljstvo otroku in na nemalo skrb materi, katera je vselej, kader je letel kvišku stegovala roki za golima nožicama. Pavel Petrovič pa je vrnil v svoj lepi kabinet, obit po stenah s krasnimi preprogami sivej barve, z orožjem razobešenim po pestri perzijski preprogi, z opravo iz orehovine obito s temnozeleno prevlako, s knjižno omaro v renaissanci iz stare, črne hrastovine, z bronзовimi kipi na krasni pisalni mizi, s kaminom . . . Zagnal se je na divan, podložil roki pod glavo ter ostal miren nekako obupno v strop gledajoč. Je li hotel stenam prikriti, kar se mu je čitalo na obrazu ali je iz kakega drugega uzroka ustal, pregrnil težke zavese preko oken ter se zopet vrgel na divan . . .

IX.

Isti dan seznanil se je tudi Bazarov s Feničko. Hodil je z Arkadijem po vrtu ter mu razlagal, zakaj se jima drevesca, posebno hrastiči, niso pri-jeli.

— Treba bi bilo več belih topolk in jelk tu nasaditi, makari tudi lip, seveda bi morali navoziti zemlje. Lej, lopica se je dobro prijela, pristavil je: — zato, ker sta akacija in bezgovec — dobra otroka, vzgoje ne potrebujeta. Pa nekdo je tu.

V lopi sedela je Fenička z Dunjašo in Mitjo. Bazarov je obstal, Arkadij pa je Fenički pokimal z glavo, kakor star znanec.

— Kdo je to? vprašal ga je Bazarov, ko sta že mimo odšla. — Kako prijetna je!

— O kom pa govoriš?

— Razume se pač o kom: samo jedna je prijetna.

Arkadij razjasnil mu je ne brez zadrege v kratkih besedah, kdo je bila Fenička.

— Aha! dejal je Bazarov: — tvoj otec vidno nema slabega ukusa. Ugaja mi tvoj otec, ej, ej!

Izvrsten dečko! Vender se je treba seznaniti, pri-
stavil je ter se vrnil k lopi.

— Evgenij! zaklical je za njim s strahom
Arkadij: bodi pameten radi Boga!

— Ne vznemirjaj se, rekel je Bazarov: —
mi smo utrjen narod, živeli smo v mestih.

Približavši se Fenički odkril se je.

— Dovolite, da se predstavim, začel je z
dvorljivim priklonom: — Arkadiju Nikolajiču prija-
telj in miren človek.

Fenička vzdignil se je s klopice in ga molčeč
gledala.

— Kako krasno dete! nadaljeval je Bazarov.
— Ne bojte se, nikogar še nesem uročil. Čemu
ima tako rudeči lici? Ali dobiva zobke, ali kaj?

— Da, dejala je Fenička: — štiri zobki so
mu že izrastli, sedaj pa mu je čeljust zopet otekla.

— Pokažite . . . ne bojte se, jaz sem doktor.

Bazarov je vzel v naročje otroka, ki se ni na
začujenje Fenički in Dunjaši nikakor protivil in bal.

— Vidim, vidim . . . Nič, vse je v redu; zo-
bat bo. Če se bo kaj zgodilo, naznanite mi. Vi
sami pa ste zdravi?

— Zdrava, hvala Bogu!

— Hvala Bogu — to je najboljšo. In vi? pristavil je Bazarov obrnivši se k Dunjaši.

Dunjaša, jako tiho dekle doma, a zunaj razposajeno, nasmejala se mu je za odgovor.

— Nu, to je lepo. Tu imata vašega junaka. Fenička vzela je otroka v naročje.

— Kako tih je bil pri vas, dejala je poluglasno.

— Pri meni so vsi otroci tihi, odgovoril je Bazarov: — jaz vem za tak skriven pripomoček.

— Otroci čutijo, kdo jih ima rad, opomnila je Dunjaša.

— To je res, potrdila je Fenička. — Mitja bi ne hotel k njemu za nič v naročje.

— Ali pojde k meni? vprašal je Arkadij, ki se je, ostavši nekoliko časa na strani, približal lopi.

Hotel je vzeti Mitjo, a Mitja obrnil je glavo nazaj ter zakričal, kar je Feničko jako vznemirilo.

— Drugikrat — kadar se me navadi, rekel je dobrovoljno Arkadij, in oba prijatelja sta se oddaljila.

— Kako, praviš, jo kličejo? vprašal je Bazarov.

— Fenička . . . Fedosja, odgovoril je Arkadij.

— In po otcu? Tudi to je treba vedeti.

— Nikolajevna.

— Bene. Ugaja mi na njej to, da se preveč ne sramuje. Kdo ini bi morebiti to na njej obsojal. Kaka bedastoča? Čemu naj se sramuje? Ona je mati — nu, prav ima tudi.

— Ona ima prav, opomnil je Arkadij, — a lej, moj otec . . .

— Tudi on ima prav, prekinil ga je Bazarov.

— No, ne, tega ne uvidam.

— Seveda jednak nasledniček nam ni po godu?

— Da te ni sram pripisovati mi take misli! zaklical je Arkadij ognjeno. — Radi tega ne mislim, da otec nema prav; jaz mislim, da bi se on moral oženiti ž njo.

— Ehe, he! rekel je Bazarov pokojno. Lejte kako smo velikodušni! Ti misliš, da ima zakon še kak pomen; tega od tebe nesem pričakoval.

Prijatelja stopala sta nekoliko korakov molčé.

— Vse posestvo tvojega otca sem videl, prišel je zopet Bazarov. — Živina je slaba in konji razbiti. Tudi zidanja so porušena in delavci zde se mi popolni lenuhi; oskrbnik pa je ali norec ali lopov, tega še nesem dobro proučil.

— Danes si strog, Evgenij Vasiljič.

— Tudi dobri mužíki bodo tvojega otca gotovo osleparili. Saj poznaš pregovor: „ruski mužík bi celo Boga mesaril.“

— Začel bom s stricem jednako misliti, opomnil je Arkadij, — da si odločno slabega mnenja o Rusih.

— Prava reč! Rus je le v tem dober, da on sam o sebi preslabo misli. Važno je to, da je dvakrat dve štiri, ostalo so vse neumnosti.

— In priroda je tudi neumnost? vprašal je Arkadij zamišljeno gledajoč v daljavo na pisana polja krasno in mehko ozarjena po večernem solnci.

— Tudi priroda je neumnost v tem pomenu, kakor ti sedaj misliš. Priroda ni svetišče, temveč delavnica in človek je delavec v njej.

Počasni glasovi vijolončela prihiteli so ta trenutek iz biše do njiju. Nekdo igral je z občutkom, dasi z nevajeno roko, Šubertovo „Pričakovanje“,

in kakor med razlivala se je po zraku sladka melodija.

— Kaj je to? dejal je začujeno Bazarov.

— To je otec.

— Tvoj otec igra na vijolončelo?

— Dà.

— Koliko pa je star tvoj otec?

— Štiriinštirideset let.

Bazarov se je najedenkrat zasmel.

— Čemu se pač smeješ?

— Tri sto! človek štiriinštiridesetih let, paterfamilias, v . . . m ujezdu — igra na vijolončelo!

Bazarov smejal se je naprej; Arkadij pa se, kakor da bi se bal svojega učitelja, sedaj še nasmehnul ni.

X.

Minola sta méroma dva tedna. Življenje v Marini teklo je po starem tiru: Arkadij je sibaritstvoval, Bazarov delal. Vsi v hiši navadili so se ga njega, njegovih brezbriznih običajev in njegovih osornih in kratkih besed. Posebno se mu je Fenička tolikanj privadila, da ga je dala jedenkrat po noči vzbuditi: Mitja imel je krč; on je prišel in po na-

vadi polu molčé polu zevaje presedel pri njej dve uri in pomogel otroku. Pavel Petrovič pa je z vsemi silami svoje duše črtil Bazarova: zmatral ga je za ošabneža, nesrambeža, cinika, plebejca; sumil je, da ga Bazarov ne spoštuje, da jedva da ne prezira njega — njega, Pavla Kirsanova! Nikolaj Petrovič bal se je mladega „nihilista“ ter dvojil, da bi dobro uplival na Arkadija; vender ga jo rad poslušal, rad bival poleg njegovih fizikalnih poskusov. Bazarov pripeljal je s saboj mikroskop ter se po cele ure ukvarjal ž njim. Tudi sluge oljubili so ga, dasi se je iz njih norčeval: čutili so, da je vender njih brat, ne gospod. Dunjaša se je rada šalila ž njim ter ga skrivoma pomenjujoče pogledovala, hiteč mimo njega kakor „prepelica“. Peter, človek do skrajnosti samoljuben in neumen, z večno nagubančenim čelom, človek, čegar vse dostojanstvo je obstajalo v tem, da je dvorljivo gledal, pismenkoval in često s krtačo čistil svojo suknjo, tudi on se je smehljaj in žaril, če se je Bazarov le zmenil zanj. Dvorski otroci letali so za „dohtarjem“ kakor psički. Le starec Prokofič ga ni ljubil, s kislim obrazom podajal mu je za mizo jedi, imenoval ga „konjederca“ in postopača

ter trdil, da je s svojo brado — popolna svinja v goščavi. Prokofič bil ni po svoje nič manji aristokrat kakor Pavel Petrovič.

Nastopiii so lepši dnevi v letu — prvi dnevi julija. Vreme bilo je krasno; res da je iz dalje grozila zopet kolera, ali prebivalci . . . ske gubernije so se že navadili njenih obiskov. Bazarov ustajal je jako zgodaj ter se odpravljajal za dve ali tri vrste, ne na sprehod — sprehoda brez namena ni mogel trpeti — temveč zbirati rastlin, žužkov. Nekdaj vzel je s saboj Arkadija. Pri povratku pričel se je mej njima navadno prepir in Arkadij je bil navadno premagan, dasi je govoril več nego njegov tovariš.

Nekedaj sta se nekamo dolgo zamudila. Nikolaj Petrovič šel jima je nasproti na vrt in prišedši do lope, slišal je najedenkrat hitre korake in glasove obeh mladeničev. Šla sta onostran lope in nista ga mogla videti.

— Ti poznaš otca premàlo, govoril je Arkadij. Nikolaj Petrovič se je pritajil.

— Tvoj otec je dober otrok, dejal je Bazarov, — a zastarel je že, njegova pesen je izpeta.

Nikolaj Petrovič vlekel je na uho . . . Arkadij ni ničesar odgovoril.

„Zastareli človek“ postal je dve minuti mirno ter se potem vrnil počasi domov.

— Predvčeranjim, videl sem ga, čital je Puškina, nadaljeval je mej tem Bazarov. — Razloži mu vender, da mu to nikakor ne pristoja. Saj vender ni otrok: treba je v kot vreči to starino. Kaka prijetnost je pač biti romantik v sedanjem času! Daj mu kaj koristnega čitati!

— Kaj bi mu dal? vpraša! je Arkadij.

— Jaz menim za prvi slučaj Büchnerjevo: „Stoff und Kraft“.

— Tudi jaz mislim tako, opomnil je potrdujoče Arkadij. — „Stoff und Kraft“, napisano je v popularnem jeziku.

— Lej, dejal je isti dan po obedu Nikolaj Petrovič svojemu bratu sedeč pri njem v kabinetu: — midva sva že prišla mej zastarelo šaro, najina pesen je izpeta. Kaj se hoče? Morebiti ima Bazarov celo prav; a jedno priznavam, me boli; na-dejal sem se, da se bom tesno in prijateljski sklenil

z Arkadijem, a sedaj vidim, da sem jaz zaostal, on pa napredoval in drug družega razumeti ne moreva.

— In čemu je on napredoval? V čem se pač tako zelo od naju odlikuje? vskliknil je z nevstrpnostjo Pavel Petrovič. — To vse ubil mu je v glavo ta signore ta nihilist. Tega lekarnarja kar trpeti ne morem; po mojih mislih je on prav navaden šarlatan; prepričan sem, da z vsemi svojimi žabami, niti v fiziki ni daleč uspel.

— Ne, brat, tega ne govori: Bazarov je pameten in učen

— Kako neznosno samoljubje, prekinil ga je zopet Pavel Petrovič.

— Da, opomnil je Nikolaj Petrovič: — samoljubljen je. A vidi se, da se brez tega ne more biti; samo čuj, česa ne morem razumeti. Kakor se vidi, storim vse, da bi ne ostal za časom: s kmeti sem se poravnal, fermo sem uvel, tako, da me imenujejo zaničljivo po vsej guberniji „rudečkarja“; čitam učim se, v obče delam na to, da bi zadostoval sočasnim zahtevanjem, in sedaj se govori, da je moja pesen izpeta. Sicer, brat, začenjam pač sam misliti, da je ona res izpeta.

— Čemu?

— Lej čemu. Danes sedim in čitam Puškina ... Baš sem prišel s „Cigani“ . . . Najedenkrat pristopil je Arkadij k meni in mi molče z nekakim laskavim sožaljenjem v obrazu tiho kakor otroku vzel knjigo ter položil pred me drugo, nemško . . . nasmehnil se je in odšel ter odnesel Puškina.

— Lejte si! Kako knjigo pa ti je dal?

-- To-le.

In Nikolaj Petrovič privlekel je iz zadnjega suknjinega znano brošuro Büchnerja, devete izdaje.

Pavel Petrov č vrtil jo je v roki.

— Hm! izpregovoril je. — Arkadij Nikolajevič skrbi za tvojo vzgojo. No, ali si že poskusil čitati?

— Poskusil sem.

— No, in kaj je?

— ali sem jaz neumen, ali pa jo vse to — nezmisel. Najbrže sem jaz neumen.

— Ali pa nisi nemščine pozabil? vprašal ga je Pavel Petrovič.

— Nemški razumem.

Pavel Petrovič vrtil je zopet knjigo v rokah ter se izpod čela ozrl na brata. Oba sta molčala.

— A, res, začel je Nikolaj Petrovič, ki je vidno želel zasukniti razgovor. Pismo sem vsprejel od Koljazina.

— Od Mateja Iljiča?

— Od njega. Prišel je v *** ogledovat gubernijo. Stopil je sedaj mej velikaše in piše mi, da želi kot sorodnik nas videti ter nas vabi, tebe in Arkadija v mesto.

— Ali pojdeš ti? vprašal je Petrovič.

— Ne; in ti?

— Tudi jaz ne pojdem. Prav treba je petdeset vrst daleč radi njega voziti se. Mathieu se nam hoče pokazati v vsi svoji slavi; zlodej naj ga vzame! saj mu bodo v guberniji dovolj kadili, prestal bo brez nas. Prava reč to, tajni svetnik! Ako bi bil jaz še nadalje služil ter se nadalje ubijal, bil bi zdaj generaladjutant. Sicer pa sva midva zastarela človeka.

— Da, brat; vidno je že čas, da si naročiva grob ter prekrižava roki na prsih, opomnil je z vzdihom Nikolaj Petrovič.

— Nu, jaz se še tako hitro ne udam, dejal je njegov brat. — Jaz se bom še sprl s tem zdravnikom, to čutim.

Spor izvršil se je še tisti dan za večernim čajem. Pavel Petrovič prišel je v jedilnico že pripravljen na boj, razburjen in odločen. Čakal je samo priložnosti, da bi se sprijel s sovragom; a priložnost se dolgo ni ponudila. Bazarov govoril je v obče malo v prisotnosti „starčkov Kirsanovih“, tako je nazival oba brata; tisti večer pa se ni čutil zdravega in molče izpival je čaško za čaško.

Pavel Petrovič kopernel je od nestrpnosti; želje njegove izpolnile so se mu konci.

Govor je nanesel na nekega sosednega posestnika. „Butec je, slab aristokrat“, opomnil je ravnodušno Bazarov, ki se je bil sestal ž njim v Peterburgu.

— Dovolite, da vas vprašam, začel je Pavel Petrovič, in ustna so mu zadrhtela: „ali po vaših mislih pomeni „butec“ in „aristokrat“ taisto?”

— Jaz sem dejal „slab aristokrat“, dejal je Bazarov leno srebajoč čaj.

— Res je; jaz pa mislim, da ste vi takega mnenja o aristokratih, kakor o slabih aristokrati. Zdi se mi potrebno, da vam povem, da jaz nisem tega mnenja. Reči smem, da me vsi poznajo kot

liberalnega in progres ljubečega človeka; baš radi tega pa spoštujem aristokrate, prave aristokrate. Spomnite se, milostivi gospod, (o teh besedah uprl je Bazarov svoje oči v Pavla Petroviča) spomnite se, milostivi gospod, ponovil je z naudušenjem: — angleških aristokratov. Oni ne odstopajo ni za pičico od svojih prav, poleg tega pa spoštujejo prava drugih; oni zahtevajo, da se izpolnujejo obvezanosti nasproti njim, a poleg tega izpolnujejo sami svoje obvezanosti. Aristokracija je dala Angliji svobodo in jo vzdržuje.

— Čuli smo to pesen že večkrat, rekel je Bazarov; a — a kaj hočete s tem dokazati?

— S tim hočem dokazati, milostivi gospod (Pavel Petrovič je, kadar se je srdil, vedoma rekal: „tim“ in „tu“*), dasi je jako dobro znal, da takih oblik slovnica ne pripušča. V tej trmoglavosti kazal se je ostanek aleksanderskega časa. Tedanji prvaki upotrebljevali so v redkih slučajih, ko so govorili v domačem jeziku, nekoji — „efto“, nekoji — „ehto“: češ, mi smo koreniti Rusi in sedaj velmoži, katerim je dovoljeno, ne brigati se za šolska pra-

*) V izvirniku „eftim“ in „efto“.

vila), s tim hočem dokazati, da brez prepričanja o osebnem dostojanstvi brez spoštovanja samega sebe — a v aristokratu sta ti čuvstvi razviti — ni nikakega trdnega temelja občni . . . bien public . . . občnej blaginji. Osobnost, milostivi gospod, — to je glavno; človeška osobnost mora biti krepka kakor skala, kajti na njo se vse naslanja. Prav dobro vem, na primer, da se vam smešne zde moje navade, moja toaleta, moje posebnosti končno, a vse to izvira iz spoštovanja samega sebe, iz čuvstva dolžnosti, dà, dà, dolžnosti. V vasi živim, v samoti, a ne zanemarjam se, jaz spoštujem v sebi človeka.

— Dovolite, Pavel Petrovič, dejal je Bazarov : vi torej spoštujete samega sebe in sedite križem roki; kaka korist od tega je za bien public? Vi ne bi spoštovali sebe, vender bi delali.

Pavel Petrovič je obledel. — To je popolnoma drugo vprašanje. Meni se zdaj prav nič ne ljubi razjasnjevati, čemú sedim križem roki, kakor se vi blagovolite izražati. Jaz hočem le reči, da je aristokratizem — princip, a brez principov morejo v našem času živeti le nenravni ali neumni ljudje. Govoril sem to Arkadiju koj drugi dan po njegovem

prihodu in zdaj ponavljam vam. Ali ni tako Nikolaj?

Nikolaj Petrovič je pokimal z glavo.

— Aristokratizem, liberalizem, progres, principi, govoril je mej tem Bazarov . . . Pomislimo, koliko inostranih in nepotrebnih besed. Ruskemu človeku niso prav nič potrebne.

— Kaj pa mu je potrebno, po vašem? Da bi vas poslušali, potem se nahajamo izven človekoljubja, izven njegovih zakonov. Moj Bog — logika zgodovine zahteva . . .

— Pa čemu nam ta logika? Tudi brez nje opravimo.

— Kako to?

— Tako pač je mislim, da vam ni treba prav nič logike za to, da si utaknete košček kruha v usta, kadar ste lačni. Čemu nam torej vse te abstrakcije?

Pavel Petrovič zamahnil je z rokama. — Potem vas ne razumem. Vi žalite ruski narod. Jaz ne razumem, kako je možno ne priznavati principov, pravil! Pod kakim uplivom pa vi delujete?

— Govoril sem vam že, striček, da mi ne priznavamo avtoritet, umešal se je Arkadij.

— Mi delujemo pod uplivom tega, kar spoznamo, da je koristno, rekel je Bazarov. — V sedanjem času je koristno najbolj zanikavanje — mi zanikavamo.

— Vse?

— Vse.

— Kako? ne samo umetnosti, poezije . . . temveč tudi . . . strašno je izgovoriti . . .

— Vse, ponovil je z neizrazno pokojnostjo Bazarov.

Pavel Petrovič strmel je vanj. Tega ni pričakoval, Arkadij pa je zarudel od zadovoljstva.

Vender dovolite, začel je Nikolaj Petrovič, Vi vse zanikavate, ali, točneje izraženo, vi vse razrušcate . . . Treba pa je vender tudi zidati.

— To ni naša stvar . . . Najpreje je treba mesto izčistiti.

— Sočasni položaj naroda zahteva to, dostavil je Arkadij resno: — mi smo dolžni izpolniti te potrebe, mi nemamo pravice predavati se uzadovoljevanju osebnega egoizma.

Ta poslednja fraza vidno ni ugajala Bazarovu: dišala je po filozofiji, to je romantizmu, kajti Bazarov nazival je tudi filozofijo romantizem; vender se mu ni zdelo potrebno ugovarjati svojemu mlademu učeniku.

— Ne, ne! vskliknil je z nepričakovano gorečnostjo Pavel Petrovič: — jaz ne verujem, da poznate vi, gospoda, ruski narod, da ste vi zastopniki njegovih zahtevanj, njegovih stremljenj! Ne, ruski narod ni tak, kakeršnega si vi mislite. On sveto časti predanja, on je — patrijarhalen, on ne more živeti brez vere . . .

— Temu ne bom ugovarjal, prikinil ga je Bazarov: — jaz sem tudi pripravljen pritrditi, da imate vi v tem prav.

— In ako imam jaz prav . . .

— Vender vse to ničesar ne dokazuje.

— Gotovo nič ne dokazuje, ponovil je Arkadij, s prepričanjem večšega šahovca, ki je vnaprej videl gotovo nevarni hod protivnika, pa se radi tega ni prav nič vznemirjal.

Kako, ničesar ne dokazuje? vprašal je začujeni Pavel Petrovič. — Vi postopate torej proti narodu?

— In če bi tudi? Narod misli, da se tedaj, ko grmi, prorok Elija v vozu po nebu prevaža. Kaj je potem? Ali naj isto mislim? In poleg tega — on je Rus, ali morebiti jaz sam nesem Rus?

— Ne, vi neste Rus po vsem, kar ste sedaj povedali! Jaz vas ne morem za Rusa priznati.

— Moj ded je zemljo oral, odgovoril je Bazarov z nenavadnim ponosom. — Vprašajte kojega koli iz vaših mužikov, v katerem izmed naju — v vas ali v meni, — bo on prej priznal svojega rojaka. Vi še govoriti ž njim ne znate.

— Vi pa govorite ž njim in ga ob istem času prezirate.

Kaj to, če je vreden preziranja! Vi grajate moje mišljenje, a kdo vam je rekel, da je ono slučajno, da njega ni prouzročil oni isti narodni duh, v kojega imenu se vi tako bojujete?

— Kako pa! Nihilisti so jako potrebni.

— Potrebni ali nepotrebni — o tem ne gre nam soditi. Saj se tudi vi ne zmatrate brezkoristnega.

— Gospoda, gospoda, prosim brez osobnostij! vskliknil je Nikolaj Petrovič ter ustal.

Pavel Petrovič se je nasmehnil ter položivši roko na ramo bratovo, prisilil ga, da se je usedel. — Ne uzmirjaj se, dejal je. — Jaz se ne bom izpozabil, in sicer vsled onega čuvstva, kojega tako neusmiljeno zaničuje gospod . . . gospod doktor. Dovolite, nadaljeval je obračaje se k Bazarovu: — vi morebiti mislite, da je vaš nauk novost? Zaman si to domišljujete. Materijalizem, kojega vi oznanjate, bil je že večkrat v navadi in pokazal se je nemogočega . . .

— Zopet tuja beseda! prekinil ga je Bazarov. Začel se je jeziti, in njegovo lice dobivalo je nekako medno in neprijetno barvo. — Prvič mi ničesar ne oznanjamo; to ni naša navada . . .

— Kaj pa delate?

— Čujte, kaj delamo. Prej, pred kratkim časom, govorili smo, da se dadó uradniki naši podkupovati, da nemamo ničest, nič kupčije, nič pravičnega soda.

— No, dà, dà, vi ste tožniki, — tako, mislim, se pravi. Z mnogimi iz vaših tožb se tudi jaz soglašam, a . . .

— Potem pa smo spoznali, da blebetati, samo blebetati o naših ranah ni vredno truda, da vse to privaja le vsakdanjost in doktrinarstvo; uvideli smo, da naši umniki, naprednjaki in tožniki, kakor jih imenujejo, neso za nič, da se trudimo z neumnostimi, govorimo o nekaki umetnosti, nepoznani si moči, o parlamentarizmu, o advokaturi, in vrag vedi o čem, dočim se nam je boriti za vsakdanji kruh, dočim nas največe vraže duše, dočim propadajo naše obrtnijske družbe jedino radi tega, ker nedostaje poštenih ljudij, dočim nam bo svoboda sama, s katero se peča vlada, javaljne koristila, radi tega, ker bi naš mužík rad samega sebe okrál, samo da bi se v krčmi napil strupa.

— Tako prikinil ga je Pavel Petrovič: — tako; vi ste se o vsem tem prepričali ter se odločili, da se ničesar resno ne lotite?

— Ter smo se odločili, da se ničesar ne lotimo, ponovil je čmerno Bazarov. Najedenkrat jezil se je nad samim saboj, da se je na široko razgovoril s tem plemenitašem.

— Temveč, da se samo rogate?

— Da se rogamo.

— In to se imenuje nihilizem?

— In to se imenuje nihilizem, ponovil je Bazarov, sedaj s posebno drznostjo.

Pavel Petrovič je iz lahka zamežiknil.

— Tako torej! dejal je z mirnim glasom. — Nihilizem je dolžan vsemu gorju pomoči, in vi, vi, ste naši rešniki in naši junaki. Tako! A čemu grdite druge, da so tudi tožniki! Ali ne blebetate ravno tako, kakor vsi?

— Kak drug, a tega greha nimamo na vesti, izgovoril je Bazarov skozi zobe.

— Kaj pa potem? ali mari delate, ka-li? Ali se pripravljate na delo?

Bazarov ni ničesar odgovoril. Pavel Petrovič je vzdrhtel, a takoj se je premagal.

— Hm! . . . Delati, podirati, . . . nadaljeval je.

— A kako se sme podirati, če se ne vé čemu?

— Mi podiramo, ker smo moč, opomnil je Arkadij.

Pavel Petrovič ozrl se je na svojega nečaka ter se nasmehnil.

— Da, sila tudi ne polaga računa, dejal je Arkadij ter se poravnal.

— Nesrečnež! vskliknil je Pavel Petrovič; odločno ni mogel več trden ostati: če bi ti le pomislil kaj v Rusiji trdiš s svojo puhlo mislijo? Ne, to bi vznemirilo angelja. Moč! Tudi divji Kalmik in Mongol ima moč — a čemu nam je ona? — Nam je draga civilizacija, dà, dà, milostivi gospod; nam so dragi njeni plodovi. In ne govorite mi, da so ti plodovi brez vrednosti: poslednji packač; un barbouiller, godec, kateremu dade pet kopejk za večer ti so koristnejši od vas, kajti oni predstavljajo civilizacijo, a ne surove mongolske sile! Domišljujete si, da ste naprednjaki, vender bi bil prostor za vas v kalmiški kibitki. Moč! Spomnite se konečno, močna gospoda, da vas je vseh skupaj kakih štiri in pol, a milijone onih, ki vam ne bodo dovolili, da bi tep-tali njihova sveta predanja, ki vas bodo zmleli!

— Ako nas zmeljejo tudi prav, rekel je Bazarov. — Vender je babica še nekaj rekla. Nas ni tako malo, kakor vi mislite.

— Kako? Vi v resnici mislite združiti se, združiti se z vsem narodom?

— Radi sveče za jedno kopejko je vsa Moskva zgorela, odgovoril je Bazarov.

— Tako, tako. Izprva satansk ponos, potem posmehovanje. Lejte, s čim se navezuje mladina-se, lejte s čim se pokorjavajo neizkušena srca mladeničev! Poglejte, tu poleg vas sedi jeden iz njih, malone vas moli, poljubita se. (Arkadij se je odvrnil in nahmuril.) In ta kuga se je že na daleč razširila. Pravili so mi, da naši slikarji v Rimu v Vatikan niti ne stopijo, Rafaela imajo malone za norca, radi tega, ker je on baje avtoriteta; sami pa so slabi in neplodni do skrajnosti in fantazija jim ne sega preko „Deklice pri studenci“, to je kaj! Naslikana pa je ta deklica prenemarno. Po vašem mnenji so to pravi junaki, kaj ne da?

— Po mojem mnenji, dejal je Bazarov: — ni Rafael vreden počenega groša; a tudi oni niso boljši od njega.

— Dobro! dobro! Poslušaj Arkadij . . . čuj, kako se morajo sočasni mladi ljudje izražati! Zdaj razumem, zakaj bi hodili za nami! Poprej so se morali mladi ljudje učiti; za nevedneže niso hoteli slutiti, zato so se morali truditi. Sedaj pa jim je treba le reči: vse na svetu je neumnost! — in stvar je končana. Mladi ljudje so se razveselili. In

v istini bili so oni poprej samo tepci, sedaj pa so postali najedenkrat nihilisti.

— Poglejte, izneverilo se vam je čuvstvo osobnega dostojanstva, katero ste hvalili, opomnil je malomarno Bazarov, dočim se je Arkadij ves razjaril ter zablisnil z očmi. — Naš spor zašel je predaleč . . . Bolje bi bilo, kakor se vidi, da prenehamo. Tedaj pa bom gotovo jednih mislij z vami, dodal je ustajaje: — kadar mi poveste le jedno uredbo v sočasnem našem življenji v družinskem ali javnem, ki bi ne zahtevala popolnega in neusmiljenega uničenja.

— Milijone takih uredob vam povem, vskliknil je Pavel Petrovič: — milijone! Glejte, občina na primer.

Hladen nasmeh skrivil je ustni Bazarova.

— No, kar se tiče občine, dejal je: — pogovorite se raje s svojim bratom. On je, zdi se mi, zdaj v istini spoznal, kaj je občina, jamčenje kmetov, treznost in slične norčije.

— Družina, konečno, družina, kakeršna je pri naših kmetih! zakričal je Pavel Petrovič.

— Tudi to je vprašanje, o katerem mislim, da bi bilo bolje za vas, če ga ne prerešetavamo podrobneje. Poslušajte me, Pavel Petrovič, dajte si dvadnevni obrok; jedva, da bi takoj kaj našli. Preučite vse naše stanove in o vsakem dobro premislite, mej tem pa bodeva midva z Arkadijem...

— Norčevala se iz vsega, prikinil ga je Pavel Petrovič.

— Ne, žabe razrezavala. Idiva, Arkadij, na svidenje, gospoda!

Oba prijatelja sta odšla. Brata ostala sta sama ter izprva pogledovala le drug drugega.

— Glej, začel je končno Pavel Petrovič: — glej našo sedanjo mladino! Glej, kakošni so — naši nasledniki!

— Nasledniki, ponovil je z malodušnim vzdihom Nikolaj Petrovič. Mej vsem prepirom sedel je kakor na oglji in le skrivoma bolestno pogledoval Arkadija. — Veš, brat, česa sem se spomnil? Nekedaj sprl sem se s pokojno materjo: ona je kričala, ni me hotela poslušati... Konečno sem jej rekel: „vi me ne morete razumeti, midva pripadava namreč dvema različnima pokolenjema“. Strašno se

je užalila, jaz pa sem si mislil: kaj se hoče? Zdravilo je grenko, a pogoltati se mora. Sedaj prišla je naša vrsta, in naši nasledniki nam lahko rekajo: vi niste našega pokoljenja, goltajte zdravilo.

— Ti si prekomerno blagodušen in skromen, zavrnil ga je Pavel Petrovič — Jaz pa sem baš nasprotnega uverjen, da imava midva veliko bolj pravo, kakor ta gospodka, dasi se morda izražava z nekoliko zastarelim jezikom, vieilli, in nemamo one predrzne samozaupnosti . . . In tako domišljava je ta sedanja mladež! Ako vprašaš katerega: katerega vina hočete rudečega ali rumenega? „Jaz imam navado, da mi bolje godí rudeče!“ odgovori ti z basom in tako važnim obrazom, kakor bi ves svet v tem trenutku gledal nanj.

— Ali želite še čaja? vprašala je Fenička pomolivši glavo skozi vrata: ni si upala stopiti v jedilnico, ker so se ondi razlegali glasovi prepiralcov.

— Ne, lahko ukažeš, da odnesó samovar, odgovoril je Nikolaj Petrovič ter jej šel nasproti, Pavel Petrovič dejal mu je kratko: bonsoir, ter odšel v svojo sobico.

XI.

Polu ure pozneje odšel je Nikolaj Petrovič na vrt v svojo ljubljeno lopico. Tožne misli so ga težile. Prvič izpoznal je jasno razloček mej saboj in sinom; čutil je že naprej, da postane s slednjim dnem le večji in večji. Zaman torej je po zimi v Peterburgu po cele dneve posedal nad novejšimi spisi; zaman poslušal je razgovore mladih ljudij; zaman se je veselil, kadar je mogel izreči tudi svojo besedo v njihove kipeče izreke. „Brat pravi, da imava midva pravo“, mislil je, „in odlagajoč vsako samoljubje na stran, zdi se meni samemu, da so oni dalje od istine kakor mi, ob enem pa čutim, da imajo oni nekaj v sebi, česar mi nemamo, nekako prednost ... Mladost? Ne: ni sama mladost. Ali je morebiti ta prednost v tem, da imajo manj plemenitaških sledov kakor mi?“

Nikolaj Petrovič povetil je glavo ter si potegnil z roko po obrazu.

A pojezijo zaničevati?“ pomislil je zopet: ne čutiti upliva slikarstva, prirode? ...“

In ozrl se je na okrog, kakor bi se hotel prepričati, kako bi bilo mogoče, da se ne čuti upliva

prirode. Mračilo se je že že: solnce skrilo se je za malo trepetličjo goščo, stoječo polu vrste od vrta: njena senca raztegovala se je brezkončno preko mirnega polja. Mužik jezdil je v lahnem teku na belcu po temni, ozki stezi ob gošči: videlo se ga je vsega natanko, vsega, do zaplate na plečih, dasi je jezdil v senci; prijetno odmerjeno premikale so se konju noge. Solnčni žarki prodirali so z one strani v gozd ter prebijajoč se skozi goščavo oblivali trepetličja debla s tako toplo svetlobo, da so bila podobna smrečjim deblom in je njihovo listje skoro sinjelo; nad njim pa se je bočilo bledosive nebo, katero je zarja jedva rudečila. Lastavice letale so visoko; veter zamrl je popolnem; zapoznele bučele šumele so leno in zaspano v cvetji bezgovca; mušice plavale so nad osamljeno in daleč iztezajočo so vejico. „Kako prijetno je, moj „Bog!“ mislil si je Nikolaj Petrovič in neki priljubljeni stihovi prišli so mu na ustni: vspomnil se je Arkadijevega „Stoff und Kraft“ tor umolknil, vendar še nadalje sedel, še nadalje izročal se otožni in sladki igri samotnih mislij. Sanjaril je rad; življenje na kmetih razvilo je v njem to sposobnost. Pred nedavnim časom je

ravno tako sanjaril, čakaje sina pred obcestno krčmo, od tedaj pa se je zgodila izpremena, opredelili so se tedaj še nejasni odnošaji . . . in kako! Prikazala se mu je zopet pokojna žena, a ne taka, kakeršno je gledal v teku mnogih let, ne kot ljubezniva, dobra gospodinja, temveč kot mlada devojka s tanko postavo, nedolžno vprašajočim pogledom in z debelo ovitimi lasmi nad deviškimi vratom. Spomnil se je kakeršno je videl prvokrat. Tedaj je bil še dijak. Srečal jo je na stopnicah, kjer je stanoval ter nehoté zadel se ob njo, obrnil se, hoteč se oprostiti, a izgovoriti je mogel le: „pardon monsieur“, ona pa je povesila glavo, nasmehnila se ter najedenkrat kakor preplašena zbežala. Stopnicam na ovinku pa se je hitro ozrla nanj, resno držeč se, ter zarudela. In potem, prvi boječi poséti, polubesede, polunasmehi in dvom in žalost in naudušenje in končno ona kipeča radost. . . . Kam je vse to izginilo? Postala mu je žena in bil je srečen, kakor malokdo na zemlji . . . „No, mislil si je: ti sladki, prvi trenotki, čemu jih ne uživamo v večnem, negasnočem življenji?“

Ni se trudil, da bi samemu sebi razjasnil svojo misel, a čutil je, da bi obdržal ta blaženi čas s čim

močnejim, kakor je spomin; hotel je vnovič imeti poleg sebe svojo Marijo, čutiti njeno toplo dihanje in uže se mu je zdelo, kakor bi nad njim . . .

— Nikolaj Petrovič, razdal se je blizu njega glas Feničkin: — kje ste?

Vzdihnil je. Niti se ni sramoval, niti mu vest ni ničesar očitala . . . Niti mislil si ni, da bi sploh bilo možno primerjati ženo in Feničko, a užalilo ga je, da ga je baš sedaj iskala. Njen glas spomnil ga je takoj njegovih sivih las, njegove starosti, njegovega sedanjega položaja . . .

Čarobni svet, v kojega je že ustopal, ki je že iznikal iz temnih valov minolosti, zazibal se je in — izginil.

— Tu sem, odgovoril je: takoj pridem, le pojdi. „To so oni sledovi plemenitstva“, šinilo mu je v glavo. Fenička pomolila je molče glavo v lopico ter izginila; on je pa z začudenjem opazil, da je od tedaj, kar se je zamislil, nastopila noč. Vse na okrog je potemnelo in utihnilo, in obraz Feničkin zdel se mu je tako bled in majhen. Ustal je ter se hotel vrniti domov, a razmehčano srce ni se mu moglo umiriti v prsib, in jel je počasi sprehajati se

po vrtu, zdaj zamišljeno zroč v tla, zdaj prívzdiguje oči proti nebu, kjer so že bliščale in migale zvezde. Hodil je že utrujen, a nemir v njem, neki iskajoč, neizrečen, otožen nemir, ni se hotel poleči. O, kako bi se mu Bazarov smejal, ko bi zvedel, kaj se je v njem godilo! Sam Arkadij bi ga obsojal. Njemu štiriinštiridesetletnemu možu, kmetovalcu in gospodarju porosile so oči solze; to je bilo še stokrat huje od vijolončela.

Nikolaj Petrovič hodil je naprej in ni se mogel odločiti, da bi šel v hišo, v to mirno in lagodno gnezdo, ki je tako vabljivo gledalo nanj z vsemi svojimi razsvetljenimi okni; ni se mu dalo ločiti od temote, od vrta, od občutka svežega zraka na obrazu in od te žalosti, od tega nemira . . .

Na ovinku srečal ga je Pavel Petrovič.

— Kaj je s taboj? vprašal je Nikolaja Petroviča: — ti si bled, kakor strah; bolan si, čemu se ne uležeš?

Nikolaj Petrovič razjasnil mu je s kratkimi besedami svoje duševno stanje ter se oddaljil. Pavel Petrovič prišel je do konca vrta ter se tudi zamislil in tudi privzdignil oči proti nebu. A iz njegovih

krasnih, temnih očij odsevalo ni ničesar drugega razven svit zvezd. Rojen ni bil za romantika in njegova gizdalinsko-suha in strastna, na francoski način mizantropska duša ni znala sanjati.

— Ali veš kaj? govoril je tisto noč Bazarov Arkadiju. — Krasna misel se mi je porodila v možjanih. Tvoj otec pravil je danes, da je dobil vabilo od onega vašega imenitnega sorodnika. Tvoj otec ne gre, mahniva torej midva v ***; saj oni gospod tudi tebe vabi. Poglej kako lepo vreme je zdaj popeljeva se ter si ogledava mesto. Pomudiva se največ pet ali šest dnij in basta!

— Ali se potem sem povrneš?

— Ne, treba mi je iti k otcu. Saj veš, od *** je samo trideset vrst oddaljen. Dolgo časa ga že nisem videl in matere tudi ne; treba starca razveseliti. Jako dobra človeka sta, sosebno otec: pre zabaven! Jaz pa sem jima jedinec.

— Ali dolgo pri njih prebodeš?

— Mislim, da ne. Predolg čas mi bo.

— A nazaj grede oglasiš se pri nas?

— Ne vem, videl bom. No, kaj je torej? Ali potujeva?

— Makari, opomnil je leno Arkadij.

Jako se je v duši vzradoval radi predloga svojega prijatelja, a zdelo se mu je, da mora skrivati svoje čuvstvo. Ni bil zaman nihilist!

Drugi dan odpotoval je z Bazarovom v ***. Mladež v Marini žalovala je o njujnem odhodu; Dunjaša je celo jokala . . . a starčkoma postalo je lahko pri srci.

Mesto ***, kamor sta se odpravila naša prijatelja bilo je pod vodstvom mladega gubernatorja, naprednjaka, despota, kakor je to splošno in redno na Ruskem. V prvem letu svojega vodstva posrečilo se mu je, da se je sprl ne samo z gubernijskim predstojnikom, nekim upokojenim gvardejskim ritmajstrom, konjarjem in gostoljubnim možem, temveč tudi s svojimi uradniki. Razpori, ki so iznikli iz tega, postali so konečno taki, da se je ministerstvu v Peterburgu zdelo nujno poslati zanesljivo osebo, da ondi vse uredi. Načelstvo izvolilo je Matveja Iljića Koljazina, v čegar oskrbi sta nekdanj bрата Kirsanova. Tudi on je bil „mlad“, to je pred nedavnim časom minilo mu je štirideseto leto; a hotel je postati državnik in nosil je na vsaki strani

pršij zvezdo. Jedna je bila v istini tuja in neznamenita. Kakor gubernator, katerega je prišel soditi, bil je naprednjak in, dasi je bil imeniten uradnik, vendar je bil kaj malo podoben uradnikom svoje vrste. O sebi imel je veliko mnenje; njegovo samoljubje bilo je brezmejno, a vedel se je priprosto, gledal je obodrujoče, poslušal ponižujoč se, in smejal se je tako dobrodušno, da bi ga v prvem trenutku imel človek za „dobrovoljčka“. V važnih slučajih pa je znal, kakor pravijo, tudi po prstih kreniti. „Energija je nujna“, govoril je tedaj, „l'énergie est la première qualité d'un homme d'état,“ a poleg vsega tega so ga vendar le imeli za norca in vsak nekoliko izkušen uradnik sleparil ga je labko. Matvej Iljič govoril je z velikim spoštovanjem o Guizotu ter skušal vse in vsakega prepričati, da ne pripada čislu rutinérjev in ostalih birokratov, da ne opušča brez zanimanja nijednega važnega pojava družbinskega življenja . . . Vse take besede bile so mu jako znane. Sledil je tudi, res da z nebržnim veličastvom za razvitkom sočasnega slovestva: tako pridruži se časih človek tołpi dečkov srečavši jo na potu. V istini pa se ni Matvej Iljič

mного povzdignil nad državnike aleksanderske dobe, ki so, pripravljaje se na večer gospé Svečine, živeče tedaj v Peterburgu, prebirali zjutraj po jedno stran iz Condillaca; le vedenje njegovo bilo je drugo, bolj sočasno. Bil je ukreten dvorjan, velik zvitež, in drugega nič; poslov ni razumel, duhovit ni bil, a znal je skrbeti za svoja osobna dela: tu ga ni mogel nihče oslepariti, in to je glavno.

Matvej Iljič vsprejel je Arkadija z dobrodušjem, svojstvenim posvetljenemu uradniku ali, da bolje rečem, z veseljem. Vender se je začudil, zvedevši, da sta povabljena sorodnika ostala doma. „Čudak je tvoj papa vedno,“ opomnil je igrajoč se z reso svoje krasne baržunaste ponočne suknje, a najedenkrat vskliknil je, obrnivši se k mlademu uradniku v strogo zapeti uradniški obleki, z resnim obrazom: „Kaj je?“ Mladi človek, kateremu sta se od vednega molčanja spojili ustni, priklonil se je ter začujeno pogledal svojega načelnika. A preplašivši podložnika ni se Matvej Iljič več brigal zanj. Naši veliki uradniki jako radi plaše svoje podložne; sredstva, katera uporabljajo, da dosežejo ta svoj smoter, so jako različna. To-le sredstvo je mej drugimi, jako

običajno, „is quite a favorite“ kakor rekajo Angleži: Uradnik, prestane najedenkrat razumevati najnavadnejše besede, najedenkrat ogluši. Na primer, vpraša: kak dan je danes?

S spoštovanjem mu odgovarjajo: Danes je petek s . . . sve . . . sve . . . tlost“.

— A? Kaj? kaj? kaj govorite? ponavlja uradnik z naporom.

— Petek je danes, vaša s . . . s . . . s . . . tlost.

— Kako? Kaj? kaj je to, petek? Kak petek?

— Petek, vaša s . . . s . . . s . . . tlost, dan v tednu.

— No—o, ali me misliš ti učiti?

Matvej Ijlič bil je ravno tak uradnik, dasi se je smatral liberalnega človeka.

— Svetujem ti, dragi moj, da greš h gubere natorju na spomenek, dejal je Arkadiju: saj m-razumeš, tega ti ne svetujem, češ, da se držim starega mišljenja, da bi bilo nujno hoditi se velikašem poklanjat, temveč radi tega, ker je gubernator — olikan človek; poleg tega želiš se gotovo

seznaniti s tukajšnjim občinstvom Upam vsaj, da nisi kak medved? Pojutranjem dá on velik ples.

— Ali pojedete vi na ta ples? vprašal je Arkadij.

— Saj ga radi mene daje, odgovoril je Matvej Iljič z nekakim sožaljenjem. — Ali plešeš?

— Plešem, pa slabo.

Škoda. Marsikoja prijetna dama je tu, pa tudi je sramota za mladega človeka, če ne zna plesati. Rečem ti zopet, da ne govorim tega pod uplivom starih mišljenj; jaz nikakor ne mislim, da mora biti pamet v nogah, a byronizem je smešen, il a fait son temps.

— Vender, striček, vender ni byronizem, ne . . .

Seznanil te bom s tukajšnjimi gospemi, vzel te bom pod svoje krilo, prekinil ga je Matvej Iljič, ter se samozadovoljno zasmeljal. — Toplo ti bo, ali ne?

Sluga je ustopil ter javil prihod predstojnika kaznilničnega, sladkookega starčka s stisnenima ustnicama, ki je nenavadno ljubil prirodo, posebno poleti, ko si, kakor se je izražal: „vsaka bučelica iz vsake cvetličice srče medičico . . .“ Arkadij je odšel.

Našel je Bazarova v gostilni, kjer sta se ustavila ter ga dolgo pregovarjal, da gresta h gubernatorju. „Ne kaže drugega!“ dejal je končno Bazarov: „Kakor si postelješ — tako boš ležal. Prišla sva gledat pomeščikov, torej jih poglejva!“ Gubernator vsprjel je mladeniča ljubeznivo, a ni jima ponudil sedežev in tudi sam ni sedel. Vedno se je držal uradniško. Zjutraj oblekel se je v tèsno uradniško obleko in nenavadno ozek zavrtnik, niti jedel niti pil ni do sita — vedno je imel opraviti. V guberniji dejali so mu „Bourdalone“ cikajoč s tem, ne na poznatega francoskega propovednika, temveč na burdo. *) Povabil je Kirsanova in Bazarova k sebi na ples, in čez dve minuti povabil ja je zopet, zmatrajoč ja že za brata in nazivajoč ja Kajsarova.

Ko sta se od gubernatorja vračala domov, skočil je najedenkrat iz jedne mimo drdrajočih drožek človek male rasti, v slavofilski surki ter z vsklikom: „Evgenij Vasiljič!“ pohitel k Bazarovu.

— A! vi herr Sitnikov, dejal je Bazarov ter koral po tlaku naprej: — kako prihajate vi sem?

*) Kaluža, slabo pivo.

— Mislite si, popolnem slučajno, odgovarjal je ter, obrnivši se k drožki, mahnil je kakih petkrat z roko in zakričal: — vozi za nami, vozi! Moj otec ima tukaj opravke, nadaljeval je skakaje preko jarka — in me je prosil . . . Danes sem zvedel o vašem prihodu in bil sem že pri vas . . . (V istini našla sta prijatelja, povrnivša se v svoje stanovanje, ondi posetnico z upognimi vogli in z imenom Sitnikova, na jedni strani zapisano francoski, na drugi s slovenskimi črkami). Upam, da vsaj nista prišla od gubernatorja?

— Nič ne upajte, premo od njega greva.

— A! Potem bom pa tudi jaz šel k njemu . . . Evgenij Vasiljič, seznanite me vendar s svojim . . . ž njim . . .

— Sitnikov, Kirsanov, dejal je, ne obstanši Bazarov.

— Jako me veseli, začel je Sitnikov, hodeč ob strani, smehljaje in stiskaje svoje že preelegantni rokavici. — Jako mnogo sem slišal . . . Star znanec sem Evgeniju Vasiljiču, lahko rečem — njegov učenc. Zahvaljen sem mu za svoje prerojenje . . .

Arkadij pogledal je Bazarovljega učenca. Nemirna in topa poslušljivost kazala se je v malih sicer prijetnih črtah njegovega oblizanega obraza; mali, tako rekoč, stisnjeni očesi gledali sta uprto in nemirno; smejal se je vedno z nekim kratkim, lesenim smehom.

— Ali mi verujete, nadaljeval je, da sem, ko mi je Evgenij Vasiljič prvič povedal, da ni treba priznavati avtoritet, čutil tako navdušenje . . . bil sem v istini prerojen! Glej misli sem si, končno sem našel človeka! Res, Evgenij Vasiljič, na vsak način morate posetiti neko tukajšnjo damo, ki je popolnoma zmožna, da vas razume in kateri bo vaš pohod pravi praznik; mislim, da ste že slišali o njej?

— Kdo je to? vprašal je nehoté Bazarov,

— Kukšina, Eudoxie, Evdoksija Kukšina. Znamenita natura, émancipée v istinitem zmislu besede napredna ženska. Veste kaj? Idimo sedaj vsi skupaj k njej. Dva koraka od tu stanuje. Pozajutrekujemo tam . . . Saj še niste zajutrekovali?

— Ne še.

— No, krasno. Ona, razumete, ločila se je od moža, zavisna ni od nikogar.

— Ali je lepa? vprašal je Bazarov.

— N... ne, tega se ne more reči.

— Čemu, vraga, naju torej k njej silite?

— No, šaljivec, šaljivec... Steklenico šampanjca nam bo postavila na mizo.

— Glejte! Takoj se spozna praktičnega človeka! Res! ali je vaš oče še žganjar?

— Žganjar je, odgovoril je Sitnikov hitro ter se piščoče zasmel. — Kaj je? Ali gresta?

— Ne vem pravo.

— Hotel si ljudi izpoznavati, opomnil je Arkadij poluglasno: — idi!

— A kaj je z vami gospod Kirsanov? vprašal je Sitnikov. — Blagovolite tudi iti, brez vas je nemogoče.

— A kako bomo vsi najedenkrat v hišo treščili?

— Nič ne dé, Kukšina — je čudesna stvarica.

— Jedno steklenico šampanjca, pravite? vprašal je Bazarov.

— Tri! vskliknil je Sitnikov. — Za to jamčim jaz.

— S čim?

— S svojo glavo.

— Bolje bi bilo z mošnjo vašega otca. Sicer pa idimo!

Mala gospodska hišica moskovskega kroja, v kateri je stanovala Avdotja Nikitišna (ali Evdoksija) Kukšina, stala je v jedni iz pred nedavnim časom pogorelih ulic mesta * * *; znano je, da naša gubernijska mesta pogoré vsakih pet let. Pri dverih, nad krivo pribito posétnico videl se je zvoncev ročaj, in v prednji sobi prihajala je prišlecem nasproti nekaka ženska, ne služabnica ne družica s čepico — jasni zrakovi naprednjaških stremljenj gospodinjinih. Sitnikov je vprašal, je-li Avdotja Nikitišna doma!

— Vi ste, Viktor? čul se je tenak glas iz sosednje sobe. — Ustopite!

Ženska v čepici je izginila takoj.

Nisem sam, odgovoril je Sitnikov, zvito slačoč svojo surko, pod katero se je pokazalo nekaj suk-njici podobnega, in obodrujoče pogledujoč Arkadija in Bazarova.

— Vse jedno, odgovoril je glas, — Entrez!

Mladi možje so ustopili. Soba, kamor so prišli, bila je bolj podobna delavnici, kakor vsprejemnici.

Papir, pisma, debeli broji ruskih časopisov, večinoma nerazrezanih, valjali so se po zaprašenih mizah; povsod beleli so razmetani ogorki cigaret. Na usnjenem divanu je na polu ležala gospa, mlada še, plavolasa, nekoliko razmršena, v svileni, ne posebno čedni obleki, s težkima zapestnicama na kratkih rokah in čipkasto ruto na glavi. Ustala je z divana in oblačujoč si nebrižno na pleča baržunasto mantilo z orumenelim hermelinom, dejala je leno: „Zdravstvujte, Viktor“, ter pomolila Sitnikovu roko.

— Bazarov, Kirsanov, rekel je on kratko, posnemaje Bazarova.

Dobro došli, odgovorila je Kukšina, in, uprši v Bazarova svoji okrogli očesi, mej kojima je sirotno rudel privit nosek, pribavila: — poznam vas — ter mu tudi pomolila roko.

Bazarov nahmuril je čelo. Na mali, neznatni postavitici emancipovane ženske ni bilo nič grdega; a izraz njenega lica uplival je neprijetno na gledalca.

Nehoté bi jo človek vprašal: „Ali si lačna? Ali se dolgočasiš? Se li bojiš? Čemu se tako nopenjaš?“ Tudi njej je, kakor Sitnikovu, vedno nekaj

dušo grizlo. Govorila in vedla se je vedno n'pri-siljeno, a ob enem nerodno; očividno so je zma-trala samo sebe dobrodušno in priprosto bitje, kar-koli pa je delala, vse se vam je zdelo, da pravo za pravo ona ni hotela tega storiti; vse dogajalo se jej je, kakor pravijo otroci — nejevoljno.

— Da, da, poznam vas, Bazarov, ponovila je. (Imela je navado, svojstveno mnogim provincijalnim in moskovskim gospém, da je od prvega dne, ko se je spoznala, imenovala možke z družinskim ime-nom). — Ali hočete smodko?

— Smodko pa vedno, povzel je Sitnikov, ki se je zavalil na stol ter prekrižal nogi: — pa za-jutreka nam kaj dajte. Strašno smo lačni; ukažite, da prineso steklenico šampanjca!

Sibarit, dejala je Evdoksija ter se zasmejala. (Kadar se je smejala, pokazala je gornjo čelust). Ali ni res, Bazarov, da je on sibarit?

— Jaz ljubim komfort, odgovoril je z važno-stjo Sitnikov. — To me pa ne moti, da sem li-beralen.

— Ne, to moti, moti! vskliknila je Evdoksija in vender ukazala svoji služabnici, da pripravi za-

jutrek in šampanjca. — Kako mislite vi o tem? dodejala je obračaje se k Bazarovu. — Prepričana sem, da ste mojih mislij.

Evdoksija svačkala je cigareto s svojimi od tobaka orumenelimi prsti, potegnila po njej z jezikom, posesala jo in zapalila. Ustopila je služabnica s podnosom.

— A, tu je zajutrek! Ali hočete pokusiti? Viktor odmašite steklenico; to je vaša stvar.

— Moja, moja, govoril je Sitnikov ter se zopet pisčočé zasmeljal.

— Ali so tu lepe ženske? vprašal je Bazarov izpivši tretjo čašico.

— So, odgovorila je Evdoksija: — a vse so tako puste. Na primer, mon amie Odincova — ni grda. Žal da ni baš na najboljem glasu . . . Sicer pa to nič ni, a nikake proste razmotritve, nikakega obzorja, ničesar . . . Bo uredbo uzgoje treba premeniti. O tem sem že premišljevala; naše ženske so vse slabo uzgojene.

— Ničesar ne bodele na njih prenaredili, povzel je Sitnikov. — Prezirati se jih mora, in jaz jih preziram popolnem, do skrajnosti. (Možnost prezirati

in izražati svoje preziranje, bil je Sitnikovu iako prijeten občutek; posebno rad napadal je ženske, ne misleč na to, da mu je bilo namenjeno čez nekoliko mesecev plaziti se pred svojo ženo, radi tega, ker je bila ona rojena knjeginja Durdoleosova). Ni-jedna iz njih bi ne mogla razumeti naših besed; ni-jedna iz njih ni vredna, da bi mi, resni možje, govorili o njej!

— Saj jim prav nič ni treba razumeti naših besed, rekel je Bazarov.

— O čem govorite? utaknila se je Evdoksija v pogovor.

— O lepih ženah.

— Kako? Vi ste torej Proudthonovih mislij?

Bazarov uzravnal se je zaničljivo. — Jaz nisem nobenega mislij; jaz imam svoje.

— Pogin avtoritetam! zakričal je Sitnikov, obradovavši se slučaja, da je mogel rezko izraziti se v prisotnosti človeka, pred kojim je klečeplazil.

— A sam Macaulay . . . začela je Kukšina.

— Pogin Macaulay-u! zagrmel je Sitnikov. — Vi zastopate te babe!

— Ne bab, a pravico žensk, katero bom branila do zadnje kaplje krvi, kakor sem se zaklela.

— Pogin! . . . A tu je umolknil Sitnikov. — Saj jaz jih ne zaničujem, dodal je.

— Ne, vidim, da ste slovanofil.

— Ne, jaz nisem slovanofil, dasi konečno . . .

— Ne, ne, ne! Vi ste slovanofil. Vi ste zagovornik „Domostroja“ *). Vi bi le radi imeli bič v rokah!

— Bič je jako dobra stvar, opomnil je Bazarov: — vender prišli smo uže do zadnje kaplje.

— Česa? vprašala je Evdoksija.

— Šampanjca, milostiva Avdotja Nikitišna, šampanjca — ne naše krvi.

— Nikakor ne morem ravnodušno poslušati, kadar napadajo ženske, nadaljevala je Evdoksija. — To je strašno, strašno! Mesto da bi jih napadali, čitajte raje knjigo Micheletovo: de l' Amour. To je čudo! Gospoda, govorimo o ljubezni, dostavila je Evdoksija, koperneče spustivši roko na zmečkano blazinico na divanu.

*) „Domostroj“ je delo Silvestra, svetovalca Ivana IV. (16. stoletje). Po njem bil je položaj žensk jako žalosten.

Nastopil je najedenkrat molk. — Ne, čemu govoriti o ljubezni, dajal je Bazarov: — govorili smo poprej o Odincovi . . . Tako zdi se mi, ste jo imenovali? Kdo je ta gospa?

— Krasota, krasota! zapiskal je Sitnikov; — jaz vas bom predstavil. Duhovita ženska, bogata udova. Žalibože še ni dovolj duševno razvita: treba bi jej bilo, da se bliže seznani z našo Evdoksijo. Pijem na vaše zdravje, Eudoxie! Trčimo! „Et toc, et toc, et tin, tin tin! et toc, et toc, et tin, tin, tin!!“

— Viktor, vi ste malopridkež!

Zajutrek trajal je še dolgo. Za prvo steklenico šampanca prišla je druga, tretja in celo četrta . . . Evdoksija govorila je neprenehoma; Sitnikov jej je pomagal. Mnogo govorilo so o tem, kaj je zakon — predsodek ali pregreha? in kaki ljudje se rodé — jednako nadarjeni ali ne? in v čem bistveno obstaja bistvo? Stvar je prišla končno do tega, da je Evdoksija, vsa rudeča od izpitega vina, bijoč s svojimi ploskvimi nohti po tipkah razglašenega klavirja jela peti s hripavim glasom izprva ciganske pesmi, potem romanco Seimour-Chiffovo: „Dremlje v sladkem snu Granada“. Sitnikov pa si je ovezal glavo

s črnim zavojem ter predstavljal strahopetnega ljubimca, o besedah:

„In usta tvoja z mojimi
Spojéti v vroč poljub.“

Arkadij konečno ni mogel več ustrpeti. „Gospoda, to je že kakor v blaznici,“ opomnil je tihoma. Bazarov, ki je le redkoma utaknil v razgovor zasmehujočo besedo — imel je preveč s šampanjcem opraviti — zazeval je glasno, ustal in, ne poslovivši se od gospodinje, odšel z Arkadijem. Sitnikov pohitel je za njima.

— No, kaj je, kaj? vpraševal je ponižno letajoč sedaj na desno sedaj na levo: — saj sem vam rekel: čudovita stvar: Glejte, kakih žensk bi nam več trebalo! Ona je v svoji vrsti visoko nraven pojav.

— In zavod tvojega otca, je-li tudi nraven pojav? vprašal je Bazarov pokazavši s prstom na žganjarijo, mimo koje so baž korakali.

Sitnikov se je zopet piščoče zasmel. Jako se je sramoval svojega rojstva in ni vedel, bi se li čutil pohvaljenega ali razžaljenega radi tikanja Bazarovljega.

Čez nekoliko dnij bil je ples pri gubernatorji. Matvej Iljič bil je v istini „junak veselice“. Gubernijski predstojnik pravil je vsem in vsakemu, da je on prišel le njemu na čast, gubernator pa je tudi na plesu ostal miren ter se nosil „uradno“. Ljubezljivost Matveja Iljiča mogla bi se le primerjati njegovemu veličanstvu. Laskal se je vsem — nekojim z neko senco zaničevanja, drugim s senco češčenja; gospe obsipal je „en vrai chevalier français“ s pokloni in neprenehoma smejal se je z glasnim, zvočnim, brezodmevnim smehom, kakor se spodobi velikemu uradniku. Poteptal je Arkadija po rami ter ga glasno imenoval „nečaka“, počastil je Bazarova, oblečenega v starinsk frak, — z razmišljenim a dobrovoljnim pogledom preko rame in z nejasnim a ljubeznivim mrmranjem, iz kojega si mogel razbrati le „jaz . . .“ in „jako“; podal je prst Sitnikovu ter se mu nasmehnil, a že odvrnivši glavo; celo Kukšini, ki je prišla na ples brez krinoline in z umazanima rokavicama, a z rajsko tico v laseh, celo Kukšini dejal jo: „Enchanté.“ Ljudij je bilo polno, a tudi kavalirjev ni nedostajalo; civilisti stiskali so se bolj k stenam, a vojaki plesali so naudušeno,

sosebno jeden iz njih, ki je preživel šest tednov v Parizu, ki se je priučil raznim drzkim vsklikom kakor: „zut!“, „Ah fichtrrrre“, „pst pst, mon bibi“ i. t. d. Izgovarjal jih je dovršeno, s pravim Pariškim „chic-om“, ob enem pa je govoril: „si j'avais“, „absolument“ v zmislu: „gotovo“, izkratka, izražal se je v onem velikorusko-francoskem narečji, kateremu se Francozi tako smeja, kadar se jim ne zdi nujno uverjati naše brate, da govorimo njihov jezik kakor angelji, „comme des anges“.

Arkadij plesal je slabo, kakor že vemo, Bazarov pa sploh ni plesal: oba ustopila sta se v kot; pridružil se jima je Sitnikov. Nabravši na svojem obrazu prezirajoč nasmeh in izgovarjaje trpke opomnje, gledal je predrzno na okolu ter vidno bil prav zadovoljen. Najedenkrat izpremenil se mu je obraz in obrnivši se k Arkadiju, rekel je nekako nemiren: „Odincova je prišla.“

Arkadij se je ozrl ter videl žensko visoke rasti v črni obleki, obstavšo mej dvoranimi dvermi. Porazila ga je s svojim dostojanstvom. Goli roki ležali sta jej ljubeznivo ob vitkem stasu; prijetno padale so z bliščečih las na vzbočni pleči lahke

vejice fuksijine; pokojno in umno, res pokojno, a ne zamišljeno, gledali sta svetli očesi izpod malo vzbočnega visokega čela, in usta smehljale so se z jedva vidnim smehom.

Neka ljubezniva in mehka moč véla je od njenega obraza.

— Ali ste znani ž njo? vprašal je Arkadi Sitnikova.

— Dobro. Ali hočete, da vas predstavim?

— Prosim . . . po tej kadrilji.

Tudi Bazarov jel se je zanimati za Odincovo.

— Kaka postava je to? rekel je. — Ostalim babam prav nič podobna.

Koncem kadrilje peljal je Sitnikov Arkadija k Odincovi; a javaljne je bil dobro znan ž njo: zmotil se je celo v svojem govoru, in ona gledala ga je nekako začujeno. Vender se jej je obličje razjasnilo, ko je čula ima Arkadijevo. Vprašala ga je če ni sin Nikolaja Petroviča?

— Tako je.

Vašega otca videla sem dvakrat ter čula mnogo o njem, nadaljevala je; — jako me veseli, da sem se z vami seznanila.

V tem trenutku prihitel je k njej nežak po-bočnik ter jo prosil za kadriljo. Prikimala je.

— Vi torej plešete? vprašal je Arkadij ponižno.

— Plešem. Vender čemu mislite, da ne bi plesala? Ali se vam zdim prestara?

— Oprostite, kako morete . . . Ako je tako, dovolite, da vas prosim za mazurko. Odincova se je ljubeznivo nasmehala. — Izvolite, dejala je ter pogledala Arkadija, ne zviška temveč tako kakor gledajo omožene sestre na jako mlade brate. Odincova ni bila mnogo starejša od Arkadija, minolo jej je sedemindvajseto leto, a v njeni prisotnosti čutil se je on šolarja, učenčka, kakor da bi bila razlika let mej njima mnogo znatnejša. Matvej Iljič približal se jej je z veličastnim izrazom in preponižnimi besedami. Arkadij stopil je na stran, a jo i nadalje motril: opustil ni od nje očes celo mej kadriljo. Pogovarjala se je ravno tako neprisiljeno s svojim plesalcem kakor poprej z uradnikom, tiho je migala z glavo in očesoma in kake dvakrat tiho se zasmejala. Nos njen bil je malo debel, kakor ga imajo vse Rusinje, in barva njene kože ni bila popolnem čista; vender je bil Arkadij prepričan, da še nikdar

ni videl tako krasne ženske. Zvok njenega glasu ni mu hotel iz ušes; celo gube njene obleke zdele so se mu drugače položene kakor pri drugih, razmerneje in širje, njeno kretanje pa je bilo plemenito in naravno ob jednem.

Arkadij čutil je v srci neko bojazen, ko se je pri prvih zvokih mazurke usedel poleg svoje dame in, pripravljaje je, da začne pogovor, potegnil se z roko preko las ter ne našel nijedne besede. Bal in vznemirjal pa še ni dolgo; pokoj Odincove polastil se je tudi njega; ni prošlo četrte ure, ko je že neprisiljeno pripovedoval o svojem otcu, stricu, o življenju v Peterburgu in na kmetih. Odincova poslušala ga je s spodobno pazljivostjo izlahka odpiraje in zapiraje pahljačo; njegov govor kinili so le kavalirji, ki so jo prosili za ples; Sitnikov oglasil se je mej drugimi dvakrat pri njej. Povračaje se, sedala je iznova, iznova jemala je pahljačo in niti prsi se jej neso hitreje dvigale. Arkadij pa je začel iznova govoriti ves s srečo prošinu, da je mogel biti v njeni bližini, govoriti ž njo, gledajoč v njeni očesi, na njeno krasno čelo, vse njeno mило, važno in umno obličje. Ona sama govorila je malo, a po-

znavanje življenja kazalo se je v njenih besedah; iz nekotih njenih opomenj sklepal je Arkadij, da je ta mlada ženska mnogo prečutila in premislila

— S kom ste vi popreje skupaj stali? vprašala ga je; — ko vas je gospod Sitnikov k meni pripeljal?

— Ali ste ga opazili? vprašal je Arkadij. — Kaj-ne da, kako zanimiv obraz ima? To je neki Bazarov, moj prijatelj.

Arkadij začel je govoriti o „svojem prijatelji.“ Govoril je o njem tako nadrobno in s takim naudusenjem, da se je Odincova ozrla nanj ter ga pazljivo pogledala. Mej tem približala se je mazurka koncu. Arkadij ločil se je nerad s svojo plesalko: tako lepo preživel je ž njo méroma jedno uro! Res je, ves ta čas čutil je vedno, kakor bi se bila proti njemu poniževala, kakor da bi jej moral biti hvaležen . . . no mlada srca se ne protivijo takim občutkom.

Godba je umolknila. — Merci! dejala je Odincova ustajaje. — Obljubili ste mi, da me obiščete, pripeljite tudi svojega prijatelja s seboj. Jako rada bi videla človeka, ki je tako smel, da v nič ne veruje.

Gubernator stopil je k Odincovi, javil jej, da je obed gotov ter jej ponudil z resnim obrazom roko. Oddaljuje se obrnila se je, da bi se poslednjikrat nasmehljala in pokimala Arkadiju. On se je nizko priklonil, gledal za njo (kako strojen zdel se mu je njen stas oblit s sivkastim bleskom črne svile!) in pomislivši — „ta trenotek pozabila je že, da živim“ — čutil je v duši nekako velikodušno odpoved . . .

— No, kaj je? vprašal je Bazarov Arkadija, ko se je vrnil k njemu v kot. — Ali si zadovoljen? Ravnokar pripovedoval mi je neki gospod, da je ta gospa — oj, oj, oj! vidi se, da je plemenitaš norec. A po tvojih mislih, je-li ona res — oj, oj. oj!

— Tega razlaganja ne razumem popolnem, odgovoril je Arkadij.

— Glejte! Kako nedolžen!

— Če je tako, potem ne razumem tvojega gospoda. Odincova je jako mila — brez ugovora, a drži se tako hladno in strogo, da . . .

— Tihe vode . . . saj veš! povzel je Bazarov. — Ti praviš, da je hladna. To je ravno ukusno. Saj ti ljubiš sladoled.

— Morebiti, dejal je Arkadij, — o tem soditi ne morem. Želi si, da bi se vspoznala s teboj, in prosila me je, da te pripeljem k njej.

— Mislim si, kako si me opisal! Sicer pa si prav postopal. Le pelji me k njej. Naj si bode karkoli — gubernijska „levica“ ali „emancipiranka“, kakor je Kukšina, na vsak način ima pleča, kakeršnih že davno nisem videl.

Arkadija je užalostil Bazarovlji cinizem, a — kakor se to večkrat dogaja — on ni karal prijatelja naravnost za to, kar mu ni ugajalo . . .

— Čemu ne dovoljavaš ženskam svobode mislij? dejal je poluglasno.

— Zato, bratec, ker so po mojih opazovanjih vse svobodne misli mej ženskami le nestvori.

S tem končal se je njijn pogovor. Takoj po obedu odšla sta oba mladeniča. Kukšina se je za njima z nervozno zlobo, a (brezglasno) tiho zasmejala: njeno samoljubje bilo je globoko užaljeno, ker se nobeden iz njiju ni briga za njo. Ostala je najdalje izmeje vseh na plesu in ob štirih zjutraj plesala je s Sitnikovom polko-mazurko po Parižkem

kroji. S tem poučnim prizorom končala se je tudi gubernatorjeva veselica. X

— Videla bodeva, kateremu razredu sesalcev pripada ta oseba, govoril je sledeči dan Arkadiju Bazarov, stopaje ž njim po stopnicah gostilne, kjer se je ustavila Odincova. — Moj nos čuti, da tukaj nekaj ni, kakor bi moralo biti pravo.

— Čudim se ti, vskliknil je Arkadij. — Kako? Ti, ti, Bazarov, zagovarjaš ono tesnosrčno moralo, katero

— Kak čudovitež si ti! prekinil ga je nebrižno Bazarov. — Ali ne veš, da v našem narečji tudi o našem bratu velja „pravo“ toliko kakor „ne pravo“? Ali nesi danes sam pravil, da se je ona na čuden način omožila, dasi po mojem mnenji možitev s starcem — ni nič čudnega, temveč nasprotno popolnoma pametna. Mestnim opravljanjem ne verujem; a rad mislim, kakor pravi naš gubernator, da so neopravičena.

Arkadij ni ničesar odgovoril ter potrkal na vratih dotične številke. Mlad sluga v livreji peljal je oba v veliko sobo, slabo opravljeno, kakor so vse sobe v ruskih gostilnah, a okrašeno s cvetjem.

Skoro prišla je Odincova sama v priprosti jutranji obleki. Zdela se je še mlajša v svitu pomladnega solnca. Arkadij predstavil jej je Bazarova in s skritimi začujenjem opazil, da je bil on v zadregi, dočim je ostala Odincova popolnoma mirna, kakor včeraj. Bazarov sam je izpoznal, da se je vznemiril in postalo mu je dosadno. „Poglej se vender — baba te je pripravila v zadrego!“ mislil si je ter se zavalil na stol nič slabeje nego Sitnikov in jel pretirano prosto govoriti, dočim Odincova ni odmaknila od njega svojih jasnih oces.

Ana Sergějevna Odincova bila je hči Sergěja Nikolajeviča Lokteva, poznatega krasotca, bankirja in igralca, ki je prebivši in prešumevši petnajst let v Peterburgu in v Moskvi, končal s tem, da se je popolnoma izigral ter bil prisiljen naseliti se v vasi, kjer je pa skoro umrl ostavivši malo premoženje svojima hčerama dvajsetletni Ani in dvanajstletni Katarini. Njijina mati iz siromašne rodovine knezov H skih preminila je v Peterburgu, ko je bil njen mož še v popo'ni moči. Položaj Ane po smrti očevi bil je jako težak. Bliščeča vzgoja, katero je dobila v Peterburgu, ni je pripravila, da prenaša

gospodarske in domače skrbi v praznem vaškem življenji. Znana ni bila popolnoma z nobenim v vsi okolici in z nikomer se ni mogla posvetovati. Otec njen ogibal se je sosedov, preziral jih je, in oni so ga prezirali, vsak po svoje. Vender ni izgubila ravnovesja in brzo pisala je po sestro svoje matere, kneginjo Avdotjo Stepanovno H sko, zlo in ošabno starko, ki si je, naselivši se v hiši nečakinje, izbrala vse najlepše sobe, godrnjala in zmerjala od zore do mraka, in se še ni celo po vrtu in če sprehajala, kakor v spremstvu jedinega svojega podložnika, čmernega lakaja v iznošeni grahasti livreji z modrimi našitki in triogelnim klobukom. Ana prenašala je potrpežljivo vse trme tetkine, poleg tega vzgajala je svojo sestro ter, kakor je bilo videti, že odločila se, da zveni v samoti . . . A usoda hotela je drugače. Slučajno videl jo je neki Odincov, jako bogat mož šestinštiridesetih let, čudak, hipohonder, debel, neukreten in kisel, sicer pa ne ne umen in zél človek; zaljubil se je v njo ter jo prosil roke. Bila je zadovoljna, da postane njegova žena, — a živel je samo pet let z njo in na smrtni postelji ostavil jej vse svoje premoženje. Ana Ser-

gějevna ni odšla méroma leto dnij po njegovi smrti s kmetov, potem pa je odpotovala s sestro za mejo, a živelá samo na Nemškem; postalo jej je dolgočasno in vrnila se je na svoje ljubo posestvo Nikolskoje, ki je bilo oddaljeno štirideset vrst od mesta * * *. Imela je ondi krasno, odlično opravljeno hišo in lep vrt s cvetličnjaki: pokojni Odincovi si ničesar odrekel. V mestu pojavljala se je Ana Sergějevna jako redko, večinoma po opravkih, in še to ne na dolgo. V guberniji je neso ljubili, strašno so kričali radi njenega zakona z Odincovom, pripovedovali si o njej vse možne dogodke, trdili, da je pomagala svojemu otcu v sleparijah ter da ni zaman popotovala za mejo, temveč, da pokrije neke nesrečne posledice . . . „Saj razumete kaj?“ povpraševali so pobožni pripovedovalci. — „Šla je skozi ogenj in vodo“, govorili so o njej; a poznat gubernijski šaljivec dostavljál je vedno: „in skozi medne dimnike“. Vsa ta opravljanja izvedela je, vender brigala se ni za nje. Njen značaj bil je svoboden in precej odločen.

Odincova sedela je naslonivši se na stolovo naslonjalo in prekrižavši roki ter poslušala Baza-

rova. Govoril je proti navadi precej mnogo in vidno skušal zanimati svojo poslušateljico, kar je zopet vzčudilo Arkadija. Odločno ni mogel izreči, je-li Bazarov dosegel svoj smoter. Po obrazu Ane Sergějevne bilo je težavno sklepati, kake utise je čutila: imel je vedno isti ljubeznivi, nežni izraz; njeni krasni očesi bliščali sta v zanimanji, a v zanimanji mrtvem. Kretanje Bazarovlje uplivalo je na njo prve minute poséta neprijetno, kakor slab duh ali rezek krik, vendar takoj je čutila, da je bil v zadregi, in to jej je laskalo. Le surovosti ni mogla trpeti, surovosti pa Bazarovu nihče ni mogel očitati. Arkadij se tisti dan ni mogel nehati čuditi. Pričakoval je, da bo Bazarov z Odincovo kot z umno ensko govoril o svojih prepričanjih in nazorih, in tudi ona sama izrazila je željo, da bi rada čula človeka, „ki je tako smél, da ničesar ne veruje.“ A mestu tega govoril je Bazarov o medecini, o homeopatiji in o botaniki. Videlo se je, da Odincova ni zapravila časa v samoti: prečitala je nekaj dobrih knjig ter pravilno ruski govorila. Navela je pogovor na godbo, a izpoznavši, da Bazarov ne priznava umetnosti, vrnila se je polagoma k botaniki,

dasi je Arkadij pričel govoriti o znakovih narodnih melodij. Odincova ravnala je še nadalje ž njim kakor z mlajšim bratom: videti je bilo, kakor da bi cenila njegovo dobrosrčnost in prostodušje mladosti — in nič več. Skoro tri ure trpel je mirni, raznovrstni in živi pogovor.

Prijatelja sta končno ustala ter se jela poslavljati. Ana Sergějevna pogledala ja je ljubeznivo ponudila obema svojo lepo, belo roko in nekoliko pomislivši neodločno a prijazno smehlja joč se dejala: — Ako se, gospoda, ne bojita dolgega časa, pridita k meni v Nikolskoje.

je Einšpieler urediti „Mirove“ razmere, kajti, kakor

— Prosim, Ana Sergějevna, vskliknil je Arkadij, posebna sreča mi je, da . . .

— In vi, monsieur Bazarov?

Bazarov se je samo poklonil, — in Arkadij moral se je zadnjikrat začuditi, kajti opazil je, da je njegov prijatelj zarudel.

— No? dejal mu je na ulici: — ali si še vedno istega mnenja, da je ona — oj, oj, oj?

— Kdo jo pozna? Nosila se je tako prikrito: rekel je Bazarov in pomolčavši nekoliko pristavil:

— vojvodkinja, prava vladarica! Treba bi jej bilo le — — in krono na glavo.

— Naše vojvodkinje ne govore take ruščine, opomnil je Arkadij.

— Izkusila je nekaj, bratec moj, naš kruh je jedla.

— In vender je krasota, dejal je Arkadij.

— Kako krasno telo! nadaljeval je Bazarov:
— koj bi jo nesel v anatomiško sobano!

— Molči, radi Boga, Evgenij: to je že od sile!

— No, ne srdi se, dušica. Kakor sem rekel
— prve vrste. Treba bo iti k njej.

— Kedaj?

— Makari pojutranjem. Kaj hočeva tu? S Kukšino šampanjca piti? Tvojega sorodnika, liberalnega uradnika poslušati? . . . Mahniva torej pojutranjem. Res — mojega otca posestvo tudi ni od tam predaleč. Saj je Nikolskoje ob *** ski cesti?

— Dà.

— Optime. Nič se ni treba obotavljati; obotavljajo se samo norci — in prepametneži. Rečem ti: krasno telo!

Čez tri dni peljala sta se oba prijatelja po veliki cesti v Nikolskoje. Dan je bil jasen in prevroč, rejena konjiča dirjala sta vesela izlahka mahaje s svojima ostriženima in zavezamima repoma. Arkadij gledal je na ceste ter se smejal, sam ne vedoč čemu.

— Voši mi, vskliknil je najedenkrat Bazarov, — danes je 22. junij, dan mojega patrona. Videli bomo, kako skrbi za me. Danes pričakujejo me doma, dostavil je ponižavši glas . . . — No, čakali bodo zaman, kaj je to takega?

VI. Dom, kjer je stanovala Ana Sergějevna, stal je na polagoma dvigajočem se, prostem holmu ne daleč od rumene, kamenite cerkve z zeleno streho, belimi stolpi in slikarijo al fresco nad glavnim uhom, predstavljajočo „Kristovo ustajenje“ po italijanskem ukusu. Posebno zanimiv radi svoje ogromnosti bil je v ospredji ležeč rujav vojščak v oklopu. Za cerkvijo razprostiralo se je v dveh vrstah dolgo selo s sem ter tja belečimi dimniki nad slamnatimi strehami. Gradič bil je zidan v istem slogu, kojega pri nas imenujejo aleksandrijskega. Tudi gradič je bil rumeno pobarvan, tudi streho imel je zeleno,

tudi bele stolpe in ospredje z grbom. Gubernijski stavbar postavil je obe stavbi v zadovoljstvo rajnkega Odincova, ki ni trpel, kakor se je sam izražal nikakih puhlih in nepotrebnih novotarij. Na obeh straneh gradiča vrstilo se je temno drevje starega vrta; drevored obstriženih jelk vodil je do uhoda.

Naša prijatelja srečala sta v sprednji sobi dva sloka lakaja v livreji; jeden iz njiju hitel je takoj k hišniku. Hišnik, tolst človek v črnem fraku, prikazal se je hitro ter peljal gosta po stopnjicah s preprogami pogrnenih v veliko sobo, kjer sta že stali postelji z vsemi potrebami za toaleta. V domu je bil lep red: vse je bilo čisto, povsodi je dišalo po nekakem prijetnem duhu, kakor v ministerskih vsprejemnicah.

— Ana Sergějevena vas prosi, da blagovolite priti k njej čez polu ure, rekel je hišnik. — Ali ne zahtevate ničesar?

— Ničesar ne zahtevava, dragi, odgovoril je Bazarov: — samo kozarček žganja blagovolite prinesiti.

— Čujem, dejal je hišnik ne brez začudenja ter se je oddaljil skripajoč s čevlji.

— Kak grand genre! opomnil je Bazarov: — zdi se mi, da rekate tako? Vojvodkinja, prav res!

— Lepa vojvodkinja, rekel je Arkadij, — koj na prvi vid povabi taka strašna aristokrata k sebi, kakor sva midva.

— Posebno jaz, bodoč zdravnik in zdravnikov sin ter popov unuk . . . Ako namreč eše nveš, povem ti, da sem popov unuk? . . . Kakor Speranskij*), pristavil je Bazarov po kratkem molku, ter skrivil ustni. — A vender se je ona izpestovala; oh kako se je izpestovala ta gospa! Ali ne bi frakov oblekla?

Arkadij zamigal je samo z ramenoma . . . a tudi on čutil je majhno vznemirjenje. Čez polu ure šla sta Bazarov in Arkadij v sobo za goste. Bila je prostorna, visoka, precej razkošno, a brez posebnega ukusa opravljena soba. Težko, drago pohištvo stalo je v navadnem, prisiljenem redu ob stenah obitih z rujavimi zlato prevezenimi preprogami. Pokojni Olincov naročil je je po svojim prijatelji in opravitelji, vinskemu trgovci iz Moskve. Nad srednjim divanom visela je slika nagubanega plavolasega

*) Imeniten državnik za Aleksandra I.

moža, in videlo se je, kakor bi neljubeznivo gledal na gosta. „To je gotovo on“, šepnil je Bazarov Arkadiju ter namrdavši se pristavil: „ali udérevá?“ A v tistem trenotku ustopila je gospodinja. Oblečena je bila v lahko barežno obleko. Gladko za ušesi počesani lasje dajali so njenemu čistemu in svežemu licu devišk izraz.

— Hvala lepa, da sta bila mož-beseda, začela je: — bodita moja gosta: tu res ni tako slabo. Seznanila vaju bom s svojo sestro; dobro igra na klavir. Vam, monsieur Bazarov, je to vse jedno; a vi, monsieur Kirsanov, kaže se, da ljubite godbo. Razven sestre živi pri meni stara teta, in neki sosed pride časih pokvartat, to je vsa naša družba. A sedaj sedimo!

Odincovo izgovorila je ves ta mali speech s posebno lahkoto, kakor da bi se ga bila iz glave naučila, potem obrnila se je k Arkadiju. Pokazalo se je, da je njena mati dobro poznala Arkadijevo mater, in da je bila celo poverjenica njene ljubezni do Nikolaja Petroviča. Arkadij govoril je ognjevito o rajnici, Bazarov je pa mejtem pregledoval albume. „Kako krotak sem postal“, mislil si je sam

s saboj. Lep hrt z modrim ovratnikom prihitel je v sobo teptajoč z nožicami ob tla. V sled za njim ustopila je osemnajstletna devojka, črnolasa z nekoliko okroglim, pa prijetnim obličjem in majhnima, temnima očesoma. Držala je v roci jerbarček napolnen s cvetjem. „Tu je moja Katja,“ rekla je Odincova pokazujé na njo s tem, da je premeknila glavo.

Katja prisela je iz lahka poleg sestre ter začela urejati cvetice. Hrt, po imenu Tifi, približal se je mahaje z repom po vrsti k gostoma ter se vsakega roke dotaknil s svojim hladnim smrčkom.

— Ali si vse to sama nabrala? vprašala je Odincova.

— Sama, odgovorila je Katja.

— In tetka, ali pride k čaju?

— Pride.

Kadar je Katja govorila, smehljala se je jako milo, boječe in prostodušno ter gledala nekako prijetno-osorno od spodaj navzgor. Vse na njej bilo je še cvetoče-mlado: glas, puh po vsem obrazu, rožnati roki z belkastimi krogi na dlanih in malo

stisnjeni pleči. Neprestano je zarudevala ter hitro sopla.

Odincova obrnila se je k Bazarovu. — Vi pregledujete samo iz dvorljivosti slike, Evgenij Vasiljič, začela je. — To vas ne zanima. Blagovolite raje k nam, da se o kaki stvari popričkamo.

Bazarov se je približal. O čem želite? vprašal je.

— O čemer hočete. Zagotavljam vas pa, da sem strašna prepiralka.

— Vi?

— Jaz. Videti je, kakor da se vam to čudno zdi. Čemu?

— Zato ker imate, kolikor morem jaz soditi mirno in hladno naravo, za prepir pa je treba ognja.

— Kako ste me mogli tako hitro izpoznati? Jaz sem prvič nevstrpljiva in trmoglava, le vprašajte Katjo, drugič se jako lahko unamem.

Bazarov pogledal je Ano Sergějevno. — Morebiti da vi bolj veste. Sicer pa, če se hočete prepirati — izvolite samo. Pregledoval sem slike iz saške Švice v vašem albumu, a vi ste opomnili, da to

mene ne more zanimati. Dejali ste to radi tega, ker ste mislili, da nemam zmisla za umetnost — in res ga nimam; a te slike mogle so me zanimati z geološkega stališča gorskih formacij na primer.

— Oprostite! Kot geolog bodeste preje v roko vzeli knjigo, kako podrobno delo, a ne slik.

— Slika mi predočuje nazorno to, kar je v knjigi razloženo na celih desetih straneh.

Ana Sergějevna je umolknila.

— Torej nimate res ni trohice zmisla za umetnost? dejala je naslonivši se s komolcem ob mizo ter na ta način približavši se z obrazom k Bazarovu. — Kako morete brez njega prebiti?

-- Čemu ga je pa treba, dovolite, da vprašam?

— Če ne za drugo vsaj za to, da proučavamo in spoznavamo ljudi.

Bazarov se je nasmehnil.

— Prvič uči nas tega izkušnja in drugič vam moram reči, da ni vredno, izpoznavati posameznih osob. Vsi ljudje podobni so drug drugemu kakor po telesu, tako tudi po duši. Vsak iz nas ima možgane, vranico, srce, pluća jednako ustrojene. Tudi nprav-

stvene lastnosti, kakor jih imenujejo, so pri vseh jednake: male razlike ne pomenjajo ničesar. Jeden človešk komad zadostuje, da sodimo o vseh drugih. Ljudje so kakor drevesa v gozdu: nijeden botanik ne bo proučaval vsake posamezne breze.

Katja, ki je polagoma urejala cvetke, uprla je z začujenjem očesi v Bazarova, in, srečavši njegov bistri in nebrižni pogled, zarudela do ušes. Ana Sergějevna majala je z glavo.

— Drevesa v gozdu, ponovila je. — Po vašem torej ni razlike mej mej neumnim in pametnim človekom, mej dobrim in zlim?

— Ne, je, kakor mej bolnim in zdravim. Pluća jetičnega človeka neso taka kakor najina, dasi so jednako ustvarjena. Méroma vemo, odkod izvirajo telesne bolezni; нравstvene bolezni pa izvirajo iz slabe vzgoje, iz različnih bedarij, s kojimi od mladih nog polnijo človeške glave; izkratka iz nenaravnih naših družbinskih razmer. Popravite družbo in bolezni ne bo!

Bazarov govoril je vse to s takim izrazom, kakor bi si bil ob istem času mislil: „veruj mi ali ne veruj, to mi je vse jedno!“ Počasi potegnil je

s svojimi dolgimi prsti po bradi, a očesi begali sta mu po sobi.

— In vi mislite, nadaljevala je Ana Sergějeva, — da, ko se ozdravi družba, ne bo ni neumnih ni zlih ljudij?

— Če bo družba človeka pravilno urejena bo pač vsejedno, je-li človek neumen ali pameten, zèl ali dober.

— Dà, dà, razumem; vsi bodo imeli taisto vranico.

— Prav tako je, milostiva.

Odincova obrnila se je k Arkadiju — Kako pa je vaše mnenje, Arkadij Nikolajevič?

— Jaz sem popolnem istih mislij kot Evgenij, odgovoril je.

Katja pogledala ga je izpod čela.

— Vi dva, gospoda, pripravljata me do začujenja, dejala je Odincova; a o tem vsem bomo še govorili. Sedaj pa čujem, da gre tetka čaj pit, ozirati se moramo na njeni ušesi.

Tetka Ane Sergějevne, kneginja H... ska, suha in majhna ženska s stisnenim, drobnim obrazom in mirnima zlobnima očesoma pod sivo lasuljo,

ustopila je ter sedla, jedva naklonivši se gostoma, v širok, baržunast stol, na kojega ni smel nihče razen nje sedati. Katja postavila jej je pručico pod nogi. Starka se jej ni zahvalila, dà, niti pogledala je ni, le z rameni pomigala je pod rumenim shawlom, ki je pokrival skoro celo njeno izsušeno telo. Kneginja ljubila je rumeno barvo: nosila je tudi na čepici svitložolte trakove.

— Kako ste spali, tetka, vprašala je Odincova glasno.

— Spet je ta pes tu, zamrmrala je v odgovor starka in opazivši, da je Fifi napravil dva neodločna koraka proti njej, vskliknila: proč, proč! Katja poklicala je Fifija ter mu odprla dveri.

Fifi pobitel je radosten vun, misleč, da ga pelje na sprehod, a ostavši sam za vratmi, začel je brskati in cviliti. Kneginja se je nahmurila, Katja hotela je oditi.

— Mislim, da je čaj gotov, dejala je Odincova.

— Gospoda, pojdimo; tetka, blagovoli iti čaj pit.

Tetka je molče ustala s stola ter odšla prva iz sobe. Vsi so šli za njo v jedilnico. Kozaček v livreji potegnil je s šumom od mize z blazinami obit

tudi le njej namenjen stol. Knjeginja je sedla. Katja podala jej je nalivajoč čaj prvi čašico z naslikanim grbom.

Starka dejala si je medu v čašico (čaj s sladkorjem piti zdelo se jej je pregrešno in drago, das je ni stalo ni kopejke) ter vprašala s hripavim glasom :

— Kaj pa piše knez Ivan?

Nihče jej ni odgovoril. Bazarov in Arkadij izpoznala sta kmalu, da se niso brigali zanjo, dasi so spoštljivo ž njo ravnali. „Le radi važnosti jo imajo, ker je kneževski plod,“ mislil si je Bazarov . . . Po čaji predložila je Ana Sergějevna, da se gredo sprehajati, a dež je jel rostiti, in vsa družba razven knjeginje vrnila se je v sobo za goste. Prišel je tudi sosed, ljubitelj kvartanja, po imenu Porfirij Platonič debeluhast, sivkast človek s kratkima, kakor zvitima nožicama, jako dvorljiv in smešen. Ana Sergějevna, ki je večinoma govorila z Bazarovom, vprašala ga je, če se gre ž njimi kósati v staromodni perferanci. Bazarov bil je pri volji, rekoč, da se mora čim preje pripraviti na dolžnosti okrajnega zdravnika.

— Varujte se, opomnila je Ana Sergějevna midva s Porfirijem Piatoničem vas bodeva prekosila! Ti pa, Katja, dostavila je, — zaigraj kaj Arkadiju Nikolajeviču, on ljubi godbo, mi bomo ob enem poslušali.

Katja stopila je nerada h klavirju, in Arkadij, dasi je res ljubil godbo, šel je nerad za njo: zdelo se mu je, da ga Odincova goni od sebe proč, — v njegovem srci pa je že klilo, kakor pri vsakem mladem človeku njegovih let, nekako otožno in vznemirjajoče čuvstvo, podobno predčutkom ljubezni. Katja vzdignila je pokrov klavirja in ne gledaje Arkadija vprašala poluglasno:

— Kaj naj vam zaigram?

— Kar hočete, odgovoril je ravnodušno Arkadij.

— Kako godbo ljubite bolje? vprašala je Katja neizpremenivši svojega položaja.

— Klasično, odgovoril je z istim glasom Arkadij.

— Ali ljubite Mozarta?

— Mozarta ljubim.

Katja izbrala je C-molovo sonato-fantazijo Mozartovo. Igrala jo je jako dobro, dasi nekoliko strogo in suho. Ne odvrnivši očes od sekiric in krepko stisnivši ustni sedela je nepremično in ravno in le koncem sonate razžarilo se jej je lice, in majhna kitica razvivših se las padla jej je na temne obrvi.

Arkadija je posebno dirnil zadnji del sonate, oni del, ko sredi čarobne veselosti brezskrbnega naprava najedenkrat ustajajo izrazi tako otožne bolesi . . . A misli, koje mu je izbudil Mozart, niso bile pri Katji. Gledajoč jo, mislil je samo: „Res ne igra grdo ta devojka in tudi ona ni grda.“

Dokončavši sonato vprašala je Katja ne odtegnivši rok s tipk: „ali je dosti?“ Arkadij dejal je, da je ne sme dlje mučiti, ter začel ž njo govoriti o Mozartu. Vprašal jo je, če je ona sama izbrala to sonato ali če jej jo kdo priporočil. A Katja odgovarjala mu je le kratko, skrila se je, pritajila. Kadar se jej je to zgodilo, ni bila dolgo spet odkrita; celo njen obraz imel je tedaj nekak trd, skoro top izraz. Bila ni bojazljiva, a nezaupljiva in nekoliko plašna radi vzgoje njene sestre, česar, seveda, ta ni opazila. Arkadij končal je s tem, da

je poklical povrnivšega se Tifi, ter ne v zadregi gladil ga po glavi z blagim smehljanjem. Katja lotila se je zopet svojih cvetic.

Bazarov pa se je mej tem mučil ter mučil. Ana Sergějevna kvartala je izvrstno, tudi Porfirij Platonič ni se hotel udati. Bazarov izgubil je; dasi ni bilo mnogo, vender mu ni bilo ljubo. Pri večerji začela je Ana Sergějevna zopet govoriti o botaniki.

— Pojdiva jutri za rana na sprehod, dejala mu je: — izvedeti hočem od vas latinska imena poljskih rastlin in njihova svojstva.

— Čemú vam bodo latinska imena? vprašal je Bazarov.

— Povsod je treba reda, odgovorila je.

— Kako čudovita ženska je Ana Sergějevna! vskliknil je Arkadij, ko sta bila s prijateljem v odmenjeni jima sobi.

— Da, odgovoril je Bazarov — baba ima nekaj možgan. No, izkusila je že marsikaj.

— V kakem zmislu to govoriš, Evgenij Vasiljič?

— V dobrem zmislu, v dobrem, dragi bratec moj, Arkadij Nikolajič! Preverjen sem, da s svojim

imenjem odlično ravna. Čudo pa — ni ona, nego njena sestra.

— Kako? Ta drobna stvarica?

— Dà, ta drobna stvarica! To je še sveže in nedotakneno in sramljivo in molčeče in vse, kar hočeš. Te bi se človek lotil! Iz te še storiš, kar hočeš; a óna — je prava premetenka!

Arkadij ni Bazarovu ničesar odgovoril, in oba legla sta spat, vsak s svojimi posebnimi mislimi.

Tudi Ana Sergějevna mislila je tisti večer o svojih gostib. Bazarov jej je ugajal, ker ni koke-toval in tako rezko sodil. Videla je v njem nekaj novega, česar doslej še ni srečala, in bila je radovedna.

Ana Sergějevna bila je precej čudno bitje. Ne imejoč nikakih predsodkov, ne imejoč niti nikake silne vere, zbala se ni ničesar, pa tudi lotila se ni ničesar. Videla je mnogo jasno, mnogo jo je zanimalo, in nič jo ni zadovoljilo, javaljne niti popolnega zadovoljenja ni hotela. Njen duh je bil delaven in ravnodušen ob jednom; njen sum utešil se ni nikedar popolnoma, a tudi vznemirjal je ni nikedar. Ako bi ne bila bogata in nezavisna, morebiti bi se vrgla v

valovje življenja, izpoznala bi strast . . . A živela je lahko, da si jej je bil časih dolg čas, in proživljala je dan za dnevom ne hiteč in le izredka se vznemirjaje. Zapeljive slike zabliščale so tudi pred njenima očesoma časih, a oddahnila se je, če so izginile in žalovala ni za njimi. Fantazija zanašala jo je celo preko tega, kar je po zakonih navadne morale dovoljenega, a tudi tedaj plala je kri tiho po njenem čarobno-stasnem — in mirnem telesu. Dogajalo se je, če je stopala iz lepodišeče kopelji vsa topla in raznežena, da je začela sanjati o ničnosti življenja, o njega gorji, muki in zlu . . . Duša njena napolni se z nepričakovano smelostjo, vskipi v blagem stremljenji, a lahek vetrec zaveje skozi poluzaprto okno, in Ana Sergějevna se strese in toži in se celo jezi, le jedno zdi se jej potrebno v tem trenutku: da bi ne vèl do nje ta grdi veter.

Kakor vse ženske, katerim ni usojeno, da bi ljubile, želela je nečesa, sama ne vedoč česa. Pravo za pravo želela si ni ničesar, dasi se jej je zdelo, da želi vsega. Pokojnega Odincova je komaj trpela (vzela ga je le radi denarja, dasi bi najbrže ne hotela postati mu žena, če bi ga ne bila zmatrала

dobrega človeka) in porodila se jej je neka tajna nejevolja proti vsem moškim, katerih si ni mislila drugačnih, kot nelepa, nevkretna in lena, neodločna in neznosna bitja. Nekdaj naletela je nekje za mejo mladega, krasnega Šveda z vitežkim izrazom na obrazu, s čestitima, modrima očesoma pod odkritim čelom. Silen utis napravil je nanjo, a to je ni za drževalo, da se ne bi vrnila v Rusijo.

„Čuden človek ta zdravnik!“ mislila je ležeč v svojej prekrasnej postelji na čipkastih blazinah pod lahko svileno odejo . . . Ana Sergějevna poddedovala je po otcu del njegovega nagnenja do razkošja. Ljubila je jako svojega grešnega a dobrega otca, on pa jo je obožaval, prijateljski se je noreval ž njo, kakor z vrstnico in zaupaval jej vse, posvetoval se ž njo. Mater svojo je jedva pomnila.

„Čuden je ta zdravnik!“ ponovila je sama za-se. Stegnila se je, nasmehljala se, podtaknila roki pod glavo, potem prihitela z očmi dve strani nemnega francoskega romana, izpustila knjižico — in zaspala, vsa čista in hladna v čistem in dišečem perilu.

Sledečega jutra odpravila se je Ana Sergějeva takoj po zajutreku botanizovat z Bazarovom ter se vrnila stoprav pred obedom; Arkadij ni šel nikamer ter sprovel okolu jedne ure s Katjo. Dolgočasil se ni ž njo, sama se je ponudila, da mu ponovi včerajšnjo sonato. Ko pa se je konečno Odincova povrnila, ko jo je zagledal — postal mu je za trenotok tesno pri srci . . . Šla je po vrtu z nekoliko utrujeno hojo; lice jej je žarelo in očesi svetili sta se jej bolj nego navadno pod okroglim slamnikom. Mej prsti vrtila je drobno stebelce neke poljske cvetlice, lahka mantila spustila se jej je na roki, in široki, sivi trakovi slamnikovi stisnili so se jej na prsi. Bazarov šel je za njo samosvetstno in nebrižno, kakor vselej, a izraz njegovega obraza, dasi vesel in celo ljubeznjiv, ni ugajal Arkadiju. Zamrmravši mu skozi zobe: „zdravstvuj!“ odšel je Bazarov v svojo sobo. Odincova pa je molčé segla Arkadiju v roke in tudi odšla mimo njega.

„Zdravstvuj!“ mislil si je Arkadij . . . „Ali se še nisva danes videla?“

XVII.

Čas (to je znana stvar) leti časih kakor tica, časih leze kakor črv; a posebno dobro je človeku

tedaj, kadar on niti ne opazi, je-li hitro ali polagoma mineva. Arkadij in Bazarov preživela sta na tak način petnajst dnij pri Odincovi. Temu je deloma pripomogel tudi red, katerega je ona imela v svoji hiši in v življenji. Strogo se je ravnala po njem ter zahtevala, da so se mu i drugi pokorili. Vse se je v teku dne vršilo o gotovem času. Zjutraj ravno ob osmi uri zbirala se je vsa družba k čaju; od čaja do zajutreka je delal vsak, kar je hotel, gospodinja sama imela je opraviti z oskrbnikom (posestvo bilo je v oskrbi), s hišnikom in z glavno hišino. Pred obedom zbirala se je družba spet, da se razgovarja ali čita; večer posvečen je bil sprehodu, kvartam in godbi; ob polu jednajstih šla je Ana Sergějevna v svojo sobo, dajala ukaze za bodoči dan ter legala spat. Bazarovu ni ugajala ta razmerjena, nekoliko svečana pravilnost vsakdanjega življenja. „Kakor po železničnem tiru drčiš“, trdil je; lakaji v livreji in veličastni hišniki žalili so njegov demokratiški čut. Našel je, ker je že do tega prišlo, da bi se moralo tudi obedovati angleški, v frakih in z belimi ovratniki. Nekdaj razjasnil je to sami Ani Sergějevni. Živela je tako, da se

ni bilo nobenemu človeku treba bati, da jej pové svoje mnenje. Poslušala ga je in odgovorila: „z vašega stališča imate prav — in, morebiti sem v tem slučaju — milostiva gospa, a v vasi ne more se živeti brez reda, dolgčas to zahteva“, — in rav-
nala je naprej po svoje. Bazarov je mrmral; a ka-
kor njemu tako jo bilo tudi Arkadiju tako prijetno živeti pri Odincovi, mej drugim radi tega, ker je v njeni hiši vse „drčalo kakor po železničnem tiru“. Vender sta se oba mladeniča takoj prve dni svojega bivanja v Nikolskem izpremenila. Pri Bazarovu, ka-
terega je Ana Sergějevna očividno raje imela, dasi se je redko ž njim soglašala, jel se je pojavljati neki poprej mu neznan nemir: lahko se je razjarjal, govoril je nehoté, gledal je srdito in na jednom mestu ni mogel prebiti, kakor, da bi ga kaj pri-
vzdigovalo. Arkadij pa, ki je po samemu sebi od-
ločno priznal, da je zaljubljen v Odincovo, jel se predavati tihi otožnosti. Sicer pa ga ta otožnost ni ovirala, da bi se ne približal Katji, dà, pomogla mu je celo, da se je ljubeznivo ž njo spoprijaznil. „Ona me ne ceni! Naj bo! . . . To dobro bitje pa me ne prezira“ mislil si je, in srce njegovo je iz-

nova skušalo sladkost velikodušnih občutkov. Katja čutila je tajno, da je iskal nekake tolažbe v njeni družbi, in ni odrekala nič njemu nič sebi v nedolžnem zadovoljstvu polustidljivega, poluzaupnega prijateljstva. V prisotnosti Ane Sergějeвне nista se pogovarjala mej saboj: Katja bila je vedno v zadregi, kadar jo je gledalo zorko oko sestrino, Arkadij pa, kakor mora zaljubljenec, ni mogel v bližini svojega predmeta za nič drugega se zanimati; dobro pa mu je délo le pri Katji. Čutil je, da ne more Odincove; bal se je in tresel, če je bil ž njo na samem. Tudi ona ni vedela, kaj bi mu govorila: bil jej je premlad. Nasprotno bil je Arkadij pri Katji kakor doma. Ravnal je ž njo velikodušno, motil je ni, če je pripovedovala o utisih, koje je na njo napravila godba, čitanje povestij, stihov in drugih bedarij, a opazil ni ali ni hotel opaziti, da so te bedarije tudi njega zanimale. S svoje strani ni ga Katja ovirala, da toguje. Arkadiju bilo je dobro pri Katji, Odincovi — pri Bazarovu, in radi tega naključevalo se je navadno tako: oba para razhajala sta se, prebivši nekoliko časa skupaj, vsak na svojo stran, posebno na sprehodih. Katja o bo-

žavala je prirodo, tudi Arkadij jo je ljubil, dasi ni smel tega priznati; Odincova bila je napram njej precej ravnodušna, tako kakor Bazarov. Ker sta bila naša prijatelja vedno ločena, ni ostalo to brez posledic. Odnosaji mej njima so se izpremenili. Bazarov prestal je govoriti z Arkadijem ob Odincovi, prestal je celo braniti njene „aristokratične zvijače“; res pa je hvalil Katjo kakor poprej in le svetoval mu, da naj brzda njene sentimentalne neznosnosti, a hvala njegova bila je kratka, sveti suhi in v obče govoril je z Arkadijem mnogo manj nego poprej . . . Videti je bilo, kakor, da se ga ogiba, kakor da se ga sramuje . . .

Arkadij opazil je vse to, a ohranil je svoje opazke za-se.

Pravi vzrok vse te izpremene bilo je čuvstvo, katero je Odincova vzbudila v Bazarovu, čuvstvo, ki ga je mučilo in razbesnjevalo, in proti kateremu bi se on takoj zavaroval s prezirajočim hohotom in ciniškimi dovtipi, ako bi kdo, samo izdalja, omenil, če je mogoče, da se je to v njem vzbudilo. Bazarov je jako ljubil ženske in žensko krasoto, a ljubezen v zmislu idealnem, ali, kakor se je on iz-

ražal, romantiškem, nazival je sanjarijo, neoprostno bedarijo, zmatral vitežka čuvstva nestvore ali bolezní, in večkrat izražal je svoje začudenje, da neso v blaznico poslali Togenburga z vsemi minnesängerji in trubadurji. — „Ako ti ugaja ženska“, rekel je, „skušaj si jo pridobiti; ako ni mogoče — no, ni sile, obrni se proč — svet je širok.“ Odincova se mu je npravila; razširjena sodba v njej, svoboda in nezavisnost njenih mislij, njeno brezdvoybeno spoštovanje do njega — vse je, kakor je bilo videti, govorilo zanj. A skoro je opazil, da si je ne more pridobiti, a da bi se od nje proč obrnil, za to v svoje začudenje — ni imel moči. Kri mu je vskipela, če se je le na njo spomnil. Svojo kri bi že brzdal, a nekaj druga uselilo se je vanj, česar on ni nikdar priznaval, iz česar se je vedno norčeval, kar mu je razburilo ves ponos. V razgovorih z Ano Sergějevno izražal je še bolj nego prej svoje ravnodušje proti vsemu romantiškemu; če pa je bil sam izpoznaval je z nejevoljo romantika v samem sebi. Torej hodil je v gozd ter korakal po njem z velikimi koraki, lomil ovirajoče ga vejice, jezeč se poluglasno nad nje in nad sabo; ali pa je šel na

seno v seníco in trdovratno mižeč poskušal zaspati, kar se mu seveda ni vselej dalo.

Najedenkrat se mu zdi, da bodeta ti nežni roki jedenkrat ovili se okrog njegovega vratu, da bodeta ti ponosni ustni odgovarjali njegovim poljubom, da bodeta ti umni očesi z nežnostjo — dà, nežnostjo upirali se v njegovi očesi, in v glavi se mu vzvrti in izpozabi se za trenutek, dokler zopet v njem ne uskipi nevolja. Ujel se je v najrazličnejših „nesramnih“ mislij, kakor da bi ga vrag gonil. Časih zdelo se mu je, da se je tudi Odincova izpremenila, da se je na njenem lici kazalo nekaj posebnega, kaj, morebiti ... Tu pa je navadno zašepetal z nogo ali zaškripal z zobmi ter samemu sebi grozil s pestjo.

In vendar se Bazarov ni popolnoma motil. Premogel je Odincove domišljijo, zanimal jo je in mnogo je mislila o njem. V njegovem odsotstvu se ni dolgočasila, ni ga čakala, a njegov prihod jo je takoj oživil; rada ostajala je ž njim na samem in z veseljem razgovarjala se je ž njim, tudi tedaj, kadar jo je jezil ali zanemarjal njene gospodske

navade. Hotela ga je nekako preučiti in sebe prekušati.

Nekdaj dejal je, sprehajajoč se ž njo po vrtu, zamolklim glasom, da kani kmalu oditi domu k otcu . . . Pobleдела je, kakor da bi jo nekaj v srce zbolo, da se je začudila in dolgo potem premišljevala, kaj bi to pomenilo. Bazarov javil jej je svoj odhod, ne da bi jo skušal, da bi videl, kako bo to uplivalo nanjo: on ni nikdar lagal. Zjutraj tistega dne govoril je z otčevim oskrbnikom, bivšim mu vzgojiteljem, Timofejičem. Ta Timofejič, okreten in zviti starec, z osivelimi rumenkastimi lasmi, zaradelim obrazom in s solzami v upalih očeh, stal je najedenkrat pred Bazarovom v svoji kratki suknjici od debelega modrosivega sukna, propasan z usnenim pasom in v osmoljenih škornjih.

— A, starina, zdravstvuj! vskliknil je Bazarov.

— Zdravstvujte, dragi Evgenij Vasiljič, začel je starček ter se radostno nasmehljaj, od česar se mu je vse lice nabralo v gube.

— Kaj hočeš? Ali so te za manoj poslali?

— Prosim, dragi, kako bi bilo možno? začel je Timofejič (spomnil se je strogega ukaza,

kojega mu je dal gospodar pri odbodu). — V mesto sem šel nekaj za gospoda opraviti, pa sem izvedel za vašo milost . . . in sem nazaj grede, to se pravi — pogledat sem prišel vašo milost . . . a nikakor ne, da bi vas vznemirjal!

— No, ne laži, prekinil ga je Bazarov. — Ali je tu tvoja cesta v mesto? — Timofejič bil je v zadregi in ničesar ni odgovoril. — Ali je otec zdrav?

— Hvala Bogu!

— In mati?

— Tudi Arina Vlasjevna, slava ti Gospod!

— Čakata me — kaj ne?

Starček nagnil je svojo malo glavico. — Ah, Evgenij Vasiljič, kaj da bi vas ne čakali. Verujte mi radi Boga srce krvavi človeku, če gleda vaša roditelja:

No, dobro, dobro, ne popisuj! Reci jima, da pridem skoro.

— Slišim, odgovoril je z vzdihom Timofejič.

Izsedši iz hiše, poveznil si je z obema rokama čepico na glavo, sedel na revno popotno drožko,

kojo je ostavil pred vratmi ter se odpeljal, a ne proti mestu.

Na večer istega dne sedela je Odincova v svoji sobi z Bazarovom, Arkadij sprehajal se je po dvorani ter poslušal Katjino igranje. Kneginja odšla je že v svojo sobico; ona ni mogla v obče trpeti gostov, in posebno na teh „novih nemaničev“, kakor ja je nazivala. V glavnih dvorinah se je samo mrgodila, za pa je v svoji sobici pred svojo hišno časih razsipala tak prepir, da jej je skakala na glavi čepica s pričesko vred. Odincova vedela je vse to.

— Kako se morete že odpravljati, začela je,
— in vaše obetanje?

Bazarov je vztrepetal. — Kako?

— Vi ste pozabili? Hoteli ste me nekoliko poučevati v kemiji.

— Kaj se hoče! Otec me čaka: muditi se ne moremo dlje. Sicer pa lahko prečitata Pelouse et Fremy: *Notions Générales de Chimie*. Knjiga je dobra in jasno pisana. V njej našli bodele vse, česar je treba.

— Ali pa se spominate, ko ste mi trdili, da knjiga ne more nadomestovati . . . pozabila sem kako ste se izrazili, pa saj veste, kaj hočem reči . . . Ali se spominate?

— Kaj se hoče, ponovil je Bazarov.

— Čemú odpotovati? dejala je Odincova z zamolklim glasom.

Ozrl se je na njo. Naslonila je glavo na stolovo naslonjalo in prekrižala na prsih do komolcev goli roki. Videti je bila bledeja pri svitu z izrezano zastiračo zastрте svetilnice. Široko belo krilo pokrivalo jo je vso s svojimi mehкими gubami, jedva da so se videli končki njenih tudi prekrižanih nog.

— A čemu ostajati? odvrnil je Bazarov.

Ondicova je izlabka obrnila glavo. — Kako čemú? Ali pri meni ne ugaja? Ali mislite, da vas tu ne bodo pogrešali?

— O tem dvojim.

Odincova je pomolčala. — Po krivem tako mislite. Sicer vam pa ne verujem. Tega gotovo niste resno izrekli. — Bazarov sedel je nepremično.

— Evgenij Vasiljič, čemu molčite?

— Kaj vam hočem povedati? Ljudij pogrešati sploh ni vredno, a mene najmanje.

— In čemu to?

— Jaz sem odločen, nezanimiv človek. Govoriti ne umejem.

— Vi se pripravljate na ljubeznivosti, Evgenij Vasiljevič.

— To ni moja navada. Ali ne veste sami, da mi je lična stran življenja nedostopna, ona stran, katero vi tako spoštujete?

Odincova grizljala je ogel žepne rutice.

— Mislite si, kar si hočete, a meni bode dolgčas, kadar bode te odšli.

— Arkadij ostane, opomnil je Bazarov.

Odincova je izlahka pomigala z ramenoma. — Dolgčas mi bo, ponovila je.

— V istini? Na vsak način se ne bode te dolgo dolgočasili.

— Čemu to trdite?

— Zato, ker ste mi sami rekli, da se le tedaj dolgočaste, kadar se zanemarja vaš red. Uredili ste si tako nezmotljivo pravilno svoje življenje, da v

njem ne more biti prostora ni dolgemu času, ni bolesi, ni nobenim neprijetnim čuvstvom.

— Vam se zdi, da sem nezmotljiva . . . to se pravi, da sem tako pravilno uredila svoje življenje?

— Seveda! Glejte na primer: čez nekoliko minut bo deseta ura, jaz pa že naprej vem, da me bodele odgnali.

Ne, ne bom vas odgnala, Evgenij Vasiljič. Lahko ostanete. Odprite to-le okno . . . meni je tako soparno.

Bazarov je ustal in odprl okno. Najedenkrat se je z ropotom odprlo . . . Pričakoval ni, da se bo tako lahko odtvorilo, poleg tega tresli sta se mu roki. Temna, mehka noč gledala je v sobo s svojim skoro črnim nebom, slabošumečimi drevesi in svežim duhom prostega, čistega zraka.

— Spustite zastor in sédite, rekla je Odincova: — govoriti hočem še z vami pred vašim odhodom. Povejte mi kaj o samem sebi, vi nikdar ne govorite o sebi.

— Trudim se, da govorim z vami o koristnih predmetih, Ana Sergějevna.

— Jako skromni ste . . . A jaz bi rada izvedela kaj o vas, o vašem otcu, radi kojega nas ostavljate.

„Čemu neki tako govori?“ pomislil je Bazarov.
— Vse to ni nikakor zanimivo, rekel je na glas:
— posebno za vas; mi smo neznani ljudje . . .

— Jaz pa sem po vaših mislih aristokratka?

Bazarov uprl je oči v Odincovo. — Dà, odgovoril je jako rezko.

Nasmehnila se je. — Vidim, da me malo poznate, dasi trdite, da so si vsi ljudje podobni in da ni vredno izpoznavati jih. Pozneje kdaj povedala vam bom svoje življenje . . . a vi mi poprej povejte svoje.

— Jaz vas malo poznam, ponovil je Bazarov.
— Morebiti da imate pravo; morebiti je res vsak človek — uganka. Na primer vi: umikate se družini, nadležna se vam zdi — in vendar ste povabili na svoje posestvo dva dijaka. Zakaj živite s svojim umom, s svojo krasoto na deželi?

— Kaj? Kako ste rekli? prekinila ga je živo Odincova. — Z mojo . . . krasoto? Bazarov nagubančil si je čelo. — To je vsejedno, odgovoril je,

— reči sem hotel, da ne razumem dobro, čemu ste se naselili v vasi.

— Tega ne razumete . . . pa si vender na kak način tolmačite?

— Da . . . mislim, da ostajate vedno na enem mestu radi tega, ker ste se razvadili, ker jako ljubite komfort, lagodnost in ste napram vsemu ostalemu ravnodušni.

Odincova se je zopet nasmehnila. — Nikakor torej nečete verjeti, da bi me moglo kaj uneti?

Bazarov pogledal jo je izpod čela. — Iz radovednosti — morebiti, a drugače ne.

— V istini? No, sedaj razumem, čemu sva se sešla, kajti tudi vi ste taki kot jaz.

— Sešla . . . zašepetal je Bazarov.

— Da . . . vender pozabila sem, 'da hočete odpotovati.

Bazarov je ustal. Svetiluica je medlo gorela sredi potemnele, blagoduhe, osamljene sobe; skozi izredka zibajoče se zagrinjalo lila je opojna svežost noči, slišalo se je njeno tajinstveno šepetanje. Odincova ni se premaknila ni z jednim členom, a tajen nemir lastil se je je po malem Ta pa je

prehajal na Bazarova. Najedenkrat začutil je, da je sam z mlado, krasno žensko . . .

— Kam greste? vprašala je počasi.

Ničesar ni odgovoril ter sedel na stol.

— Torej, vi me imate za zadovoljno, razpestovano bitje, nadaljevala je v istem glasu ne odvrnivši očes od okna. — Jaz pa vem o sebi, da sem jako nesrečna.

— Vi nesrečni! Čemu? Menda se vender ne brigate za neumna obrekovanja?

Odincova se je nahmurila. Jezilo jo je, da jo je tako razumel.

— Tem obrekovanjem se le smejem, Evgenij Vasiljič, in preveč sem ponosna, da bi me žalila. Nesrečna sem radi tega, ker nimam želj in ljubezni do življenja. Neverno me gledate, misleč: to govori „aristokratka“, ki sedi vsa v čipkah na baržunastem stolu. Ne tajim, jaz ljubim, kar vi imenujete komfort, in vender malo želim, da bi živela. Poravnajte to protislovje, kakor znate. Sicer pa je vse to v vaših očeh romantizem.

Bazarov zmajal je z glavo. — Zdravi ste, nezavisni, bogati, česa želite še? Česa hočete?

— Česa hočem, ponovila je Odincova in vzdihnila. — Trudna sem, stara sem, stara, zdi se mi, da že jako dolgo živim. — Da, stara sem, pristavila je počasi potegujé mantiline konce preko golih rok. — Očesi srečali sta se jej z očesoma Bazarovljima, in zarude'la je malo. — Za manoj je že toliko spominov; življenje v Peterburgu, bogastvo, potem revščina, potem očeva smrt, zakon, potem potovanje po tujini itd. . . . mnogo spominov, in vender nič spomina vrednega, in spredaj, pred manoj — dolga, dolga pot, a smotra nikjer . . . In hoditi po njej se mi ne ljubi.

— Ali ste tako črnogledi? vprašal je Bazarov.

— Ne, odgovorila je Odincova čez nekaj časa, — a uzadovoljena nisem. Zdi se mi, če bi se mogla silno navezati na kaj . . .

— Ljubili bi radi, prekinil jo je Bazarov, — a ljubiti ne morete, to je vaša nesreča.

Odincova motrila je rokava svoje mantile. — Jaz da ne morem ljubiti? vprašala je.

— Dvojim. Sicer pa sem to po krivem imenoval nesrečo. Nasprotno, oni, ki napravi to neumnost, vreden je bolj našega pomilovanja.

— Kako neumnost?

— Da se zaljubi.

— A kako vi to veste?

— Slišal sem, odgovoril je Bazarov ježno.

„Ti koketuješ“, mislil si je, „dolgočasiš se in, da imaš kaj delati, me jeziš, a meni . . .“ Srce mu je v istini silno bilo.

— Poleg tega morebiti preveč zahtevate, dejal je sklonivši se z vsem telesom in igrajoč z résami stolovimi.

— Mogoče. Po mojem je, ali vse ali nič. Življenje za življenje. Ako si moje vzel, daj svoje in sicer brez pomilovanja in brez vrnitve. Sicer pa raje nič.

— Kaj? opomnil je Bazarov: — to je ponižen pogoj, in čudim se, da do sedaj . . . niste našli, česar ste želeli.

— Vi torej mislite, da bi bilo lahko popolnem udati se kaki stvari?

— Ne lahko, ako se trezno premisli in samega sebe ceni ter precenja, to je; brez pomisleka pa se udati je jako lahko.

— Zakaj bi se človek ne precenjal? Ako nemam nobene cene, komu treba moje udaje?

— To ni moja stvar; to je delo drugih, da razmišljujejo o moji ceni. Glavno je, da se ume udati.

Odincova poravnala se je na stolu. — Vi tako govorite, začela je, — kakor, da bi bili vse to izkusili.

— Sam slučaj, Ana Sergějevna, saj veste, da se ne menim za take stvari.

— Ali pa bi se vi umeli udati?

— Ne vem, hvaliti se nečem.

Odincova rekla ni ničesar, in Bazarov je umolknil. Glasovi klavirja čuli so se iz sobe za goste.

— Kako pozno Katja igra, opomnila je Odincova.

Bazarov je ustal. — Da, sedaj je res že pozno, treba vam je iti počivat.

— Počakajte, kam že greste . . . jedno besedo vam imam še povedati.

— Kako?

— Uganite, šepnila je Odincova. — Njeni očesi uprli sta se v Bazarova; videlo se je, kakor da ga pazno motri.

Šel je po sobi sem ter tija, potem približal se jej je najedenkrat, brzo dejal „lahko noč“, stisnil jej roko tako, da je skoro vskliknila in šel vun. Vzdignila je stisnene prste k ustom, pihala na nje in najedenkrat, hitela je odločno ustavši z brzimi koraki k dverim, kakor da bi hotela poklicati Bazarova nazaj. Strežnica ustopila je v sobo s steklenico na srebernem podnosu. Odincova je obstala, velela jej, da naj gre, ter se zopet usedla in zopet zamislila. Kita se jej je odvila ter jej pala kakor temna kača na ramo. Svetilnica je še dolgo gorela v sobi Ane Sergějevne in dolgo je še sedela ona nepremično le izredka gladeč si s prsti roki, ki so izlahka čutili nočni hlad.

Čez dve uri vrnil se je Bazarov razmršen in temen v svojo spalnico z od rose mokrimi škornji. Našel je Arkadija za pisalno mizo v suknji do vrha zapeti in s knjigo v rokah.

— Ti še nisi legel? vprašal je Bazarov prisiljeno.

— Dolgo si danes sedel pri Ani Sergějevni, rekel mu je Arkadij ne odgovorjaje na njegovo vprašanje.

— Dà, sedel sem pri njej ves čas, dokler sta vidva s Katarino Sergějevno igrala na klavir.

— Jaz nisem igral . . . začel je Arkadij in umolknil. Čutil je, da mu prihajajo solze v oči, a pred svojim zasmehujočim prijateljem ni hotel jokati.

XVIII.

Ko je Odincova sledeči dan prišla k čaju, je Bazarov dolgo sedel sklonen nad svojo čašico, a najedenkrat uzrl se je nanjo. Obrnila se je k njemu, kakor da bi jo bil sunil, in opazil je, da jej je lice čez noč izlahka pobledelo. Kmalu odšla je v svojo sobo ter se še-le pokazala pri zajutreku. Vreme bilo je zjutraj deževno in na sprehod iti bilo je nemožno. Vsa družba zbrala se je v sobi za goste. Arkadij vzel je zadnjo številko nekega časopisa ter jel čitati. Kneginja pogledala ga je po svoji navadi najprej začujeno, kakor da bi bil storil kaj nepriličnega, potem uprla je svoje oko zlobno van, a on se ni brigal za njo.

— Evgenij Vasiljič, dejala je Ana Sergějevna: idite z mano! . . . Hočem vas vprašati . . . Včeraj imenovali ste neko knjigo.

Ustala je ter šla proti dverim. Kneginja ozrla se je s takim izrazom, kakor da bi hotela reči: „poglejte, pogledajte, kako se čudim!“ ter zopet uprla svoj pogled v Arkadija. A on se je spogledal s Katjo, poleg koje je sedel ter glasneje dalje čital.

Odincova prišla je z brzimi koraki do svoje sobice. Bazarov sledil jo je hitro s povešenimi očmi in samo poslušajoč tenki svist in šum pred njim polzeče svilene obleke. Odincova usedla se je na isti stol, na kojem je sedela prejšnji večer; tudi Bazarov šel je na včerajšnje mesto.

— Torej kako se že imenuje ona knjiga? začela je ona po kratkem molku.

— Pelouse et Fremy: *Notions générales* . . . odgovoril je Bazarov. Sicer pa vam tudi lahko priporočam Ganot: *Traité élémentaire de physique expérimentale*. V tem delu so slike jasneje in v obče je ta knjiga . . . Odincova iztegnila je roko.

— Evgenij Vasiljič, oprostite, a povabila vas nisem sem, da bi sodila o knjigah. Hotela sem, da ob-

noviva svoj včerajšnji pogovor. Vi ste tako nepričakovano odšli . . . Ali vam ne bo dolgčas?

— Na uslugo sem vam, Ana Sergějevna. A o čem pa sva že govorila včeraj?

Odincova pogledala je Bazarova po strani. — Govorila sva menda o sreči. Pripovedovala sem vam o samej sebi. Res, ravno sem izrekla besedo „sreča“. Povejte mi, radi česa, če se naslajamo na primer z godbo, prijetno zabavo, ali z razgovorom s prijubljenimi ljudmi, radi česa se nam zdi vse to samo uvod v neko neizmerno, nekje vladajočo srečo, v neko istinito srečo, to je tako, katero sami ovladujemo? Radi česa je to? Ali morda vi nič sličnega ne čutite?

— Znan vam je pregovor: „tam je dobro, kjer nas ni“, odgovoril je Bazarov. — Poleg tega pa ste včeraj sami rekli, da nista uzadovoljeni. Meni pa res ne prihajajo take misli v glavo.

— Morebiti se vam zde smešne?

— Ne, a v glavo mi ne prihajajo.

— Res? Veste kaj, jaz bi jako želela zvedeti, o čem vi mislite.

— Kako? Ne razumem vas.

— Poslušajte, davno sem že hotela z vami odkrito pogovoriti. Praviti vam ni treba, vi sami veste — da niste človek iz števila navadnih ljudi; mladi ste še — vse življenje je pred vami. Za kaj se pripravljate? Kaka bodočnost vas čaka, reči hočem — kak smoter hočete doseči, kam greste, kaj imate na duši, izkratka, kdo ste, kaj ste?

— Čuditi se vam moram, Ana Sergějevna. Znano vam je, da se učim naravoslovja, a kdo sem ...

— Da, kdo ste?

— Povedal sem vam že, da sem bodoči okrajni zdravnik.

Ana Sergějevna premaknila se je nestrpno. — Čemu tako govorite? Sani ne verujete temu. Arkadij bi mi mogel tako odgovarjati, a ne vi.

— Pa čemu Arkadij ...

— Nehajte! Je li možno, da bi se vi uza-dovoljevali s tako skromnim popriščem, in ali ne trdite vselej, da za vas medicine ni? Vi — s svojim samoljubjem — okrajni zdravnik! Odgovarjate mi tako, le da bi se me rešili, ker mi nič ne zaupate. Ali pa veste, Evgenij Vasiljič, da bi vas jaz umela

razumeti: jaz sama bila sem revna in samoljubna, kakor vi, pretrpela sem morebiti istotake izkušnje, kakor vi.

— Vse to je krasno, Ana Sergějevna, a oprostite me . . . v obče nisem vaju, da bi se razkrival, in mej vami in manoj je tak prepad . . .

— Kak prepad? — Rekli mi bode te spet, da sem aristokratka. — Mislim, Evgenij Vasiljič, da sem vam dokazala.

— In razven tega segel jej je Bazarov v besedo, — kako radost je to: govoriti in misliti o bodočnosti, ki ne zavisi večinoma od nas? Ako se nameri slučaj, da se kaj stori — dobro, a ko se ne nameri — bodeš vsaj s tem zadovoljen, da nisi poprej zaman klepetal.

— Vi imenujete prijateljsko zabavo klepetanje . . . Ali se vam morebiti kot ženska ne zdim vredna vašega zaupanja? — Pa saj nas vse prezirate!

— Vas ne preziram, Ana Sergějevna, in vi to veste.

— Ne, ničesar ne vem . . . a naj bo; razumem, da ne želite govoriti o bodočej delavnosti, a to, kar se sedaj v vas godi . . .

— Godi! ponovil je Bazarov: — kakor da bi bi bil kaka država ali družba! Na vsak način vse to ni zanimivo; in poleg tega, more-li človek vselej glasno povedati, kaj se v njem „godi“?

— Jaz ne uvidevam, čemu bi ne mogel povedati vsega, kar ima na duši.

— Ali vi morete? vprašal je Bazarov.

— Morem, odgovorila je Ana Sergějevna po kratki neodločnosti.

Bazarov sklonil je glavo. — Srečnejši ste od mene.

Ana Sergějevna pogledala ga je vprašuje. — Kakor hočete, nadaljevala je, — a meni vendar nekaj govori, da se nisva zaman sešla, da bodeva dobra prijatelja. Uverjena sem, da bode ta vaša, kako bi rekla, osornost, prikritost končno izginila.

— Vi ste torej zapazili na meni prikritost. . . . kako ste še rekli? osornost?

— Da.

Bazarov je ustal ter stopil k oknu. — In vi bi radi vedeli uzrok tej osornosti, vi bi radi vedeli, kaj se v meni godi?

Da, ponovila je Odincova z nekim neznanim jej še strahom.

— In se ne bodete razjezili?

— Ne.

— Ne? — Bazarov kazal jej je hrbet. — Torej vedite, da vas ljubim neumno, brezumno... Glejte torej, kaj ste izvedeli.

Odincova iztegnila je obe roki pred-se, Bazarov pa se je naslonil z glavo ob steklo na okni. Dušilo ga je, vse telo mu je vidno trepetalo. A to ni bilo trepetanje mladeniške plašljivosti, sladki strah prvega ljubezenskega razkritja se ga ni polastil: v njem se je bila strast, silna in težka — strast, podobna zlobi in morda jej celo sorodna... Odincova se ga je bala in pomilovala ga.

— Evgenij Vasiljič, rekla je, in nehote zazvenela je neka nežnost v njenem glasu.

Hitro se je obrnil, pogledal jo strastno — in, zgrabivši njeni roki, nepričakovano pritisnil jo na svoje prsi.

Takoj se je osvobodila iz njegovega objema, a čez trenotek stala je ne daleč v kotu in gledala od ondi na Bazarova. Planil je proti njej...

— Vi me niste razumeli, zašepetala je hitro s strahom. Videti je bilo, da bi zakričala, če bi

storil le še jeden korak . . . Bazarov ugriznil se je v ustni in šel vun.

Čez polu ure podala je strežnica Ani Sergějevni listek Bazarova; zapisana je bila samo jedna vrstica: „ali naj danes odpotujem — ali morem počakati do jutri?“ —

Čemu odpotovati? Jaz vas nisem razumela — vi me niste razumeli,“ odgovorila je Ana Sergějeva sama pa je mislila: „jaz tudi sebe nisem razumela.“

Do obeda ni se pokazala, in ves čas hodila je z rokama na hrbtu sem ter tja po svoji sobi ustavlja se izredka zdaj pred oknom, zdaj pred zrcalom, ter si počasi z ruto brisala vrat, na kojem je vedno čutila pekočo liso. Vpraševala se je, kaj jo je sililo „izvedeti“, kakor je Bazarov rekel, njegovo notranjost, in če ni sama ničesar slutila . . . „Kriva sem, dejala je glasno, „a tega nisem mogla naprej videti.“ Zamislila se je in rudela, vspominjajoč se skoro divjega obraza Bazarovljega, ko je planil proti njej.

„Ali?“ rekla je najedenkrat, ter obstala in potresla s kodri . . . Zagledala se je v zrkalu; njena ponosna glava s tajinstvenim nasmehom okrog na

poluzaprtih, poluodprtih očij in ust govorila jej je, kakor je bilo videti, ta trenotek nekaj takega, česar se je sama zbalala . . .

„Ne“, odločila je končno, „Bog ve, kam bi me to izvodilo; s tem se ne sme norčevati, mir je še vendar najboljše na svetu.“

Njen mir ni bil porušen: a užalila se je in celo jedenkrat jokala, sama ne vedoč čemu, vender ne radi ponižauja. Čutila se ni ponižane: marveč čutila se je preje krivo. Pod uplivom različnih, tožnih čuvstev, izpoznanja o izgubljenem življenji, želji po novem, upala si je korakati do neke izvestne meje, upala si je pogledati preko nje — in uzrla je ondi ne brezdna, a puščavo . . . ali grdobno.

XIX.

Kakor se je tudi premagala Odincova, kakor je stala nad vsemi predsodki, vender je bilo tudi njej neprijetno, ko je ustopila v jedilnico k obedu. Sicer je miul dovolj srečno. Porfirij Platonič je prišel ter pravil različne novice: vrnil se je baš z mesta. Mej drugim omenil je, da je gubernator Bourdaloue ukazal svojim uradnikom, da nosijo ostroge radi

hitrosti, kadar jih kam pošlje. Arkadij zabaval se je poluglasno s Katjo in diplomatski, stregel kneginji. Bazarov je uporno in mračno molčal. Odincova pogledala ga je dvakrat — naravnost in očitno — v strogi in temni obraz s povešenima očesoma, s pečatom prezirajoče odločnosti v vsaki potezi in mislila: „ne . . . ne . . . ne . . .“ Po obedu šla je z vso družbo na vrt in videč da želi Bazarov ž njo govoriti, stopila nekaj korakov na stran ter obstala. Približal se jej je, a tudi sedaj ni privzdignil očij, in temno dejal:

— Oprostiti se moram pred vami, Ana Sergejevna. Gotovo se srdite name.

— Ne, jaz se ne jezim na vas, Evgenij Vasiljič, odgovorila je Odincova, — a žalostna sem.

— Tem huje! Na vsak način sem dovolj kaznovan. Moj položaj, o tem ste gotovo istih mislij, je neumen. Pisali ste mi: čemu odpotovati? Jaz pa ne morem in nečem ostati. Jutri me ne bo več tu.

— Evgenij Vasiljič, čemu . . .

— Čemu odpotujem?

— Ne, tega nisem hotela reči.

— Kar je minulo, ne vrne se več, Ana Sergějevna . . . prej ali slej pa se je moralo to zgoditi. Odpotovati moram torej. Jaz poznam le jeden pogoj, pod katerim bi mogel ostati, a ta pogoj ne izpolni se nikdar. Saj mi odpustite mojo predrznost, ne ljubite me in me nikdar ljubili ne bodete?

Očesi Bazarovlji švignili sta za trenotek izpod temnih obrvij. Ana Sergějevna mu ni odgovorila. „Tega človeka se bojim“ šinilo jej je v glavo.

— Z Bogom, dejal je Bazarov, kakor da bi bil uganil njene misli, ter se obrnil proti hiši.

Ana Sergějevna šla je tiho za njim in poklicavši Katjo prijela jo pod pazduho. Ločila se ni od nje do večera. Kvartala ni in vedno se je smehljala, kar pač ni pristajalo njenemu bledemu in in otožnemu obrazu. Arkadij tega ni razumil ter jo motril, kakor motré mladi ljudje, to je povpraševal se je vedno: kaj neki to pomenja? Bazarov zaprl se je v svojo sobo, vender k čaju se je vrnil. Ana Sergějevna hotela mu je reči kako dobro besedo, a ni znala začeti pogovora . . .

Nepričakovan slučaj rešil jo je iz zadrege: hišnik naznanil je prihod Sitnikova. Težko bi bilo

povedati, kako je priletel mladi naprednjak v sobo. Odločivši se s svojstveno mu nesramnostjo potovati na kméte k ženski, katero je jedva poznal, katera ga ni nikdar vabila, a pri kateri sta, kakor je izvedel, gostovala tako umna in znana mu človeka, pretresel mu je vender grozen strah mozeg, in mesto da bi čim preje naučena vprašanja in poklone izjavil, rekel je neko neumnost, namreč, da ga je Evdoksija Kukšina poslala povprašat za zdravje Ane Sergějevne, in da je Arkadij Nikolajevič vedno proti njemu govoril o njej z veličavo pohvalo. O teh besedah je umolknil ter se toliko zmotil, da je sedel na svoj klobuk. Vender, ker ga ni nihče odpodil, in ga je Ana Sergějevna celo predstavila svoji tetki in sestri, zavedel se je spet ter začel iz nova klepetati. Pojav neumnosti je često korišten v življenji: slabi namreč previsoko napete strune, manjša preponosna in samoljubna čuvstva, spominaje jih svoje bližnje sorodnosti ž njimi. S prihodom Sitnikova postalo je vse nekako topeje, prazneje in priprosteje; vsi so tudi jedli tečnejše ter šli pol ure pred navadnim časom spat.

— Zdaj ti lahko ponovim, govoril je Arkadij ležeč v postelji Bazarovu, ki se je tudi že slačil,

— kar si mi ti nekda j rekel: „Čemu si tako žalosten? Gotovo si izpolnil kako sveto dolžnost?“

— Mladeniča navadila sta se pred nekim časom, da sta se lažje veselo drug iz drugega norčevala, kar vedno označuje neko skrito nezadovoljstvo ali neizgovorjeno sumničenje.

XV:I.

— Jutri odpotujem k svojemu očcu, rekel je Bazarov.

Arkadij se je dvignil in oprl ob komolec. Začudil se je in ob enem nekako razveselil. — A! dejal je. — In radi tega si žalosten?

Bazarov je zazeval. — Kdor hoče preveč vedeti — prezgodaj o.i.i.

— Kaj pa Ana Sergějevna? nadaljeval je Arkadij.

— Kaj Ana Sergějevna?

— Reči sem hotel: ali te pusti?

— Jaz nesem pri njej v službi.

Arkadij se je zamislil, Bazarov pa se je ulegel ter obrnil z licem k steni.

Prešlo je nekaj minut molčanja. —

Evgenij! vskliknil je najedenkrat Arkadij.

— No?

— Jaz odpotujem tudi jutri s taboj.

Bazarov ni ničesar odgovoril.

— Samo, da pojdem jaz domov, nadaljeval je Arkadij. — Skupaj se peljeva do Hohlovske naselbine, tam pa ti najameš pri Fedotu konja. Jako rad bi se seznanil s tvojima roditeljema, ali bojim se ja nadlegovati, in tebe tudi. Saj potem prideš spet k nam?

— Pri vas sem ostavil svoje stvari, odgovoril je Bazarov ne obrnivši se.

„Zakaj me pač ne vpraša, čemu grem? In ravno tako nanagloma, kakor on?“ mislil si je Arkadij. „Sicer pa, zakaj grem jaz, in zakaj on?“ nadaljeval je svoje premišljevanje. Odgovoriti ni mogel povoljno na svoje vprašanje, srce pa se mu je polnilo z nekako grenkobo. Čutil je, da mu bo težko ločiti se od tega življenja, katerega se je tako privadil, da bi pa sam ostal, bilo bi nekoliko čudno. „Nekaj se je dogodilo mej njima,“ sodil je sam s saboj, „čemu bi se naj jaz postavjal pred njo po njegovem odhodu? Nadležni bi

jej bil popolnoma in zadnje upe bi si pogazil.“ Predstavljati si je začel Ano Sergějevno, potem pa so druge poteze polagoma zatemnile krasno podobo mlade vdove.

„Žal mi je Katje!“ šepnil je Arkadij v blazino, na katero je že kanila solza . . . Najedenkrat pa je potresel z lasmi in glasno dejal: — Kak vrág je prinesel tega norca Sitnikova sem?

Bazarov premaknil se je najpreje v postelji, potem pa rekel: — Vidim, da si ti, bratec, še neumen. Sitnikovi so nam neobhodni. Meni, zapomni si — meni so potrebni taki norci. V istini bogovi neso za to, da bi lonce delali! . . .

„Ehe, he . . .!“ mislil si je Arkadij in zdaj še le odkrilo se mu je vse globoko brezžno Bazarovljega samoljubja. „Midva sva torej boga? to je — ti si bog, in jaz — nisem li norec?“

— Da, ponovil je Bazarov, ti si še neumen!

Odincova ni se posebno začudila, ko jej je drugi dan povedal Arkadij, da odide z Bazarovom; videti je bila raztresena in trudna. Katja pregledala ga je molčé in resno, kneginja se je prekrižala pod svojim shawlom tako, da tega ni mogel

opaziti, Sitnikov, pa se je popolnoma prestrašil. Prišel je ravno k zajutruku v novi, gizdaliuski, torej ne slavofilski obleki, sinoči udívil je poslanega mu slugo z množino perila, kojega je imel saboj in najedenkrat ostavljata ga prijatelja! Pomencal je malo z nogama kakor preganjani zajec na gozdnem robu, in — nanagloma z nekim strahom in vskrikom naznanil, da misli tudi on odpotovati. Odincova ni ga pridrževala.

Jaz imam jako prijeten voz, pristavil je nesrečni mladenič obračaje se k Arkadiju — popeljem vas lahko Evrgenij Vasiljič pa vzame vaš tarantas, tako bode tudi najlagodnejše.

— Prav, a hvala lepa, doma nisem ob vaši poti, do mene pa je daleč.

— To nič ne dé, nič ne dé; časa ima dovolj, poleg tega imam na oni strani opravke.

— Ali greste po žganje? vprašal je Arkadij že preveč preziralno.

Sitnikov pa je bil tako obupan, da se proti svoji navadi niti zasmejal ni.

— Zatrjujem vam, da je voz nenavadno prostoren, — Vsi bomo imeli prostora.

— Ne žalite gospoda Sitnikova z odpovedjo, rekla je Ana Sergějevna . . .

Arkadij jo je pogledal in se ponižno priklonil.

Gostje odšli so po zajutreku. Poslavlja je se od Bazarova, dala mu je Odincova roko in rekla:

— Saj se še vidiva, ali ne?

— Kakor želite, odgovoril je Bazarov.

— Potem — se vidiva.

Arkadij stopil je prvi na prag. Usedel se je v Sitnikova voz. Hišnik pomagal mu je ponižno, da je ustopil, on pa bi ga bil najraje klofotal ali pa jokal. Bazarov usedel se je v tarantas. Ko so prišli do Hohlovske naselbine, počakal je Arkadij, da je krčmar Fedot zapregel konja, in stopivši k tarantasu, rekel je s srčnim nasmehom Bazarovu: — Evgenij, vzemi me s saboj, šel bi rad k tebi.

— Usedi se, dejal je Bazarov skozi zobe.

Sitnikov, ki je veselo žvižgajoč hodil okrog koles svojega voza, zazijal je samo zaslišavši te besede. Arkadij pa je hladnokrvno vzel svoje reči iz njegovega voza, sedel poleg Bazarova — in ponižno poklonivši se svojemu bivšemu sopotniku, zakričal: „poženi!“ Tarantas je odrdral ter skoro iz-

ginil iz vida Sitnikov pogledal je popolnoma poražen svojega voznika, a ta igral se je z bičem nad repom pripreženega konja. Potem skočil je Sitnikov v voz — in zakričavši mimogredočima kmetoma: „pokrijta se, osla!“ — odpeljal se v mesto, kamor je prispel jako pozno in kjer je drugi dan pri Kukšini silno zabavljaj nad „neznosnima ošabnežema in neolikancema“.

Usedši se v tarantas stisnil je Arkadij krepko Bazarovljo roko in dolgo molčal. Videti je bilo, da je Bazarov razumel in cenil ta stisek kakor tudi ta molk. Prejšnjo noč ni nič spal, ne kadil in ne jedel že nekoliko dnij. Temno in rezko videl se je njegov upali obraz izpod nabuhnene čepice.

— Veš kaj, bratec, dejal je konečno, — daj mi smodko! . . . In poglej, ali imam prevlečen jezik?

Prevlečen je, odgovoril je Arkadij.

No dà . . . tudi smodka mi ne tekne. — Stroj se je pokvaril.

— Ti si se popolnoma izpremenil v zadnjem času, opomnil je Arkadij.

— Nič ne de! Popravili se bomo zopet. Le jedno je sitno — moja mati je tako skrbna: ako

si ne nabašeš želodca in ne jéš desetkrat na dan, potem jo to umori. No, otec ni tak, on je bil povsodi, kakor v situ, tako v rešetu. Ne, kaditi ne morem, pristavil je, ter vrgel smodko v cestni prah.

— Do tvojega doma je dvajset vrst? vprašal je Arkadij.

— Petindvajset. Le vprašaj tega-le modrijana. Pokazal je na kozlu sedečega kmeta, Fedotovega služabnika.

A kmet jo odgovoril, da kdo vé — vrste tu neso merjene“ ter nadalje poluglasno zmerjal konja, ker vedno „z glavo kima“, to je stresa glavo.

— Dà, dà, dejal je Bazarov — tu se lahko učite, moj mladi prijatelj, jako poučen primer je to. Hudič vedi, kaj je to! Vsak človek visi na nitki, brezdnó odprè: se lahko sedaj in sedaj pod njim, on pa si še sam izmišlja raznih neprijetnostij, da si grení življenje.

— Na kaj cikaš s tem? vprašal je Arkadij.

— Na nič ne cikam, temveč naravnost govorim, do sva se jako neumno vedla! Kaj bi o tem govorila! A opazil sem že na kliniki, da oni, ki se jezé nad svojo bolestvo, jo gotovo premagajo.

— Ne razumim te popolnoma, rekel je Arkadij, — menim, da nimaš ničesar, nad čemer bi se pritoževal.

— Ako me ne razumeš popolnoma, povem ti to-le: po mojih mislih je bolje — na cesti kamne tleči, kakor ženski le konec prsta pomoliti. To je vse . . . Malo da ni Bazarov izgovoril priljubljene si besede „romantizem“, a zdržal se je in rekel „neumnost“. — Veroval mi ne boš, a povem ti: zašla sva v žensko družbo, in bilo nama je prijetno, a zavreči tako družbo — je ravno tako, kakor če se poliješ vročega dne s hladno vodo. — Mož se ne sme nikdar brigati za tako bedarijo; mož mora biti srép, pravi moder špansk pregovor. Glej, ti, pristavil je, obračaje se k mušiku na kozlu sedečemu — ti, modrijan, ali imaš ženo?

Mušik pokazal je prijateljema svoj ploskvi in kratkovidni obraz.

— Ženo? Dà. Kako da bi je ne imel.

— Ali jo pretepaš?

— Ženo? Kakor je. Brez uzroka je ne tepem.

— To je lepo. No, ali pa tudi ona tebe tepe?

Mužik potresel je z vajeti. — Kaj si pač dejal, gospod. Ti se rad norčuješ . . . Vidno je bil razžaljen.

— Čuješ, Arkadij Nikolajevič! Naju dva so pa vender pretepli . . . to je od tega, ker je človek olikan.

Arkadij se je prisiljeno nasmehljaj, Bazarov pa se je obrnil na stran in vso pot ni odprl ust.

Petindvajset vrst zdelo se je Arkadiju celih petdeset. Konečno pokazala se je na rebri nestr-mega holma mala vasica, kjer sta živela Bazarovlja roditelja. Poleg nje videl se je v mladem brezovji gosposk gradič pod slamnato streho. Pri prvi hiši stala sta dva mužika s čepicami ter se prepirala. — Ti si velika svinja, kričal je prvi drugemu, in slabejši nego najmanjši prasec! — In tvoja žena je čarovnica! upil je drugi.

— Po neprisiljenem občevanji, opomnil je Arkadiju Bazarov — in po srčnem pogovarjanji, sodiš lahko, da moj otec ne stiska preveč mužikov. Pa glej, sedaj sam prihaja na prag svoje hiše. On je, on — poznam to postavo. Ehe, ehe, kako je osivel, siromak!

Bazarov nagnil se je iz tarantasa, Arkadij pa je iztegnil glavo preko rame svojega tovariša, ter uzrl na pragu gosposkega dvorca visokega, slokega človeka s ščetinastimi lasmi in tankim, orelskim nosom, oblečenega v staro, vojaško suknjo. Stal je razuprši nogi, pušil iz dolge pipe in radi solnca mežikal.

Konja sta je ustavila.

— Konečno si vender prišel, nagovoril je otec Bazarova nadalje pušič, dasi se mu je pipina cev mej prsti tresla. — No, izstopi, izstopi, da se objameva.

Jel je objemati sina . . . „Enjuša, „Enjuša“, začul se je trepetajoč žensk glas. Dveri so se odprle, in na pragu pokazala se je okrogla, majhna starka v beli čepici in v kratki pisani jopici. Vzdihnila in omahnila je in gotovo bi bila pala, da je ni Bazarov vzdržal. Polni ročici ovile so se bliskoma okrog njegovega vratu, glava stisnila se je na njegove prsi in vse je umolknilo. Le zadržan stok se je čul.

Starček Bazarov dihal je globoko ter mežikal bolj nego poprej.

No, dosti, dosti Ariša! Nehaj! dejal je srečavši z očmi Arkadija, ki je stal nepremično poleg tarantasa mej tem, ko se je mužik na kozlu obrnil v stran: — tega prav nič ni treba, prosim te, nehaj!

— Ah, Vasilij Ivanič, zajecjlala je starka, koliko časa mojega ljubčka, mojega golobčka Enjušenke ... in ne razklenivši rok privzdignila je od Bazarova svoje od solz mokro, nagubančeno in srečno obličje, pogledala ga je z nekako blaženima in smešnima očesoma ter se zopet naslonila nanj.

— No da, končno je vse to v naravi stvari, rekel je Vasilij Ivanič, — vender idimo raje v sobo. Glej, z Evgenijem prišel je gost. Oprostite, pristavil je, obrnivši se k Arkadiju in podrsavši izlahka z nogo, — saj razumete, ženska slabost; no in materinsko srce ...

A njemu samemu drhteli sta ustni in obrvi in tresla se je brada ... vender se je vidno želel premagati ter se skoro ravnodušnega kazati. Arkadij se je priklonil.

— Idimo, mamica, torej, dejal je Bazarov in peljal v hišo oslabele starko. Posledič. jo v pro-

storen naslonjač objel je še jedenkrat za trenotek otca ter mu predstavil Arkadija.

— Srčno me veseli vaše znanstvo, rekel je Vasilij Ivanovič, — vender ne pričakujte preveč: tù pri meni je vse priprosto, vojaško. Arina Vlasjeva, upokoji se vender, prosim te! Kako malodušje! Gospod gost te mora obsojati!

— Dragi, izpregovorila je skozi zobe, — imena in priimka vedeti nimam časti . . .

— Arkadij Nikolajič, rekel je resno in poluglasno Vasilij Ivanovič.

— Oprostite mi, neumnici. Starka se je useknila in nagnivši glavo sedaj na pravo sedaj na levo, skrbno otrla si oko za očesom. — Oprostite mi. Mislila sem namreč, da bom umrla ter ne bom pričakala svojega go . . . o . . . o . . . lobčka.

— In vender ste ga pričakali, odgovoril je Vasilij Ivanič. Tanjuška, obrnil se je k bosonogi, trinajstletni deklici, v svitlorudeči sitčevi obleki, plašno gledajoči izza vrat — prinesi gospe kozarec vode — na podnosu, čuješ? Vas, gospôda, pa prosim, pristavil je z nekako staromodno ljubeznivostjo,

— da blagovolita iti v sobico k upokojenemu veteranu.

— Le še jedenkrat daj se objeti Enjušenka zastokala je Arina Vlasjevna. Bazarov pripognil se se je k njej. — In k ko lep si postal!

— No, lep ali ne lep, opomnil je Vasilij Ivanič, — a mož, kakor pravijo — *homme-fé*. Sedaj pa upam, Arina Vlasjevna, da skrbiš, nasitivši svoje materinsko srce. o nasíčenji svojih dragih gostov, ker, kakor ti je znano, slavec ne živi o petji.

Starka je ustala iz naslonjača. — Takoj, Vasilij Ivanič, bo pogrnena miza. Sama pohitim v kuhinjo ter ukažem postaviti samovar, vse bo, vse. Vedi, tri leta ga nisem ni krmila, ni pojila, — je-li to potem lahko?

-- No, le glej, gospodinja, podvizaj se, ne osramoti se! Vaju pa, gospoda, prosim, da blagovolita za manoj. Glej, tudi Timofejič se ti je prišel poklonit, Evgenij. Tudi on se je razveselil, ta stari bradač. Ali ne, razveselil si se, stari bradač? Izvolite, prosim, za menoj!

In Vasilij Ivanovič korakal je brzo naprej trkajoč in drsajoč z izhojenimi šlebedrami.

V vsej njegovi hiši bilo je šest sob. Jedna iz njih, v katero je privel naša prijatelj, imenovala se je kabinet. Debelonoga miza, pokrita z od starega prahu začrnelimi, kakor sajastimi listinami, zavzemala je ves prostor mej dvema oknoma. Po stenah viselo je turško orožje, nogajke (kozaški biči), sablja, dva zemijevda, nekake anatomiške risarije, slika Hufelanda, podpis iz las v črnem okvirji in diploma pod steklom. Usujen, tu in tam odgrnen in raztrgan divan stal je mej dvema velikima knjižnima postavcema od brezovega lesa. Na polcrah bile so neredno natlačene knjige, škatljice, našopani tiči, fiole in retorte. V enem kotu stal je polomljen elektrišk kolovrat.

— Povedal sem vam že, ljubeznivi moj gost, začel je Vasilij Ivanič, — da živimo tu tako rekoč v bivuaku . . .

— Prenehaj vender z opraščanjem! prikinil ga je Bazarov. — Kirsanov jako dobro ve, da mi dva nisva Kreza, in da ti nimaš dvorca. Kam ga utakneva, to je sedaj vprašanje.

— Bodi brez skrbi, Evgenij. V krilci imam odlično sobico, tam mu bode prav dobro.

— Zidal si torej krilce?

— Seveda, kjer je kopél, segel je Timofejč
v pogovor.

— To je poleg kopeli, pristavil je hitro Vasilij Ivanovič. — Sedaj je že leto temu . . . Takoj grem tija in priredim vse, ti pa Timofejč prinesi njune stvari. Tebi Evgenij, to se razumeva, prepuščam svoj kabinet. Suum cuique!

— Glej ga! Prezabaven in dober starec, opomnil je Bazarov, ko je Vasilij Ivanovič odšel. — Ravno tak čudak, kakor tvoj, samo druge vrste. Mnogo preveč govori.

— Tvoja mati vidi se mi izvrstna ženska, opomnil je Arkadij.

— Da, ni napačna. Videl boš, kak obed bo pripravila.

— Danes vas niso pričakovali, gospod, in zato niso pripeljali govedine, rekel je Timofejč, ki je baš privalil Bazarovlji kovčeg.

— Najedli se bomo brez govedine, kjer nič ni, še cesar svojo pravdo izgubi. Revščina, pravijo ni sramota.

— Koliko duš ima tvoj otec? vprašal je na-
jedenkrat Arkadij.

— Posestvo ni njegovo, temveč materino; duš
je, ako se ne motim, petnajst.

— Polnih dvaindvajset, opomnil je z nezado-
voljnostjo Timofejič.

Začul se je štropot šlebeder in iznova pojavil
se je Vasilij Ivanovič. — Čez nekoliko minut bo
vaša sobica gotova, da vas vsprejme, vskliknil je z
navdušenjem, — Arkadij . . . Nikolajič? Tako, zdi
se mi, ja vaše častitljivo ime. To pa je vaš sluga
pristavil je, pokazavši na ustopivšega kratko-ostri-
ženega dečka v sivkastem, na komolcih raztrganem
kaftanu in v tujih škornjih. — Fedka ga kličejo.
Zopet moram vas prositi, dasi mi sin prepoveduje,
ne pričakujte preveč. Sicer pa umè dečko jako dobro
pipo basati. Saj pač kadite?

— Kadim, a večinoma smodke, odgovoril je
Arkadij.

— Jako pametno je to. Tudi jaz dajem smod-
kam prednost, a v naših osamljenih krajih jih je
jako težko dobiti.

— No, dovolj si že stokal, prekinil ga je Bazarov. — Sedi raje sem-le na divan in daj se pogledati.

Vasilij Ivanovič se je zasmeljal in sedel. Podoben je bil jako svojemu sinu, le čelo imel je nižje in ožje in usta malo širje. Vedno se je gibal, migal z ramama, kakor da bi ga suknja pod pazduho rezala, mežikal, pokašljeval in s prsti je migal, dočim se je njegov sin odlikoval z nekako brezskrbno nepremičnostjo.

— Stokal! ponovil je Vasilij Ivanič. — Ne misli, Evgenij, da hočem, tako rekoč, pregovoriti gosta, da se mu smilimo. Hotel sem mu le povedati v kaki samoti živimo. Baš nasprotno sem jaz teh mislij, da za mislečega človeka ni samote. Jaz vsaj skrbim po možnosti, da me, kakor pravijo, ne obraste mah, da ne zaostanem za časom. Vasilij Ivanovič privlekel je iz žepa novo, rumeno ruto, katero je vzel iz omare spotoma v Arkadijevo sobo, ter nadaljeval mahaje ž njo po zraku: — o tem niti ne govorim, da sem, na primer, ne brez čutne požrtvovalnosti, naložil mužikom obrok ter jim oddal polovico svoje zemlje. To se mi je zdelo moja

dolžnost, v tem slučaju ukazuje samo zdrava pamet, da si drugi posestniki tega nečejo razumeti; jaz govorim o vedah, o omiki . . .

— Da, res! tu vidim pri tebi — „Prijetelja zdravja“ za leto 1855, opomnil je Bazarov.

— Tega mi je poslal star znanec, odgovori je hitro Vasilij Ivanič; — a mi na primer imamo tudi pojem o frenologiji, pristavil je sicer boljše proti Arkadiju obrnen kazaje na malo na polici stoječo glavico od mavca, razdeljeno na štirivogelnike s številkami, — nam tudi Schönlein ni ostal neznan in Rademacher.

— A, v Rademacherja še verujejo v ***ski guberniji? vprašal je Bazarov.

Vasilij Ivanovič je zakašljajal. — V guberniji. Konečno morate vi, gospoda bolje vedeti, kaj nam je delati. Saj nečemo biti vam jednaki. Tudi v mojem času zdeli so se nam humoralist Hoffmann in Brown s svojim vitalizmom — jako smešni, in vendar sta nekdanj slovela. Kak novinec izpodrinil je pri vas Rademacherja, vi se mu klanjate, a čez dvajset let bodo se najbrže tudi njemu smejali.

— Povem ti v tolažbo, dejal je Bazarov, — da se sedaj v obče medecini smejamo in se nikomur ne klanjamo.

— Kako je to? Saj hočeš vender zdravnik postati?

— Hočem — a to nič ne dé.

Vasilij Ivanovič potlačil je s sredincem pipo, kjer je bilo še nekoliko tlečega pepela. — No, morabit — prepiral se ne bom. Veš kaj sem jaz? — Upokojen štabski zdravnik: volatou! Sedaj sem postal kmet. — Služil sem v brigadi vašega deda, obrnil se je k Arkadiju, — da, da; — marsikaj sem videl v svojem življenji. V kakih družbah sem bil in s kom vse sem že občeval! — Jaz, prav jaz, katerega imate tu pred saboj, jaz tipal sem žilo kneza Wittgensteina in Žukovskega! Tu sem izpoznal v južni vojski štirinajstake*), saj me razumete (in Vasilij Ivanovič je pomenljivo stisnil ustni). Moje delo pri tem pa je bilo — stoj pri strani, vedi svojo lanceto rabiti in basta! Vaš ded pa je bil jako častit človek, pravi vojak.

*) Zarotniki 14. decembra 1825. 1.

— Le priznaj, pravi tepec je bil, rekel je Bazarov leno.

— Oh, Evgenij, kako se izražaš! Bodi milosrčen . . . Sicer, general Kirsanov ni pripadal številu onih . . .

— No, pusti ga na miru, segel mu je Bazarov v besedo. — Ko sem se vozil sem, jako me je razveselil tvoj brezov gozdič: lepo se je zaraštel.

Vasilij Ivanovič se je oživil. — Le poglej, kak je sedaj moj vrt! Vsako drevesce zasadil sem sam. Tudi maline imam in jagode in različne zdravilne rastline. Kakor se vi tam tudi norčujete, mlada gospoda, vender je starček Paracelzij izrekel sveto resnico: „in herbis, verbis et lapidibus . . .“ Ti veš, da sem ostavil prakso, pa kaka dvakrat na teden pa se vender moramo s starim/poklicem ukvarjati. K meni hodijo po svēt — in odpoditi jih ne morem. Dogaja se, da posebno siromaki hodijo po pomoč. Zdravnikov pa tu prav nič ni. Jeden iz tukajšnjih sosedov, pomisli, upokojen major, tudi zdravi. Vprašal sem ga, če se je učil zdravništvu. Odgovoril mi je, da se zdravništva ni baš

učil, da zdravi le iz človekoljubja . . . Ha, ha! iz človekoljubja: a? Kako se vam zdi? Ha, ha! Ha, ha!

— Fedka nabaši mi pipo! rekel je osorno Bazarov.

— In še neki drug zdravnik je tu, nadaljeval z nekakim obupom Vasilij Ivanovič — k bolniku pride, ko je ta že odšel ad patres. Strežnik ne da zdravniku govoriti, češ sedaj že ni treba! On tega ni pričakoval, vznemiri se ter vpraša: „ali je gospod pred smrtjo hrkal?“ — „Da, hrkal“. — „In zelo hrkal?“ — „Zelo.“ — „A, no — to je dobro“ — obrne se in odide. Ha, ha, ha!

Starček se je jedini smejal. Arkadij pokazal je nasmeh na svojem obrazu, Bazarov pa je le gosto zakadil. Pogovor trpel je na tak način okolu jedne ure. Arkadij šel je v svojo sobo, ki je bila predsoba do kopelji, sicer jako prostorna in čista. Konečno ustopila je Tanjuša in javila, da je obed gotov.

Vasilij Ivanovič ustal je prvi. — Idimo, gospoda! Oprostita blagovoljno, ako sem vaju dolgo-

časil. Upam, da vaju bo moja žena bolje uzadovoljila nego jaz!

Obed bil je dasi v naglici prirejen, jako dober in tudi obilen, le vino ni bilo baš posebno, ker je dišal črni Heres, kojega je Timofejič pri nekem znanim kupci v mestu kupil, nekoliko po bakru nekoliko po smoli; — tudi muhe so bile sitne. Navadno branil jih je dvorsk deček z veliko zeleno vejo, sedaj pa ga je odposlal Vasilij Ivanovič boječ se, da bi ga mlado pokoljenje ne obsojalo. Arina Vlasjevna se je mej tem preoblekla. Nadela je visoko čepico z rumenimi trakovi in pisan sivomoder shawl. Zopet je zaplakala, zagledavši Enjuško a možu je ni bilo treba karati: hitro si je sama otrla solze, da bi si ne pokapala shawla. Jedla sta samo mladeniča: gospodarja pokosila sta uže poprej. Stregel je Fedka, kojega so vidno ovirali nenavadni škornji, pomagala pa mu je ženska z možkim obrazom in krivogleda, Anfisuška po imenu, ki je opravljala službo vratarice, kokošarice in perice. Vasilij Ivanovič korakal je mej vsem obedom po sobi ter s popolnoma srečnim, da celo blaženim obrazom govoril o težkih neprilikah, koje mu je prouzročevala

Napoleonova politika in italijansko vprašanje. Arina Vlasjevna ni se menila za Arkadija. Podprši si s pestjo okroglo obličje, kojemu so dajale napihnene, kakor črešnja rudeče ustnice in materina znamenja po lici in nad obrvimi jako dobrodušen izraz, ni odmaknila očes od sina vedno vzdihajoč. Strašno rada bi bila izvedela, za koliko časa je prišel, a bala se ga je vprašati. „Ako bi rekel za dva dni“, mislila si je in srce se jej je krčilo. Po pečenki izginil je Vasilij Ivanovič za trenotek ter se povrnil z odmašeno polupolno steklenico šampanjca. „Glejte,“ vskliknil je, — dasi živimo v puščavi, imamo vender o slavnih prilikah, da se povešimo!“ Natočil je tri velike in jeden majhen kozarec, napil „cenjenima gostoma“ ter v duški vojaško izpraznil svoj kozarec. Arino Vlasjevno pa je prisilil, da izpijo iz čašice do poslednje kapljice. Ko je prišlo varenje, zdela se je Arkadiju, ki ni trpel nič sladkega, dolžnost da je pokusil od štirih baš izvarenih vrst, in sicer tem bolje, ker je Bazarov odločno odrekel in takoj zapalil smodko. Potem prinesli so čaj s smetano, surovim maslom in prestami. Na to odpeljal jih je Vasilij Ivanovič vse na vrt, da bi uživali krasoto

večera. Idoč mimo klopice, šepnil je Arkadiju: — Na tem mestu filozofujem gledajoč solnčni zahod: tako mora delati puščavnik. Tam dalje pa sem zasadil nekoliko dreves, kakeršne je Horacij ljubil.

— Kaka drevesa? vprašal je Bazarov začuvši njegove zadnje besede.

— Kaka? . . Akacije.

Bazarov začel je zevati.

— Mislim, dà je čas, da ideta popotnika v Morfejevo naročje, opomnil je Vasilij Ivanovič.

— To se pravi, čas je, da gremo spat! rekel je Bazarov. — Prav imaš, čas je res! Poslavlja je se od matere, poljubil jo je na čelo, — ona ga je objela ter ga za hrbtom skrivoma trikrat blagoslovila. Vasilij Ivanovič spremil je Arkadija v njegovo sobo ter mu želel „tako dobrega počitka, kakeršnega sem okušal jaz v vaših srečnih letih.“ In v istini je Arkadij izvrstno spal v svojej predkopelji: dišala je po meti in dva crička cričala sta uspavajoča v svojem skrivališči za pečjo. Vasilij Ivanovič šel je od Arkadija v svoj kabinet in usedši se na divan ob nogah svojega sina pripravljaje se, da bi govoril ž njim, a Bazarov odposlal ga je takoj, rekoč,

da hoče spati, in vender ni zasnul do jutra. S široko odprtima očesoma gledal je zlobno v temoto: mladostnim spominom se on nikdar ni udajal, a od poslednjih grenkih utisov ni se mogel ločiti. Arina Vlasjevnna opravila je najprej svojo večerno molitev, potem pa je dolgo, dolgo govorila z Anfisuško, ki jej je stoječ kakor lesena in upiraje vanjo svoje jedino oko razkladala s tajinstvenim šepetom vse svoje opazke in slutnje tikajoče se Evgenija Vasiljeviča. Starki vrtelo se je od radosti, vina in tabačnega dima v glavi; mož je hotel ž njo govoriti, a ni se dalo.

Arina Vlasjevnna bila je prava ruska dvorjanka prejšnjega časa, živeti bi bila morala dvesto let prej o staromoskovskem času. Bila je jako pobožna in občutljiva, verovala je na vse možne pomembe, uganke in sanje, verovala je v jurodive,*) v hišne in gozdne duhove v nesrečna srečanja, v hud pogled, v zagovarjanja, v blagoslovljevo sol, in da bode skoro konec sveta. Verovala je, če na veliko-

*) Verski fanatiki, ki se klatijo po deželi. Ljudstvo smatra jih svetnike in njih prihod v hišo srečenosen. Njihovi brezmiselni govori so mu božja razodenja.

nočno nedeljo ob polunočnici ne pogasnejo sveče, da bode ajda dobro obrodila in da goba ne raste več, ako jo pogleda človeško oko. Verovala je, da hudič rad tam biva, kjer je voda, in da ima vsak Žid na prsib rudečo liso. Bala se je miši, kač, žab, vrabcev, pijavk, groma, mrzle vode, prepiha, konj, kozlov, rudečih ljudij in črnih mačk ter smatrala črčke in pse nečiste živali. Jedla ni teletine, ni golobov, ni rakov, ni sira, ni šparglje, ni koruna, ni zajcev, ni dinj, ker izrezana dinja pomeni glavo Janeza Obglavljenca. Ob ostrigah pa ni drugače govorila kakor s trepetom. Rada je jedla — a postila se je strogo. Spala je po deset ur — a ulegla se ni, če je Vasilija Ivanoviča bolela glava. Prečitela ni nijedne knjige razven „Aleksisa ali hiše v gozdu“; pisala je največ po dve pismi na leto, a gospodariti ter sadje sušiti in variti umela je izvrstno, dasi se ničesar ni dotaknila s svojima rokama in v obče nerada premikala se z mesta. Arina Vlasjeva je bila jako dobra in po svojem nikakor ne neumna. Vedela je, da je na svetu gospoda, ki mora ukazovati, in priprosto ljudstvo, ki mora ubogati, — radi tega pa se jej ni gnusilo klečepazenje

in globoki pokloni. A s podložniki ravnala ljubeznivo in milo, nijednega berača ni odpustila brez daru in nikdar ni nikogar obsojala, dasi je rada časih klepetala. V mladosti bila je jako prijetna, igrala je na klavir in govorila nekoliko francoskega; a v teku mnogih popotovanj moževih, kojega je vzela proti svoji volji, odebelila se je ter pozabila godbe in francoščine. Sina svojega je ljubila in se ga neizrecno bala. Na njenem posestvu gospodaril je Vasilij Ivanič, — in nič ga ni motila v tem. Vzdihovala je, mahala z ruto in od strahu vzdigovala obrvi vedno više, kadar jej je začel njen mož govoriti o nujnih popravkih in svojih nakanah. Bila je nezaupljiva, vedno pričakovala je kake velike nesreče in takoj se je izjokala, če se je le spomnila kakega žalostnega dogodka . . . Takih žensk sedaj že ni mnogo. Bog ve — ali naj se tega veselimo!

XXI.

Arkadij je drugo jutro, ustavši iz postelje, odprl okno, — in prvi predmet, kojega je uzrl, bil je Vasilij Ivanovič. V buharski ponočni halji prepasani z žepnim robcem delal je starček marljivo na vrtu. Zapazil je svojega mladega gosta ter

oprši se ob lopato, zaklical: — Dobro jutro! Kako ste spali?

— Izvrstno, odgovoril je Arkadij.

— Jaz pa sem tu, kakor vidite, nekak Cincinnati: gredico delam za jesensko repo. Sedaj nastal je tak čas — hvala Bogu! — da si mora vsak človek s svojima rokama živež oskrbeti: vsak se mora truditi. Jean Jacques Rousseau ima pravo. Pred polu ure, dragi moj, videli bi me bili na popolnem drugem mestu. Neki ženski, kojo je metalo božje . . . vi in mi pravijo — imela je epilepsijo — sem . . . kako bi se bolje izrazil . . . dal dozo opija, neki drugi pa sem zob izdrl. Tej predložil sem, da se dá eterizovati . . . pa ni hotela. A to delam gratis . . . en amateur. Sicer se ne sramujem: saj sem plebejec, homo novus, — grba nemam, kakor moja soproga . . . Ali bi ne hoteli priti sem v senco, da okušate pred čajem jutranjo svežost?

Arkadij šel je k njemu.

— Dobro došli, pozdravil ga je še jedenkrat, položivši po vojaški navadi roko ob zamazano jermolko, — Vem, da ste vajeni razkošja, zadovolj-

stva, a tudi velikaši tega sveta se ne branijo preživeti kratkega časa pod kočino streho.

— Prosim, zaupil je Arkadij, — kak velikaš tega sveta sem jaz? Tudi razkošja nesem vaju.

— Dovolite, dovolite, odgovoril je z ljubeznivim obrazom Vasilij Ivanovič. — Dasi sem sedaj že za arhiv, videl sem vender mnogo sveta, — tico izpoznam po lètu. Tudi sem psiholog in fizijognom po svoje. Ako bi ne imel, reči smem, tega daru, bil bi že davno propal, zatrli bi me bili, malega človeka. Rečem vam brez poklonov: prijateljstvo, katero opažam mej vami in mojim sinom, me jako veseli. Baš sem bil pri njem. Po svoji navadi, ki vam je najbrže znana, ustal je jako zgodaj ter šel v okolico. Dovolite, da vas vprašam, — ali ste že dolgo z mojim Evgenijem znani?

— Od letošnje zime.

— Tako. Dovolite, da vas še vprašam, — ali se ne bi usedli? — Dovolite, da vas vprašam kot otec popolnem odkrito: kakega mnenja ste o mojem Evgenij?

— Vaš sin — je znamenit mož, kakeršnih sem le malo videl, odgovoril je Arkadij živo.

Očesi Vasilija Ivanoviča razširili sta se nenadoma, in lici sta mu slabo zarudeli. Lopata pala mu je iz rok.

— Torej, vi mislite, začel je . . .

— Prepričan sem, segel mu je Arkadij v govor, — da vašega sina čaka velika bodočnost, da bo proslavil vaše ime. Prepričal sem se tega, ko sva se prvič videla.

— Kako . . . kako je to bilo? izgovoril je jedva Vasilij Ivanovič. Uzhičen nasmeh razširil mu je široka usta ter ostal na njih.

— Radi bi vedeli, kako sva se seznanila?

— Da . . . in v obče . . .

Arkadij začel je pripovedovati in govoriti o Bazarovu še z večjo naudušenostjo, z večjim uzhičenjem kakor oni večer, ko je plesal mazurko z Odincovo.

Vasilij Ivanovič ga je poslušal, poslušal, usekaval se, svalkal ruto v obeh rokah, kašljal, gladil si lase — in konečno ni ustrpel, da bi se ne bil nagnil k Arkadiju ter ga poljubil na ramo. — Popolnoma ste me osrečili, dejal je ne prenehavši smehljati se, — povedati vam moram, da . . . obo-

žujem svojega sina; o svoji ženi niti ne govorim; saj je mati! — a njemu ne smem razkrivati svojih občutkov, ker tega ne ljubi. Sovražnik je vsem srčnim razkrivanjem. Mnogi ga celo obsojajo radi take trdi narave ter vidijo v njej znamenje ponosa ali brezčutja. A ljudij, kakor je on, se ne sme meriti z navadno mero, ali ni res? Poglejte na primer: Kdo drug na njegovem mestu sesal bi in sesal svoje roditelje, on pa od naju — ali verjame? ni nikdar vzel, Bog mi je priča, kopejke preveč.

— On je nesebičen, pošten človek, opomnil je Arkadij.

— Res da nesebičen. Jaz pa, Arkadij Níkolajč, ga ne obožujem samo, jaz se ponašam ž njim, in vsa moja častihlepnost je v tem, da bi ob jednem v njegovem životopisu stale te-le besede: bil je sin priprostega štabskega zdravnika, ki je vendar zgodaj izpoznal njegovo nadarjenost in vse žrtvoval njegovi vzgoji . . . Starčku pošel je glas.

Arkadij stisnil mu je roko.

— Kaj mislite, vprašal je Vasilij Ivanovič po kratkem molku, — vsaj se ne bo na medicinskem poprišči tako oslavlil, kakor mu vi prorokujete?

— Seveda ne na medecinskem, dasi bo tudi v tem oziru mej prvimi.

— Na kakem pa, Arkadij Nikolajič?

— To je sedaj težko povedati, a on bo znamenit.

— On bo znamenit! ponovil je starček in se zamislil.

— Arina Vlasjeva prosi, da idete čaj pit, rekla je Anfisuška, gredoč mimo z veliko skledo malin.

Vasilij Ivanovič je skočil po konci. — Ali bode mrzla smetana poleg malin?

— Bode.

— Pa hladna, le glej! Ne dajte se prositi, Arkadij Nikolajič, — vzemite več! Kje je neki Evgenij?

— Tu sem, čul se je glas iz Arkadijeve sobe.

Vasilij Ivanovič se je brzo obrnil. — Aha, posetiti si hotel svojega prijatelja, a bil si prepozen, amice, midva sva že z njim dolgo govorila. Sedaj

moramo iti čaj pit, mati kliče. Res, govoriti imam nekaj s taboj.

— O čem?

— Tu je mužik, kojega muči icterus.

— To je zlatenica?

— Da, kronišk in jako trdovraten icterus. Zapisal sem mu tavžent-rožo in zobnik, tudi sem mu svetoval, da naj jé redkev in pije sodo. A to so vse palijativna sredstva, treba je kaj močnejega. Dasi zasmehuješ medicino, preverjen sem vendar, da mi moreš dati dober svét. Sicer pa o tem pozneje, sedaj idimo čaj pit.

Vasilij Ivanovič skočil je živo s klopice in zapel iz „Roberta“:

„Postavimo si zakon, zakon zakon,

Da v ra . . . da v ra . . . da v ra . . . dosti živimo!“

— Čudna živost! dejal je Bazarov stopivši od okna.

Nastalo je poludne. Solnce žgalo je izza tenke zaveze nemirnih belkastih oblakov. Vse je molčalo: le petelini peli so zadirljivo po vasi, vzbujaje v vsakem, ki jih je slišal nekak čuden občutek dremote in dolgega časa. In nekje visoko v vršičku drevesa

zvenel je z jočljivim naglasom nepretrgani pisk mladega jastreba. Arkadij in Bazarov ležala sta v senci malega stoga za seno, položivši si pod glavo nekaj vršajev šumeče, suhe a še zelene in dišeče trave.

— Ta trepetlika, rekel je Bazarov, — spomina me moje mladosti. Na kraji jame ostavše po neki opekarni raste, in jaz sem bil tedaj prepričan, da ima ta jama in ta trepetlika neko posebno moč: nikdar se nisem poleg njiju dolgočasil. Tedaj nisem razumel, da se nisem dolgočasil, ker sem bil otrok. A sedaj sem odrastel in moč ne deluje več.

— Koliko časa si prebil v vsem tukaj? vapašl je Arkadij.

— Nepretrgoma le dve leti, potem smo le časih pa časih sem prihajali. Popotovali smo, večinoma smo se klatili po mestih.

— In ta hiša, ali dolgo stoji?

— Dolgo. Postavil jo je tu še moj ded, oče moje matere.

— Kaj je bil tvoj ded?

— Vrag vedi! Nekak podmajor. Služil je pod Suvorovom in vedno je pripovedoval o prehodu preko Alp. Najbrže je jako sleparil.

— Zato visi v vaši sobi za goste slika Suvo-
rovlja. Jaz ljubim take gradiče, kakor je vaš, stare
in tople, in zrak v njih je nekako poseben.

— Po olji in lugi diši, dejal je Bazarov ze-
vaje. — In koliko muh je v teh hišah . . . ha!

— Povej mi, začel je Arkadij po kratkem
molku, — v otročjih letih niso bili strogi s taboj?

— Saj vidiš, kaka roditelja imam. — Nestroga
človeka.

— In ti ja ljubiš, Evgenij?

— Ljubim, Arkadij.

— Onadva te tako ljubita!

Bazarov je molčal. — Ali veš, kaj mislim?
dejal je konečno utaknivši roki pod vzglavje.

— Ne vem. Kaj?

— Jaz mislim, kako dobro živita moja rodi-
telja na svetu! Otec briga se v šestdesetih letih
za vse, govori o „palijativnih“ sredstvih, zdravi ljudi,
kaže se kmetom velikodušnega, — iz kratka zabava
se po svoje. — Tudi moji materi je dobro: dan jej
je tako napolnen z raznimi opravki, z ohami in
ahami, da niti misliti ne utegne; jaz pa . . .

— Ti pa?

— Jaz pa mislim: tu ležim pod stogom . . . Prostor, kojega zavzemam, je tako smešno majhen v primeru z ostalim prostranstvom, kjer me ni in kjer se ne brigajo zame; in čas katerega imam preživeti je tako ničeven pred ono večnostjo, kjer me ni bilo in me ne bo . . . In v tem atomu, v ti matematiški točki pretaka se kri, delujejo možgani in tudi nečesa hočejo . . . Kaka neumnost! Kaka bedarija!

— Dovoli mi opomniti, da velja to, kar govoriš, o vseh ljudeh . . .

— Pravo imaš, prekinil ga je Bazarov. — Hotel sem le reči, da imata moja roditelja vedno dosti opravka ter se ne vznemirjata radi svoje ničevnosti, ona ni jima nadležna . . . in jaz . . . jaz čutim le dolgčas in srd.

— Srd! čemu pač srd?

— Čemu? Zakaj čemu? Ali si pozabil?

— Vse pomnim, a vender ti ne priznavam prava, da bi se srdil. Ti si nesrečen, verjamem, . . .

— E, vidim, da ti, Arkadij Nikolajevič, razumeš ljubezen, kakor vsi novejši mladeniči: kèp, kèp puta, ko pa se približa puta, pokažeš pete! —

Jaz nisem tak. A dovolj tega! Kar se ne da predrugačiti, bolje, da se ne govori o tem. — Obrnil se je v stran. — Ehe, poglej, mlad mravljinec vleče polumrtvo muho! Le vleci jo, brat, vleci! Ne brigaj se za to, če se ti upira, okoristi se s tem, da ti kot živali ni treba priznavati usmiljenja; pri vas ni tako kakor pri nas; mi se brez uzroka uničujemo.

— Ne govori mi Evgenij! — Kedaj si ti sebe uničeval?

Bazarov povzdignil je glave. — S tem se tudi ponašam! Samega sebe nisem uničil, in tudi ženska me ne uniči. Amen! Dovolj! Ni besede o tem ne slišiš več od mene!

Oba prijatelja ležala sta nekoliko časa tiho.

— Da, začel je Bazarov, — čudno bitje je človek. Ako pogledaš od strani in od daleč na prazno življenje, kakeršno tu žive „otci“, videti je, da boljšega ne more biti. — Jej, pij in glej, da se vedeš samo na pravilen, samo na razumen način. A ne, kmalu ti postane dolgčas. Z ljudmi hočeš občevati, makari če se iz njih norčuješ, a občevati moraš.

— Treba bi bilo življenje tako uravnati, da bi bil vsak trenutek v njem znamenit, dejal je zamišljeno Arkadij.

— Seveda! Znamenito, če tudi lažnjivo, to je sladko, a tudi z neznamenitim se lahko ukvarja .. a — beda, beda ... to je nesreča.

— Bede ni za človeka, če je on le neče priznati.

— Hm! zdaj si izgovoril nasprotno občno misel.

— Kaj? — Kaj imenuješ tako?

— Da čuješ: ako na primer rečem, da je omika koristna, je to občna misel; ako pa rečem, da je omika škodljiva, je to nasprotna občna misel. To je nekako bolj "gizdalinsko, v bistvu pa jedno ter isto.

— In kje je resnica, na kateri strani?

— Kje? odgovarjam ti kakor jek: kje?

— Ti si danes melanholišk, Evgenij.

— Ali res? Najbrž me je solnce razgrela, pa tudi malín se ne sme toliko jesti.

— Ako je tako, ne bilo bi slabo, da nekoliko zaspiva, opomnil je Arkadij.

— Res je. Vender ne glej me: vsakega človeka obraz je neumen, kadar spi.

— Ali ti ni vsejedno, kar o tebi mislijo?

— Ne vem, kaj bi ti odgovoril. Pravemu človeku se ni treba za to brigati; pravi človek pa je oni, o kojem se ne da nič misliti, kojega pa se mora ubogati ali zaničevati.

— Čudno, jaz nikogar ne zaničujem, rekel je pomislivši Arkadij.

— Jaz pa toliko. Ti si nežna duša, pravi češpljevec, kako boš zaničeval! . . . Boječ si, premalo zaupaš v sebe! . . .

— In ti, segel mu je Arkadij v besede, — ali ti v sebe zaupaš? Ali si velikega mnenja o sebi?

Bazarov je molčal. — Kadar srečam človeka, ki bi ne bežal pred menoj, rekel je polagoma, — potem izpremenim mnenje o samem sebi. — Zaničevati! Glej na primer, — danes, ko sva šla mimo hiše staroste Filipa, tako lepa, bela je — tedaj si

torej rekel, da bode Rusija takrat dosegla popolnost, kedar bo zadnji mušik imel tako domačijo, in vsakdo izmej nas mora na to delati . . . Jaz pa sem zaničeval tega zadnjega mušika, Filipa ali Sidorja za katerega bi so moral mučiti, in kateri se mi niti zahvalil ne bo . . . in zakaj bi se mi zahvaljeval? — No živel bode v beli hiši, a iz mene bo rastel lopuh; in potem?

— Dovolj Evgenij . . . ako te bi danes poslušal kdo, mora nehote pritrditi onim, ki nam govorijo, da nimamo principov.

— Govoriš, kakor tvoj strije. Principov v obče ni, — ali tega do danes nisi našel? Samo občutki so, in vse zavisi od njih.

— Kako to?

— Tako. — Na primer jaz sem zanikujoče naravi — radi svojih občutkov. Jaz rad zanikujem, moje možgane so tako ustvarjene — in basta! Zakaj mi ugaja kemija? Zakaj ti ljubiš jabolka? — Radi občutkov. To je vse. Globlje od tega ljudje ne bodo nikdar prodrli. Vsak ti ne bode tega povedal, a tudi jaz ti v drugokrat ne povem.

— Potem je tudi čednost občutek.

— Kaj pa da!

— Evgenij začel je z otožnim glasom Arkadij ...

— A? Kaj? Ali ti to ne ugaja? prekinil ga je Bazarov. — Ne, brat! Ako si se odločil, da vse odrežeš, — naj se ti ne smilita svoji nogi! ... Sicer pa sva že dovolj modrovala. „Priroda nam veje molčanje sna“, rekel je Puškin.

— Ničesar takega ni on rekel, dejal je Arkadij.

— No, če ni rekel, mogel in moral bi reči kot pesnik. Res, kaj ne da je bil vojak?

— Puškin ni bil nikdar vojak.

— Pojdi, saj ima na vsaki strani: „V boj, v boj za čast Rusije!“

— Kje jemlješ vse te iznajdbe! Vedi, to je končno klevetanje!

— Klevetanje! Kaka stvar! S to besedo si me hotel prestrašiti! Kakorkoli klevetuješ nad človekom, v istini je vreden še dvajsetkrat toliko klevetanj.

— Spi raje! rekel je Arkadij jezno.

— Z največjim veseljem, odgovoril je Bazarov.

A niti jeden niti drugi ni mogel spati. Nekako sovražno čuvstvo lastilo se je src obeh mladeničev. Čez pet minut odprla sta očesi ter se molče pogledala.

— Glej, rekel je najedenkrat Arkadij, — suh mecesnov list se je odtrgal in pada na zemljo; njegov let je popolnem podoben letu metuljevemu. Ali ni čudno? Najotožnejše in najmrtveje — je podobno najveselejemu in najživejemu.

— O, moj prijatelj Arkadij Nikolajič! vskliknil je Bazarov, — samo jedno te prosim: ne govori pesniško!

— Jaz govorim, kakor vem... In na vse zadnje je to despotizem! Prišla mi je misel v glavo, čemu bi je ne povedal?

— Tako. Čemu bi pa jaz ne povedal svoje misli? Meni se zdi, da je pesniško govoriti — nespodobno.

— Kaj pa je spodobno? Rogati se?

— E, e! Vidim, da hočeš odločno iti svojemu stricu v sled. Kako bi se razveselil ta idijot, ako bi te bil slišal!

— Kako si imenoval Pavla Petroviča?

— Imenoval sem ga, kakor je prav: — idijot.

— To je že vender preveč! vskliknil je Arkadij.

— Aha, sorodniški čut govori, dejal je pokojno Bazarov: — Opomnil sem, da se on jako trdo drži človeka. Vsemu se človek lahko odpove, od vseh predsodkov se loči, a priznati, da je njegov brat, ki tuje rute krade, tat — tega ne more! In v istini: moj brat, moj — in on naj bi ne bil veleum . . . ali je to možno?

— Iz mene govorilo se je samo čuvstvo pravice in ne sorodniško, dejal je razgreto Arkadij. — Ker pa ti tega čuvstva ne poznaš, ker nemaš „čuta“ za to, potem ne moreš soditi o njem!

— Drugače rečeno: Arkadij Kirsanov je prevzvišen, da bi ga razumel, — klanjam se in molčim.

— Dovolj, prosim te, Evgenij; na vse zadnje se bodeva še sprla.

— Ah, Arkadij, napravi mi to veselje, stepiva se malo — do krvi, do smrti!

— Prosim te, konečno se bo to res zgodilo . . .

— Da se pretepeva? prekinil ga je Bazarov.

— Čemu ne? Tu na senu, v tako idiliški okolici, daleč od sveta in ljudskih očij — kaj hočeš še?

A ti se ne moreš meriti z manoj. Zgrabim te za goltanec . . .

Bazarov razprostrl je svoje dolge in trde prste . . . Arkadij se je obrnil ter norčuje se pripravljaj v bran . . . A obraz njegovega prijatelja pokazal se mu je tako preteč, tako nesmešno grozenje pojavilo se je v krivem nasmehu usten in v žarečih se očesih, da se je nehoté zbal . . .

— A, tukaj sta! čul se je v tem trenutku glas Vasilija Ivanoviča, in stari štabski lekar stal je mej mladeničima, oblečen v doma narejeno platneno suk-njico in s slamnikom istotako domačega dela na glavi. — Iskal sem vaju in iskal . . . A izbrala sta si izvrsten prostor ter se krasno zabavata. Ležeč na „zemlji“ gledati v „nebo“ . . . Vesta-li, da je v tem neki poseben pomen?

— Jaz gledam v nebo samo tedaj, kadar hočem kihniti, zarenčal je Bazarov in obernivši se k Arkadiju rekel je poluglasno: Škoda, da naju je zmotil!

— Dovolj vender, zašepetal je Arkadij in skrivaj stisnil svojemu prijatelju roko. — A nikaka družba ne pretrpi dolgo takih vzmenirjanj.

— Ako vaju pogledam, moja mlada prijateljja govoril je mej tem Vasilij Ivanovič majaje z glavo in opiraje se s prekrižanima rokama na nekako umetno zvito palico lastnega izdelka s turško glavo mesto ročaja, — ako vaju pogledam, ne morem, da bi se ne veselil. Koliko moči, cvetoče mladosti, sposobnosti, talentov! Iz kratka . . . Kastor in Poluks.

— Glejte — v mitologijo je zašel! rekel je Bazarov. — Takoj se vidi, da je bil o svojem času dober latinec! Ali nisi dobil sreberne svetinje za neko delo, — a?

— Dijoskuri, Dijoskuri! ponovil je Vasilij Ivanovič.

— Dosta, otec, — ne bode ljubezniv!

— Jedenkrat ni zmeraj, zajecljaj je starec.

— Sicer pa vaju, gospoda, nisem poiskal radi tega, da bi vama govoril poklone, temveč prvič, da vama povem, dà bomo skoro obedovali, in drugič — hotel sem te izvestiti, Evgenij . . . Tvoja mati je hotela, da se opravi radi tvojega prihoda služba božja. Ne misli si, da te zovem, dà bi bil navzoč pri ti službi božji, kajti končana je že; a otec Aleksěj . . .

— Pop?

— No dà, duhovnik; on bo pri nas ... jedel ... Tega nisem pričakoval in tudi ne svetoval ... a tako je prišlo ... on me ni razumel ... No, in Arina Vlasjeva ... Sicer pa je jako dober in razsoden človek.

— Mojega dela pri obedu pač ne bode pojedel? vprašal je Bazarov.

Vasilij Ivanovič se je zasmel. — Bog ne daj!

— Drugega ne zahtevam! Pripravljen sem, da sedem z vsakim človekom za mizo.

Vasilij Ivanovič popravil je svoj klobuk. — Prepričan sem bil že naprej, rekel je, — da si vzvišen nad vsemi predsodki. Glej tudi jaz — starec šestdeset in dveh let, tudi jaz jih nimam. (Vasilij Ivanovič se ni upal priznati, da je sam želel službe božje ... Pobožen ni bil nič manje, nego njegova žena.) Otec Aleksěj pa bi se jako rad s taboj seznanil. Ugajal ti bode, videl boš. Tudi ne kvarta ne slabo, in tudi ... a to mej nami rečeno ... iz pipe kadi.

— Kaj pač? Po obedu napravili bomo igro jeralasa in jaz ga bom obigral.

— He, he, he! Videli bomo! Ne hvali dneva pred večerom!

— Kaj? Ali znaš morebiti kake umetnije? vprašal je s posebnim naglasom Bazarov.

Zarujavelo lice Vasilija Ivanoviča je na lahno zarudelo.

— Ali se ne sramuješ, Evgenij... Kar je bilo, je prošlo. No rad priznavam pred njim, da sem imel v mladosti to strast — res je, a poplašal sem jo že dovolj! — Vender, kako je vroče! Dovolite, da sede k vama! Saj ne motim?

— Nikakor, odgovoril je Arkadij.

Vasilij Ivanovič sédel je stokaje na seno. — Najino sedanje ležišče, prijatelja moja, začel je — spomina me mojega vojaškega življenja. Mejpotna ležišča so tudi kje pa kje tako poleg stoga, in to je še dobro! — Vzdihnul je. Mnogo, mnogo sem izkusil v svojem življenji! Ako dovolita, povem vama na primer zanimiv dogodek izza kuge v Besarabiji.

— Radi katerega si dobil red sv. Vladimirja? prekinil ga je Bazarov ... Vemo ... vemo ... Vender, čemu ga ne nosiš?

— Ali ti nisem rekel, da nimam predsodkov, zajecjal je Vasilij Ivanovič. (Ukazal si je bil storprav na predvečer odrezati rudeči trak s suknje). In začel je pripovedovati dogodek o kugi. — Glejte? zaspal je, zašepetal je najedenkrat Arkadiju, kažoč na Bazarova in dobrodušno mežikajoč. — Evgenij! Ustani! pristavil je glasno. — Idimo jest!

Otec Aleksej, visok in postaven mož, z gostimi, skrbno razčesanimi lasmi, z vezanim pasom nad llasto, svileno haljo, bil je jako okreten in premeten človek. Ponudil je Arkadiju in Bazarovu najpreje roko, kakor, da bi bil že preje vedel, da jima ni mnogo do njegovega blagoslova, tudi v obče nosil se je jako neprisičjeno. Samemu sebi ni prizanašal in drugih ni žalil, ob jednom norčeval se je iz semeniške latinščine ter se potegoval za svojega vladiko. Izpil je dve čaši vina, a tretje se je ubranil. Vsprijel je smodko od Arkadija, a ni je kadil, češ da jo ponese domov. Ne baš prijetna bila ni na-

vada njegova, da je počasi in varno dvigal roko, da je lovil muhe po svojem lici ter jih potem časih zmečkal. Sedel je za igralno mizo, ne da bi baš kazal veliko veselja ter končal s tem, da je obigral Bazarova za 2 papirna rublja 50 kopejk, — srebrnega denarja v hiši Arine Vlasjevne niti poznali niso . . . Ona sedela je kakor popreje poleg svojega sina (kvartala ni), kakor poprej podpiraje si obraz s pestjo, ter je ustajala le, kadar je bilo komu treba naročiti novega krepila. Bala se je laskati Bazarovu in on je ni vspodbujal, ni iskal njene ljubezni; poleg tega jej je tudi Vasilij Ivanovič svetoval, da ga naj preveč ne „vznemirja“. — „Mladi ljudje tega nimajo radi,“ trdil jej je. (Govoriti nam ni treba, kak je bil tisti dan obed, Timofejič je sam ob jutranji zori hitel v mesto po neko posebno čerkesko govedino; starosta šel je na drugo stran po maline, okuke in rake; za same gobe dobile so babe 42 kopejk). Očesi Arine Vlasjevne neprenehoma obrnjeni v Bazarova, izražali nista samo udanost in ljubeznivosti, v njih kazala se je tudi neka smešna žalost z radovednostjo in strahom, kazalo se je neko ponižno očitaje.

Sicer pa Bazarovu ni bilo do tega, da bi pre-
mišljeval, kaj pač izražata očesi njegove matere;
redkokdaj obrnil se je k njej s kratkim vprašanjem.
Jedenkrat poprosil jo je za roko „na dobro srečo“.
Lahko je položila svojo mehko ročico v njegovo
raskavo in široko pest.

— Kaj, vprašala je čez nekoliko časa, — ali
ni pomagalo?

— Še slabše je šlo, odgovoril je z brezбриžnim
nasmehom.

— Presmelo igrate, rekel je kakor sožaluje
otec Aleksej in si pogladil lepo brado.

— Napoleonsko pravilo, dragi, napoleonsko, pre-
kinil ga je Vasilij Ivanovič — ter izigral asa.

— In ono privelo ga je do ostrova Svete He-
lene, rekel je otec Aleksij in pokrill asa z atutom.

— Ali hočeš ribezljeve vode, Enjušenka, vpra-
šala je Arina Vlasjeva. Bazarov pomigal je le z
rameni.

— Ne, rekel je drugi dan Arkadiju, — jutri
odidem od tu. Dolg čas mi je; delal bi rad, a tu
ne morem. Odpravil se bom zopet k vam, ostavil
sem ondi vso pripravo. Pri vas se vsaj lahko za-

klenem. Tukaj pa mi otec vedno trdi: „moj kabinet ti je na uslugo, — nihče te ne bo motil“, sam pa se ne gane od mene. A da bi se pred njim zapiral bilo bi mi neprijetno. No in mati je ravno taka. Slišim, da stoka za steno, in iti moraš k njej — ter jej kaj povedati.

— Jako bo žalostna, dejal je Arkadij, — in on tudi.

— Vrnil se bom še k njima.

— Kedaj?

— Kedar pojdem v Peterburg.

— Tvoja mati se mi posebno smili.

— Zakaj? Ali se ti je z jagodami ali s čim tako prikupila?

Arkadij je povetil očesi. — Ti ne poznaš svoje matere, Evgenij. Ona ni samo odlična ženska, ona je jako umna, res. Danes v jutro govorila je z manoj polu ure, tako pametno, zanimivo.

— Gotovo sta o meni rešetala?

— Govorila nisva samo o tebi.

— Morebiti, da imaš pravo. Ako se more ženska polu ure pogovarjati, je to že dobro znamenje. A jaz vendar odidem.

— Lahko ti ne bode povedati jima te novice. Vedno se pogovarjata, kaj bomo delali čez dva tedna.

— Lahko ne bo. Vrag me je gnal, da sem danes nagajal svojemu otcu. Pred nekojimi dnevi dal je jednega iz svojih kmetov pretepsti — in prav je storil; da, da, ne glej me tako začujeno! — jako prav je storil, zato ker je strašen tat in pijanec. Vender otec ni nikakor pričakoval, da bom jaz to izvedel. Jako je bil v zadregi in sedaj ga moram še žaliti . . . Nič! „Do svatbe se že rana zaceli“, pravi pregovor.

Bazarov je rekel: „nič!“ a vender je minil ves dan, predno se je odločil, da javi Vasiliju Ivanoviću svoj naklep. Nazadnje, ko se je v kabinetu že od njega poslavljal, rekel je s prisiljenim zevanjem:

— Da . . . skoro bi ti bil pozabil povedati . . . Reci, da naj jutri pošljejo konje k Fedotu na pristavo.

Vasilij Ivanič se je začudil. — Ali potuje gospod Kirsanov od nas?

— In jaz grem ž njim.

Vasilij Ivanovič je omahnil. — Ti greš?

— Da ... moram. Prosim te, oskrbi konje.

— Dobro ... zajecljaj je starček: — na postajo ... dobro ... vender ... vender ... Kako je to!

— Moram iti k njemu na kratek čas. Potem vrnem se zopet sem.

Da! Na kratek čas ... Dobro! — Vasilij Ivanovič izvlekel je ruto in vsekujé se priklonil se skoro do tal. — Kako je to! ... vse bo ... Mislil sem, da boš ... dlje pri nas. Tri dni ... To, to je čez tri leta, malo, Evgenij!

— Saj ti pravim, da se skoro vrnem. Meni je nujno treba.

— Nujno ... Naj bo. Pred vsem treba je izpolniti dolžnost ... Torej konje naj pošljem? Dobro. Vender z Arino nisva tega pričakovala. Glej, ona je že sosedo naprosila cvetic, da ti okraši sobo. (Vasilij Ivanovič je že pozabil, da se je vsak jutro pred svitom stoječ s šlebedri na bosih nogi posve-toval s Timofejičem in daje s tresočo roko raztrgano asignacijo naročal mu, naj nakupi raznih stvari,

posebno jedil in rudečega vina, ki je, kolikor je opazil, jako ugajalo mladeničema). Glavno je — svoboda, to je moje pravilo . . . ne sme se človeka ovirati . . . ne . . .

Najedenkrat je umolknil ter šel k vratom.

— Skoro se bodeva zopet videla. oče, res!

A Vasilij Ivanovič je ne obrnivši se le zamahnil z roko in odšel. Povrnivši se v spalnico dobil je svojo ženo v poselji ter začel tiho moliti, da bi je ne vzbudil. Vender se je vzbudila. Ali si ti Vasilij Ivanič? vprašala je.

— Jaz, draga moja.

— Ali si bil pri Enjuši? Ali veš, da se bojim, če dobro spi na divanu? Anfisuški sem ukazala, naj mu da tvojo popotno blazino in novo vzglavje; dala bi mu tudi najino pernico, a on, kakor veš, ne spi rad na mehkem.

— Nič se ne vznemirjaj, draga moja! Dobro mu je. Odpusti nam grešnikom! nadaljeval je svojo molitev poluglasno. Vasiliju Ivaniču se je smilila žena, hotel jej ni na noč povedati, kako gorje jo čaka.

Bazarov in Arkadij odpotovala sta drugi dan. Že od jutra bilo je v hiši vse žalostno; Anfisuški padala je posoda iz rok; celo Fedka ni vedel, kaj da počenja ter je končno izgubil škornja. Vasilij Ivanovič bil je nemiren kakor nikdar: vidno se je premagoval, glasno je govoril in bil z nogama, a lice njegovo jo upalo in pogledi uhajali so mu vedno na sina. Arina Vlasjevna je na tihem jokala. Popolnem bi se bila onesvestila in se ne premagovala, da bi je ne bil mož rano zjutraj celi dve uri tolažil. Ko se je Bazarov, po večkratnem obetanju, da se vrne gotovo najdlje čez mesec dni, iztrgal končno iz zadržujočih ga objemov ter sedel v tarrantas, ko so konji potegnili, zvonček zazvonil in kolesa se zavrtila, — ko ni bilo moč več gledati za njimi, ko se je prah polegel in se je Timofejč zguban in omahujé po hodniku vrnil nazaj v svojo sobo, ko sta starca ostala sama v svoji najedenkrat ožji in starejši hiši, tedaj se je Vasilij Ivanovič, ki je še nekoliko trenutkov prej junaško mahal s praga z ruto, zgrudil na stol ter povetil glavo na prsi. „Ostavil, ostavil nas je!“ zajeceljal je: — „ostavil, dolgočasil se je z nami. Sam kot prst sem

sedaj, sam!“ ponovil je nekolikokrat in vselej dvignil roko s kazalcem. Tedaj približala se mu je Arina Vlasjevna in prislonivši svojo sivo glavo k njegovi sivi glavi rekla: „Kaj je storiti, Vasja! Sin je kot odrezan ud. Kakor sokol je on: hotel je — priletel je, hotel je — odletel je; mi dva pa sva kakor gobi v duplini, skupaj sediva in niti z mesta se ne ganeva. Jaz ostanem tebi vedno ista, kakor ti meni.“

Vasilij Ivanovič dejal je roki z obraza ter objel svojo ženo, svojo soprogo tako srčno, kakor je niti v mladosti ni objemal: potolažati ga je v žalosti.

11. Tiho, le iz redka izpregovoreč nekaj neznatnih besedic, dospela sta naša prijatelja do Fedota. Bazarov ni bil popolnem zadovoljen s saboj. Arkadij bil je nezadovoljen ž njim. Poleg tega čutil je v srci ono neutemeljeno žalost, ki je znana le jako mladim ljudem. Kočijaž prepregel je konje in skočivši na kozel vprašal: „Na pravo, ali na levo?“

Arkadij je zatrepetal. Cesta na pravo vodila je v mesto in od tam domov; cesta na levo držala je k Odincovi.

Ozrl se je na Bazarova.

— Evgenij, — vprašal je — ali na levo?
Bazarov obrnil se je proč. — Kaka neumnost
je to? dejal je.

— Vem, da je neumnost, odgovoril je Arkadij . . . A kaj to dé! Ali je to prvikrat?

Bazarov potegnil si je čepico na čelo. — Kakor hočeš! rekel je končno.

— Vozi na levo! zaklical je Arkadij.

Tarantas zadrdral je proti Nikolskemu. A izvedši „neumnost“ molčala sta prijatelja še uporneje nego prej in se celo jezno držala.

Že po tem, kakor ja je hišnik na pragu vsprejel, mogla sta prijatelja izpoznati, da sta ravnala ne-spametno izročivši se nenadoma lotivši se ja fantaziji. Očividno ja neso pričakovali. Presedela sta dovolj dolgo in z dovolj neumnima obrazoma v sobi za goste. Na zadnje prišla je Odincova k njima. Pozdravila ja je z lastno jej ljubeznivostjo, a začudila se je, da sta se tako kmalu vrnila in kolikor se je dalo soditi po počasnosti njenega kretanja in govorjenja, ni se tega preveč razveselila. Rekla sta, da sta se oglasila le spotoma in da se peljeta čez štiri ure naprej v mesto. Odincova je le lahko

vskliknila, poprosila Arkadija, da pozdravi otca v njenem imenu ter poslala po svojo tetko. Kneginja prišla je vsa zaspana, kar je dajalo še zlobnejši izraz njemu zgubanemu staremu obličju. Katja je bolehalo; ni se prikazala iz svoje sobe. Arkadij čutil je najedenkrat, da je najmanj ravno toliko želel videti Katjo, kakor Ana Sergějevno samo. Štiri ure prešle so v navadnih pogovorih o tem in onem. Ana Sergějevna poslušala in govorila je brez smehljanja. Še-le o slovesu se jej je njena prijaznost nekako oživila v duši.

— Gotovo sem se vama zdela jako slabe volje, rekla je, — a ne brigajta se za to in pridita oba zopet čez nekaj časa.

I Bazarov i Arkadij odgovorila sta jej s tihim poklonom, sedla v voz in nikjer več obstavši odpravila se domov, v Marjino, kamor sta tudi drugi večer srečno dospela. Po vsi poti ni nijeden iz njiju niti spomnil imena Odincove. Posebno Bazarov ni niti odprl ust in samo gledal na stran, preko ceste z nekako jezno napetostjo.

V Marjini so se ja vsi jako razveselili. Dolga odsotnost sinova jela je skrbeti Nikolaja Petroviča.

Vskliknil je, zateptal z nogama in skočil z divana, ko je prihitela Fenička k njemu ter z žarečima očesoma javila prihod „mladih gospodov“. Celo Pavel Petrovič čutil je nekak prijeten nemir in se milostivo nasmebljal stisnivši roki povrnivšema se potnikoma. Začela so se pogovarjanja, vprašanja. Govoril je večinoma Arkadij; posebno pri večerji, ki je trajala daleč za polunoč. Nikolaj Petrovič ukazal je prinesti nekaj steklenic Porterja, kojega je baš dobil iz Moskve, in pil je toliko, da sta lici zarudele kakor maline in da se je smejal z nekim neotročjim ne nervoznim smehom. Občno veselje razširilo se je tudi na družino. Dunjaša letala je kakor nora sem ter tja in loputala z vratmi, Peter pa je ob treh zjutraj še poskušal na gitari kozašk valček. Struno zveneale so žalobno in prijetno po mirnem zraku, a razen male uvodne kolorature ni znal olikani strežnik ničesar več; priroda ni mu dala godbene sposobnosti, kakor sploh nobene.

Mej tem življenje v Marini ni potekalo tako gladko, in ubogemu Nikolaju Petroviču godilo se je slabo. Neprijetnosti rastle, so od dne do dne — od malenkostne neprijetnosti. Ukvarjanje z najetimi

delavci postalo je neznosno. Nekoji zahtevali so takojšne plače ali doklade, nekoji so pobegnili vsprejemši aro. Konji so izbolevali, oprega je bila vedno v neredu, dela izvrševala so se malomarno, iz Moskve naročena mlatilnica bila je nepripravna radi svoje teže, čistilnico polomili so prvičrat, polovica hleva je pogorela, ker je slepa dekla o vetru šla s tlečim ogljem zagovarjat svojo kravo, . . . po prepričanju te starke pa je vsa nesreča izvirala iz tega, ker je začel gospod pripravljati neki nenavaden sir in mlečne jedi. Oskrbnik polenil se je najedenkrat ter začel debeleti, kakor se debeli vsak Rus, kadar uživa kruh zastonj. Če je zagledal iz daleka Nikolaja Petroviča, zagnal je, da bi pokazal svojo delavnost, kamen v mimotekočega prašička ali žugal polunagemu otroku, sicer pa je večinoma spal. Najemniki prinašali niso ob obrokih najemnine ter kradli so les. Skoro vsak večer lovili so in včasih celo pretepaje se jemali kmečke konje pasóče se po lokah „ferm“. Nikola Petrovič odločil je denarno kazen za tako pašo, a navadno končavala se je stvar s tem, da so se konji prebivši dva ali tri dni v gospodski krmi vračali k svojim gospodarjem. Na vse zadnje jeli so

se mužíki rovati; bratje zahtevali so, da se posestvo deli, ker njihove žene neso mogle v jedni hiši živeti. Najedenkrat nastopil je tepež in vse se je takoj dvigalo na noge, kakor na povelje, vse je begalo pred prag oskrbnikov, hitelo h gospodu, često z razbitimi obrazi in pijano ter zahtevalo sodbe in odločitve. Čul se je trušč, vpitje, ženski jok mešaje se z moškim zmerjanjem. Treba je bilo prepirajoče se strani ločiti, kričati do hripavosti, naprej vedoč, da je vender nemogočo pravilno razrešiti. Za žetev nedostajalo je rok: sosedni dvorec z ljubeznivim obrazom zavezal se je, da oskrbi ženjcev po dva rublja od desetine ter je goljufal na brezvesten način. Ženske zahtevale so nezaslišano plačo, mej tem pa se je žito osipalo. Tudi košnje neso mogli zvladati, in ob enem grozi se opekunski svēt ter zahteva, da se hitro in popolno poplačajo zaostali odstotki . . .

Jaz nemam moči! vskliknil je večkrat obupno Nikolaj Petrovič. — Sam se ne morem truditi, da bi pošiljal za redarstvom, — ne dovoljujejo principi, a brez strahu pred kaznijo ne opraviš ničesar!

Du calme, du calme, opomnil je navadno na to Pavel Petrovič, sam pa je mrmral, gubančil si čelo in vil si brke.

Bazarov ni se brigal za te „sitnosti“, tudi se mu kot gostu ni spodobilo, da bi se usiljeval v tuje razmere. Drugi dan po prihodu v Marjino lotil se je svojih žab, infuzorij in kemiških sestav ter se ukvarjal samo ž njimi. Arkadij nasprotno čutil se je primoranega, da, ako baš ne pomore otcu, mu vsaj kaže, da bi mu rad pomogel. Potrpežljivo ga je poslušal ter mu dal jedenkrat celo nek svēt, ne da bi ga izpolnjeval, temveč, da bi pokazal svojo dobro voljo. Gospodarstvo ni mu bilo neprijetno, celo rad je sanjaril o poljedelstvu, a ta trenotek usiljevale so se mu druge misli v glavo. Arkadij mislil je v svoje začudenje neprestano o Nikoljskem. Poprej bi bil le z ramama pomigal, ako bi mu kdo rekel, da bi se mogel dolgočasiti z Bazarovom bivajoč pod jedno streho, in še pod kako! — pod rojstno streho; in res se je dolgočasil ter želel si je vun. Sprehajal se je, da je bil truden, a tudi to ni pomoglo. Razgovarja se nek-daj z otcem, izvedel je, da ima Nikolaj Petrovič

nekoliko precej zanimivih pisem, katere je pisala nekdam Odincovina mati njegovi ranjki ženi, in ni mu dal miru, dokler ni dobil onih pisem, radi kojih je moral Nikolaj Petrovič prebrskati dvajset različnih predalov in postavcev. Imejoč te polu obledele listine umiril se je nekoliko, kakor da bi bil zagledal pred saboj smoter, kamor mu je bilo iti. „Pridita oba“, šepetal je neprenehoma, — „prijavila je sama! Pojdem, pojdem, za vraga!“ A spomnil se je zadnjega pohoda, hladnega vsprejema in prejšnja malomarnost in bojazen se ga je polastila. Vender „morda“ mladosti in tajna želja, da poskusi svojo srečo, da izpozna svoje moči sam, brez kakegakoli pokroviteljstva zmagala sta naposled. Deset dnij ni minulo od njegovega povratka v Marjino, ko je potoval, češ, da gre preučiti osnovo nedeljskih šol, v mesto, odtod pa v Nikoljskoje. Neprestano priganjajoč kočijaža, hitel je tja, kakor mlad častnik v boj: plah je bil in vesel in nestrpnost ga je mučila. „Glavno je — ne misliti“, trdil je samemu sebi. Kočijaž bil je zvita glavica, pred vsako krčmo je ustavil, vprašujé: „ali bi pokusili?“ ali: „ne bi-li pokusili?“ in za to poku-

šanje neso se mu smilili konji. Naposled pokazala se je visoka streha znanega gradiča . . . „Kaj delam?“ šinilo je Arkadiju najedenkrat v glavo. „A vrniti se ne kaže!“ Trojka je družno hitela; kočijaž je klical in žvižgal. Že je zagrmel mostiček pod kopiti in kolesi, že se je razprostrl drevored obstriženih jelk . . . Rozovo žensko krilo zabliskalo se je v temnem zelenji, mlad obraz pogledal je izpod rese solnčnika . . . Izpoznal je Katjo, in ona ga je izpoznala. Arkadij ukazal je vozniku, da ustavi dirjajoče konje, skočil iz voza in stopil k njej. „Vi ste!“ dejala je ona in polagoma vsa zarudela: „idiva k sestri, tu na vrtu je, vesela bo, da vas zopet vidi“.

Katja peljala je Arkadija na vrt. Da se je srečal baš ž njo, zdelo se mu je jako srečno znamenje, razveselil se je je, kakor sorodnice. Vse se je tako izvrstno naključilo: ni oskrbnika, ni naznanila. Na ovinku stezice zagledal je Auo Sergějevno. Kazala mu je hrbet. Začuvši korake se je obrnila.

Arkadij bil je z nova v zadregi, a prve besede njenega govora umirile so ga takoj. „Zdravstvujte

ubežnik!“ rekla je s svojim enakomernim, ljubeznivim glasom ter mu šla nasproti smehljaje se in mežikaje radi solnca in vetra: „Kje si ga našla, Katja?“

— Prinesel sem vam, Ana Sergějevna, začel je — nekaj tacega, česar vi nikakor ne pričakujete . . .

— Prinesli ste samega sebe, to je najbolje!

Izpovedši Arkadija z zasmehljivim sožaljenjem in pokazavši mu, da dobro vé za smoter njegove poti, osamil se je Bazarov popolnoma: delal je z mrzlično pridnostjo. S Pavlom Petrovičem ni se več prepiral, to tembolj, ker se je on v njegovi prisotnosti neizmerno aristokratski vedel ter izražal svoja mišljenja bolj z glasovi nego z besedami. Le jedenkrat razgovarjal se je Pavel Petrovič z nihilistom o tedaj jako običajnem vprašanji radi pravice vzhodnojezerskih dvorjanov, a prenehal je sam najedenkrat ter rekel s hladno udvorljivostjo: — sicer tako drug drugega ne moreva razumeti, jaz vsaj nimam časti, da bi vas razumel.

— Res da! vskliknil je Bazarov. — Človek vse lahko razume — kako trepeče eter in kaj se

na solnci godi, a kako se more drug človek drugače usekavati, kakor se usekuje sam, tega ne more razumeti.

— Kaj, ali naj bi to bilo ostroumno? vprašal je Pavel Petrovič ter odšel.

Sicer prosil je včasih Bazarova, da mu je dovolil prisotstvovati pri njegovih poskusih in enkrat je celo približal svoje dišeče in z zdravilno vodo umito obličje k mikroskopu, da bi pogledal kako je prozorna infuzorija goltala zelen prašek ter jo naglo vrtila z nekakimi jako nežnimi kljukicami, koje je imela v grlu. Češčeje nego njegov brat posečal je Bazarova Nikolaj Petrovič. Vsak dan je prihajal, kakor je rekal „učit se“, ako ga gospodarski opravki niso zadrževali. Motil ni mladega naravoslovca: usedel se je v kak kot v sobi ter pazno gledal izredka staveč skromno vprašanje. Pri obedih in večerjah poskušal je pogovor navesti na fiziko, geologijo ali kemijo, ker so vsi drugi predmeti, tudi gospodarstveni, da ne govorim o političnih prouzročevali, ako ne prepira, vsaj občno nezadovoljnost. Nikolaju Petroviču zdelo se je, da se neprijateljstvo njegovega brata napram Baza-

rovu ni prav nič zmanjšalo. Nevažen slučaj potrdil je mej mnogimi drugimi njegov sum. Kolera jela se je prikazovati nekje v okolici in tudi v Marijni sami „ugrabila“ je dvoje ljudij. Neko noč zbolel je Pavel Petrovič precej zlo. Potrpel je vse do jutra ter se ni zatekel k Bazarovljemu izkustvu. Ko pa ga je drugi dan srečal, odgovoril je na njegovo vprašanje: „čemu ni po njega poslal?“ — še ves bled, a že skrbno počesan in obrit: — „saj ste, kakor pomnim govorili, da ne verujete v medicino!“ — Kako minevali so dnovi. Bazarov delal je ne-utrudno in resno. V hiši Nikolaja Petroviča bivalo je vender bitje, kateremu sicer ni razkrival svoje duše, a s katerim je rad govoril . . . To bitje bila je Fenička.

Srečaval jo je večkrat rano zjutraj na vrtu ali na dvorišči. V sobo k njej ni zahajal, in ona prišla je v vsem jedenkrat k njegovim vratom vprašat ga, ali naj koplje Mitjo ali ne. Ona ni mu samo za-upala, ni se ga samo ne bala, temveč pri njem vedla se je prostee in neprisiljeneje nego pri samem Nikolaji Petroviči. Težko je povedati, kaj je bilo temu uzrok; morebiti to, da je nevede čutila v Bazarovu

odsotnost vsega dvorjanskega, vse one vzvišenosti, ki ob enem veže in odbija. Njej zdel se je on odličen zdravnik in priprost človek. Ne vznemirjaje se o njegovi prisotnosti ukvarjala se je s svojim otrokom, in jedenkrat, ko se jej je najedenkrat zvrtilo in jo je zbolela glava, vzela je iz njegovih rok žličico zdravila. Pri Nikolaji Petroviči vedla se je vsekako tuje proti Bazarovu; tega ni delala iz zvičnosti, temveč iz nekega čuvstva spodobnosti. Pavla Petroviča bala se je bolj, nego Bog ve koga. Pred nekojim časom jel jo je zasledovati in prikazoval se je nepričakovano, kakor bi iz zemlje vzrastel, za njenim hrbtom, v svojej angleški opravi, z nepremičnim prodirajočim obrazom in rokama v žepih. — „Tako hladen in oblasten ti je“, tožila je Fenička Dunjaši, ta pa je v odgovor le vzdihovala in mislila o drugem „brezčutnem“ človeku. Bazarov postal je, da niti sam ni vedel, „neusmiljen trinog“ njene duše.

Fenički ugajal je Bazarov, a tudi ona mu je ugajala. Celo njegov obraz se je vzpremenil, kadar je govoril ž njo: dobival je jasen, nekako dober izraz, in njegovi obični nebrižnosti družila se je ne-

kako šegavo zanimanje. Fenička bila je z dne na dan lepša. V življenji mladih žensk je doba, ko se začno najedenkrat razcvitati in razcvitati, kakor poletne rože; taka doba nastopila je Fenički. Vse je temu pripomoglo, celo julijska vročina, ki je vladala tedaj. Oblečena v lahko belo krilo videti je bila sama belejša in lahkejša: solnce je ni moglo ožgati, in vročina, pred katero se ni mogla varovati, rudečila je iz lahka njeni lici in ušesi in odsevala ulivaje nežno lenost v vse njeno telo z dremotno utrujenostjo iz njenih lepih očesec. Ona skoro delati ni mogla, roki so jej kar uhajali v naročje. Jedva je hodila in vedno stokala in se pritoževala nad smešno slabostjo.

— Večkrat bi se morala kopati, govoril jej je Nikolaj Petrovič. Postavil je veliko, s platnom krito kopel nad jednim ribnikom, ki še ni popolnoma usahnil.

— Oh, Nikolaj Petrovič! Predno do ribnjaka prideš — umreš, in če se vračaš — umreš. Saj ni nobene sence na vrtu.

— To je res, da ni sence, odgovarjal je Nikolaj Petrovič ter si praskal čelo. Nekdaj, ob sedmih

v jutro, dobil je Bazarov, povračaje se s sprehoda, v davno odcveteli, a še gosti in zeleni bezgovi lopi Feničko. Sedela je na klopici, privezavši si po navadi belo rutico na glavo. Poleg nje ležala je cela kita od jutranje rose še mokrih rudečih in belih rož. Pozdravil jo je.

— A! Evgenij Vasiljič! rekla je ter ga pogledala, da bi malo privzdignila rutice rob, pri čemer se jej je razgalila roka do komolca.

— Kaj delate tu? vprašal je Bazarov prisedši k njej. — Ali kito vijete?

— Dà, za na mizo k zajutreku. Nikolaj Petrovič ima to rad.

— A do zajutreka je še dolgo. Kaka množina cvetov!

Ravnokar sem jih nabrala, pozneje je vroče, in ne morem vùn. Le sedaj lahko dišeš. Popolnem sem oslabela od te vročine. Bojim se, da bi ne zbolela.

— Kaka domišljija! Dajte, da vam potipam žilo. — Bazarov prijel je njeno roko, potipal jednako merno bíjočo žilo in niti ni štel udarcev. — Vi bodele sto let živeli, rekel je izstopivši jej roko.

— Ah, Bog obvaruj! vskliknila je.

— Čemu? Ali bi ne živeli radi dolgo?

— Vender sto let! Naša babica imela je pet-

inosemdeset let — in kaka mučenica je bila to! Črna, gluha, gubasta in vedno je kašljala, sama sebi bila je na poti. Kako življenje je to!

— Ali je torej bolje biti mlad?

— Kako pa da!

— Pa zakaj je bolje? Povejte mi!

— Zakaj? Glejte, jaz sem zdaj mlada, vse lahko storim — grem, pridem, prinesem iu nikogar mi ni treba prositi . . . Kaj hočete se več?

— Glejte meni je pa vsejedno, če sem mlad ali star.

— Kako govorite — vsejedno? to je nemogoče.

— A sodite sami, Fedosja Nikolavna, kaj mi je moja mladost? Sam živim kakor sirota . . .

— To zavisi vse od vas.

— To ni res! Nikogar ni, da bi se me usmilil.

Fenička pogledala je Bazarova po strani, a rekla ni ničesar. — Kako knjigo imate tu? vprašala je čez nekoliko časa.

— To-le? To je učena, modra knjiga.

— Vedno se učite. Ali vam ni dolgčas? Mislim, da že tako vse znate.

— Kakor vidite, ne vsega. Poskusite mi malo čitati.

— Saj ničesar ne razumem. Ali je ruska? vprašala je Fenička jemaje z obema rokama težki zvezek. — Kako je debela knjiga!

— Ruska.

— Vsejedno, jaz ne razumem ničesar.

— Saj nečem, da bi razumeli. Le videl bi vas rad, kako bodete čitali. Kadar čitate, premika se vam konec noska jako milo.

Fenička, ki je začela poluglasno brati razpravo „o krezoti“, zasmejala se je in odložila knjigo ... padla je s klopice na tla.

— Ugajate mi tudi, kadar se smejate, rekel je Bazarov.

— Dovolj!

— Ugajate mi, kadar govorite. Kakor da bi šumel potoček.

Fenička odvrnila je glavo. — Kaki ste! dejala je brskaje s prsti mej cvetjem — Kaj vam je do

tega, če mene slišite? Govorili ste s tako umnimi gospemi!

Eh, Fedosja Nikolavna! Verujte mi: vse umne gospe na svetu niso vredne vašega komolčka.

— Česa vsega si ne izmislite! šepnila je ter stisnila roki k sebi.

Bazarov pobral je knjigo. — To je zdravniška knjiga, zakaj ste je vrgli na tla?

— Zdravniška? ponovila je Fenička, ter se obrnila k njemu. — Veste kaj? Odkar ste mi dali one kapljice, ali pomnite? od tedaj Mitja tako dobro spi! Niti ne vem, kako bi vas zahvalila, vi ste res tako dober!

— Sedaj treba je zdravnike plačati, opomnil je z nasmehom Bazarov. — Zdravniki, to sami veste, so koristni ljudje.

Fenička uprla je v Bazarova svoji očesi, ki sta bili še temnejši videti radi bleska padajočega na gornji del njenega obraza. Vedela ni — ali se šali ali ne.

— Ako hočete, prav radi vam... Vprašati moram Nikolaja Petroviča...

— Vi mislite, da hočem denarja, prekinil jo je Bazarov. — Ne, denarja ne zahtevam od vas.

— Česa pa? vprašala je Fenička.

— Česa? ponovil je Bazarov. — Uganite!

— Jaz sem slaba ugibalka.

— Torej vam bom sam povedal; rad bi imel ... jedno iz teh rož.

Fenička se je zopet zasmejala in celo z rokama plesnila, tako jo je zabavalo zahtevanje Bazarovlje. Smejala se je in ob enem jej je to las-kalo. Bazarov gledal jo je nepremično.

— Izvolite, izvolite, rekla je naposled in nagnivši se h klopi jela prebirati rože. — Kako želite, rudečo ali belo?

— Rudečo, pa ne preveliko.

Vzravнала se je. — Tu vzemite, rekla je, a takoj skrčila je iztegneno roko in ugriznivši se v ustni zrla proti uhodu lopičinem in poslušala.

— Kaj je? vprašal je Bazarov. Nikolaj Petrovič?

— Ne ... Šli so na polje ... jaz se jih tudi ne bojim ... a Pavel Petrovič ... Zdelo se mi je ...

— Kaj?

— Zdelo se mi je, da hodijo oni tu. Ne... nikogar ni. Vzemite! — Fenička dala je Bazarovu rožo.

— Čemu se bojite Pavla Petroviča?

— Vedno me strašijo. Da bi govorili — ne govoré ne, temveč tako resno gledajo.

Saj ga tudi vi ne ljubite. Ali pomnite, kako ste se prej z njim prepirali? Jaz niti ne vem, čemu se prepirate, a vidim, da ga vrtite tako in tako . . .

Fenička pokazala je z rokama, kako je po njenem mnenji vrtil Bazarov Pavla Petroviča.

Bazarov se je nasmehljaj. — Če bi me pa on premagal, ali bi se potegnili vi za-me?

— Kako bi se potegnili za vas? Sicer pa se vas ne premore tako hitro.

— Mislite? Jaz pa poznam roko, ki bi me lahko z jednim prstom prevrgla, ako bi hotela.

— Kaka je ta roka?

— Ali tega ne veste? Poduhajte, kako lepo diši roža, koju ste mi dali.

Fenička stegnila je vratek ter približala obraz cvetici . . : Rutica zdrknila jej je z glave na ramo; pokazala se je mehka množina črnih svetlih izlahka razmršenih las.

— Čakajte poduhal bom z vami, rekel je Bazarov, nagnil se in jo vroče poljubil na odprta usta.

Vzdrhtela je, uprla se z obema rokama v njegove prsi, a uprla se je slabo, in on mogel je ponoviti in nadaljevati svoj poljub.

Suh kašelj čul se je za bezgom Fenička skočila je najedenkrat na drugi konec klopice. Pavel Petrovič se je prikazal, priklonil se malo in rekši z nekako zlobno otožnostjo: „vi tu“ — odšel je. Fenička je takoj pobrala vse rože in odšla iz klopice. „To ni bilo prav, Evgenij Vasiljič!“ zašepetala je odhajaje. Očitno karanje slišalo se je iz njenega šepeta.

Bazarov spomnil se je drugega, nedavnega dogodka in sramoval ter zaničeval se je. A takoj zmajal je z glavo, ironiško pozdravil sebe „s formalnim ustopom mej seladone“ ter odšel v svojo sobo.

Pavel Petrovič pa je odšel z vrta in polagoma korakaje došel v gozd. Ostal je ondi dovolj dolgo in ko se je vrnil k zajutreku, vprašal ga je Nikolaj Petrovič skrbno, če je zdrav, tako mu je potemnel obraz.

— Saj veš, da se mi časih izlije žolč, odgovoril mu je mirno Pavel Petrovič.

XXIV.

Čez dve ure potrkal je na dveri Bazarovlje.

— Oprostiti se moram, da vas motim v vaših učenih opravkih, začel je, sedaje na stol poleg okna in opiraje se z obema rokama ob lepo palčico z slonokoščenim ročajem (navadno hodil je brez palice) — a prisiljen sem, da vas prosim, dà mi žrtvujete pet minut svojega časa . . . nič več.

Ves moj čas vam je na uslugo, odgovoril je Bazarov, ki je občutil nekak krč v obrazu, ko je jedva Pavel Petrovič prestopil sobin prag.

— Pet minut je za-me dovolj. Prišel sem vas nekaj vprašat.

— Vprašat? O čem?

— Blagovolite poslušati! Začetkom vašega prebivanja v hiši mojega brata, ko se mi je še ljubilo govoriti z vami, slišal sem vašo sodbo o mnogih predmetih, a koliko se spominam, pogovarjalá se nisva niti midva, niti se ni govorilo v moji prisotnosti o dvoboji, o dvoboji v obče. Blagovolite mi povedati, kako mnenje imate o tem predmetu.

Bazarov, ki je pri ustupu Pavla Petroviča ustal, prisedel se je na konec mize in prekrižal roki.

— To je moje mnenje, rekel je: — s teoretiškega stališča je dvoboj -- neumnost, a s praktičkega stališča — to je druga stvar.

— To je, vi hočete reči, če sem vas le razumel, da bi se, kakeršna koli bi naj bila vaša teoretiška sodba o dvoboji, v praktiki ne dali žaliti, ne da bi zahtevali zadoščenja?

— Popolnoma ste razumeli mojo misel!

— Jako dobro. Jako rad slišim to od vas. Vaše besede rešujejo me nevednosti . . .

— Iz neodločnosti, hočete reči.

— To je vsejedno; izražam se, da bi me razumeli; jaz . . . nisem semeniška podgana. Vaše besede rešujejo me neke žalostne potrebe. Sklenil sem, da se bijem z vami.

Bazarov izbulil je oči. — Z mano?

— Gotovo da z vami.

— A čemu, prosim?

— Lahko bi vam povedal uzrok, začel je Pavel Petrovič. — A raje molčim o njem. Za-me ste tu odveč, jaz vas ne morem trpeti, jaz vas preziram, in če vam to ni dosti . . .

Očesi Pavla Petroviča sta se zabliskali . . . Tudi Bazarovu sta se zažarili.

— Jako dobro, rekel je. — Daljših pojasnjevanj ni treba. Najedenkrat se vam je zazdelo v možganih, da poskusite na meni svoj vitežki duh. Leško bi vam odrekel to veselje, pa bodi!

— Jako sem vam hvaležen, odgovoril je Pavel Petrovič — in nadejati se morem, da vsprejmete moj izziv ter me ne prisilite, da rabim posilna sredstva.

— To je brez alegorijo rečeno — to-le palico? opomnil je hladnokrvno Bazarov. — To je popolnoma pomirljivo. Nikakor me ni treba žaliti.

Tudi bi ne bilo brez nobene nevarnosti. Lahko ostanete gentleman . . . Vaš izziv vsprejemljem tudi gentlemansko.

— Krasno, odvrnil je Pavel Petrovič in postavil palico v kot. — Pogovorila se bodeva še takoj nekoliko o pojedinostih najinega dvoboja, a najpreje želel bi vedeti, ali se vam zdi potrebno, da se formalno nekoliko spreva, kar bi naj bilo uzrok mojemu izzivu?

— Ne, raje brez formalnostij.

— Tudi jaz tako mislim. Zdi se mi tudi, da bi bilo neumestno prerešetavati istiniti uzrok najine razprtije. Drug družega ne moreva trpeti. Kaj več?

— Kaj več? ponovil je ironiško Bazarov.

— Kar se tiče samih posameznostij dvoboja, bodeva, ker nimava sekundantov — kajti kje bi jih dobila?

— Res, kje bi jih dobila?

— Zato imam čast predlagati vam to-le: Bijeja se jutri zjutraj, recimo ob šestih, za gozdom, s samokresi, daljava deset korakov . . .

— Deset korakov? tako; na to daljavo niti drug družega ne vidiva.

Lahko tudi osem, opomnil je Pavel Petrovič.

— Lahko, zakaj ne!

— Streljajva dvakrat, in za vsak slučaj utakne si vsak v žep pisemce, v katerem vsak samega sebe dolži svoje smrti.

— S tem nisem popolnoma soglasen, rekel je Bazarov. — Nekoliko cika na nekak francosk roman to ni popolnoma verjetno.

— Morebiti. Vender mislim, da ste soglasni, da ni prijetno sluti kot morilec?

— Soglasen sem. Vender imamo sredstvo, da se rešiva te žalostne sumnje. Sekundantov ne bodeva imela, a priče imava lahko.

— Kdo bi bil, to povejte,

— Na primer Peter.

— Kaki Peter?

— Strežnik vašega brata. On je človek, ki stoji na višini sočasne omike in izpolnil bode svojo ulogo z vsemi potrebami v sličnih slučajih comme il faut.

— Zdi se mi, da se šalite milostivi gospod!

— Nikakor ne. Osodite moj predlog in prepričali se bode, da je poln zdravega zmisla in priprosto. Vse pride na dan, in jaz sem pripravljen, da pripravim Petra na tak slučaj ter ga pripeljem na kraj dvoboja.

— Vi se še vedno šalite, rekel je Pavel Petrovič ustajaje s stola. — A proti ljubeznivi uslugi, katero ste mi pokazali, ne smem vam ugovarjati.. Itak je vse v redu... Res, samokresov nimate?

— Kje naj bi dobil samokrese. Pavel Petrovič? Vojak nisem.

— Če je tako, predlagam vam svoje. Prepričani smete biti, da že pet let nisem streljal ž njimi.

— To je jako pomirjajoča vest.

— Pavel Petrovič vzel je svojo palico...

— Potem cenjeni gospod, se vam moram le še zahvaliti in prepustiti vas vašim opraviлом. Čast imam priporočati se!

— Na prijetno svidenje, cenjeni gospod, odgovoril je Bazarov spremljaje gosta.

Pavel Petrovič je odšel, Bazarov pa je postal pred dvermi in najedenkrat vskliknil: „Za vraga, kako lepo in neumno! Kako glumo smo zaigrali!

Učeni psi tako po zadnjih nogah plešejo. Odreči pa bilo je nemogoče; on bi me bil udaril in potem . . . (Bazarov je pri sami ti misli prebledel in ves njegov ponos se je oživil). Potem bi ga bil moral zadušiti, kakor mačka.“ Povrnil se je k mikroskopu, a srce se mu je vznemirilo in pokoj, potreben za učenje, je izginil. „Videl naju je danes“, mislil je, „ali pa je mogoče, da tako brata zastopa? In kaj je pač to takega: poljub? Tu mora biti kaj družega. Ha! ali ni morebiti sam zaljubljen? Seveda, zaljubljen je, to je jasno kot beli dan. Kake sp'etke, kdo bi si bil mislil! Grdo!“ sodil je konečno: — „grdo, od katere strani pač pogledaš. Prvič treba bo nastaviti glavo in na vsak način odpotovati; in potem Arkadij . . . in ta božji volek Nikolaj Petrovič. Grdo, grdo.“ Dan minil je nekako posebno tiho in zaspano. Feničke, kakor da bi ne bilo na svetu; sedela je v svoji sobi, kakor miška v luknji. Nikolaj Petrovič držal se je jako zamišljeno. Izvestili so ga, da se je v njegovi pšenici, na kojoj je posebno upal, pokazal snet. Pavel Petrovič mučil je vse, celo Prokofiča s svojo ledeno udvornostjo. Bazarov pričel je pisati očetu pismo, a raztrgal je je ter vrgel

pod mizo. „Ako umrem“, mislil si je, „bodo že izvedeli; a jaz ne bom umrl. Ne, dolgo bodem še na svetu živetaril“. Ukazal je Petru, da naj pride drugo jutro za rana k njemu, radi nekega važnega opravka: Peter si je domišljeval, da ga kani vzeti saboj v Peterburg. Bazarov legel je pozno, in vso noč mučile so ga čudne sanje . . . Odincova plavala je pred njim, bila je njegova mati. Za njo hodila je mačica s črnimi brčicami, in ta mačica bila je Fenička; Pavel Petrovič pa se mu je kazal kot velik gozd s katerim se je on vender moral bít. Peter izbudil ga je ob štirih; takoj se je oblekel in odšel ž njim.

Jutro bilo je lepo, sveže. Mali, pisani oblaki plavali so kakor mačice po bledejasnem azurji; drobna rosa pokrivala je listje in travo ter blestela kakor srebro po pajčevinah; vlažna, črna zemlja je nekako še hranila rumeni sled zarje, z vsega neba sipale so se pesni skorjančje. Bazarov prišel je do gozda, usedel se v senco na kraji in še-le tedaj razkril Petru, kake usluge pričakuje od njega. Omi-kani strežnik prestrašil se je na smrt, a Bazarov ga je pomiril z uverjenjem, da mu ne bo treba drugzega delati nego pri strani stati ter gledati in

da si ne naklada nobene odgovornosti. — „Poleg tega pa“, dostavil je, „pomisli, kaka važna uloga ti je namenjena!“ Peter mahal je z rokama, povetil glavo ter ves zelen naslonil se ob brezo.

Pot iz Marjina vodila je ob gozdičevem robu lahek prah ležal je na njej. Dotaknilo se ga od včeraj ni še niti kolo niti noga. Bazarov gledal je nehote po tej cesti, odtrgal in grizljal travico ter vedno trdil samemu sebi: „Kaka neumnost!“ Jutranji hlad prisilil ga je, da je parkrat vzdrhtel... Peter pogledal ga je otožno, Bazarov pa se je le smehljal: bal se ni prav nič.

Začul se je topot kopit po cesti... Mužik pokazal se je izza drevja. Gnal je dva opravljena konja pred saboj in gredoč mimo Bazarova pogledal ga je nekako čudno ter ni privzdignil čepice, kar je Petra jako vznemirilo kot slabo znamenje. „Ta je tudi rano ustal“, mislil si je Bazarov, „a on gre vsaj na delo, mi pa? ...“

— Menda gredo, zašepetal je najedenkrat Peter.

Bazarov privzdignil je glavo in zagledal Pavla Petroviča. Oblečen v lahko kockasto suknjico in kakor sneg bele hlače korakal je hitro po cesti; pod pazduho nesel je zabojček zavit v zeleno sukno.

— Oprostite, zdi se mi, da sem vas pustil čakati, rekel je klanjaje se najprej Bazarovu, potem Petru, katerega je zmatral v tem trenutku nekako v ulogi sekundanta. — Buditi nisem hotel svojega strežnika.

— Nič ne dé, odgovoril je Bazarov, — midva sva tudi ravnokar prišla.

— A! Tem bolje! — Pavel Petrovič se je ozrl. — Nikogar ni videti, nihče nas ne bo motil... Ali začnemo?

— Začnimo!

— Novih razjasnenj, mislim, ne zahtevate?

— Ne zahtevam.

— Ali hočete nabasati? vprašal je Pavel Petrovič jemaje samokresa iz zabojčka.

— Ne, bašite vi, jaz pa bom odmeril korake. Jaz imam dolgi nogi, dostavil je Bazarov smehljaje. — Jeden, dva, tri.

— Evgenij Vasiljič, zajecľjal je s trdom Peter (drhtel je, kakor da bi bil mrzľiĉen), le strite, kar hoĉete, jaz bom stopil nekoliko na stran.

— Štiri . . . pet . . . Le stopi, bratec, le stopi; skriješ se tudi lahko za drevo, zatisneš ušesi, le oĉes mi ne zapri; ako pa kdo pade, hiti pobirat. Šest . . . sedem . . . osem . . . — Bazarov je obstal. — Ali je dosti? vprašal je obrnivši se k Pavlu Petroviĉu, — ali naj še dva koraka primaknem?

— Kakor hoĉete, odgovoril je, utikaje drugo krogľjo.

No, pridenimo še dva koraka. — Bazarov potegnil je s koncem ĉevľja ĉrto po zemľi. — Tu je stališe. Vender: koliko korakov gre vsak od naju od stališa? To je važno vprašanje. Vĉeraj o tem nisva govorila.

— Mislim, da deset, odvrnil je Pavel Petroviĉ onuajaje Bazarovu oba samokreša. — Blagovolite izbirati.

— Prosim. Pa povejte, Pavel Petroviĉ, ali ni najin dvoboj nenavadno smešen? Le pogľejte obraz najinega sekundanta!

— Vi se vedno šalite, odgovoril je Pavel Petrovič, — nikakor ne trdim, da ni najin dvoboj nenavaden, a zdi se mi dolžnost, da vam naprej povem, da sem pripravljen resno se bít. A bon entendeur salut!

— O! tega niti ne dvojim, da sva se odločila drug drugega uničiti, a zakaj bi se malo ne smejala ter združila utile dulci? Tako: vi meni francozko, a jaz vam latinsko!

— Bíl se bom resno, ponovil je Pavel Petrovič ter se odpravil na svoje mesto.

Bazarov odštel je na svoji strani deset korakov od stališa ter obstal.

— Ali ste gotovi? vprašal je Petrovič.

— Popolnoma.

— Začniva torej!

— Bazarov korakal je počasi naprej, tudi Pavel Petrovič stopal je proti njemu, utaknivši levo roko v žep in lahno dvigaje tok samokresov... „Ravno v nos mi meri“, mislil si je Bazarov, „in kako skrbno mežika, razbojnik! Sicer je pa to vender neprijeten občutek. Meril bom na njegovo verižico“... Nekaj je rezko zapiskalo mimo ušesa

Bazarovljega in v istem trenutku čul se je strel. — „Slišal sem, torej ni nič“, šinilo mu je v glavo. Stopil je še jedenkrat in, ne da bi meril pritisnil je petelina.

Pavel Petrovič zatrepetal je izlabko ter se zgrabil z roko za nogo. — Sraga krvi polila se je po njegovih belih hlačah.

Bazarov vrgel je samokres na stran in pohitel k svojemu protivniku.

— Ali ste ranjeni? vprašal je.

— Imeli ste pravico, da bi me pustili priti do stališa, rekel je Pavel Petrovič, — a to je vse jedno. Po dogovoru imava še po jeden strel.

— No, dovolite, da ga odloživa na drugikrat, odgovoril je Bazarov in prijel Pavla Petroviča, ki je začel bledeti. — Sedaj nisem več dvobojniki temveč zdravnik in pred vsem moram pogledat vašo rano. Peter, pojdi sem! Peter! kam si se utaknil?

— Saj ni nič . . . Jaz ne potrebujem nikake pomoči, rekel je počasi Pavel Petrovič, — in . . . treba zopet . . . — Hotel si je pogladiti brke, a roka mu je oslabela, očesi sta se zavrtili in izgubil je zavest.

— To je preveč! Omedlevica! Od česa? vskliknil je nehoté Bazarov polagaje Pavla Petroviča na travo. Poglejmo, kaj je dobil? Izvlekel je ruto, otrl kri, potipal krog rane . . . „Kost je cela“, govoril je skozi zobe, kroglja ni prodrla globoko, samo vastus externus je zadet. Plesal bo čez tri tedne! . . . In omedlevica! Oh, kako so nervozni ti ljudje! Lej, kako tenko kožo ima!

— Ali so mrtvi? zajeceljal je za njegovim hrbtom s trepetajočim glasom Peter. Bazarov se je ozrl. — Idi hitro po vode, preživel bo naju oba.

A omikani sluga vidno ni razumel njegovih besed ter se ni premaknil z mesta. Pavel Petrovič odprl je počasi očesi. „Umirajo!“ zašepetal je Peter in se začel križati.

— Prav imate . . . Kako neumen obraz! rekel je vs prisiljenim smehljajem ranjeni gentleman.

— Idi vender po vode, hudič! zaupil je Bazarov.

— Ni treba . . . To je bil le kratek vertige . . . Pomagajte mi, da sedem . . . tako . . . Treba je le nekoliko zavezati to prasko in jaz pojdem peš domov,

če ne, mi pa tudi lahko pošljete voz. Dvoboja, ako vam je prav, ne bodeva ponavljala. Vedli ste se častno . . . danes, danes zapomnite si.

— O prošlem ni vredno govoriti, dejal je Bazarov, a — kar se tiče bodočnosti, ni si treba ubijati glave, ker se mislim takoj pobrati. Dajte, da vam takoj nogo prevežem; rana ni — nevarna, a vender je bolje, da ustavimo kri. A najprej treba je tega-le zemljana obuditi.

Bazarov zgrabil je Petra za vrat in ga poslal po voz.

— Glej, da ne prestrašiš brata, rekel mu je Pavel Petrovič, — ne pravi mu ničesar!

Peter je odhitel; dokler je pa on tekel po voz, sedela sta oba protivnika na tleh in molčala. Pavel Petrovič skušal je ne gledati Bazarova, pomiriti se ž njim vender ni hotel. Sramoval se je svoje ošabnosti, svoje neukretnosti, sramoval se je vsega po njem prouzročenega dogodka, dasi je čutil, da bi se na lepši način ne bil mogel končati. „Saj se ne bo dolgo tod klatil“, tolažil se je, — „in to je dobro!“ Molčanje bilo je težko in neprijetno. Nobenemu ni ugajalo. Oba sta si priznavala, da drug drugzega raz-

ume. Prijateljem je to izpoznanje — prijetno, a popolnoma neprijetno je neprijateljem, posebno kedar se ne morejo ni pogovoriti in raziti.

— Ali vam nisem pretrdo prevezal noge? vprašal je naposled Bazarov.

— Ne, prav nič, dobro, odgovoril je Pavel Petrovič in pristavil čez nekoliko časa: — brata ne bomo mogli preslepiti, treba mu reči, da sva se sprla radi politike.

— Prav dobro, rekel je Bazarov. — Rečete mu lahko, da sem jaz zabavljaj na vse anglomane.

— Izvrstno. Kaj pravite, kaj misli sedaj o nama ta-le človek? nadaljeval je Pavel Petrovič kazaje na onega mušika, ki je nekoliko minut pred dvobojem gnal mimo Bazarova ostremljena konja ter povračavši se krenil na stran in privzdignil čepico, zagledavši „gospoda“.

— Kdo bi to vedel? odgovoril je Bazarov: — najgotoveje je, da nič ne misli. Ruski mušik — je oni tajinstveni neznanec, o kojem je nekdanj mnogo razpravljala pisateljica Ana Radcliffe. Kdo ga razume. Bazarov obrnil se je v stran in zagledal blede obraz Nikolaja Petroviča sedečega v vozu. Po

skočil je z njega, predno je obstal, ter pobitel k bratu. Kaj je to? vprašal je z vznemirjenim glasom: Evgenij Vasiljevič, prosim vas, kaj je to?

— Nič, odgovoril je Pavel Petrovič, — po nepotrebnem so te vznemirili. Nekoliko sva se sprla z gospodom Bazarovom in jaz sem to nekoliko poplačal.

— Vender, kako je vse to prišlo, radi Boga?

— Kako bi ti povedal? Gospod Bazarov izrazil se je nedostojno o siru Robertu Peelu. Dostavljam, da sem vsega tega kriv jaz, gospod Bazarov vedel se je častno. Jaz sem ga pozval.

— A ti si krvav, za Boga!

— Si li mislil, da imam vodo v žilah? Sicer pa je dobro za me, da se mi je malo kri puščala. Kaj ne da, doktor? Pomagaj mi, da sedem na voz in ne bodi otožen. Jutri bom zdrav. Tako; dobro! Poženi, kočijaž!

Nikolaj Petrovič stopal je za vozom. Bazarov ostal je zadaj . . .

— Prošiti vas moram, da bodete skrbeli za brata, rekel mu je Nikolaj Petrovič, — dokler nam ne pripeljejo drugega zdravnika iz mesta. Bazarov priklonil se je molče.

Čez jedno uro je že ležal Pavel Petrovič v postelji s strokovnjaški prevezano nogo. Vsa hiša se je prestrašila: Fenički postalo je slabo. Nikolaj Petrovič vil je tihoma z rokama, Pavel Petrovič pa se je smejal in šalil posebno z Bazarovim. Oblekel si je drobno, batistno srajco, gizdalinsko jutranjo suknjico in pokrnil se s fesom. Zaves ni dovolil potegniti preko oken ter se je šaljivo pritoževal, da ne sme mnogo jesti.

Proti noči ga je vender poprijela vročica; glava ga je jela boleti. Prišel je zdravnik iz mesta. (Nikolaj Petrovič ni poslušal brata, in tudi Bazarov si je tega želel. Sedel je ves dan v svoji sobi ves žolt in zèl in le za kratek čas hiteval je k bolniku; kake dvakrat srečal je slučajno Feničko, a bežala je s strahom od njega.) Novi zdravnik nasvetoval je hladne pijače, sicer pa je potrdil Bazarovlje trditve, da ni nikake nevarnosti. Nikolaj Petrovič rekel mu je, da se je brat po neprevid-

nosti sam ranil, na kar je doktor odgovoril: „Hm!“ — a dobivši baš tedaj 25 srebrnih rubljev za plačilo, dejal je: „Res, to se večkrat dogodi.“

Nihče v hiši ni šel niti spat niti se ni slekel. Nikolaj Petrovič hodil je po prstih k bratu in po prstih zopet odhajal. Ta pa je dremal, izlahka stolkal, dejal mu francosko: „couchez-vous!“ — in prosil pijače. Nikolaj Petrovič ukazal je jedenkrat Fenički, da mu ponese kozarec limonade; Pavel Petrovič pogledal jo je prodirno ter izpraznil kozarec do dna. Proti večeru pohujšala se je neholiko vročica, bolniku se je nekoliko bledlo. Izprva govoril je Pavel Petrovič pretrgane besede; potem odprl je najedenkrat oči in, zagledavši pri sebi svojega brata skrbno pripognenega nad njim, rekel je: — Ali ni res, Nikolaj, Fenička ima nekaj sorodnega z Neli?

— S kako Neli, Pavle?

— Kako vprašuješ! S kneginjo R... Posedno v gornjem delu obraza. C' est de la même famille.

Nikolaj Petrovič ni ničesar odgovoril, in čudil se je pri sebi, da stara čuvstva v človeku tako

dolgo žive. „Kako pripluje to časih na vrh,“ mislil je.

Ah, kako ljubim to ničevo bitje! zastokal je Pavel Petrovič pokladaje si roki pod vzglavlje. — Nikedar ne bodem trpel, da bi se kak predrzneš osmelil dotakniti je . . . šepetal je čez nekaj trenutkov.

Nikolaj Petrovič je le vzdihnil; niti čutil ní, na koga so se nanašale te besede.

Bazarov oglasil se je pri njem drugi dan ob osmih. Zložil je že vse svoje stvari in izpustil vse žabe, hrušče in tice.

Ali ste se prišli posloviti? vprašal je Nikolaj Petrovič idoč mu nasproti.

— Tako je.

Razumem vas ter odobravam popolnem. Moj ubogi brat je res kriv, zato pa je bil tudi kaznovan. Povedal mi je sam, da je storil tako, da vam ni bilo mogoče drugače ravnati. Verujem, da se niste mogli izogniti tega dvoboja, ki . . . ki se dá do neke stopinje pojasniti že iz vednega antagonizma vajinih nazorov. (Nikolaj Petrovič zmedel se je v govoru.) Moj brat je človek dražljive naravi, trdo-

vraten in konservativen . . . Hvala Bogu, da se je samo tako izvršilo! Porabil sem vsa potrebna sredstva, da ne bo govoriče . . .

— Ostavljam vam svoj naslov za slučaj, ako se kaj dogodi, opomnil je malomarno Bazarov.

— Nadejam se, da se ne bo ničesar dogodilo, Evgenij Vasiljič . . . Jako žal mi je, da je vaše bivanje v moji hiši imelo tako . . . tak konec. Žalostí me to tem bolj, ker Arkadij . . .

— Gotovo se bom še ž njim videl, odgovoril je Bazarov, v katerem so „pojasnenja“ in „izjave“ vsake vrste vedno vzbujale neko nestrpno čuvstvo: — sicer pa vas prosim, da ga pozdravite v mojem imenu ter mu izrazite moje sožalenje.

— Tudi jaz prosim . . . odgovoril je s poklonom Nikolaj Petrovič, a Bazarov ni čakal konca njegove fraze in odšel.

Zvedevši ob odhodu Bazarovljem, želel ga je Pavel Petrovič še jedenkrat videti in mu je stisnil roko. A Bazarov ostal je tudi sedaj hladen, kakor lel, čutil je, da se hoče Pavel Petrovič kazati velečušnega. Od Feničke se ni mogel posloviti: pokinal jej je le v okno. Njen obraz zdel se mu je

žalosten. „Togovala bo!“ rekel je samemu sebi . . . „No, se bo že kako ozdravila! — Peter pa je bil toli ginen, da je plakal naslonjen mu na ramo, dokler ga Bazarov ni ohladil z vprašanjem, „če nema močvirnatih očes“, Dunjaša pa je morala bežati v gozd, da bi skrila svojo boleost. Krivec vsega tega gorja sedel jo na telego, zapalil smodko in, ko se je na četrti vrsti na ovinku poslednjikrat pokazala njegovima očesoma Kirsanovlja nasebina s svojo novo hišo, razprostrta v jedno vrsto, pljunil je le, rekoč: „prekleta jara gospoda!“ in se tesneje zavil v plašč. —

Pavlu Petroviču postalo je skoro bolje, a v postelji moral je ostati okolu teden dnij. Prenašal je svoje, kakor se je izražal, „jetništvo“ precej potrpežljivo, vendar dajal si je največ opraviti s toaleta in vedno veleval škropiti z „eau de Cologne.“ Nikolaj Petrovič čital mu je časopise, Fenička stregla mu je kakor poprej, prinašala mu je juhe, limonade, v mehko kuhanih jajc, čaja, a neki tajen strah postalil se jo je vselej, kadar je stopila v njegovo sobo. Nepričakovani korak Pavla Petroviča preplašil je vse ljudi v hiši, njo pa najbolj; jedini

Prokofjič ni se dal motiti in govoril je, da so se tudi o njegovem času gospoda dvobojevali, vender le „čestita gospoda mej saboj, take tepce pa so dali za njihovo nesramnost v hlevu pretepsti.“

Vest ni Fenički ničesar očitala, a misel o uzroku dvoboja mučila jo je včasih; in tudi Pavel Petrovič gledal jo je tako čudno ... tako, da je tudi, če mu je obrnila hrbet, čutila na sebi njegovi očesi. Shujšala je od neprestanega notranjega nemira in, kakor je naravno, postala je še lepša. Nekdaj — bilo je zjutraj — čutil se je Pavel Petrovič boljšega ter šel iz postelje na divan. Nikolaj Petrovič pa se je prepričavši se o njegovem zdravju, odpravil na pod. Fenička prinesla je čašico čaja in postavivši jo na mizico hotela je oditi. Pavel Petrovič jo je zadržal.

— Kam tako hitite, Fedora Nikolajevna, začel je, — ali imate kak opravek?

— Ne ... da ... Tam moram čaj natakati.

— To opravi Dunjaša brez vas, posedite nekoliko pri bolniku. Res, govoriti imam z vami.

Fenička je prisedla molče na kraj stola.

— Poslušajte, rekel je Pavel Petrovič in pogladil si brke, — hotel sem vas že davno vprašati, vi se me nekako bojite?

— Ja—z? . . .

— Da, vi. Nikedar me ne pogledate, kakor da bi ne imeli čiste vesti.

Fenička je zarudela in pogledala Pavla Petroviča. Zdel se jej je nekamo čuden in srce jej je nehote zadrhtelo.

— Ali imate čisto vest? vprašal jo je.

— Čemu bi ne bila čista? zašepetala je.

— Jaz ne vem; Sicer pa, pred kom morete biti kriva? Pred manoj? To je neverjetno. Pred drugimi osobami tu v hiši? To je tudi nemogoče. Ali morebiti pred bratom? Saj ga vender ljubite?

— Ljubim.

— Z vso dušo, z vsem srcem?

— Jaz ljubim Nikolaja Petroviča z vsem srcem,

— Ali res? Poglejte me, Fenička (prvikrat imenoval jo je tako) . . . vi veste . . . da je laž velik greh!

— Jaz ne lažem, Pavel Petrovič, Ako bi Nikolaja Petroviča ne ljubila, potem bi ne smela živeti.

— In za nikogar bi ga ne zamenjali?

— Za koga bi ga pač zamenjala?

— Jaz ne vem! Morebiti za onega gospoda, ki je odpotoval.

Fenička je ustala. — Moj Bog, Pavel Petrovič, čemu me mučite? Kaj sem vam storila? Kako morete tako govoriti? . . .

— Fenička, rekel je z žalostnim glasom Pavel Petrovič, — saj sem videl . .

— Kaj ste videli?

— Tam . . v lopici.

Fenička zarudela je vsa do las in ušes. — A v čem sem jaz pri tem kriva? vprašala je s težavo.

Pavel Petrovič se je vzdignil. — Vi niste krivi? Ne? Prav nič?

— Jaz ljubim Nikolaja Petroviča jedinega na svetu in ljubila ga bom večno! rekla je z nepričakovano silo Fenička, dočim jej je ihtenje stiskalo grlo: — kar pa ste videli, rekla bom tudi na sodni dan, da v tem nimam krivde in rajše umrem takoj,

kakor, da bi se o meni tako sumilo, da sem svojega dobrotnika Nikolaja Petroviča . . .

Tu ostavil jo je glas, in v tem trenutku čutila je, da jo je Pavel Petrovič za roki prijel in ja stisnil . . . Pogledala ga je in okamenela. Postal je še bledeji nego prej, očesi sta se mu žarili, in kar je bilo najčudoviteje, debela, osamela solza tekla mu je po lici.

— Fenička! dejal je z nekakim čudnim šepetom: ljubite, ljubite mojega brata! On je tako dober izvrsten človek! Ne bodite mu nezvesti za nikogar na svetu, ne poslušajte besed nikogar! Pomislite si, kaj morebiti strašneje, kakor ljubiti in ne ljubljen biti! Ne zavržite nikedar mojega ubogega Nikolaja!

Očesi Fenička sta se posušili in strah jo je minil, — tako se je začudila. A kaj se je zgodilo z njo, ko je Pavel Petrovič, sam Pavel Petrovič pritisnil njeno roko na svoja usta, in pritiskal in pritiskal ne poljubujé jo le zdaj pa zdaj krčevito vzdihujé . . .

Stopnice so zaškripale pod brzimi koraki . . . Potisnil je Feničko od sebe ter položil glavo na blazinico Dveri so se odprle, in — vesel, svež in

rudeč prikazal se je Nikolaj Petrovič. Mitja, ravno tako svež in vesel kakor otec skakal je v sami srajčici na njegovih prsih, ter se opiral z golimanožicama ob velike gumbе njegove kmetske suknje.

Fenička skočila je k njemu in objemši z rokama njega in sina pritisnila glavo na njegovo ramo. Nikolaj Petrovič se je začudil: Fenička bojazljiva in skromna se mu nikedar ni laskala v prisotnost tretje osebe.

— Kaj ti je? vprašal jo je in ozrši se na brata, izročil jej Mitjo. — Saj ti pač ni slabeje? vprašal ga je, pristopivši k Pavlu Petroviču.

Ta pa si je zakril obraz z batistno rutico. — Ne . . . tako . . . nič . . . Nasprotno mnogo bolje mi je.

— To ni prav, da si šel na divan. Kam greš? pristavil je Nikolaj Petrovič obračaje se k Fenički a ta zaprla je že dveri za saboj. — Prinesel sem ti pokazat svojega dečaka, bilo mu je dolgčas po strici. Čemu ga je odnesla? Vender, kaj ti je? Ali se je kaj mej vama dogodilo, ali kaj?

— Brat! rekel je veličastno Pavel Petrovič. Nikolaj Petrovič je zatrepetal. Postalo mu je tesno, sam ni vedel zakaj.

— Brat, ponovil je Pavel Petrovič, — daj mi besedo, da mi izpolniš jedno prošnjo!

— Kako prošnjo? Govori!

— Jako važna je, od nje zavisi vsa po mojih mislih vsa sreča tvojega življenja. Ves čas sem dolgo premišljal o čem, kar ti hočem sedaj povedati... Brat, izpolni svojo dolžnost, dolžnost častnega in plemenitega človeka, končaj neumnost in nepravo razmerje, v kakeršnem si ti, ti, najboljši mej vsemi ljudmi!

— Kaj hočeš reči, Pavel?

— Oženi se s Feničko... Ona te ljubi, ona je — mati tvojega sina.

Nikolaj Petrovič umaknil se je za korak in sklenil roki. — Ti to govoriš, Pavel? Ti, katerega sem si vedno mislim največega protivnika takih zakonov! Ti to govoriš! Ali mari ne veš, da le iz spoštovanja do tebe nesem izpolnil tega, kar si ti tako pravično imenoval mojo dolžnost?

— Škoda, da si me v tem slučaju tako spoštoval, rekel je z otožnim nasmehom Pavel Petrovič.

— Misli ti pričenjam, da je imel Bazarov pravo, ko mi je očital aristokratizem. Ne, ljubi brat, dovolj smo že delali in mislili na svetu: stari smo že in ohlajeni; čas je, da odložimo vso nečimernost. Res je, kakor praviš, začnimo — izpolnovati svoj dolg, videl boš, da dobimo še srečo po vrhu.

Nikolaj Petrovič objel je svojega brata.

— Popolnoma si mi odprl oči! vskliknil je. — Nisem vedno zaman trdil, da si ti gola dobrota in razumnost, sedaj pa vidim, da si ravno tako razumen kakor tudi velikodušen.

— Tiše, tiše, prekinil ga je Pavel Petrovič. Ne pozabi noge svojega razumnega brata, ki se je v petdesetem letu dvobojeval, kakor praporščak. Torej, stvar je končana: Fenička bo moja . . . belle soeur.

— Dragi moj Pavel! A kaj bo rekel Arkadij?

— Arkadij? Veselil se bo, verjemi! Zakona sicer ni v njegovih principih, a ugalo bo to njegovemu čuvstvu za enakost. In res, kaj nam hočejo kaste au dixneuvième siècle?

— Ah, Pavel, Pavel, naj te še jedenkrat poljubim! Ne boj se, storil bom previdno.

Brata sta se objela.

— Kako misliš, ali bi ne bilo prav, da jej takoj razkriješ svoj namen? vprašal je Pavel Petrovič.

— Čemu bi tako hitel? dejal je Nikolaj Petrovič. — Ali sta se morebiti vidva kaj v tem pogovarjala?

— Midva pogovarjala? Quelle idée!

— No, prav dobro! Pred vsem ozdravi, to nam ne uide, treba je dobro premisliti in preudariti...

— Odločil si se vender?

— Gotovo sem se odločil in zahvaljujem se ti iz dna duše. Sedaj te moram ostaviti, oddahniti si moraš, vsak nemir ti škoduje... Govorila bo-deva še o tem Zaspi, duša moja, in Bog, ti daj zdravje!

„Zakaj se mi tako zahvaljuje?“ pomislil je Pavel Petrovič, ko je ostal sam.

„Kakor, da bi to ne bilo zaviselo od njega! Jaz pa pojdem, ko se on oženi kam daleč, v Dra-

žlane ali Florencijo in bom ondu živel, dokler ne poginem.“

Pavel Petrovič pomočil si je čelo z „eau de Cologne“ in zatisnil očesi. Obsevana od jarkega dnevnega svita, ležala je njegova lepa, upala glava ne beli blazinici, kakor glava mrtveca ... In on bil je tudi mrtvec ...

XXV.

V Nikolskem, na vrtu, v senci visokega jasena sedela je na drveni klopici Katja z Arkadijem. Na zemlji poleg njiju pomestil se je Tifi z ono lepo ležo telesa, katero imenujejo lovci „rusačja leža“. Arkadij in Katja sta molčala. On držal je v roki poluodprto knjigo, ona pa je jemala iz jerbasčka drobtinice belega kruha in jih metala mali tolpci vrabcev, ki so s svojstveno si plašno predrznostjo švigali in čivkali ob njenih nogah. Slab veter zibal se je po jasenovem listji polagoma črtaje sem ter tja po temni stezici in po žoltnem hrbtu Tifija bledeozlate pramene svetlobe; enakomerna senca oblivala je Arkadija in Katjo, le izredka zabliščala se je na njunih laseh jarka lisa. Oba sta molčala, a ravno v tem, kako sta molčala, kako sta sedela

drug poleg drugega, kazalo se je zaupno soglasje, vsak od njiju vedel se je, kakor bi niti ne mislilo svojem sosedu, skrivoma pa se je radoval njegove bližine. Tudi njuna obraza izpremenila sta se od tedaj, kar smo jo zadnjikrat videli: Arkadij bil je videti mirneji, Katja živahneja, predrzneja.

— Ali se vam ne zdi, začel je Arkadij, — da Rusi j a s e n jako dobro imenujejo: nijedno drevo ni tako lahko in j a s n o prozorno na zraku, kakor to.

Katja privzdignila je glavo in rekla: „Dà“, Arkadij pa si je mislil: „ta me vsaj radi tega ne kara, da se pojetično izražam.

— Jaz ne ljubim Heineja, rekla je Katja pokazujé z očesoma na knjigo, koju je Arkadij držal v rokah, — ni kadar se smeji ni kadar se joče: ljubim ga samo, kadar je zamišljen in otožen.

— Meni pa ugaja, kadar se smeji, opomnil je Arkadij.

— To so vam še stari sledovi vaše satiriške naravi . . . (Stari sledovi! pomislil je Arkadij, — ko bi Bazarov to slišal!) Le počakajte, izpreobrnili vas bomo!

— Kdo me bo izpreobrnil? Vi?

— Kdo? Sestra, Porfirij Platonič, s katerim se že več ne prepirate, in tetka, katero ste predčerašnjem spremili v cerkev.

— Jaz nesem mogel odreči! Kar se pa tiče Ane Sergějevne, pomnite pač, da je bila v mnogih stvareh jednih misli z Evgenijem.

— Sestra bila je tedaj pod njegovim uplivom, kakor vi.

— Kakor jaz! Ali se vam zdi, da sem se že oprostil njegovega upliva?

Katja je umolknila.

— Vem, nadaljeval je Arkadij, — on vam nikedar ni ugajal.

— Jaz ne morem soditi o njem

— Veste kaj, Katarin Sergějevna? Vselej, kadar čujem ta odgovor, ne verujem mu . . . Ni ga človeka, o kojem bi ne mogel vsak izmed nas soditi! To je prazen izgovor.

— No, torej vam povem, da je on . . . ne da mi on ne ugaja, in jaz čutim, da je on meni tuj, da sem jaz njemu tuja . . . da ste vi tudi njemu tuji.

— Kako to?

— Kako bi vam rekla? . . . On je ujeda, mi dva sva pa ukročena.

— Tudi jaz sem ukročen?

Katja je pokimala.

Arkadij popraskal se je za ušesom. — Poslušajte, Katarina Sergějevna; ali veste, da je to pravo za pravo razžaljivo?

— Ali bi morebiti bili vi radi ujeda?

— Ujeda ne, a močan, energiški.

— Tega se ne more hoteti . . . Glejte, vaš prijatelj tega tudi neče in vender je.

— Hm! Kako mislite, da je imel velik upliv na Ano Sergějevno?

— Dà. A njej nihče ne more dolgo zapovedovati, pristavila je Katja poluglasno.

— Zakaj mislite to?

— Ona je jako ponosna . . . tega nisem hotela reči . . . ona jako visoko ceni svojo nezavisnost.

— Kdo je pač ne ceni? vprašal je Arkadij, a samemu šinilo je v glavo: „a čemu je pač?“ „Čemu je pač? šinilo je tudi Katji v glavo. Mladi

ljudje, ki se često in prijateljsko shajajo imajo neprenehoma taiste misli.

Arkadij se je zabmehljal in izlabka sklonivši se h Katji zašepetal: — Priznajte, da se nje nekoliko bojite?

— Koga?

Nje, ponovil je z naglasom Arkadij.

— In vi? vprašala je s svoje strani Katja.

— Tudi jaz, zapomnite si, rekel sem: tudi jaz.

Katja zažugala mu je s prstom. Temu se čudim, začela je; — nikedar ni bila sestra tako razpoložena nasproti vam, kakor baš sedaj, mnogo bolje ko o vašem prvem prihodu.

— Tedaj res!

— Ali tega niste opazili? Vas-li to ne veseli?

Arkadij se je zamislil.

— S čim naj bi bil zaslužil naklonenost Ane Sergějevne? Menda vender ne s tem, da sem jej prinesel pisma vaše mamice?

— Tudi s tem, pa so še drugi uzroki, katerih ne povem.

— In zakaj ne?

— Ne povem!

— O! že vem, da ste jako samoglavi.

— Samoglava.

— In, da znate strogo opazovati.

Katja pogledala je od strani Arkadija. — Ali vas morebiti to jezi? O čem premišlujete?

— Premišlujem, odkod bi vi dobili ta dar opazovanja, katerega imate v istini? Vi ste tako boječi, nezaupljivi, vseh se ogibate...

— Mnogo sem živela sama za se, nehote se jame tako premišljevati. Ali pa se res vseh ogibam?

Arkadij pogledal je Katjo z zahvalnim očesom.

— Vse to je res, nadaljeval, — a ljudje v vašem položaji, reči hočem, v vaših okoliščinah imajo redkokedaj ta dar; do njih pride, kakor do carjev, istina jako težko.

— Saj jaz nisem bogata.

Arkadij se je začudil in ni tako razumel Katje. „To je res, posestvo je vse sestrino!“ prišlo mu je na pamet; ta misel mu ni bila neprijetna.

— Kako ste dobro povedali! dejal je.

— Kaj pa?

— Povedali ste dobro, priprosto ne sramovaje se in ne olepšuje. Res: meni se zdi, da mora človek,

ki ve in pravi, da je reven, imeti nekaj posebnega, nekak ponos posebne vrste.

— Jaz nisem čutila ničesar takega, hvala za to sestri, omenila sem svoje stanje le radi tega, ker je ravno govor nanesel na to.

— Tako; vender priznajte, da imate tudi vi majben del tega ponosa, o kojem sem ravnokar govoril.

— Na primer?

— Na primer — saj mi odpuščate moje vprašanje — ali bi vi ne mogli vzeti bogatega moža?

— Ako bi ga jako ljubila . . . Ne, zdi se mi, da bi ga tudi potem ne vzela.

— A! Vidite! vskliknil je Arkadij in čez nekoliko časa pristavil: in čemu bi ga ne vzeli?

— Radi tega, ker se že v pesni odsvetuje ne-jednaka ženitev.

— Vi hočete morebiti zapovedovati ali . . .

— O ne! Čemu to? Nasprotno, jaz sem pripravljena pokoriti se, ali nejednakost je težka. A spoštovati sebe in pokoriti se, to razumim, to je sreča, a podvrščeno življenje . . . Ne, zadosti je tudi tako.

— Zadosti je tako, ponovil je Arkadij za Katjo. — Dà, dà, nadaljeval je, — niste zastonj iste krvi kakor Ana Sergějevna, vi ste ravno tako samostojna, kakor ona, a vi ste bolj prikriti. Vi bi, prepričan sem, za nič ne izjavili prva svojega čustva, naj bi bilo še tako silno in sveto!

— Kako pa drugače? vprašala je Katja.

— Obe sta jednako pametni, vi imate ravno toliko, če ne več, značaja kakor ona . . .

— Prosim vas, ne primerjate me s sestro, prekinila ga je brzo Katja, — to je za-me nekoliko neugodno. Pozabili ste menda, da je sestra i lepota, i umnica, i . . . vi, Arkadij Nikolajič bi posebno ne smeli govoriti takih besed in še s tako resnim obrazom.

— Kaj to pomenja: vi posebno, — in iz česa sklepate, da se šalim?

— Gotovo, vi se šalite.

— Ali mislite? Kaj pa, če sem prepričan o tem, kar govorim? Če se mi zdi, da se še nisem dovolj odločno izrazil?

— Ne razumim vas.

— Ali res ne? No, sedaj vidim, da sem previsoko cenil vaš dar opazovanja.

— Kako to?

Arkadij ni ničesar odgovoril in se obrnil proč, Katja pa je poiskala v jerbasčku še nekoliko drobtin ter jih jela metati vrabcem, a mahala je preveč z roko, in odletavali so proč, ne da bi mogli pobrati drobtin.

— Katarina Sergějevna! rekel je najedenkrat Arkadij: — gotovo vam je to vse jedno, a vedite, da bi vas ne zamenjal ni za vašo sestro, — ni za nikogar na svetu.

Ustal je in se hitro oddaljil, kakor da bi se bil zbal besed, ki so mu ušle z jezika.

Katja pa si je položila obe roki z jerbasčkom vred v naročje in naklonivši glavo dolgo gledala za Arkadijem. Mala rudečica oblila jej je nekoliko obraz, a ustni se jej nista smejali in temni očesi izrazali sta začudenost in še neko drugo do tedaj še brezimno čuvstvo.

— Ali si sama? začul se je poleg nje glas Ane Sergějevne. — Meni se zdi, da si šla na vrt z Arkadijem.

Katja obrnila je polagoma svoji očesi proti sestri (okusno, da celo lično oblečena stala je na stezici ter šegotala s koncem odprtega solnčnika Tifjevi ušesi), in polagoma odgovorila: — Sama.

— To vidim, odgovorila je s smehom: — torej je šel zopet v svojo sobo?

— Dà.

— Ali sta skupaj čitala?

— Dà

Ana Sergějevna prijala je Katjo za brado ter jej privzdignila glavo.

— Menim, da se vsaj nista sprla?

— Ne, odgovorila je Katja in nežno odstranila sestrino roko.

— Kako slovesno odgovarjaš! Mislila sem, da ga bom tu našla ter mu predložila, da se gre z manoj sprehajati. Vedno me prosi za to. Iz mesta prinesli so ti čevljičke, idi in pomeri jih; včeraj sem že opazila, da so prejšnji popolnem ponošeni. V obče se ti za to premalo brigaš in vender imaš tako ljubeznivi nožici! Tudi tvoji roki sta lepi . . . le veliki, zato moraš bolje paziti na nožice. Vender ti nisi koketka!

Ana Sergějevna odšla je naprej po stezici iz-
lahka šumeč s svojim rudečim krilom. Katja je
ustala s klopice in vzemši Heineja s saboj, odšla
je tudi — a ne pomerjat čevljičkov.

„Ljubeznivi nožici“, mislila je, počasi in lahko
stopanje po razžarjenih stopnicah terasinih: —
„ljubeznivi nožici, pravite . . . No, on bo tudi ležal
pri njih!

A takoj se je spametovala in hitro vzbežala je
navzgor.

Arkadij šel je po mostovži v svojo sobo; hišnik
ga je dohitel ter mu javil, da sedi pri njem Bazarov.

— Evgenij! vskliknil je nekako s strahom
Arkadij: — ali je že dolgo, kar je prišel?

— Ravnokar so prišli in prepovedali so mi
naznaniti jih Ani Sergějevni, temveč veleli so naj
jih naravnost k vam popeljem.

„Menda se vender ni kaka nesreča pri nas
doma prigodila“, pomislil je Arkadij in hitro pole-
tivši po stopnicah najedenkrat odprl dveri. Pogled
Bazarova ga je takoj pomiril, dasi bi bolj izvedeno
oko gotovo opazilo na kakor poprej energijski a
upali osobi znamenja notranjega nemira. S prašnim

plaščem na rami in s čepico na glavi sedel je na oknici in tudi tedaj ni ustal, ko se mu je vrgel Arkadij z glasnimi vskliki okrog vratu.

— Kako nepričakovano? Kak slučaj! trdil je hodeč po sobi, kakor človek, ki se sam domišljuje in želi pokazati, da se raduje. — Saj je pri nas vse v redu, vsi so zdravi, ali ne?

— V redu je vse pri vas, a zdravi neso vsi, odgovoril je Bazarov. — A ne boj se, ukaži mi kvasu primesti, prisedi in poslušaj, kar ti bom povedal z malimi a, upam, dovolj jasnimi besedami.

Arkadij je utihnil, in Bazarov razložil mu je svoj dvoboj s Pavlom Petrovičem. Arkadij se je jako začudil in užalostil, a zdelo se mu ni vredno, da bi to pravil, vprašal je le, če rana njegovega strica v istini ni nevarna, in dobivši odgovor, da je — jako zanimiva, a ne v medicinskem oziru, — nasmehljal se je prisiljeno, vendar pri srci bilo mu je tesno, in sramoval se je. Bazarov ga je razumel.

— Dà, brate, rekel je, — le glej, kaj to pomenja s fevdalci živeti. Sam postaneš fevdalec in v viteških turnirjih se skušaš. Zdaj se odpravljam

k „otcem“, tako je končal Bazarov, — in spotoma zavil sem sèm, da bi ti vse to povedal, rekel bi, če bi se mi ne zdela brezkoristna laž — neumnost. Ne, zavil sem sèm — vrag vedi zakaj! Vidiš, človeku je časih koristno, da se zgrabi za čop in se izruje, kakor redkev iz grêde, to sem storil te dni. . . . A hotel sem še jedenkrat te videti, kar sem ostavil grêdo, kjer sem vsklil.

— Mislim, da se te besede ne nanašajo na-me, dejal je Arkadij, — mislim, da se nečeš od mene ločiti.

Bazarov pogledal ga je ostro, nekako prodirno.

— Ali bi te to tako užalilo? Meni se zdi, da si se ti že ločil od mene! Tako svež in hčen . . . gotovo ti gre delo z Ano Sergějevno odlično izpod rok.

— Kako delo z Ano Sergějevno?

— Ali morebiti nesi radi nje prišel semkaj iz mesta, tiček? Res, kako napredujejo ondu nedeljske šole? Ali menda nesi zaljubljen vanjo? Ti je morebiti prišla doba odpovedi?

— Evgenij, ti veš, da sem vedno bil odkritosrčen proti tebi! Zagotavljam te, prisegam ti, da se motiš!

— Hm! Nova beseda, opomnil je poluglasno Bazarov. — Vender radi tega se ti ni treba ugrevati, vedi, da mi je vse popolnoma jednako. Romantik bi rekel: jaz čutim, da pričenjajo najini poti na dvoje iti, jaz pa govorim priprosto, da sva drug drugega sita . . .

— Evgenij! . . .

— Duša moja, to ni nesreča, marsičesar drugega postane človek na svetu sit. Sedaj, mislim, se lahko ločiva. Odkar sem tu, sem tako pasje volje, kakor da bi se bil načital Gogoljevih pisem kalužki gubernatorki. Tudi konj nesem dal izpreči.

— Prosim te, to je nemogoče!

— Čemu?

— O sebi niti ne govorim, a popolnoma nespodobno bilo bi to napram Ani Sergějevni, ki te gotovo želi videti.

— No, v tem se motiš.

— Nasprotno, uverjen sem, da imam pravo, je rekel Arkadij. — Čemu bi se hlinil? Če sva že

do tega prišla, ali nesi ti sam radi nje sem prišel?

— Morebiti da je res, a ti se vender-le motiš.

Arkadij pa je imel pravo. Ana Sergějevna želela je videti Bazarova in ga je po hišniku k sebi naprosila. Bazarov preoblekel se je predno je šel k njej: pokazalo se je, da je položil svojo novo obleko tako v kovčeg, da jo je imel pri roki.

Odincova ga ni vsprejela v oni sobi, kjer jej tako nepričakovano razkril svojo ljubezen, temveč v sobi za goste. Ljubeznivo mu je pomolila konce prstov, a lice izražalo jej je nehoté neko prisiljenost.

— Ana Sergějevna, spešil je govoriti Bazarov, — pred vsem moram vas umiriti. Pred vami stoji smrtnik, ki se je že davno izpametoval in se nada, da so tudi drugi pozabili njegove neumnosti. Odpotujem za dolgo časa in dasi nesem mehko bitje, nerad bi vender nesel s saboj misel, da se me vi spominate z mrženjem

Ana Sergějevna vzdihnila je globoko, kakor človek dospevši na visoko goro, in nasmehljaj oživil

jej je obraz. Drugič pomolila je Bazarovu roko in mu vrnila njegov stisk.

— „Kdor se prošlega spomni, naj zgubi oko“, pravi pregovor, odgovorila je, — to tembolj, ker sem, odkritosrčno govorjeno, tudi jaz takrat grešila, ako ne s koketarijo, to na drug način. Izkratka: bodiva prijatelja, kakor poprej! Vse so bile sanje, ali ni res? Kdo pa se spomina sanj?

— Kdo se jih spomina? In poleg tega je ljubezen . . . umeten čut!

Ali res? Jako rada slišim to.

Tako govorila je Ana Sergějevna, in tako je govoril Bazarov; oba sta mislila, da sta govorila istino. Je li bila istina, popolna istina v njunih besedah? Tega sama nesta vedela, in tem manj vé pisatelj. Pogovor mej njima pa je bil tak, kakor da bi si drug drugemu popolnoma zaupala.

Ana Sergějevna vprašala je mej drugim Bazarova, kaj je delal pri Kirsanovih. Jedva, da jej ni povedal o svojem dvoboju s Pavlom Petrovičem, a zdržal se je pri misli, da bi ona menila, dà hoče biti zanimiv, in odgovoril jej je, da je ves čas delal.

— Jaz pa, dejala je Ana Sergějevna, — sanjarila sem začetkoma, Bog ve, zakaj, celo na tuje sem se namenila, mislite si! . . . Potem mi je to prešlo; vaš prijatelj Arkadij Nikolajič je prišel in jaz povrnila sem se zopet v svoj tir, v svojo pravo ulogo.

— V kako ulogo, dovolite mi, da vem?

— V ulogo tetke, odgojiteljice, matere, imenujte jo, kakor bočete. Vender, ali veste, da poprejšem dobro razumela vašega tesnega prijateljstva z Arkadijem Nikolajičem, zmatrala sem ga precej neznatnega. A sedaj izpoznala sem ga bolje in se prepričala, da je pameten . . . Glavno pa je, on je mlad, mlad . . . ne kakor sva midva, Evgenij Vasiljič.

— Ali je še vedno tako boječ v vaši prisotnosti? vprašal je Bazarov.

— Ali je bil . . . začela je Ana Sergějevna, a premislivši nekoliko, pristavila je! — sedaj jel je zaupneje z manoj govoriti. Prej se me je ogibal. Sicer pa tudi jaz nesem iskala njegove družbe. S Katjo sta sedaj zelo prijatelja.

Bazarov postal je nepotrpežljiv. — „Ženska ne more, da bi se ne hlinila!“ mislil si je. — Pravite, da se vas je ogibal, rekel je s hladnim nasmehom, — a najbrže vam ni bilo skrito, da je bil v vas zaljubljen?

— Kako? Tudi on? vskliknila je Sergějevna nehoté.

— Tudi on, ponovil je Bazarov s slovesnim priklonom. — Ali res tega niste vedeli in sem vam jaz povedal novost?

Ana Sergějevna povabila je očesi. — Motite se, Evgenij Vasiljič.

— Mislim, da ne. A, morebiti ne bi bil smel tega omenjati. „Pa se za naprej ne hlini,“ dostavil je sam pri sebi.

Čemu ne omenjati? Vender jaz mislim, da ste tudi tu preveč pripisovali minljivemu utisu. Začenja se mi dozdevati, da radi pretiravate.

— Ne govoriva več o tem, Ana Sergějevna!

— Čemu ne? rekla je, a sama preobrnila govor na drugo stran. Tesno jej je bilo poleg Bazarova, dasi mu je rekla in sama bila uverjena, da je vse pozabljeno. Govoreč o samih navadnih stva-

reh in šaleč se ž njim, čutila je vender-le majhen strah. Tako se pogovarjajo in smejajo brezskrbno, meni nič tebi nič, kakor na kopni zemlji; ako pa se naključí le mala nenavadnost, ako se pokaže le majhen znak česa nenavadnega, takoj pojavi se na obrazih vseh izraz posebnega nemira, svedočec o vednem prepričanju vedne nevarnosti.

Pogovor Ane Sergějevne z Bazarovom ni trajal dolgo. Jela je postajati zamišljena, odgovarjala je raztreseno ter mu konečno predložila da gresta v dvorano, kjer sta našla kneginjo in Katjo. „Kje pa je Arkadij Nikolajič?“ vprašala je gospodinja in zvedevši, da ga skoro celo uro nihče ni videl, poslala je ponj. Neso ga našli tako hitro, zalezel se je v najoddaljeneji kot na vrtu in oprši brado ob prekrižani roki sedel je zamišljen. Globoke in resne so bile njegove misli, a žalostne ne. Vedel je, da sedi Ana Sergějevna sama z Bazarovom, vender ni čutil ljubosumnosti, kakor poprej, nasprotno, lice žarilo se mu je milo, videti je bilo, kakor da bi se nečemu čudil in radoval in se na nekaj pripravljaj.

Ranjki Odincov ni ljubil novotarij, vender je dopuščal „očiščenemu ukusu kako igro“ in radi tega postavil si je na vrtu mej cvetličnjakom in ribnjakom iz ruskih opek poslopje podobno grškemu portiku. V zadnji, prazni steni tega portika ali galerije vdelanih bilo je šest dolbin za kipe, koje si je hotel Odincov naročiti izza meje. Ti kipovi naj bi predstavljali: Samoto, Molk, Premišljevanje, Otožnost, Sramožljivost in Občutljivost. Jedno iz njih, boginjo Molka, s prstom na ustih, so pripeljali in postavili; a grajski dečaki odbili so jej še isti dan nos in dasi se je ponudil neki sosedni pleskar, da jej prilepi „dvakrat lepši nos, nego je bil poprej“, ukazal jo je Odincov vender proč vzeti in postaviti na pod v kot, kjer je stala mnogo let vzbujaje strah vsem babjevernim kmeticam. Predno stran portika zaraslo je že davno gosto grmičevje: le nadglavja stebrov videla so se nad splošnim zelenjem. V portiku samem bilo je celo opoludne hladno. Ana Sergějevna ni zahajala na ta kraj od tedaj, kar je ondu videla gada, Katja pa je čestokrat prihajala posedat na veliko kamenito klop postavljeno pod jedno izmej dolbin. V svežosti in senci čitala je, ali

dejala ali se udajala onemu čutu popolne tišine, ki je gotovo vsakemu znan in čigar čar je v tem, da motriš jedva vedoč in brez uzroka široko valovje življenja, bijoče brezkončno krog nas in v nas same.

Drugi dan po prihodu Bazarovljem sedela je Katja na svoji ljubi klopi in poleg nje sedel je zopet Arkadij. Prosil jo je, da bi šla v „portik“.

Do zajutreka bilo je še jedno uro časa. Rosno jutro zamenilo se je z žarkim dnevom. Obraz Arkadija ohranil je včerajšni izraz, Katja bila je videti nekako skrbna. Sestra poklicala jo je takoj po čaji v svojo sobo in polaskavši se jej najprej, kar je Katjo vselej pripravilo v zadrego, svetovala jej je, da naj bode previdnejša v svojem vedenju nasproti Arkadiju in da naj se posebno izogiblje sestankov na samem, ker ja je že tetka in vsa hiša opazila. Razven tega bila je že prejšnji večer Ana Sergějevna slabe volje in tudi Katja sama bila je nemirna, kakor da bi jej vest očitala krivdo. Izpolnujoč Arkadiju prošnjo zatrjevala je samej sebi, da je to zadnjičkrat.

— Katarina Sergějevna, rekel je on z nekako prisiljeno neprisiljenostjo, — od tedaj, kar mi je

dodeljena sreča, da živim v jedni hiši z vami, govoril sem o mnogih stvareh z vami, poleg tega pa imam neko, za mene jako važno vprašanje, katerega se v svojih pogovorih še nisem dotaknil. Opomnili ste včeraj, da ste me tukaj izpreobrnil, pristavil je, loveč in izbegujoč ob enem vprašujoče vanj uprti pogled Katjin. — Res je v mnogem sem se izpremenil, in to veste vi bolje nego vsakdo — vi, kateri se imam pravo za pravo tudi zahvaliti za to izpreobrnitev.

— Jaz? . . . Meni? . . . vprašala je Katja.

— Sedaj nisem več oni domišljavi mladič, kakršen sem sem prišel, nadaljeval je Arkadij, — ni mi zaman minilo že triindvajseto leto. Kakor poprej želim biti koristen, želim posvetiti vse svoje moči resnici, a idejalov svojih ne iščem več tam, kjer sem jih iskal poprej, zdi se mi, da jih imam . . . mnogo bliže. Dosihdob nisem se poznal, stavil sem si naloge, ki so preko mojih močij . . . Očesi sta se mi pred nedavnim časom odprli, hvala samemu čuvstvu . . . Ne izražam se popolnem jasno, a mislim, da me razumite.

Katja ni ničesar odgovorila, a nehala je gledati na Arkadija.

— Misiim, začel je iznova že vznemirjenejim glasom, ščiinkovec pa je nad njim mej listjem breze brezskrbno pel svojo pesen, misiim, da je dolžnost vsakega človeka, dà je popolnem odkrito-srčen proti tem . . . kateri . . . izkratka proti dragim mu ljudem, in zato . . . sem se odločil . . .

A tu izneverila se je Arkadiju izgovornost; bil je v zadregi, vznemirjen in moral je za nekaj časa umolknuti. Katja le še ni privzdignila očes. Vidilo se je, kakor da ne bi razumela, kam vse to meri in pričakovala je nečesa.

— Že naprej vidim, da se mi bodete čudili, začel je Arkadij iznova z zbranimi močmi, — tembolj ker se to čuvstvo nanaša na nekaj . . . način zapomnite si, na vas. Včera, ali pomnite, karali ste me, da sem premalo resen, nadaljeval je Arkadij, slično človeku, ki je zagazil v blato, in ki čuti, da se z vsakim, korakom pogreza vedno bolj in bolj, a vendar hiti naprej, z nado, da se bo skoro izylekel: — ta ukor se često napravi . . . pada . . . na mlade ljudi, tudi kadar bi se več ne smelo

dogoditi, in ako bi imel jaz več zaupanja v sebe . . . („Pomagaj mi, vender pomagaj!“ mislil je z obupom Arkadij, a Katja kakor prej ni premaknila glave.) Ako bi se mogel nadejati . . .

— Ako bi mogla verjeti temu, kar govorite, začul se je v tem trenutku jasni glas Ane Sergějevne.

Arkadij umolknil je takoj. Katja pa je obleдела. Mimo grmičja, ki je zakrivalo portik, vodila je stezica. Ana Sergějevna šla je po njej v spremstvu Bazarovljem. Katja in Arkadij nista mogla videti, ali slišala sta vsako besedo, šum obleke, celo dihanje. Napravila sta nekaj korakov in kakor nalašč obstala ravno pred portikom.

— Vidite torej, nalaljevala je Ana Sergějevna, — oba sva se motila, oba nisva več v prvi mladosti, posebno jaz ne; doživela sva, utrujena sva! Oba sva — kaj bi prikrivala? — pametna: začetkoma zanimala sva drug drugega, radovednost se je izbudila . . . in potem . . .

— In potem sem jaz znorel, poprijel jo je Bazarov za besedo.

— Vi veste, da to ni bil uzrok najine ločitve. A bodi si temu kakorkoli, potrebovala nisva več drug drugega, to je bilo glavno. Imela sva preveč . . . kako bi rekla . . . sorodnega. Tega nisva takoj izpoznala. Nasprotno je Arkadij . . .

— Ali ste ga potrebovali? vprašal je Bazarov.

— Molčite, Evgenij Vasiljič. Pravite mi, da ni ravnodušen napram meni, in meni sami se je vedno zdelo, da mu ugajam. Vem, da bi mu bila lahko tetka, a prikrivati vam nečem, da sem večkrat o njem mislila. V tem mladem in svežem čuvstvu je nekaka dražost . . .

— Beseda „čar“ je navadnejša v takih slučajih, prekinil jo je Bazarov; kipenje jeze slišalo se je iz njegovega pokojnega a zamolklega glasu. — Arkadij vedel se je včeraj nekako skrivnostno proti meni in ni govoril ni o vas, ni o vaši sestri . . . To je resno znamenje.

— S Katjo se vede kakor brat, rekla je Ana Sergějevna, — in to mi ugaja na njem, dasi bi morebiti ne smela dovoljevati takega zaupanja mej njima.

— Ali v vas govori zdaj . . . sestra? vprašal je Bazarov pretrgano.

— Gotovo da . . . A čemu stojiva ?? Idiva ! Kako čudno se pogovarjava, ali ne ? Nikdar bi si ne bila mislila, da bom tako z vami govorila. Vi veste, da se vas bojim . . . in vam ob enem zaupam, ker ste v istini jako dobri.

— Prvič jaz nikakor nisem dober, drugič pa izgubil sem za vas vsak pomen, in vi mi pravite, da sem dober . . . To je ravno tako, kakor če bi položili venec cvetlic mrliču na glavo.

— Evgenij Vasiljevič, mogotca nisva . . . začela je zopet Ana Sergějevna, a veter je zapihal, zašumel z listjem in odnesel njene besede.

— Saj ste svobodni, rekel je malo pomislivši Bazarov. Več se ni dalo razumeti; koraki so se udaljili . . . vse je potibnilo.

Arkadij obrnil se je h Katji. Ona sedela je kakor poprej, le glavo je še bolj povescila.

— Katarina Sergějevna, rekel je s tresočim glasom in sklopivši roki: — jaz vas ljubim večno in stanovitno in nikogar ne ljubim razven vas. To sem vam hotel povedati, izvedeti vaše mnenje in prositi vaše roke, če tudi nisem bogat, čutim vendar, da sem pripravljen na vse žrtve . . . Vi ne

odgovorite? Vi mi ne verujete? Vi mislite, da govorim lahkomiselno? Spomnite se zadnjih dni! Ali se niste že davno prepričali, da je vse drugo — razumite me — vse, vse drugo davno izginilo brez sledu? Poglejte me, recite mi samo jedno besedo . . . Jaz vas . . . jaz vas ljubim . . . verujte mi!

Katja ozrla se je na Arkadija z resnim in svetlim očesom in po dolgem premišljevanji, rekla je jedva se nasmehnivši: — Dà.

Arkadij skočil je s klopi. — Dà! Vi ste rekli: dà, Katarina Sergějevna! Kaj pomeni ta beseda? Ali to, da vas ljubim, da mi verujete . . ? Ali . . . ali . . . ne upam si končati . . .

— Dà, ponovila je Katja in sedaj jo je razumel. Prijel je njeni veliki, lepi roki in, težko sopeč od veselja, pritiskal ja k svojemu srcu. Jedva je stal na nogah in ponavljal: „Katja, Katja . . .“, ona pa je nedolžno zaplakala sama na tihem smehljaje se svojim solzam. Kdor ni videl takih solz v očeh ljubljenega bitja, ta še ni izkusil kako srečen more biti, ves umiraje od zahvalnosti in sramožljivosti, na zemlji človek.

Drugi dan za rana velela je Ana Sergějevna poklicati v svojo sobo Bazarova in s prisiljenim smehom podala mu je zložen list. Bilo je Arkadijevo pismo: v njem prosil je roke njene sestre.

Bazarov je brzo preletel pismo ter se pre-magoval, da bi ne pokazal zadostilnega čuvstva, ki je bliskoma vsklilo v njegovih prsih.

— Lejte si, rekel je. — in vi, zdi se mi, govorili ste včeraj, da ljubi Katarino Sergějevno z bratsko ljubeznijo. Kaj mislite sedaj storiti?

— Kaj mi vi svetujete? vprašala je Ana Ser-gějevna nadalje smejoč se.

— Jaz mislim, odgovoril je Bazarov tudi s smehom, dasi nikakor ni bil vesel in se mu sploh ni hotelo smejati, kakor tudi njej ne: — jaz mislim, dajte mladima človekoma svoj blagoslov. Mo-žitev ta je v vseh ozirih dobra, bogatstvo Kirsanovlje je veliko, on je jedinec, in tudi otec je dober človek, ugovarjal ne bo.

Odincova šla je po sobi. Njeno lice je rudelo in bledelo.

— Ali mislite? rekla je. — Kaj torej? Jaz ne vidim nikakih zadržkov . . . Veseli me radi

Katje . . . in tudi radi Arkadija Nikolajiča. Seveda, da bom počakala otčevega odgovora. Njega samega bom poslala ponj. Tedaj se vidi, da sem imela včeraj pravo, ko sem rekla, da sva midva že stara . . . Da le ničesar nisem videla? Temu se čudim.

Ana Sergějevna se je spet zasmejala in takoj obrnila na stran.

— Sedanja mladina je vrlo zvita, prekanjena, opomnil je Bazarov in se tudi zasmegal. — Priporočam se, rekel je spet po kratkem molku. — Želim vam, da dokončate to stvar samo na prijeten način, jaz pa se bom izdalja radoval.

Odincova obrnila se je hitro k njemu.

— Ali res odpotujete? Čemu sedaj tu ne ostanete? Ostanite . . . z vami je prijetno razgovarjati se . . . kakor bi ob robu prepada hodil. Izprva se bojiš, potem pa postaneš predrzen. Ostanite!

— Hvala za vabilo, Ana Sergějevna, in za laskavo mnenje o moji razgovorni nadarjenosti. A jaz odidem, ker sem se že tako predolgo kretal v tujem mi krogu. Leteče ribe vzdrže se nekoliko časa v zraku, a kmalu moraje spet v vodo; dovolite, da se tudi jaz potopim v svoj živelj.

Odincova pogledala je Bazarova. Grenek nasmeš drhtel je na njenem bledem lici. „Ta me je ljubil!“ mislila si je — tesno jej je postalo in občutno podala mu je roko. A on jo je razumel. — Ne! rekel je in stopil korak. — Siromašen človek sem, a milosti dosihmal še nisem vsprejemal. Priporočam se, bodite zdravi!

Prepričana sem, da se ne vidiva poslednjikrat, rekla je Ana Sergějevna nehoté ginena.

— Kaj se vse ne dogodi na svetu! odgovoril je Bazarov, priklonil se in odšel.

— Ti si torej sklenil, da si spleteš gnezdo? govoril je isti dan Arkadiju, devajoč svoje stvari v kovčeg. — No, pravo je! Le hliniti bi se ti ne bilo treba! Pričakoval sem od tebe popolnem druge smeri. Ali je morebiti to tebe samega vzčudilo?

— Res, da nesem tega pričakoval, ko sem se ločil od tebe, odgovoril je Arkadij, — a čemu se ti sam hliniš in praviš: „pravo je!“ kakor, da bi mi bilo neznano tvoje mnenje o zakonu.

— Eh, dragi prijatelj! rekel je Bazarov, — kako se izražaš! Vidiš, kaj delam: v kovčegu ostalo je prazno mesto, in jaz bašem semkaj sena, tako

je tudi v našem kovčegu življenja: zabašimo ga s čimer koli, da le preveč praznote ne bi bilo. Prosim te, ne bodi razžaljen: saj menda pomniš, kakega mnenja s'm bil vedno o Katarini Sergějevni. Kaka ina gospodična le radi tega sluje za umno, ker umno vzdih, ona pa si bo sama pridobila zaslug, in sicer takih zaslug, da bo tudi tebe vzela pod svojo roko — no, to je tako in mora biti! — Zaprl je kovčeg ter ga vzdignil od tal. — Sedaj pa ti ponavljam na razstanku, ker slepiti se ni treba, — poslavljamo se za vedno, in ti sam to čutiš . . . ravnal si pametno; za naše grenko, trpko in postopaško življenje nesi ustvarjen. Ti nemaš predrznosti, zlobe, a imaš mladostno smelost in mladosten ogenj. naši stvari to ne ugaja. Vaš brat, dvorjan, ne more priti preko plemenitega razžaljenja ali plemenite odpovedi, to pa so bedarije. Vi, na primer, se ne bojujete — pa si že domišljate, kaki junaki ste, — mi pa se hočemo bojevati. In kaj je to? Naš prah izglodal ti bo oči, naše blato te bo oskrunilo, a ti nesi na nas dorasel, ti si preveč samoljuben, prijetno se ti zdi, ako samega sebe karaš, nam pa to preseda, — nam je treba druge,

pomisli! druge podirati! Dober mladenič si, a vender si le tako mehak, liberalec plemenitašek — et volatou, kakor se izraža moj otec.

— Ali se za vedno poslavljaš od mene, Evgenij? govoril je Arkadij žalostno, — in ali res nemaš drugih besed za-me?

Bazarov popraskal se je za ušesom. — Imam, Arkadij, imam druge besede, a ne izrečem jih, ker je to romantizem — to se pravi: pustoloviti. Ti se le hitro oženi, dobro si spleti svoje gnezdo in napravi mnogo otrok! Pametni bodo že radi tega, ker se bodo o pravem času rodili, ne kakor midva! Ehe! vidim da so konji že napreženi. Treba je iti! Poslovil sem se od vseh . . . No, kaj je? Ali bi se objela, ka-li?

Arkadij planil je svojemu bivšemu učitelju in prijatelju okolu vratu in solze polile so se mu iz očes.

— Taka je mladost! rekel je pokojno Bazarov — a zanašam se na Katarino Sergějevno. Videl boš, kako hitro te bo utešila!

— Zdravo, brate! dejal je Arkadiju že stopivši v telego in pokazavši na dvoje kavk družno na hleva strehi sedečih: — Poglej! — uči se!

— Kaj to pomenja? vprašal je Arkadij.

— Kako? Ali tako slabo znaš prirodoslovje, ali si pozabil, da je kavka najpoštenejša družinska tica? Primer za-te! . . . Ostanite zdravi, sign ore!

Telega se je premaknila in oddrdrala.

Bazarov govoril je resnico. Pogovarjaje se na večer s Katjo, pozabil je Arkadij popolnoma svojega učitelja. Jel se jej že uklanjati, in Katja je to čutila ter se ni čudila. Drugi dan moral je popotovati v Marino k Nikolaju Petroviču. Ana Sergějevna ni hotela motiti mladib zaročencev in le radi spodobnosti ni ju dolgo sama puščala. Velikodušno oddaljila je od njiju kneginjo, ki je slišavši o sklenem zakonu od jeze jokala. Začetskoma bala se je Ana Sergějevna, da bi je njuna sreča preveč ne žalostila, a zgodilo se je popolnoma nasprotno, ta sreča je ni toliko žalostila, zanimala jo je ter jej naposled ganila. Ana Sergějevna radovala in žalovala je radi tega ob jednom. „Vidno je imel pravo Bazarov,

mislila si je, „radovednost, sama radovednost, ljubezen do mirnega življenja in egoizem . . .“

— Otroka! rekla je glasno: — ali je ljubezen res umeten čut?

A ni Katja ni Arkadij je nesta razumela. Bala sta se je. Razgovor, kojega sta nehoté slišala ni jima šel iz glave. Sicer pa je Ana Sergějevna kmalu upokojila, in to jej ni bilo težko, ker se je sama upokojila.

XVII.

Starčka Bazarovlja razveselila sta se tembolj nenavadnega prihoda sinovega, čim manj sta ga pričakovala. Arina Vlasjevna se je tako preplašila in letala po hiši, da jo je Vasilij Ivanovič primerjal „jerebičici“: izpodrencani skot njenega kratkega krilca pridaval jej je v istini nekaj tičjega. A on sam je tudi le mrmral in postrani utikal jantarni kadež svoje pipe in, zgrabivši si vrat, s prsti, vrtil je glavo, kakor da bi poskušal, ako se ga še drži in nagloma odpiral široka usta in se brezglasno smejal.

— Prišel sem k tebi za šest tednov, rekel mu je Bazarov: — delati hočem, zato te prosim, da me ne motiš.

— Obraz moj boš pozabil, tako te bom motil! odgovoril je Vasilij Ivanovič.

Izpolnil je svojo obljubo. Nastanivši sina kakor poprej v kabinet, skrival se mu je malone in pridrževal ženo od vseh nepotrebnih izjav nežnosti. „Draga moja, govoril jej je, — o prvem prihodu Enjuške sva mu malo presedala, sedaj je treba, da sva bolj pametna.“ Arina Vlasjevna mislila je istotako, kakor mož, a mnogo ne imela od tega, ker je videla sina le pri obedu ter se v istini bala ž njim začeti pogovor. „Enjušenka!“ rekla je, — on pa se niti ozrl ni, jecljala je že, ovijaje si krog prsta nit svojega pletila; „nič, nič!“ potem pa se je odpravila k Vasiliju Ivanoviču in mu govorila: česa hoče danes Enjuška za kosilo, sčije ali boršča? — „Zakaj pa ga nesi sama vprašala?“ — „Bala sem se ga nadlegovati!“ Sicer pa se je Bazarov kmalu sam nehal zapirati: ljubav do dela ga je menila ter se izpremenila v otožno dolgočasje in prazen nemir. Neka čudna trudnost kazala se je v

vsem njegovem kretanji, celo njegov hod, trd in predrzen, se je izpremenil. Nehal je sam pohajati ter jel iskati družbe, pil je čaj v gostilni, hodil po vrtu z Vasiljem Ivanovičem ter kadil ž njim molčeč; povprašal je tudi jedenkrat po otcu Aleksěji. Vasilij Ivanovič razveselil se je iz prva te izpremene, a veselje njegovo ni trajalo dolgo. „Enjuša me skrbi“, tožil je natihoma ženi, „on ni le nekako nezadovoljen ali jezen, to bi še bilo; žalosten, otožen je — to je strašno. Vedno molči, da bi naju vsaj zmerjal; upada. tudi barva njegova ni dobra.“ — „Moj Bog! Moj Bog!“ šepetala je starka, „obesila bi mu vrečico z relikvijami na vrat, a on gotovo ne bi dovolil.“ Vasilij Ivanovič skušal je nekolikokrat najprevidneje vprašati Bazarova o njegovem delu, o njegovem zdravju, o Arkadiji . . . A Bazarov odgovarjal mu je prisiljeno in malomarno, in jedenkrat, videč, da otec previdno preobrače pogovor na nekaj drugega, rekel mu je jezno: „Kaj hodiš vedno okolu mene kakor po prstih? Ta način je še hujši, kakor prejšnji.“ — No, no, no, saj ničesar nečem!“ odgovoril je hitro blede Vasilij Ivanovič. Istotako brezplodna ostala so njegova cikanja

na politiko. Začenši nekdanj povodom bližnjega osvobojenja kmetov govoriti o napredku, mislil je, da bo izbudil sočutje svojega sina, a ta je ravnodušno rekel: „Včeraj sem šel mimo meje in slišal, da tukajšnji kmetški otroci mesto kake stare pesmi rujovijo: „Čas prijeten se poraja, v srci se ljubav rodi“ . . . to je tvoj napredek!“

Časih odpravljaj se je Bazarov v vas in po navadi začel s kakim mužikom blebetati. „No“, rekal je, „povej mi, kaj misliš o življenji, bratec, kajti, pravijo, da ste vi vsa moč in bodočnost Rusije, z vami začela se bo nova doba v zgodovini, — vi nam boste dali pravilen jezik in zakone.“ Mužik ali ni ničesar odgovoril, ali pa je odgovoril slične besede: „A mi moremo . . . tudi potem, seveda . . . kak položaj imamo, na primer . . . — „Povej mi, kaj je vaš svet?“ prekinjal je Bazarov: „ali je to oni svet, ki stoji na treh ribah?“*)

— To je, dragi, zemlja stoji na treh ribah, objasneval je mirno, s patrijarhalnim dobrodušjem mužik, a nad našim svetom, to je znano, je gospodska

*) Pravljiice ruske govore, da stoji svet na treh ribah.

volja, zato ste vi naši otcí. In čim strožji je gospod, tem bolje je mužíku.

Zaslišavši nekđaj tak odgovor, pomigal je Bazarov z ramama ter se obrnil v stran, mužík pa je šel svojo pot.

O čem si govoril? vprašal ga je drug mužík srednjih let in mračnega obraza s praga svoje kočé, ki je bil prisoten pri njegovem pogovoru z Bazarovom. — O zaostalih plačilih, ali ne?

— Kaj plačila, bratec moj! odgovoril je prvi mužík in v njegovem glasu ni bilo nič več patrijarhalnega dobrodušja, temveč nasprotno čula se je nekaka malomarna surovost: — govoril je z menoj — tako, ker ga je jezik srbel. Saj je znano, gospod! Ali morebiti kaj razume?

— Kaj bo razumel! odvrnil je drugi mužík in pomahnivši s čepicami, ter odvezavši pasove, jela sta govoriti o svojih opravkih in potrebah, Oj! Bazarov, ki je prezirajoč pomigal z ramama, ki je znal govoriti s kmeti (kakor se je hvalil prepirajoč se s Pavlom Petrovičem), ta samosvestni Bazarov niti čutil ni, da se jim je zdel nekak bedak . . .

Konečno si je vender našel opravke. Nekdaj prevezaval je v njegovi prisotnosti Vasilij Ivanovič kmetu ranjeno nogo, a roki tresli sta se starčku in zaveze ni mogel zvezati. Sin mu jo pomogel, in odselej podpiral ga je v njegovi praksi, neprenehoma smejoč se sredstvom, koja je sam nasvetoval, in otcu, ki jih je takoj uporabljaj. A zasmehovanja Bazarovlja nikakor niso motila Vasilja Ivanoviča, veselila so ga celo. Držeč svojo zamaščeno spalno suknjo z dvema prstoma in kadeč poslušal je z zadovoljstvom Bazarova in čim več zlosti je bilo v njegovem govoru, tem dobrodušneje se je smejal njegov srečni otec, kazaje vse svoje črne zobe. Tudi ponavljal je časih tope, časih brezmiselne izreke, in na primer, v teku nekolikih dnij je povsodi in vedno rekal: „a, še je za deveto uro!“ le radi tega, ker je njegov sin, zvedavši, da je hodil k jutranji službi božji, rabil ta izraz. „Hvala Bogu! nehal je glavo povešati!“ šepetal je svoji soprogi: „ozmerjal me je danes zjutraj, da je bilo veselje!“ In misel, da ima takega pomočnika, navdušila ga je in polnila s ponosom. „Da, da,“ govoril je kaki stari krevlji v moškeji suknji in s kičko na glavi, izročaje jej ste-

klenico Guljardove vode ali zobnikovega mazila: — vsako minuto moraš Boga hvaliti, da gostuje moj sin pri meni: na sam učen in novejši način te bode odslej zdravil, ali razumeš, kaj je to? Francoski cesar, Napoljon niti ta nima takega zdravnika.“ Žena pa, ki je prišla tožit, da jo je „kakor na rokah vzdignilo“ (pomena teh besed sicer sama ni razumela), se je le priklonila in segla v nedrije, kjer je imela štiri v vozal rute zavita jajca.

Nekdaj izruval je Bazarov tudi zob nekemu popotnemu kupcu z rudečim tovarom in dasi je bil ta zob popolnem navaden, shranil ga je Vasilij Ivanovič ipak kot redkost in kazoč ga otcu Alekseju, ponavljal neprestano.

— Le pogledjte, kake korenine! Tako moč ima Evgenij. Kupca je kar v vis vzdignil . . . Zdi se mi, da bi celo hrast izletel vun! . . .

— Prav pohvalno! rekel je naposled otec Aleksej nevedoč, kaj bi odgovoril in kako bi se rešil navdušenega starčka.

Nekdaj pripeljal je kmetič iz sosedne vasi k Vasiliju Ivanoviču svojega brata, ki je bolehal na legarji. Ležeč na snopu slame je nesrečnež že umiral,

temne lise pokrivalo so mu telo, davno je že izgubil zavest. Vasilij Ivanovič izrekel je svoje sožaljenje, da se nihče poprej ni spomnil zdravniške pomoči in zatrdil, da ni rešitve. V istini kmetič ni pripeljal svojega brata do doma, umrl mu je v telegi.

Čez tri dni ustopil je Bazarov v oččevo sobo ter ga vprašal, če nima peklenskega kamna.

— Imam, a čemu ti bo?

— Potrebujem ga . . . rano izžgal.

— Komu?

— Sebi.

— Kako, sebi! Čemu? Kaka rana je to? Kje jo imaš?

— Tu-le na prstu. Šel sem danes v vas, saj veš, tija, odkjer so legarnega kmeta pripeljali. Hoteli so, ne vem, čemu da ga razparam, jaz pa tega že dolgo nisem delal.

— In?

— In poprosil sem okrajnega zdravnika, naj delo meni prepusti, pa sem se urezal.

Vasilij Ivanovič je najedenkrat ves prebledel in ne črhnivši ni besedice, dirjal je v kabinet, odkoder se je takoj vrnil s koščkom peklenskega kamna v roci. Bazarov hotel ga je vzeti in oditi.

— Radi Boga, rekel je Vasilij Ivanovič, — daj, da jaz sam to storim.

Bazarov se je nasmehnil. — Kak ljubitelj prakse si!

— Prosim te, ne šali se! Pokaži svoj prst! Rana ni velika. Ali te boli?

— Le še bolj stisni, ne boj se!

Vasilij Ivanovič je prenehal. Kaj misliš, Evgenij, ali bi ne bilo bolje, da jo izžgeva z železom?

— To bi se moralo poprej storiti, kakor pa je sedaj tudi peklenski kamen ne bo koristil. Ako sem se ostrupil je sedaj že prepozno.

— Kaj . . . pozno . . . izgovoril je jedva Vasilij Ivanovič.

— Seveda! Minile so od tedaj že skoro štiri ure.

Vasilij Ivanovič je še nekoliko stisnil rano. — Ali okrajni zdravnik ni imel peklenskega kamna?

— Ne!

— Kako je to mogoče, moj Bog! Zdravnik in nima tako neobhodne stvari!

— Ako bi bil ti videl njegove lancete, rekel je Bazarov in odšel.

Do večera in ves drugi dan premišljeval si je Vasilij Ivanovič najrazličnejše uzroke, da bi mogel priti v sinovo sobo, dasi ni rane niti omenil, temveč skušal govoriti o samih najnavadnejših predmetih. Vender pogledoval mu je tako trdo v oči in tako nemirno se je oziral za njim, da je Bazarova ostavilo potrpljenje in se je zagrozil, da odpotuje. Vasilij Ivanovič zastavil mu je besedo, da se ne bo vznemirjal tembolj, ker ga je Arina Vlasjevna, koji je seveda vse prikrival, vedno povpraševala, zakaj ne spi in kaj se mu je pripetilo. Cela dva ni ostal je trden, dasi mu izgledanje sina, katerega je vedno od strani motil, nikakor ni ugajal . . . a tretji dan pri kosilu ni se mogel več vzdržati. Bazarov sedel je zamišljeno in ni se dotaknil nijedne sklede.

— Zakaj ne ješ, Evgenij? vprašal ga je pridavši svojemu obrazu najbrezskrbnejši izraz.

— Ne ljubi se mi, zato tudi ne jem.

— Ali nimaš teka? In glava? dostavil je z boječim glasom, — Ali te boli?

— Boli. Čemu bi me ne bolela?

Arina Vlasjevna se je poravnala in postala pazljiva.

— Ne razsrđi se, prosim te Evgenij! nadaljeval je Vasilij Ivanovič. — Ali mi dovoliš, da ti potipam žilo?

Bazarov je ustal. — Tudi če mi je ne potipaš, povem ti, da imam vročico.

— Ali si imel tudi mrzlico?

— Da, tudi mrzlico. Ležat grem, vidva pa pa mi pošljita lipovega čaja. Najhitreje sem se prehladil.

— To bo, to, slišala sem te, da si nocojšnjo noč kašljal, rekla je Arina Vlasjevna.

— Prehladil sem se, rekel je Bazarov in odšel.

Arina Vlasjevna jela je pripravljati čaj iz lipovega cvetja, Vasilij Ivanovič pa je šel v sosednjo sobo ter si molčé ruval lase.

Bazarov tisti dan ni več ustal in prebil vso noč v težki, poluomočeni dremoti. Ob jedni zjutraj odprl je s težavo očesi, zagledal nad saboj pri svitu svetilnice blede obraz otčev ter mu ukazal oditi. Ubogal ga je, a takoj se je po prstih vrnil in skrit za poluodprtimi dvermi nepremično gledal svojega sina. Arina Vlasjevna tudi ni šla spat in jedva odprši dveri kabineta [hodila je poslušat „kako diha

Enjuška“ in gledat za Vasiljem Ivanovičem. Videti je mogla le njegov nepremičen, zguban hrbet, a tudi to slehčalo jo je nekoliko. Žjutraj skušal je Bazarov ustati; v glavi se mu je zvrtilo; kri polila se mu je iz nosa; legel je spet. Vasilij Ivanovič stregel mu je molče. Arina Alasjevna prišla je k njemu in ga vprašala, kako se počuti. Odgovoril jej je: „bolje“ in se obrnil k steni. Vasilij Ivanovič pomigal je ženi z obema rokama. Stisnila je ustni, da bi ne zajokala, in odšla. Vse se je v hiši kakor potemnilo; vsi obrazi so se potegnili, postala je čudna tihota. Z dvorišča odnesli so v vas kričečega petelina, ki dolgo ni mogel razumeti, čemu ž njim tako postopajo. Bazarov ležal je obrnen proti steni. Vasilij Ivanovič ga je večkrat povpraševal po različnih stvareh, a to je utrudilo Bazarova, in starček bil je miren v svojem stolu, le izredka lomeč si prste. Odhajal je za nekaj trenutkov na vrt, postajal je ondu kot stop, kakor da bi se neizrecno čudil, (izraz začujenja je v obče nosil na obrazu) in se povračal spet k sinu skrbno se izogibaje ženinim vprašanjem. Naposled zgrabila ga je za roko in kričevito skoro žugaje vprašala: „Kaj mu je

vender?“ Zavedel se je ter se silil, da bi se smehljaj, a na velik strah zasmeljal se je mesto zasmejljal. Zjutraj poslal je po zdravnika. Zdelo se mu je potrebno, da je prej to objavil sinu, da bi ga to morebiti ne razjezilo.

Bazarov obrnil se je najedenkrat na divanu, motno in topo pogledal otca in prosil pijače.

Vasilij Ivanovič podal mu je vode in ob enem potipal mu glavo. Bila je vroča kakor ogenj.

— Starina, začel je Bazarov s hripavim in počasnim glasom, — moja stvar gre slabo. Otrovljen sem in čez nekaj dnij me boš pokopal.

Vasilij Ivanovič je omahnil, kakor bi ga bil kdo po nogah udaril.

— Evgenij! zajeceljal je, — kaj govoriš! . . . Bog s taboj! Prehladil si se . . .

— Dovolj! prekinil ga je počasi Bazarov. — Zdravnik ne sme tako govoriti. Ti sam poznaš vsa znamenja ostrupljenja.

— Kje pa so znamenja . . . ostrupljenja, Evgenij? . . . Prosim te!

— Kaj pa je to? rekel je Bazarov in privzdignivši srajčin rokav pokazal očcu že kažoče se nesrečne rudeče lise.

Vasilij Ivanovič je zatrepetal in oledenel od strahu. Recimo, dejal je naposled, — recimo . . . da . . . da je tudi kaj podobnega . . . ostrupljenju.

— Pijemija, rekel je sin.

— No, dà . . . podobno . . . kaki epidemiji . . .

— Pijemija, ponovil je surovo in odločno Bazarov, — ali si že pozabil svoje zvezke?

— No, dà, dà, kakor hočeš . . . In vendar te bomo ozdravili!

— To so neumnosti. A pustiva to. Pričakoval nesem, da bom tako kmalu umrl; to je, prav resnično rečeno, neprijeten slučaj. Sedaj se z materjo labko okoristita s svojo vernostjo, tu imata priložnost, da jo poskusita. — Odpil je še malo vode. — Prosil te bom jedno stvar — dokler imam še glavo v svoji oblasti. Jutri ali pojutranjem bodo, to veš, moji možgani šli v pokoj. Tudi sedaj nesem popolnem uverjen, ako se jasno izražam. Ko sem ležal, zdelo se mi je vedno, da so okrog mene ru deči psi letali, ti pa si prežal na-me iz zasade, ka-

kor na divjega petelina. Tak sem, kakor da bi bil pijan. Ali me še dobro razumiš?

— Prosim te, Evgenij, popolnem prav govoriš.

— Tem bolje? Rekel si mi, da si poslal po zdravnika . . . Potolažil si se s tem sam . . . potolaži še mene: pošlji mi slà!

— K Arkadiju Nikalajču? povzel je starec.

— Kdo je ta Arkadij Nikolajč? rekel jo Bazarov kakor razmišljen . . . — Ah, dà! oni tiček! Ne, njega ne vznemirjaj, izpremenil se je sedaj v kavko. Ne čudi se, sedaj še ne bledem! Pošlji slà k Odincovi, Ani Sergějevni, v obližji je posestnica . . . Ali veš? (Vasilij Ivanovič pokimal je z glavo). Reče naj, da se jej Evgenij Bazarov klanja in da je velel poročiti, dà umira. Ali bodeš to izpolnil?

— Izpolnil bom . . . Vender ali je možno, da bi ti umrl, Evgenij! . . . Pomisli sam. Kje naj je potem pravica!

— Tega ne vem, le pošlji slà.

— Takoj pošljem in sam napišem pismo.

— Ne, čemu? Reci, da se jej klanjam, več ni treba. A sedaj vračam se zopet k svojim psom.

Čudno! Mislil bi na smrt, pa ne gre. Samo nekako liso . . . in drugega nič.

Spet se je težko obrnil k steni. Vasilij Ivanovič šel je iz kabineta in prišedši v ženino spalnico padel na kolena pred svetniki.

— Moli, Arina, moli! zastokal je: — najin sin umira!

Zdravnik, taisti doktor, ki ni imel peklenskega kamna, prišel je in pregledavši bolnika, svetoval, da naj se čaka in rekel nekaj besed o možnem ozdravljenji.

— Ali ste morebiti že doživeli, da ljudje v mojem položaji ne odromajo v Elizij? vprašal ga je najedenkrat Bazarov in zgrabivši težko mizo stoječo poleg divana potresel jo je ter odmaknil z mesta.

— Moč, moč je še vsa tu, in umreti moram! . . . Starec se je vsaj lahko odvadil življenja, jaz pa . . . Dà, pridi in zanikaj smrt! Ona mene zanikuje, in baste! Kdo se joka tam? vprašal je čez nekaj časa. — Mati? Revica! Koga bode sedaj sitila s svojim izvrstnim borščem? In ti se, Vasilij Ivanič, zdi se mi, tudi kremžiš? No, ako kristijanstvo ne pomaga,

bodi filozof, stoik!... Kaj ne, ti si se hvalil, da si filozof?

— Kak filozof sem jaz? zaupil je Vasilij Ivanovič in solze polile so mu obraz. Bazarovu bilo je vsako uro huje. Bolezen je hitro napredovala, kar se navadno dogaja pri kirurgičnih ostrupljenjih. Izgubil še ni zavesti in razumel je, kaj so mu govorili; bojeval se je še. „Blesti nečem“, šepetal je stiskaje pesti. — „Kaka neumnost je to!“ A že je govoril: „Osem manj deset, koliko je to? — Vasilij Ivanovič hodil je kakor blaznec, predlagal sedaj jedno sredstvo, sedaj drugo in delal ni ničesar drugega, nego sinu nogi pokrival. „Nadenite mu mrzle okladke... bljuvalo... gorušične okladke na želodec... puščajte kri“, govoril je s trudom. Zdravnik, katerega je naprosil, da je ostal, pritrjeval mu je, pojl bolnika z limonado, a za-se prosil je sedaj pipe, sedaj kaj „okrepljujoče-pogrevajočega“, to je žganja. Arina Vlasjevna sedela je na nizki klopici poleg vrat in le časih odhajala molit. Nekoliko dnij poprej padlo jej je zerkalce iz rok in se razbilo, to pa je ona vedno imela za slabo znamenje, celo Anfisuška jej ni mogla ničesar reči. Timofejič odpravil se je k Odincovi.

Noč bila je slaba za Bazarova . . . Huda vročina ga je mučila. Proti jutri postalo mu je lažlje. Prosil je, da bi ga Arina Vlasjeva počesala, poljubil jej je roko in izpil dve žličici čaja. Vasilij Ivanovič se je malo oživil.

— Hvala Bogu! trdil je. Nastopila je kriza . . . prošla je kriza!

— Ej, misliš! rekel je Bazarov. — Kaj pomeni ta beseda! Našel si jo, rekel: „kriza“ in potolažen si. Čudna stvar, kako človek še v besede veruje! Ako mu reko, na primer, norec in ga ne nabijejo, — užalosti se; ako ga imenujejo modrijana, pa mu ne dadé denarja — zadovoljen je!

Ta mali govor Bazarova, napominaje na prejšnje njegove „izreke“, razradostil je Vasilja Ivanoviča.

— Bravo! Krasno rečeno, krasno! uskliknil je, ter delal, kakor bi ploskal. Bazarov nasmehnil se je žalostno.

— Torej, kako misliš, rekel je, — ali je kriza prišla ali nastopila?

— Bolje ti je, to vidim, to me veseli, odgovoril je Vasilij Ivanovič.

— No, krasno! Veseliti se ni nikedar hudo. A k njej, saj pomniš si-li poslal?

— Poslal, seveda.

Izpremena na bolje ni trajala dolgo. Napadi bolezní so se ponovili. Vasilij Ivanovič sedel je poleg Bazarova. Videti je bilo, kakor da bi neka posebna muka trpinčila starca. Pripravil se je večkrat, da bi govoril — a ni mogel.

— Evgenij! izpregovoril je končno: — sin moj, dragi moj mili sin!

Ta navadni naziv uplival je na Bazarova . . . Obrnil je malo glavo in vidno skušaje, da se reši teže, ki mu je stiskala duha, rekel: — Kaj je, oče moj?

— Evgenij nadaljeval je Vasilij Ivanovič, ter pal na koleni pred Bazarova, dasi ta ni odprl očij in ga ni mogel videti. — Evgenij, sedaj ti je bolje, ako Bog da, ozdravel boš: a okoristi se s tem časom, potolaži naju z materjo, izpolni dolžnost kristijana! Kako mi je težko o tem s taboj govoriti, to je strašno, a še strašneje je . . . pomisli, na veke, Evgenij . . . pomisli, kako . . .

Glas je starčku zamrl, a po obrazu njegovega sina, dasi je še ležal z zaprtimi očesoma, švignilo je nekaj čudnega, — a zdi se mi, da še ni treba tako hiteti. Ti praviš sam, da mi je bolje.

— Bolje, Evgenij, bolje. A kdo to ve, saj je vse v božjih rokah, a izpolnivši dolžnost . . .

— Ne, počakal bom, prekinil ga je Bazarov.
— Istih mislij sem s taboj, da bo nastopila kriza. Če sva se pa zmotila, kaj to de! Saj tudi nezavestnim odpuščajo.

— Prosim te, Evgenij . . .

— Počakal bom. Sedaj pa hočem spati. Ne moti me!

In položil je glavo na prejšnje mesto.

Starik je ustal, sedel na stol in prijemši se za brado jel si grizti prste . . . Ropot voza s peresi, oni ropot, ki se tako lahko opazi v vaški tihoti, vzdramil mu je nenadoma sluh. Bliže in bliže drvila so se lahka kolesa, že se je slišalo krhanje konj . . . Vasilij Ivanovič skočil je po konci in pohitel k oknu. Na dvorišče njegove hiše pridrdrala je s štirimi konji uprežena kočija z dvema sedežema. Ne pomislivši, kaj to pomeni, hitel jo nekako brez-

miselno vesel na prag . . . Lakaj v livreji odprl je vratica kočijina; gospa s čruim pajčolanom in črno mantilo izstopila je iz nje . . .

— Jaz sem Odincova, rekla je. — Ali je Evgenij Vasiljič živ? Ste-li vi njegov otec? Pripeljala sem s saboj doktorja.

— Dobrotnica! uskliknil je Vasilij Ivanovič in zgrabivši njeno roko, pritiskal jo krčevito k svojim ustom, mej tem, ko je zdravnik, kojega je pripeljala Ana Sergějevna, majhen človek z očali in z nemškim obrazom, počasi lezel iz kočije. — Živ je še, živ moj Evgenij, in sedaj bo rešen! Žena! Žena! . . . K nam prišel je angelj iz neba . . .

— Kaj je moj Bog! zajecljala je starka prihitevša iz sobe za goste. In ničesar razumevši padla k nogama Ane Sergějevne ter začela kakor poljubljati njeno obleko.

Kaj delate, kaj! ponavljala je Ana Sergějevna a Arina Vlasjevna je ni poslušala. Vasilij Ivanovič pa je le ponavljal: „angelj! angelj!“

— Wo ist der Kranke? Kje pa je pacient? vprašal je naposled nekamo nejevoljno doktor.

Vasilij Ivanovič se je zavedel. — Tu, tu, prosim za manojo, wertherster Herr Collega, dostavil je po stari navadi.

— E? dejal je Nemec in se kislo zarežal.

Vasilij Ivanovič privel ga je v kabinet.

— Zdravnik od Ane Sergějevne Odincove, rekel je, priklonivši se k ušesu svojega sina, — tudi ona je tu.

— Bazarov odprl je najedenkrat očesi, — Kaj si rekel?

— Pravim, da je Ana Sergějevna Odincova tu in, da ti je pripeljala tega gospoda doktorja.

Bazarov ozrl se je na okolu. Ona je tu . . . hočem jo videti . . .

— Videl jo boš, Evgenij, a najprej treba se je pogovoriti z doktorjem.

Povedal jim bom vso zgodovino bolezni, od tedaj kar je Sidor Sidorič odšel (tako so nazivali okrajnega zdravnika), in napravila bodeva malo konzultacijo.

Bazarov pogledal je Nemca. — No, posvetujta se skoro, a le ne latinsko, jaz namreč vem, kaj se pravi „jam morirur.“

— Der Herr scheint des Deutschen mächtig zu sein? začel je novi učenec Eskulapa obračaje se k Vasiliju Ivanoviču.

— Ich . . . habe . . . Govorite raje rusko, rekel je starec.

— A, a! takú je takú torej . . . Pro sssim . .

— In posvetovanje se je pričelo.

Čez polu ure ustopila je Ana Sergějevna v spremstvu Vasilija Ivanoviča v kabinet. Zdravnik jej je zašepetal, da o zdravljenji niti misliti ni.

Ozrla se je na Bazarova in obstala mej vratmi tako jo je porazil ta razjarjeni in tedaj že mrtvičasti obraz z vanje uprtima očesoma, Neki mrzel in mučen strah se je je polastil; misel, da bi tega ne občutila, če bi ga bila res ljubila, šinila jej je v glavo.

— Hvala vam, dejal je prisiljeno, — tega nesem pričakoval. To je dobro delo. Poglejte, še jedenkrat sva se videla, kakor ste obečali.

— Ana Sergějevna bila je tako dobra, začel je Vasilij Ivanovič . . .

— Oče, ostavi naju. — Ana Sergějevna, ali dovolite? Zdi se mi zdaj . . .

Pokazal je z glavo na svoje iztegneno, slabo telo. Vasilij Ivanovič je odšel.

— No, hvala vam, ponovil je Bazarov. — To je carsko! Pravijo, da carji tudi umirajoče pohajajo.

— Evgenij Vasiljič, upam

Eh, Ana Sergějevna, govoriva resnico. Z manoj je pri kraji. Padel sem pod kolo. Vidite, da sem imel prav, da ni treba misliti na bodočnost. Stara stvar je smrt in vender vsakemu nova. Doslej se še ne bojim . . . a potem izgubim zavest, in fuit! (Mahnil je slabo z roko.) No, kaj vam naj še rečem . . . Da sem vas ljubil? To že prej ni imelo nikakega zmisla, sedaj ga ima toliko manj. Ljubez — je oblika, a moja lastna oblika že razpada. Povedal vam bom raje, kako ste lepa! In sedaj stojite tu, tako krasna . . .

Ana Sergějevna je nehote vzdrlhtela.

— Nikar se ne bojte . . . usedite se tija . . . Ne hodite k meni, moja bolezen je nalezljiva.

Ana Sergějevna šla je hitro 'po sobi in sedla na stol poleg divana.

— Velikodušnica! zašepetal je Bazarov. — Oh, kako blizu, in kako mlada, sveža, čista . . v tej grdi sobi! . . . No, na zdravje! živite dolgo, to je najbolje, in uživajte, dokler utegnete. Poglejte, kako grd prizor: polupohojeni črv in še se vije! In toliko sem še nameraval, da dovršim; ne umrem, zakaj! Nalogo imam, saj sem velikan! Sedaj je pa vsa naloga velikanova, da spodobno umre, dasi to nikogar ne briga . . . Vsejedno: z repom ne bom migal, kakor pes.

Bazarov je umolknil ter jel z roko iskati svoj kozarec. Ana Sergějevna dala mu je pijače ne slekši rokavic in bojazljivo dihajoč.

— Pozabili me bodete, začel je spet, — mrlič ni živemu človeku tovariš. Otec vam bo pravil, kakega človeka je Rusija izgubila . . . To so otročarije, a ne prepričujte starčka . . . Naj se otrok tolaži sčimer je . . .*) saj veste. Tudi mater tolažite. Takih ljudij, kakor sta onadva, morali bi namreč v vašem velikem svetu — po dnevu z lučjo iskati . . Jaz potreben Rusiji! . . . No, vidi se, da nisem potreben.

*) Rusk pregovor: Naj se otrok tolaži s čimer je, da le ne joka.

Vender, kdo pa je potreben? Čevljar je potreben, krojač je potreben, mesar . . . meso prodaja . . . mesar . . . čakajte, megleno mi postaja . . . Tu je gozd . . .

Bazarov položil je roko na čelo.

Ana Sergějevna sklonila se je k njemu. — Evgenij Vasiljič, jaz sem tu . . .

Nenadoma prijel jo je za roko ter se vzdignil. — Ostanite zdravi! dejal je z nepričakovano silo in očesi zabliščali sta mu v zadnjem svitu. — Srečno! . . . Poslušajte . . . saj vas takrat nisem poljubil, takrat . . . Pihnite proti umirajoči svetilnici in ugasne naj . . .

Ana Sergějevna pritisnila je ustnici na njegovo čelo.

— Dosti! rekel je ter omahnil na blazinico. — Sedaj . . . tema . . .

Ana Sergějevna je tiho odšla. — Kaj, je vprašal je s šepetom Vasilij Ivanovič.

— Zaspal je, odgovorila je jedva slišno.

Bazarovu ni bilo sojeno, da bi se izbudil. Na večer postal je popolnem nezavesten in drugi dan je umrl. Otec Aleksej izvršil je nad njim verske ob-

rede. Ko so ga devali v poslednje olje, ko se je dotaknilo sveto olje njegovih prsij, odprlo se je mu je jedno oko in videti je bilo, da se je videč duhovnika v opravi, dimečega se kadila, lučij pred obrazom, izražalo nekaj kakor trepet in strah za trenotek na polumrtvem obličji. Ko je naposled zadnjikrat vzdihnil in se je po hiši zaslišalo občno stokanje, polastila se jo Vasilija Ivanoviča nepričakovana blaznost. „Rekel sem, da se bom uprl!“ kričal je, s hripavim glasom, z razžarjenim, zmočnim licem, žugaje s pestjo, kakor bi se komu grozil, „in uprl se bom, uprl se bom!“ A Arina Vlasjeva obesila se je vsa solzna okrog njegovega vratu, in oba sta padla na tla. — „Tako“, pripovedovala je potem v družinski sobi Anfisuška, „skupaj sta stisnila glavici, kakor ovce opoludne.“

A poludanska vročina mine in nastane večer in noč, tedaj pa tudi vrnitev v tiho pribežišče, kjer izmučeni in utrujeni spe . . .

XXVIII.

Prošlo je šest mesecev. Bila je bela zima s trdovratno tišino brez oblačnih mrazov, s trdim, škri-

pajočim snegom, z rozovo slano po drevji, z bledozelenim nebom, s kopicami dima, in za naglo odpiraviših se dveri, s svežimi, kakor objedenimi obrazi ljudij in z brzim tekom mimobežečih konj. Januvarski dan približal se je že svojemu koncu. Večerni mraz se je še tesneje stiskal nepremični zrak, in hitro je ugaševala krvava zarja. V oknih Marinskega gradiča užigale so se luči; Prokofič pripravljaj je v črnem fraku in belih rokavicah s posebno slovesnostjo miz za sedem osob. Teden poprej sklenila sta se v mali vaški cerkvi tiho in skoro brez prič dva zakona: Arkadijev s Katjo in Nikolaja Petroviča s Feničko; ta dan pa je dajal Nikolaj Petrovič odhodnico Pavlu Petroviču, ki se je odpravljaj po opravkih v Moskvo. Ana Sergějevna odpotovala je tija takoj po ženitvi odlično obdarivši mlada poročenca.

Točno ob treh sedli so vsi za mizo. Mitjo so tudi posadili, imel je že pestunjo v vezinem kokošniku. Pavel Petrovič sedel je mej Katjo in Feničko, „moža“ pomestila sta se poleg svojih žen. Znanci naši izpremenili so se zadnji čas: vsi so postali nekako lepši in postavnejši, le Pavel Petrovič je shujšal, kar pa je sicer dodajalo še več plemstva“ nje-

govim izrazitim potezam . . . Tudi Fenička se je predrugačila. V svežem, svilenem krilu, s široko baržunasto pentljo v laseh, z zlatim lančecem okrog vratu sedela je spoštljivo-mirno, spoštljivo napram sami sebi in napram vsemu, kar je bilo krog nje, ter se smehljala, kakor bi mi hotela reči: „oprostite mi, jaz nisem kriva!“ A ne samo ona, — vsi so se smehljali in se tudi tako nekako oproščali; vsem bilo je nekako tesno, otožno, v istini pa jako dobro. Vsak stregel je vsakemu z neko zabavno postrešljivostjo, kakor, da bi se vsi zjediniли, da poigrajo nekako prostodušno komedijo. Katja bila je pokojnega od vseh: samovestno se je ozirala in opazilo se je lahko, da se je Nikolaj Petrovič popolnem neumno vanjo zaljubil. Pred koncem obeda je ustal in prijemši za kozarec, obrnil se k Pavlu Petroviču.

— Ostavljaš nas . . . ostavljaš nas, mili brat, začel je . . . mislim, da ne na dolge, a vender ti ne morem izraziti, da jaz . . . da mi . . . kako jaz . . . kako mi . . . Lej, to je beda, da mi nismo govorniki! Arkadij, govori ti!

— Ne, očka, nisem se pripravil.

— Jaz pa sem se dobro pripravil! Izkratka, brate, daj se objeti, želimo ti vsega dobrega in vrni se skoro.

Pavel Petrovič objel je vse, seveda ne izključivši Mitje. Fenički poljubil je vrh tega še roko, koje ona še ni znala podati, kakor je trebalo, in izpivši iznova natočeni kozarec izpregovoril z globokim vzdihom: „Bodite srečni, prijatelji moji!“ Farewell — Tega angleškega repka opazil ni nihče, a vsi so bili ginjeni.

„Bazarovu na spomin!“ šepnila je Katja svojemu možu na uho in trčila ž njim. Arkadij stisnil jej je v odgovor roko, a ni se upal glasno napiti ta toast.

Kazalo bi, da končamo? No, morebiti želi kdo iz čitateljev izvedeti, kaj dela sedaj, baš sedaj, vsaka osoba, s kojo smo ga seznanili. Pripravljeni smo, da ga uzadovoljimo.

Ana Sergějevna se je pred nedavnim časom omožila, ne iz ljubezni, temveč iz premiselka, z nekim bodočim ruskim „delovalcem“, jako premetenim pravnikom, krepkega praktiškega daru, trde volje in imenitne izgovornosti — s še mladim,

dobrim in kakor led mrzlim človekom. Jako soglasno živita in bodeta doživela morebiti celó srečo... morebiti tudi ljubezen. Kneginja H... ska je umrla, in pozabili so je še tisti dan. Kirsanova, otec in sin, nastanila sta se v Marini. Dela jima gredo bolje od rok; Arkadij postal je izvrsten gospodar, in „ferma“ donaša že precej znamenite dohodke. Nikolaj Petrovič bil je izvoljen posrednik*), in trudi se na vso moč; neprestano popotuje po svojem okraji, govori dolge govore (on misli namreč, da se morajo kmetje „izpametovati“, to je, da se jih s tem, dà se večkrat opetujejo iste besede, prepriča), in vender, da govorimo resnico ne uzadovoljava popolnoma niti olikanih plemičev, govorečih sedaj jezno sedaj otožno o mancipaciji (au izgovarja se skozi nos), niti neolikanih neprenehoma zabavljajočih „tej mancipaciji.“ In za te in za one je premehak. Katarini rodil se je sin Kolja, Mitja pa je že krepak deček, leta okolu in govori razločno. Fenička, Fedosjo Nikolajevna ne obožuje poleg

*) Posredniki posredujejo v prepirih, ki so radi odpravitve robstva nastali mej kmeti in njihovimi bivšimi gospodi.

moža in Mitje nikogar tako, kakor svojo sinaho, in kadar se ona usede za klavir, ne bi šla ves dan od nje. Res, spomnimo se še Petra! Grozovito je napihnen od same neumnosti in važnosti, izgovarja vse e kakor ju: vjutjur, njusrjučjun, in oženil se je tudi ter dobil precejšno doto s svojo navesto, hčerjo mestnega vrtnarja, ki je odpovedala dvema dobrima ženinoma samo zaradi tega, ker nista imela ur. Peter pa ni imel samo ure — imel je tudi lakovane polučeveljčke!

V Draždanih, na Prulski terasi, srečate lahko mej drugo in četrto uro, v najfashionabelnejem času za sprehod, blizu petdesetletnega moža, popolnem sivega in nekako bolehačega za putiko, a vender še lepega, izborno oblečenega in z onim posebnim znakom, kojega dobi človek le, ako biva dlje časa v višjih slojevih družbe. To je Pavel Petrovič. Od-potoval je iz Moskve v tujino radi zdravja in ostal v Draždanih, kjer se večinoma pozna z Angleži in ruskimi potovalci. Napram Angležem nastopa priprosto, skoro skromno, vender ne brez dostojanstva. Zdi se jim nekoliko dolgočasen, vender spoštujejo v njem dovršenega gentlemana, „a perfect
23

gentleman.“ V družbi Rusov prosteje kaže svojo žolčjo kri ter zabavlja nad samim saboj in nad njimi. A vse to izvaja jako milo, malomarno in spodobno. Nazore ima slovanofilske: znano je, da se višjemu svetu zdi to très distingué. Ruskega ne čita nič, a na njegovi pisalni mizi stoji sreberna pepelnica v obliki kmetske coklje. Naši turisti pohajajo ga jako pogostoma. Matvej Iljič Koljazin, ki stoji sedaj v „opoziciji“ posetil ga je, popotujoč v češke toplice, slovesno. Draždanci pa, s kojimi se sicer malokdaj vidi, jedva, da ne kleče plazijo pred njim. Ustopnice v dvorno kapelo, v gledišče itd. nihče ne more dobiti tako lahko in hitro, kakor der Herr Baron von Kirsanoff. Dobrote izvršuje še, kolikor jih more, vedno še napravlja nekaj šuma: ni bil nekdanj zaman „lev“; — a življenje ga teži . . . teži bolj nego sam misli . . . Pogledati ga je treba v ruski cerkvi, kadar sanjari pri strani naslonjen na steno in se dolgo ne gane, britko stisnivši ustnici; potem zavé se nenadoma ter se jame neopazno križati . . .

Tudi Kukšina je na tujem. Sedaj je v Heidelbergu, a ne proučava naravoslovja, temveč arhi-

tekturo, v kateri je, kakor pravi, našla nove zakone. Kakor poprej občuje z dijaki, posebno z mladimi ruskimi fiziki in kemiki, kojih je polno v Heidelbergu in ki vzčudujejo najivne nemške profesorje s svojo dovršeno nedelavnostjo in popolno lenobo, vzčudivši jih najprej s svojo trezno sodbo o vsaki stvari. Z dvema ali tremi takimi kemiki, ki niso vedeli razločevati kisleca od dušca, ki pa svoja lastna prepričanja zanikujejo. Sitnikov občuje v Peterburgu z velikim Elisevičem, ker boče tudi velik biti, in nadaljuje po svojem prepričanju „delo“ Bazarova. Pravijo, da ga je nedavno nekdo pretepel, a ostal mu ni na dolgu: v nekem malostnem članku natisnenem v malostnem časopisu omenil je po strani, da je oni, ki ga je pretepel — strahopetnež. To imenuje on ironijo. Otec ne briga se zanj kakor se prej ni, njegova žena pa ga smatra norca . . . in književnika.

V jednom najbolj oddaljenih kotov naše Rusije leži malo grobišče. Kakor skoro vsa pokopališča dežele naše, podaja nam tudi to jako žalosten pogled; rovi, kateri je obdajajo, obrasteni so že davno od plevela in zasuti; leseni križi leže na tleh ali

pa se še komaj drže po konci, upogneni pod malimi strešicami, ki so bile nekdanj pobarvane in postavljene nad njimi. Nagrobni kameni spravljani so s svojega mesta, prav kakor bi jih kdo od spodaj potisnil strani, dve ali tri gola drevesa jedva delajo nekoliko sence; mej grobovi pasejo se ovce Jeden grob pa je mej njimi, kateremu prizanaša človeška roka, katerega ne teptajo živali s svojim nogami: le tice prihajajo in sedajo nanj, in vsako jutro o zarji pojejo ondi. Železna ograja ga obdaja, in na obeh koncih stojita dve mladi jelki: Evgenij Bazarov pokopan je v tem grobu. Dva človeka, — mož in žena, katera je breme let upognilo, prihajata ga iz bližnje vasice večkrat obiskavat. Opirajoč se drug ob drugega, približujeta se s počasnim korakom ograji, poklekavata ter jokata dolgo in bridko; oči so jima uprte na némi kamen, ki pokriva njiju sina; po nekaj besed izpregovarjata, brišeta prah ležeč na plošči, privzdigujeta to ali ono jelovo vejo, spet pričenjata moliti in ne moreta se odločiti, da bi ostavila ta kraj, kjer se zdita bliže svojemu sinu in njegovemu spominu Je-li mogoče, da bi bile zastonj njiju molitve, njiju solze?

Je-li mogoče, da čista, požrtvovalna ljubezen ni vsemogoča? O ne! Naj je bilo še tako strastno, še tako uporno to srce, ki počiva v grobu, — cvetice, katere razcveté na njem, gledajo nas prijazno s svojimi nedolžnimi očmi; ne govoré nam samo o večnem pokoji, o pokoji „ravnodušne“ prirode, pripovedujejo nam tudi o večni spravljenosti, o življenji brezkončnem.

Karol, Frj

